

Poština plačana v gotovini.

LETO XLIII.

ŠTEV. 1.—6.

Slovenski Pravniki

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

***Slavnostna številka
ob priliki društvene štiridesetletnice***

Uredil

dr. Rudolf Sajovic

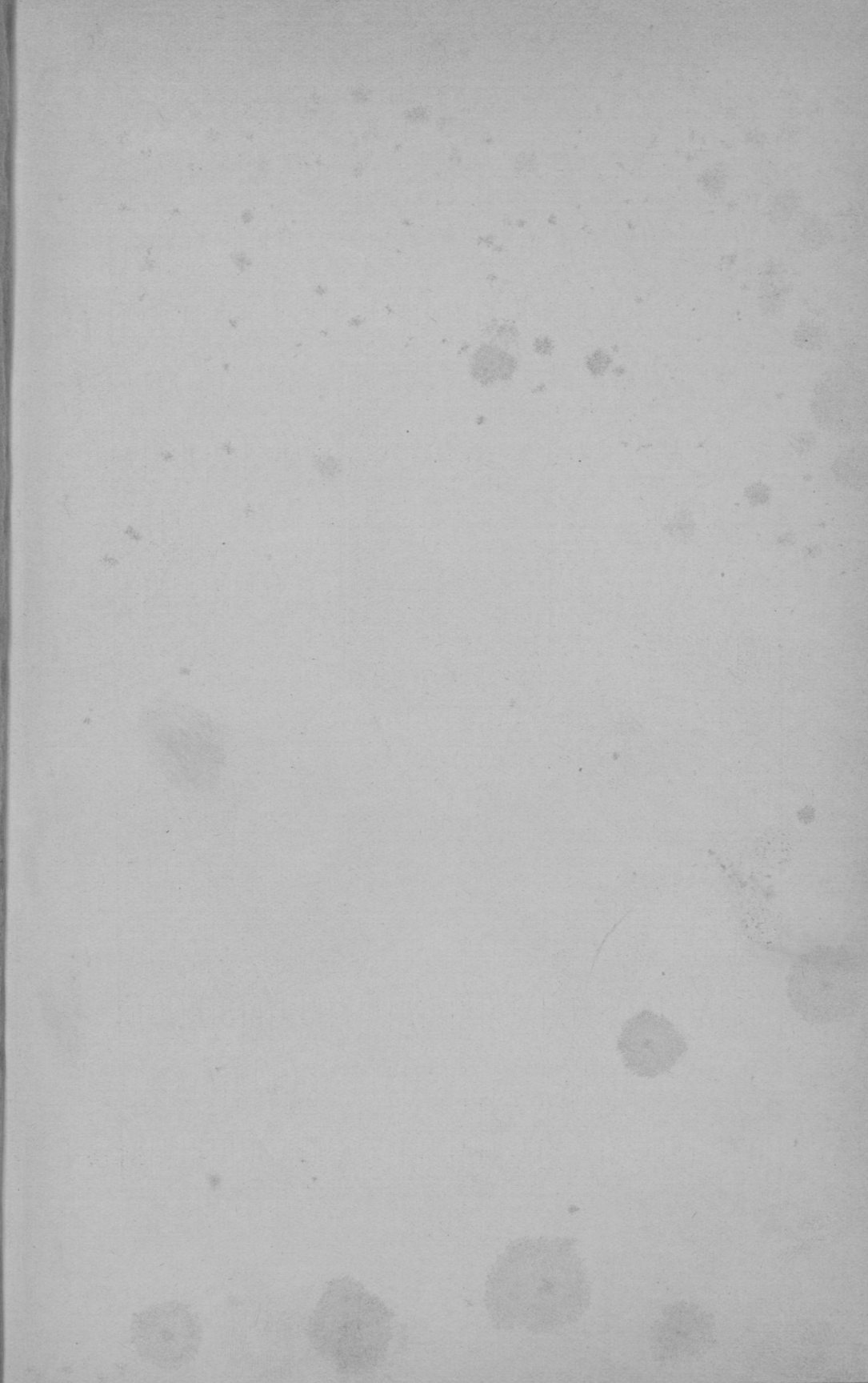
V LJUBLJANI 1929
NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

Za uredništvo in izdajatelja odgovarja: Dr. Rudolf Sajovic
Za Narodno tiskarno: Franc Jezeršek

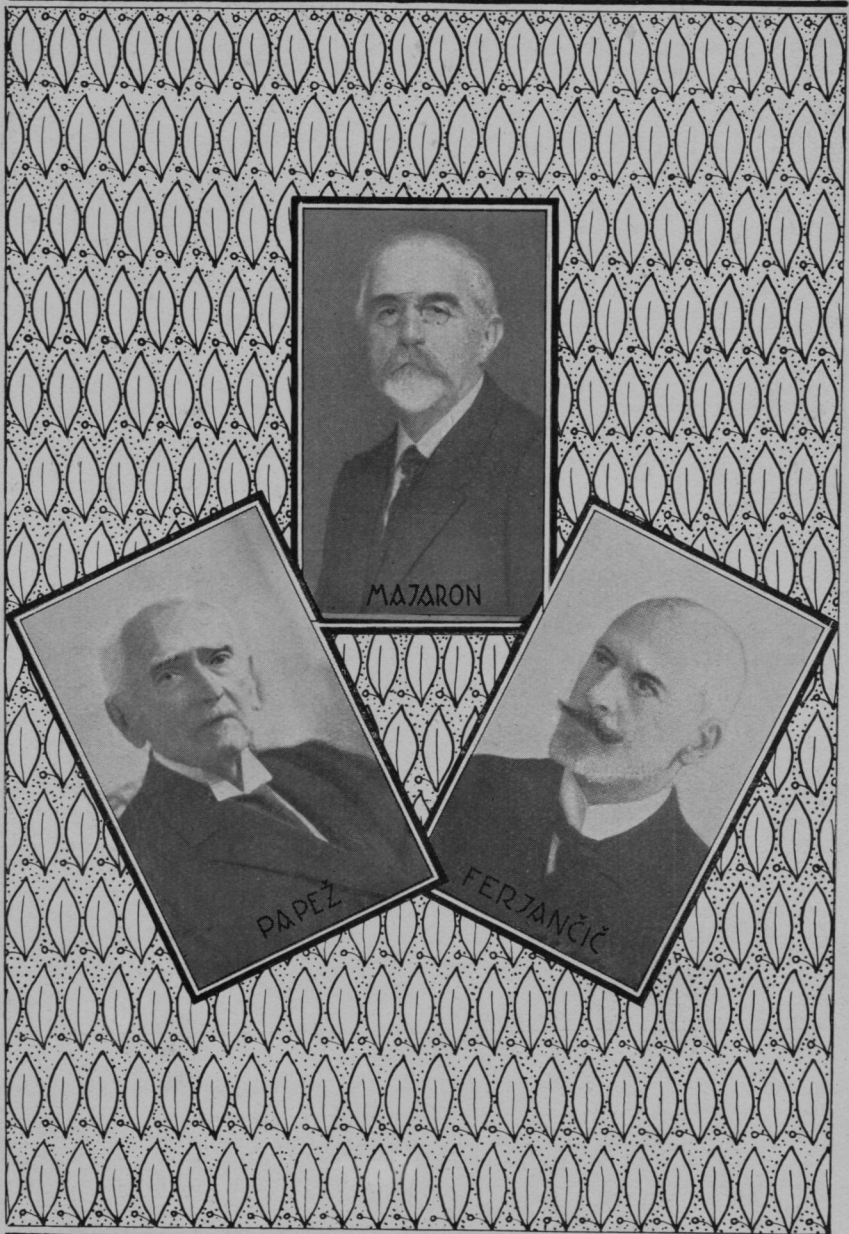
Vsebina:

	Stran
<i>Dr. R. Sajovic:</i> Društvo »Pravnik« v dobi štirideset let	1
<i>Dr. A. Brumen:</i> Et meminisse juvat!	32
<i>Mih. Gabrijelčič:</i> Začetki slovenskega uradovanja na Pri- morskem	35
<i>Dr. Juro Hrašovec:</i> Spomini na borbo za jezikovno ravnos- pravnost na Štajerskem	38
<i>Ivan Okretič:</i> Pred tridesetimi leti	41
<i>Dr. Matej Pretner:</i> Društvo »Pravnik« nekdanj in sedaj	44
<i>Dr. Anton Rogina:</i> Iz avskultantskih let	46
<i>Dr. Henrik Tuma:</i> Spomini na prva leta »Slovenskega Prav- nika« in društva »Pravnika«	49
<i>Dr. Metod Dolenc:</i> Po prvih treh letih tiskovnega zakona	53
<i>Dr. France Goršič:</i> O glavnih gonilnih silah srbske zakonodaje v drugi polovici srednjega veka	67
<i>Dr. Rado Kušej:</i> Zakonskopravne določbe v osnutku zakona o medverskih odnošajih	73
<i>Dr. Stanko Lapajne:</i> Kolizijska norma mednarodne kupopro- daje (premičnin)	85
<i>Aleksander Maklecov:</i> Kriminalno-pedagoški smotri v mla- dinskem pravu	96
<i>Dr. Janko Polec:</i> O retraktni pravici na našem ozemlju	104
<i>Dr. Matej Pretner:</i> O pogojih izvršljivosti civilnih in trgovin- skih izvršilnih naslovov v Italiji	126
<i>Dr. Milan Škerlj:</i> Protest po novem meničnem zakonu	132
Književna poročila	145
Razne vesti	162
Predsedniki društva »Pravnika« (slika).	
Člani društva »Pravnika« od ustanovitve do danes (sliki).	

Z PREDSEDNIKŮ

MAJARON

PAPEŽ

FERJANČIČ

DRŮŽTVA PRÁVNÍKŮ

SLOVENSKI PRAVNIK

Leto XLIII.

Ljubljana, 1929.

Št. 1.—6.

Društvo »Pravnik« v dobi štirideset let.

Dr. Rudolf Sajovic.

I.

V zadnji številki »Slovenskega Pravnika« v l. 1888 je sporočil njega izdajatelj dr. Alfonz Mosche, da odlaga uredništvo lista. Ni mu uspelo, da bi koncem leta oddal uredništvo drugi osebi, kakor je nameraval. Saj izdajanje pravniškega glasila je odvisno od udeležitve naročnikov in od števila ter marljivosti sotrudnikov. Oboje da ne bo zagotovljeno, dokler ne bo pravniškega društva. Po molčanju več mesecev je spregovoril v isti številki zopet v »Pravniških razgovorih« pisatelj, ki je v prejšnjih šestih člankih očrtaval naloge slovenskih pravnikov, idealni dr. Jakob Kavčič, in izreči je moral bridko besedo, da piše Slovenskemu Pravniku, ki ga je pozdravljaj z velikim veseljem, ko je zagledal vnovič beli dan, »zdaj s težkim srcem — nagrobnico«. Mrzla ledena sapa je zamorila glas'lo, ker slovenski pravniki niso izpolnili pesnikovih besed, da mož je storiti dolžan, kar more: kajti grda osobna mržnja in kvarljiva mlačnost sta po pisateljevih besedah zadavili slovenski pravniški list.

Vsi znaki so kazali, da bo »Slovenski Pravnik« vdrugeč utihnil.

Toda vzlic temu je v prihodnjem letu 1889. izšla dne 15. januarja nova številka pravniškega lista. Naslov mu je bil isti, označeval se je sam za nadaljevanje prejšnjega, saj je bilo natisnjeno, da izhaja že V. leto. Za uvodnik je prinesla ta številka krepek poziv »Slovenskim pravnikom!« in z njim naznanila, da se snuje v Ljubljani pravniško društvo, za ka-

tero da so pravila pravkar potrjena. Obenem razvija uvodnik naloge novega društva in mu daje smernice, globoko utemeljene, ki so oplojevale skozi vseh nadaljnjih štirideset let društveno življenje in mu dajale tisto življensko silo, da je vzdržalo ob mnogih neugodnih razmerah do danes in da mu je zagotovljena tudi bodočnost.

Zaključni klic dr. Moscheta v »Epilogu«: »Na svidenje« Slovenskemu Pravniku kot društvenemu organu slovenskih pravnikov je torej dobil neposredni odziv. Pesimistične besede dr. Kavčiča so bile skoro koj ovržene. Dne 15. decembra 1888. se je namreč sešlo v Ljubljani nekaj pravnikov, ki so sklenili ustanoviti pravniško društvo. Izvoljen je bil pripravljalni odbor petero članov — vredno je, da si imena teh oživimo vnovič v spominu: načelnik sodni svetnik Janko Vencajz, notar Ivan Gogola, pristav finančne prokurate Emil Gutman, odvetnik dr. Fran Papež in sodni svetnik Karel Pleško. Ta odbor je sklical na dan 29. decembra 1888 v Ljubljano sestanek slovenskih pravnikov. Na tem shodu, številno obiskanem od ljubljanskih in podeželskih pravnikov, je utemeljeval najprvo državnega pravdnika namestnik in državni poslanec dr. Andrej Ferjančič potrebe in naloge novega društva. Zatam so se končno določila pravila, ki naj se predlože vladi v potrditev in oglasilo se je primerno število članov. Shod je pooblastil z začasnim vodstvom in sprejemanjem oglasov za pristop dr. Frana Papeža.

Pripravljalni odbor je poskrbel, da so se pravila potrdila, nato pa sklical ustanovni občni zbor. Nanj je že vabila medtem izišla nova številka Slovenskega Pravnika. Dne 26. januarja 1889 se je zbralo v ljubljanski magistratni dvorani 34 pravnikov na I. redni glavni skupščini. Na tej skupščini, pred 40 leti, se je osnovalo društvo »Pravnik«, ki si je nadelo smoter gojiti pravne in državne vede in v to svrhu: 1. izdajati strokovni list, 2. pospeševati izdavanje zbirk, zakonov in drugih strokovnih listov v slovenskem jeziku, 3. osnovati društveno knjižnico, 4. naročevati strokovne liste in jih prepuščati članom v porabo in 5. prirejati predavanja, čitanja in razprave na društvenih shodih.

Zborovanje je otvoril načelnik pripravljalnega odbora g. Janko Vencajz. V nagovoru je najprvo sporočil, da so društvena pravila potrjena, dalje je orisal, kako zahtevajo Slovenci, odkar je zasijala leta 1848. svoboda podjarmljenim narodom, da se jim prizna njih narodni značaj in veljava slovenskega jezika v javnih uradih in šolah. Pravniki, ki služijo med slovenskim narodom, čutijo veliko neugodnost, da se vzlic raznim vladnim odredbam slovenski jezik do zadnjega časa ni gojil po uradih enakomerno kakor v zasebnem in javnem življenju. Zato je porodila le utemeljena potreba, dobiti za pravno stroko dovršen in enoten jezik, društvo »Pravnik«. Uspevalo bo društvo, ako bodo uporabljali pravniki svoje čednosti: duševno zmožnost, resnost, strogost in žilavost v prid svojemu društvu.

Nato je bil izvoljen vzklikoma za načelnika odvetnik dr. Fran Papež. Prvi društveni načelnik se je zahvalil za nepričakovano izkazano mu čast in na kratko razvil društveni program. Za poglobitno nalogo je označil izdajanje društvenega glasila, za katero pričakuje v prvi vrsti duševne podpore. S platonično naklonjenostjo, golim govorjenjem bo društvu malo pomagano. Skupščina si je nato izbrala prvi odbor, ki so ga tvorili: avskultant dr. Janko Babnik, notar Ivan Gogola (blagajnik), finančne prokurateure pristav Emil Gutman, deželnosodni pristav Anton Levic, odvetniški kandidat dr. Danilo Majaron (tajnik in knjižničar), deželnosodni svetnik Karel Pleško, deželnosodni svetnik Janko Vencajz in kot vnvanji, izven Ljubljane stanujoči odborniki državnega pravnika namestnik in državni poslanec dr. Andrej Ferjančič, odvetnik v Mariboru dr. Janko Serneč in deželnosodni svetnik v Trstu Bogdan Trnovec. Pregledniške funkcije je poverila skupščina predsedniku notarske zbornice dr. Jerneju Zupancu in odvetniku dr. Franu Mundi.

S tem je bilo društvo »Pravnik« osnovano, ki je dalo glas o svojem življenju še pred tem, namreč s prvo številko novega, petega letnika Slovenskega Pravnika. Zahvalne besede pripravljalnemu odboru pa je na skupščini izpregovoril že znani pravniški pisatelj odvetnik dr. Ivan Tavčar.

II.

Ozrmo se nazaj v preteklo dobo in ogledimo si na kratko stanje, kakršno je bilo po uradih v osemdesetih letih na Slovenskem. Potem nam bo razumljiveje, kaj je pomenila ustanovitev pravniškega društva v tistih časih in zakaj so si ga nekateri tako zelo želeli, postalo bo pa tudi jasno, da ustanovitev društva ni bila le zasebna stvar prizadetih pravniških krogov, marveč da je bila občnega, vseslovenskega pomena.

Revolucijsko leto 1848. se je zdelo, da bo prineslo tudi Slovencem svobodo in sicer ne samo politično, marveč tudi svobodo v občevanju z javnimi oblastvi, slovenski jezik da bo enako upoštevan kakor drugi v zasebnem in javnem življenju in da bo deležen tudi enake nege in zaščite v šolah in uradih. Tudi v pravništvu se je bilo nadejati najboljšega: otvorila so se pravna predavanja iz nekaterih disciplin, najprej v Ljubljani, potem v Gradcu, na Dunaju je pričel izhajati državni zakonik tudi v slovenskem jeziku in leta 1853. je izšel jugoslovenski zvezek »juridične politične terminologije«, dalje v istem letu prevod občnega državljskega zakonika. Toda poznejši absolutizem je kaj hitro zamoril vse kali razvoja slovenske pravniške literature. Bilo je to tem lažje, ker se je priznavala posvetna inteligenca, med njimi seveda tudi pravniki, po večini za Nemce in zato seveda ni bilo pričakovati, da bi čutila ta inteligenca z narodom in delala morda še znanstveno v domačem jeziku. Kolikor inteligence se je prištevalo Slovencem, je delovala ali politično ali pa se poizkušala v lepoznanstvu. Znanstveno delovanje ob takih razmerah ni moglo pričakovati tolikšnega razumevanja in zato tudi ni bilo vabljivo. Kako so slovenski pravniki tičali še v sponah nemštva, kaže najbolje ustanovitev društva »Juristische Gesellschaft« leta 1861. v Ljubljani. Društvo je delovalo izključno nemški, — razen edinega predavanja dr. Tomana »o civilnem pravu« v slovenskem jeziku leta 1862., — dasi je imelo med člani obilo Slovencev in si je postavilo celo nalogo, pospeševati slovensko pravniško terminologijo. Njegovo delovanje je bilo zanikanje slovenskega programa, ki je zahteval slovensko uradovanje povsod, zlasti pa v pravosodstvu in v zvezi

s tem gojitev slovenske pravne literature. Slovenskih nadej društvo ni izpolnilo, čeprav je bilo ob ustanovitvi radostno pozdravljeno in so Novice, priobčujoč poziv od 16. avgusta 1861., vabile k pristopu sploh »vse izobražene prebivavce Kranjske dežele«. Društvo je prenehalo z vsem delovanjem leta 1868., ko so ga zapustili slovenski člani, videč, da sodelovanje z nemškimi sorojaki ne privede do zaželenega uspeha. Isto je spoznal mnogo prej že dr. Jakob Razlag, ki je tudi v letu 1861. priobčil v Novicah povabilo na naročbo Slovenskega Pravnika, zbirke, obsegajoče posnetke najvažnejših zakonov, potem obrazcev za sestavo listin v vsakdanjih pravnih poslih, tudi razpravnih zapisnikov in sodb in podobno. Podpisano je to znamenito povabilo v Gradcu, na dan sv. Lovrenca 1861., odjek nanj pa najdemo v istih Novicah dne 25. septembra 1861. na strani 322. Dopisnik »od Drave« pozdravlja obečano knjigo, ki da je osobito potrebna, ker morajo biti vsi zapisniki pisani v slovenščini, »da naši sodniki, pravosredniki in notarji temeljito znajo slovenski jezik. Tudi med narodom bi se moralo širiti poznanje postav, da se bo njih moralne moči bolj bal od kazni«. Prihodnje leto sta izšla skupno dva zvezka pod naslovom »Slovenski Pravnik«. to je kratki povzetki postav in obrazci ali izgledi raznih pisem, spisov in vlog itd. Knjiga, ki jo je posvetil izdajatelj »vekovečni pravici in slovenskemu rodu«, prinaša dve strani terminologije, razpored oblastev, nekaj pristojbinskih določb, lestvico o kurzu denarja, tolmačenje posojilne, kupne in prodajne, ženitne pogodbe, najvažnejše določbe iz sodnega reda, meničnega zakona in izvršilnega postopanja. Sodelavci niso podpisani, omenja pa jih dr. Razlag v predgovoru. Ti so bil: Matevž Cigale, Jožef Kersnik, Peter Kozler, dr. Valentin Pavlič, dr. Ivan Serneč, Luka Svetec in dr. Jernej Zupanec. Tretji zvezek ni več izšel, čeprav je moral biti gmotni uspeh knjige dober, saj navaja dr. Razlag v predgovoru, da je knjigo naročilo tudi 500 kmetovalcev. Bil je to prvi poskus, podajati sistematično sestavke pravne vsebine na slovenskem jeziku. Obžalovati se mora, da ni bilo nadaljevanja, četudi je bil začetek okoren in po svoji nameri poljudnega, neznanstvenega značaja. Razni časopisi so bili sicer že

prej prinašali tudi članke pravniške vsebine, opomnimo samo na *Slovenijo, Novice* in *Ljubljanski časnik*, toda vse to je bilo sporadično, dočim je nameraval dr. Razlag obdelovati tvarino sistematično. Velik napredek napram tej knjigi kažejo štirje zvezki *Čitalnice*, zbornika razprav iz vseh ved, med temi dveh pravnih in šest narodno gospodarskih, ki ga je izdal dr. Ivan Geršak v Gradcu (1865 in 1866). Preko teh poskusov pa slovensko pravoznanstvo ni prišlo in značilno za tedanja doba je pismo Levčevo Kersniku l. 1869., »da edino slovstvo, katerega nam je čez vse potreba, so belletristika in pa šolske knjige. Po čemu znanstveno slovstvo?« (Gl. Prijatelj: Janko Kersnik VI. str. 114). Ali je pri vsem tem čudno, da je bilo uradovanje skoro vseskozi nemško in da je pripuščala naredba pravosodnega ministrstva od 15. marca 1862. slovenščino le nasproti strankam, zmožnim zgolj slovenskega jezika?

Ko je bilo koncem sedemdesetih let prizadevanje slovenskih poslancev zopet pokopano, da naj se uvedejo znova pravoslovna predavanja v Ljubljani ali pa dovolijo slovenske pravoslovne stolice na graškem vseučilišču, je uvidel dr. Razlag, da je potreba Slovincem pravniškega časopisa, ki bo prinašal teoretične razprave in pričel na ta način gojiti slovensko pravniško literaturo, s tem pa udarjal temelje slovenski zahtevi po lastnem vseučilišču. Pričel je izdajati leta 1870. »Pravnik Slovenski« in s tem oživotvoril idejo, ki jo je bil izrekel že leta 1861., ko je vabil na naročbo svoje zbirke Slovenskega Pravnika, da se utegne namreč iz tega osnovati pravniški letopis, ki bi razkladal najpotrebnejše postave in pretresal dejanske pravne primere. S pomočjo par idealnih sodelavcev je vzdržal »Pravnik Slovenski« tri leta, nato pa prenehal v veliko škodo slovenskemu jeziku.

Slovenščina se je čula vedno bolj po redko po uradih, prišlo je tako daleč, da je v že često omenjeni pravdi Keber proti Mazovcu in Jančigaju leta 1881. izreklo vrhovno sodišče za nično sodbo okrajnega sodišča v Kamniku, ker je bila izdana v slovenskem jeziku, češ da je na Kranjskem nemščina izključni v deželi navadni sodni jezik. Ljubljansko delegirano okrajno sodišče pa je v istem času rešilo predlog na rubež in centev

v slovenskem jeziku in zaprosilo v nemškem jeziku okrajno sodišče v Kapli na Koroškem za opravilo izvršilnih dejanj. To sodišče pa je izvršitev odklonilo, češ da izvršilni predlog in sklep nista napisana v predpisanem sodnem jeziku. To odločbo okrajnega sodišča v Kapli sta potrdili obe višji sodni stopnji. V takih razmerah je bilo naravnost potrebno, da je pričelo zopet izhajati slovensko pravniško glasilo, ki so nanj lahko kazali slovenski narodni zastopniki v parlamentu. Bil je odvetnik dr. Alfonz Mosche, ki je izdajal s pomočjo dr. Ivana Tavčarja v letih 1881. do 1883. Slovenskega pravnikarja. Vsebina novega pravniškega lista je bila kaj mnogovrstna, razpravljala je že o vseh vprašanjih, ki so se pozneje izkristalizirala v glavne programatične točke društva »Pravnika«. Slovenski Pravnik v teh letih je bil krepka opora narodnim težnjam po slovenskem uradovanju na sodiščih, ki jih je podpirala tudi jezikovna naredba takratnega vodje pravosodnega ministrstva, nam nepozabnega dr. Pražák, iz leta 1882. Žal, da peščica navdušenih delavcev ni vztrajala in da je pravniški list vsled pomanjkanja duševne podpore vprav tedaj prenehal izhajati. V letih 1883. do 1888. je izdal sicer dr. Tavčar pri Mohorjevi družbi »Slovenskega Pravnika« v 5. zvezkih, v katerih je poljudno razložil najvažnejše določbe državljankega prava, zlasti zemljiškoknjižnega, in prodril z njimi v najširše narodne plasti. A dr. Pražák je v zasebnih razgovorih obžaloval, da ni slovenskega pravniškega glasila, ker bi se pri podpiranju slovenskih želj rad skliceval nanj. Vsled tega je dr. Mosche leta 1888. zopet zbudil k življenju Slovenskega Pravnika »s sodelovanjem odličnih pravnikov« in pod dejanskim uredništvom avskultanta dr. Janka Babnika. Toda pokazalo se je koncem leta, da se sodelavci niso dali pridržati, zlasti ker je dr. Pražák v septembru odstopil, njegov naslednik grof Schönborn pa je gledal z drugimi očmi pokret slovenskega uradovanja. Pokazala se je neizbežna potreba, na katero je kazal Slovenski Pravnik že v prejšnjih letih, da more biti dovoljna avtoriteta, ki bo družila v delu pravniške delavce le pravniško društvo, ki bo zbiralo liki rezervar delovne sile in jih zaposlovalo na primernih mestih. To se je pokazalo že poprej pri dokaj močnejšem bratskem narodu, pri

Čehih z razvito znanstveno tradicijo za potrebno, tem bolj je moralo veljati tudi pri nas, kjer se je pričelo razvijati šele leposlovje, znanstvo pa je bilo komaj v prvih povojih.

Priznati moramo, da so slovenski pravniki v tem trenutku razumeli usodni moment. Moschetov Slovenski Pravnik se je komaj poslovil, pojavil se je že za njim brez odmora novi današnji Slovenski Pravnik, glasilo našega društva. Ustanovitelji društva niso hoteli dopuščati več, da bi se na slovenske zahteve vedno stereotipno odgovarjalo, da njih jezik ni sposoben za uradovanje, kaj šele za višje znanstvene svrhe. V borbi med narodi se je pokazala potreba znanstvene literature za prav tako nujno kakor leposlovne. S tega vidika moramo presojati tudi danes ustanovitev društva »Pravnika«.

III.

Novo društvo ni držalo križem rok. Poskrbelo je v prvi vrsti, da Slovenski Pravnik koncem leta 1888., ko ga je dal iz rok dr. Mosche, ni prenehal izhajati, da je povsem redno izšel meseca januarja 1889., seveda že kot glasilo društva »Pravnika«. Slovenski Pravnik je od ustanovitve društva naprej njegov simbol in glasnik, neločljivo zvezan z njim. Ako se tudi društveno delovanje vsled različnih prilik marsikaterikrat ni javljalo intenzivno, kakor bi bilo želeti, izhajanje lista je oznanjevalo, da bije v društvu še življenje. V prvi vrsti zaradi njega ustanovljeno, je veljalo vedno največ društvenih skrbi in ozirov za pravniški list. Nemalokrat je bil Slovenski Pravnik tudi zunanje kazalo društvenih razmer, sedaj oznanjevalec boljših časov, potem zopet priča nepovoljnějšíh prilik.

Nadaljeval je Slovenski Pravnik v isti smeri, kakor mu je bila načrtana l. 1888. in ki je bila narekovana po naših domačih razmerah. Ustanoviti lastno pravniško literaturo in se postaviti v tem pogledu na lastne noge, je bilo glavno geslo društvenega glasila. Zato je priobčeval Slovenski Pravnik v prvi vrsti razprave in članke iz vseh panog pravne vede, vključno narodno gospodarske, finančne in pravnogodovinske razprave. Oziral se pri tem ni samo na domače pravo, precej pažnje je posvetil tudi tujim zakonodajam in razpravljaj o različnih problemih de lege lata in ferenda. Zdru-

žil je pod svojim okriljem malone vse slovenske pravniške pisatelje: saj je bil pred svetovno vojno skoro edino torišče za razpravljanje in razglabljanje pravnih vprašanj. V tem pogledu je oral ledino na vse strani, ne nazadnje na terminološkem polju. Oblikovanje slovenskega pravniškega jezika je bila druga točka Slovenskega Pravnika, ki je temu vprašanju odpiral radevolje svoje predale. Prav pogostne so terminološke razprave, ki so jim dale povod bodisi nameravane izdaje društvenih knjig, bodisi drugi dogodki. Poleg pravnikov sta ustanavljala dva zdravnika dr. Fran Zupanc in dr. Peter De Franceschi s svojimi razpravami in praktičnimi primeri iz sodno zdravniške prakse sodnozdravniško terminologijo. Posebne važnosti je, da je urednik poslano gradivo zlasti v prvi dobi jezikovno popravljal in tako skušal uveljaviti enotnost in stalnost pravniškega izražanja. Vpliv tega se je leto za letom kazal v praksi. Stalna rubrika v Slovenskem Pravniku so bila od nekdanj »književna poročila«, ki so prinašala v prvih letih ponajveč vesti o novo izišlih knjigah, zlasti slovanskih, sem pa tam tudi kritične ocene, dokler niso postale po prevratu znanstvene kritike in ocene pravilo za ta oddelek. Obilo se je list oziral na judikaturu, služoč s tem izvrstno praksi, saj so bili pravni primeri vzeti iz domačih pravnih, v katerih so se zrcalile naše domače razmere. Od prvega početka je prinašal veliko število sodb vrhovnega sodišča, civilnih in kazenskih, in vedno skrbno prirejenih, poleg tega razsodbe upravnega in državnega sodišča. Sodbe niso bile ločene od drugega gradiva, praviloma je prinesla vsaka številka razprave, odločbe, književna poročila in druge vesti, sem pa tam celo listek humoristične vsebine, vzete iz pravniškega življenja. Od leta 1923. so se sodbe vrhovnega sodišča izločile in izhajajo na posebni, ločeni poli. Izvršilo se je to deloma zaradi lažje evidence judikatov, deloma ker se je hotelo pridobiti določen obseg za drugo vsebino. Znanstveno je list s tem gotovo pridobil, ker je pridržanega s tem več prostora stvarnim razpravam in kritikam. Izguba pri številu sodb pa se skuša nadomestiti s skrbno izbero s tem, da se priobčujejo res samo važne odločbe. Od začetka je obveščal Slovenski Pravnik tudi o vsebini slovenskih kosov državnega in dežel-

nega zakonika. Često je objavljaj vsebino drugih pravniških revij, zlasti slovanskih. V ostalem pa je glasilo slovenskega pravnika: prinašal je osebne vesti, poročila o delovanju odvetniške in notarske zbornice, društva slovenskih sodnikov, zveze slovenskih odvetnikov, ponatiskoval predloge in resolucije teh društev. Po prevratu priobčuje tudi kratka izvestja o delovanju juridične fakultete v Ljubljani. Seveda je tudi vestnik društva »Pravnika« samega in registrira točno vse važnejše dogodke iz društvenega življenja. Za društvo in slovensko pravoznanstvo zaslužnih mož se spominja redno in skuša pravično oceniti njih zasluge. Ako opozorimo še na drugi pravniški drobiž, zlasti tudi pravniške vesti iz drugih dežel, ki najde prostora med »Raznimi vestmi«, imamo približno točno sliko slovenskega pravniškega glasila.

Zgodaj je pričel Slovenski Pravnik prinašati tudi hrvatske članke in vesti. To je pridobilo društvu dokaj članov v Istri, Dalmaciji in Bosni - Hercegovini in list se ni boril samo za slovenske pravice, marveč neustrašeno zagovarjal tudi ravnopravnost hrvatskega jezika pred uradi.

Vzlic temu že od početka ustaljenemu programu izhajanje Slovenskega Pravnika ni bilo vedno izven nevarnosti. Prvotna navdušenost je pričela pojemati, in že leta 1891 je na glavni skupščini v debati opozarjal dr. Jak. Kavčič, bodreč k sodelovanju, »da se moti, kdor misli, da je listu na izbero spisov in razprav, in urednik bi se lahko bridko pritožil v tem pogledu.« Leta 1895 do 1899 so bila v splošnem za društvo in glasilo neugodna. Na glavnih skupščinah (1895 in 1897, 1899) se je tožilo, da ni zanimanja za društveni list, da se plačuje naročnina neredno. List je v vseh teh letih prinesel zares majhno število razprav, prevladovale so v veliki meri odločbe. Značilna je tožba urednika dr. Majarona na glavni skupščini dne 9. januarja 1899, da niti s primeri iz prakse ni preskrbljen, komaj trije, štirje pravniki so in to starejši gospodje, ki se spominjo lista. Sicer mora sam okoli iskati odločbe. Dalje je opozarjal dr. Majaron, naj se ne pozabi, da ima Slovenski Pravnik ne le privatni pomen, »po njegovih sotrudnikih in njegovi vsebini se marveč tudi vobče sodi duševna moč domačega pravniškega sta-

nu.« Prihodnje leto je opozarjal odbor, da dobrota pravnškega lista ne zavisi toliko od uredništva kakor od pozornosti pravnikov samih, in je s tem pogodil brezdvomno pravo. Leta 1899 je bil izvoljen odsek treh članov, ki naj bi pomagal uredniku pri zbiranju gradiva, toda delovanje tega odbora se sploh ni razvilo, kakor je poročal tajnik na skupščini l. 1900. V prihodnjih letih pa se je list le izvil iz neprilik, čeprav je ponavljal urednik še leta 1903 tožbe in v članku »Pro domo« zopet kazal na vzroke, zakaj Slovenski Pravnik nima ne bogate ne raznovrstne vsebine.

Vendar so bile vse to težave, ki so prešle. Slovenski Pravnik se je vidno krepil in leta 1909. je urednik dr. Majaron, spominjajoč se petindvajsetletnice glasila izjavil, da ni več strahu za njegov obstanek. Četudi daleč, vendar na obzorju da se kaže slovenska pravna fakulteta. Treba pa je nadaljevati delo in ji zgraditi pristanišče. Slovenski Pravnik da bo predvsem in to po svoji vsebini in svojem obsegu, po svoji dovršenosti oznanjal prihod slovenskih učnih stolic. »Prva petindvajsetletnica je bila doba bojev in dvomov, druga naj se prične z zavestjo, da je bila pot uglajena in da hočemo mirno, pa vztrajno napredovati!« V isti številki je drug zvesti sotrudnik Slovenskega Pravnika dr. Edvard Volčič prikazoval, kakšen vpliv je list imel na slovenski pravniški jezik in kako blagodejno se kaže to zlasti v sodnih spisih. Dr. Volčič je tudi predlagal istega leta, naj bi list izhajal po dvakrat na mesec v snopičih s poldrugo polo. Pokazalo pa se je, da naše sile za tolikšno razširjenje še niso bile dovolj močne, zato se je misel opustila in list je izhajal, kakor od početka, mesečno na dveh polah, zato pa je prinašal od tega časa dalje naravnost izbrano gradivo in se je mogel meriti z vsakim drugim podobnim listom. Za društveno petindvajsetletnico (1914), za katero se je morala vsled izbruha vojne vsaka posebna proslava opustiti, je izšla posebna številka Slovenskega Pravnika, najlepša, kolikor jih je bilo doslej. Znamenita je ta številka posebno tudi zaradi tega, ker je prinesla poleg drugih prispevke skoro vseh, ki so se pripravljali za docenturo na bodoči slovenski pravniški fakulteti in tudi danes v istini zasedajo stolice na njej. Izpolnila se je

s tem želja urednikova, ki je nekaj let poprej pisal, da večine teh gospodov pograša med sotrudniki.

Svetovna vojna tudi ni prizanesla našemu glas'lu. Vedno bolj se je občutilo, da je bila večina članov in sotrudnikov na bojišču, letnik 1916 je izšel že v manjšem obsegu, letnik 1917 pa se je znatno zamudil. Prve štiri številke so izšle skupno proti koncu leta, naslednje štiri pa šele leta 1918 z naznanilom, da mora uredništvo zaradi neugodnih razmer v tiskarni zvezek zaključiti v nepopolnem obsegu in počakati ugodnejših časov. Prosi zato potrpljenja. God'lo se torej Slovenskemu Pravniku ni boljše kakor drugim strokovnim listom.

Posrečilo se je oživiti glasilo zopet leta 1920. Od tega leta izhaja Slovenski Pravnik zopet in vrši svojo nalogo kakor prej. Seveda se ne more prezreti, da sta se njega vloga in položaj v novi državi bistveno izpremenila. Prej, predstavljajoč skoro vso slovensko pravniško literaturo, je sedaj Slovenski Pravnik le tekmeč z drugimi publikacijami za iste svrhe. Nesrečna mirovna pogodba, ki je razdelila slovenski narod na dvoje, je imela za posledico, da so si naši rojaki v Italiji osnovali lastno pravniško glasilo »Pravni Vestnik«, ki izhaja od leta 1921 dalje. Jur'dična fakulteta v Ljubljani izdaja svoj »Zbornik znanstvenih razprav«. Obilno pravniških razprav prinašajo tudi druge revije, mnogo slovenskih znanstvenih delavcev sodeluje pri tujejezičnih pravniških listih. Narodno osvobojenje je torej silno pomnožilo znanstveno udejstvovanje naših sil na tem polju, s tem pa molče odkazalo Slovenskemu Pravniku posebno nalogo. List naj bi bil, zlasti ko je oproščen boja za jezikovno ravnopravnost, predvsem praktično pravniško glasilo, ne zanemarjajoč pri tem seveda tudi potrebno teoretično stran in seznanjajoč slovenske pravnike zlasti z novimi zakonskimi načrti. Spričo splošno neugodnih razmer, ki tudi našim praktičnim pravnikom ne prizanašajo in jih ovirajo pri znanstvenem delovanju, se ni posrečilo popolnoma, ustvariti iz lista praktično glas'lo, zlasti ko stoji večina upravnih in finančnih juristov skoro povsem ob strani. Toda Slovenski Pravnik vrši vzlic temu vestno svojo nalogo, pravništvo se je okrepilo toliko, da listu tudi sodelovanje pri različnih ustanovah ni prizadejalo škode.

Od leta 1925 mu je pridejana celo posebna priloga »Notarski Vestnik«, ki ga izdaja in financira notarska zbornica v Ljubljani.

Dejanski uredniki Slovenskemu Pravniku so bili: od leta 1889 do 1892 dr. Danlo Majaron, od leta 1893 do 1896 dr. Makso Pirc in dr. Viktor Supan, leta 1897 dr. Makso Pirc, od leta 1898 do 1921 dr. Danilo Majaron, ki sta mu pomagala v letih 1913 in 1914 dr. Mirko Grasselli, v letih 1913 do 1921 Božidar Bežek.

Od leta 1922 mu je urednik dr. Rudolf Sajovic, nad čistočo jezika pa varje od tega časa dalje Božidar Bežek. Koncentriralo se je po prevratu tudi zbiranje vrhovnosodnih odločb, kazenske oskrbuje Ivan Okretič, civilne je priredil do leta 1925 po veliki večini Fran Milčinski, od leta 1926 dalje pa Božidar Bežek.

IV.

Nič manj važna ni druga naloga Pravnikova, izdajanje zakonov v slovenskem jeziku. Do leta 1889. ni bilo na našem jeziku komentirane izdaje zakonika, celo knjige z golim zakonskim besedilom so bile redke. Tudi v tej smeri je nastal preokret po društveni zaslugi.

Kmalo po ustanovitvi je poročal Slovenski Pravnik med raznimi vestmi, da je pripravljena prva knjiga zakonov za tisk. V drugi polovici leta 1889 je res zagledal beli dan »Kazenski zakon« s postranskimi zakoni v priredbi dr. Jakoba Kavčiča, ki je s tem uresničil tudi v praksi svoje nasvete, ki jih je bil razlagal sorojakom v »Pravniških razgovorih« leto dni poprej. Knjigo je izdalo društvo, založila pa Narodna tiskarna v Ljubljani. Prodajala se je dobro, na glavni skupščini l. 1890 je poročal tajnik, da se založnik ni bati izgube. Spomladi leta 1890 je izšel kot druga knjiga v zbirki zakonov »Kazensko pravniki red«, tudi izpod peresa dr. J. Kavčiča. Kar prej toliko časa ni bilo mogoče izvršiti, zgodilo se je sedaj pod okriljem društva v kratkem, organizacija je pokazala blagodejni vpliv.

Ohrabren po teh uspehih, je snoval odbor dalekosežne načrte: pripravljale so se izdaje trgovskega in menčnega

zakona po dr. Francu Škoficu, konkurznega reda po dr. Jakobu Kavčiču, v načrtih je bilo, da se izdajo nesporni patent, zemljiškoknjižni zakon in nova izdaja občnega državlanskega zakona po Cigaletovem prevodu. Vse te načrte pa je odbor začasno odložil in sklenil, naj se izda najprej »Pravna terminologija«, ki bodi temelj izražanju v društvenih publikacijah.

Prvi društveni poziv, naj društveniki izpisujejo iz državnih in deželnih zakonikov slovenske izraze za »pravoslovno-politično terminologijo« je ostal brezuspešen. Nato se je meseca junija 1890 odbor obrnil z vabili naravnost na posamezne društvenike in jim obenem odkazal delo. Uspeh to pot ni izostal. Prvi je poslal izpiske iz deželnega zakonika kranjskega za leto 1884 Janko Rahn e, tedaj notar v Senožečah. Njemu so sledili drugi, brez razlike stanu in starosti, vsega skup je prispevalo 32 društvenih članov. Kar je nedostajalo, izpisali so slovenski visokošolci na Dunaju. Po alfabetu je uredil 45.000 listkov z izrazi Fran Milčinski, to gradivo je pregledal odsek treh članov (Vencajz, Dobida, dr. Majaron), nakar je prevzel končno redakcijo dr. Janko Babnik. Za natis knjige, ki jo je natisnila državna tiskarna na Dunaju v 1000 izvodih in ki je izšla leta 1894, je dovolil deželni zbor kranjski podporo v znesku 500 gl.

Drugi važni dogodki, ki so se pripravljali v tem času v pravosodstvu, niso dopustili, da bi odbor po izdanju »Nemško-slovenske pravne terminologije« zasledoval prejšnje cilje. Pripravljala se je kodifikacija civilnopravnih zakonov in porodila se je namera, izdati nove zakone koj po uzakonitvi. Zato pa naj bi bil že oficijelni prevod v državnem zakoniku v skladu z društveno terminologijo. Izbran je bil poseben odsek (dr. Ferjančič, dr. Krisper in dr. Majaron), ki je po nalogu odbora stopil v stik s prevajalcem dr. K. Štrekljem, vendar se z njim ni mogel sporazumeti in je naposled odbor z obžalovanjem sklenil, da odklanja sodelovanje pri pregledu novih civilnopravnih zakonov.

Že prej je bil dr. Škofic umrl, dr. Kavčič pa je utihnil, drugih prirediteljev za zbirko zakonov društvo ni dobilo. Šele leta 1901 se je ponudil Ivan Kavčnik, da priredi i z v r š i l n i r e d, ki je prihodnje leto res tudi izšel kot III. knjiga v

zbirki zakonov. Je to najbolj uspela zakonska izdaja na slovenskem jeziku, ki izčrpno navaja posamezne izvršilne naredbe in popolno judikaturu. Tudi jezikovno je izvrstna in ima v dodatku terminologijo, zbirko 800 novih terminov, ki so jih ustanovili skupno novi redaktor državljsanskega zakonika dr. Fran Vidic, dr. Janko Babnik in Ivan Kavčnik. Slednji je nameraval prirediti tudi civilnopravdni red, pa je moral končno vsled druge zaposlitve delo opustiti. V letu 1905 je izdalo društvo knjigo »Osebna dohodnina« od Valentina Žuna, obenem je našlo Kavčniku naslednika v osebi novomeškega sodnega svetnika dr. Edvarda Volčiča. Ta je priredil leta 1906 kot IV. knjigo v zbirki »Civilnopravdni red«, dalje leta 1909 »Zakone o javnih knjigah« (V. knjiga) in neposredno nato leta 1910 »Zakone o nesporne sodstvu« (VI. knjiga). V letih od 1906 do 1910 je izdal dr. Volčič pod društvenim imenom kot ponatiske iz teh knjig manjše zakone v »Poljudni pravni knjižnici«, vsega skupaj v 14. zvezkih, prvi del »Zakonov o javnih knjigah« pa tudi na hrvaškem jeziku. Pripravljati se je pričel nato dr. Volčič, da priredi še trgovinski zakon, pa mu je smrt iztrgala iz rok pero, ki ga je zastavljial tolikokrat v prosoh društva, bodisi kot prireditelj zbirke zakonov, bodisi kot vnet sotrudnik Slovenskega Pravnika.

Leta 1910. je izšla tudi VII. knjiga v zbirki »Državni osnovni zakoni«, ki ji je prireditelj okrajni glavar v pokoju Štefan Lapajne že prej pripravljial pot, objavljajoč v Slovenskem Pravniku važne sodbe upravnega sodišča.

Željno pa je čakalo pravništvo še vedno na prevod najvažnejšega zakona, občnega državljsanskega zakonika. Odbor je bil sprejel sicer že na seji 6. marca 1905 ponudbo sodnega pristava Frana Regallyja, da oskrbi nov prevod. A Regally je pričel z delom stoprv, ko je nastopil v to svrhu izposlovani mu šestmesečni dopust leta 1910. Dne 8. in 12. oktobra 1910 je imel odbor dve seji, prve se je udeležil tudi dr. Volčič, obeh pa Kavčnik, da bi določil nekatere termine za prevod o. d. z. Terminološko vprašanje je namreč trkalo zopet resno na vrata. Društvena knjiga je bila razprodana, novi civilnopravdni zakoni so uvedli nebroj novih izrazov, ki sta jih morala upo-

števati že Kavčnik in Volčič, Slovenski Pravnik je pričel priobčevati zopet številnejše članke o tem. Pri tem pa se je izrekla želja, približati slovensko pravno terminologijo hrvatski, kar se je posebno poudarjalo na konferenci jugoslovan-skih kulturnih društev meseca decembra 1910 v Ljubljani. Na to se je pri prirejanju Babnikove terminologije pre malo pazilo! V jubilejni številki 1914 je dr. Ferjančič naravnost pozival, da se prredi nova izdaja terminologije.

Naravno je vsled tega društvo posvečalo prevodu o. d. z. največjo pažnjo. Čim je Regally predložil svoj prevod, sestajal se je odbor od 2. junija 1913 do 4. maja 1914 k številnim sejam, vsega skupaj 33, na katerih je kritično prereševal prevod, ki se je predložil nato še lingvistu dr. Lokarju v pregled. Nadaljnje delo je popolnoma prekinila vojna, kakor je preprečila tudi namen dr. Janka Polca, ki se je ponudil l. 1913, da oskrbi izdajo trgovinskega zakonika. Prevod občnega državljanskega zakonika je dokončal nato leta 1927 Božidar Bežek, ki pa radi nujnosti knjige ni mogel opremiti z judikati in pravoreki, kakor tudi ne z drugimi postranskimi zakoni, kar je društvo pred vojno nameravalo. Knjiga sama ni izšla v društveni založbi, društvo samo je gospodarsko dosti prešibko, da bi v današnjih časih zmoglo kaj takega.

Spričo spremenjenih razmer, upajmo, društvu tudi ni treba več skrbeti za izdavanja zakonov, imamo večje število založništev, ki najdejo za tako praktične knjige gotovo dovolj odjemalcev. Naloga, skrbeti za pravno terminologijo, pa je društvu ostala in jo smatra prej ko slej za enako važno. Budno čuva nad njo po svojem glasilu, osnovalo je leta 1921 celo poseben terminološki odsek, ki naj bi v dvomljivih vprašanjih vsaj za Slovenski Pravnik nasvetoval obvezne termine.

V.

Strokovna knjižnica je za vestnega pravnika neobhodno potrebna, zato je polagalo tudi društvo posebno važnost na to, da si ustanovi lastno knjižnico, ki bo služila njegovim članom pri izvrševanju njih poklica, še bolj pa pri pospeševanju znanstvenih ciljev, ki si jih je postavilo. Ako izvzamemo knjiž-

nico že omenjene »Juristische Gesellschaft«, koncem osem-desetih let ni bilo pomembne pravniške knjižnice v Ljubljani. Študijska knjižnica pravni literaturi ni posvečala posebne pažnje, knjižnica ljubljanskega deželnega sodišča pa je bila skromna. Z vso vnemo je društvo zato ustanavljalo in sproti spopolnjevalo svoje knjižnico v prvih letih svojega obstoja.

Koncem prvega leta je štela knjižnica 68 knjig. V prihodnjih dveh letih je narastlo število knjig na 369 zvezkov, med njimi 15 pravniških časopisov z 68 letniki. Uredil in katalogiziral je knjižnico, ki se je prenesla leta 1891 v društveno sobo na Turjaškem trgu, Fran Milčinski. Ni pa imelo društvo na razpolago čitalniške sobe, ki je bila z ozirom na število pravniških časopisov potrebna. Zato je odbor v smislu svojega sklepa z dne 20. maja 1893 naprosil društvo »Narodni dom«, naj se pri gradnji nove stavbe ozira tudi nanj. Ko je bil leta 1896 Narodni dom zgrajen, je vzelo društvo od Narodne čitalnice v podnajem dve sobi, večjo je porabilo za knjižnico, manjšo, ležečo tik čitalniške kavarne v I. nadstropju, za čitalnico. Knjižnica se je medtem precej pomnožila, nakupila je iz zapuščine dr. Škofica 133 knjig, iz zapuščine okrajnega sodnika Ogrinca 548 knjig, oboje leta 1894. Ob ljubljanskem potresu 1895 so se vse knjige spravile v zaboje, dokler ni v novih prostorih zopet uredil dr. Jakob Toplak knjižnice, ki je narastla tedaj po izločitvi pokvarjenih zvezkov na okroglo 800 knjig. Za prostore pa je bilo plačevati precejšnje najemnine in naravno je odbor pričakoval, da bodo nosili te stroške ljubljanski člani, ki jim je bila čitalnica izključno, knjižnica pa pretežno v prid. Ta nada se ni izpolnila in ker so bili stroški za društvo previsoko breme, se je knjižnica meseca julija 1899 preselila v Gosposko ulico št. 17. Spopolnjevala se je kakor poprej. Smotreneje se je vršil nakup novih knjig v letih 1904 do 1906, ko je bil knjižničar dr. Anton Dermota. Ta, sam absolvent praške češke visoke šole, je nabavil mnogo knjig iz češke pravne literature. Za njim si je dal mnogo posla deželni tajnik Ivan Škarja, da bi spravil v red knjižnico, ki je bila shranjena v štirih omarah, nastanjenh že par let v odvetniški sobi deželnega sodišča v Ljubljani. Ko je bil izvoljen leta 1909 za knjižničarja okr. glavar v pok. Štefan

L a p a j n e, je dokončal ureditev in dal natisniti tudi katalog knjig, ki je priložen Slovenskemu Pravniku prišel v roke vsem članom. V teh letih si je odbor tudi mnogo prizadeval, da bi pridobil knjižnico »Juristische Gesellschaft«, ki je sicer že davno ponehalo poslovati, a je oblastveno še vedno obstajalo. Pa zaman, vlada je čakala boljših časov in prilike, da se obnovi nemško društvo. Znatnejše pomnožitve zaznamuje knjižnica v letu 1913, ko je daroval precej knjig notar Fran Krisper, leta 1915, ko se je nakupilo nekaj iz Višnikarjeve zapuščine in je notar Oton Ploj podaril društvu veliko število knjig. Naslednje leto 1916 je podaril profesor Fran Levce 14 knjig iz zapuščine sina dr. Vladimira Levca in leta 1920 zopet večje število dr. Anton vit. Schoeppl. V l. 1915 je dal odbor na novo katalogizirati knjižnico po Milanu Puglju, ki je napravil listkovni seznam. Koj po prevratu se je tudi razmišljalo, ali naj se prepusti knjižnica sodni knjižnici v Ljubljani v uporabo, vendar se je ta misel kmału opustila. Knjižnica sama je bila leta 1920 vsled nedostajanja prostora prenešana iz odvetniške sobe v pritlične pisarniške prostore okrajnega sodišča ljubljanskega. Za knjižnično poslovanje so ti prostori povsem nedostatni, zato je glavna skupščina leta 1922 pooblastila odbor, da knjižnico proda in pridobi s tem denarni vir za izvrševanje drugih nalog. Ta sklep je bil utemeljen tem bolj, ker si je ustanovilo višje deželno sodišče v Ljubljani bogato »Centralno knjižnico«, da poleg te in prav tako poleg nove knjižnice juridčne fakultete ljubljanske društvena sploh pomena nima, zlasti ko ji društvo ne more določevati nobenih prispevkov za izpopolnjevanje. Prirastek knjižnici tvorijo danes skoro edinole časopisi, ki prihajajo v zameno za Slovenski Pravnik. Teh je 12: 1. Pravnivestnik, glasilo pravniškega društva v Trstu, 2. Mjesečnik, izhajajoč v Zagrebu, 3. Glasnik uprave za zaščito industrijske svojine, izhajajoč v Beogradu, 4. Juridicheski pregled iz Zofije, 5. Právník, 6. Všehrd in 7. Československo-jihoslovanská Liga, vsi izhajajoči v Pragi, 8. Časopis pro právní a státní vědu iz Brna, 9. Právní obzor, glasilo pravniškega društva za Slovaško, 10. Žittja i pravo, glasilo zveze ukrajinskih od-

vetnikov v Lvovu, 11. dunajski časopis »Gerichtszeitung« in 12. Bibliographie der Rechts- und Staatswissenschaften, izhajajoč v Berlinu.

VI.

Kmalo po ustanovitvi društva je bil sklican prvi društveni shod. Tako so se imenovali v prvih letih društveni sestanki, na katerih je bilo po navadi (ne vedno) predavanje s sledečo diskusijo, ali pa samo razgovor o že napovedanem pravnem vprašanju in so branili določeni govorniki svoje pravno stališče. Po teoretičnem razgovoru je sledila debata o društvu, o izdajah zakonikov, skratka o vsem mogočem, kar je bilo v zvezi z društvom. Namen teh shodov je bil dvojen: nuditi članom teoretična predavanja in s tem pridobivati vsebino za Slovenski Pravnik, poleg tega pa prikleniti članstvo čim ožje na društvo in ga zainteresirati za njegove naloge.

Prvi društveni shod se je vršil dne 17. aprila 1889 pri »Slonu«, ki je bil nekaj časa sploh zbirališče društvenikov. Otvorjen je bil shod s predavanjem dr. D. Majarona: »O novem črnogorskem imovinskem zakoniku«. Pred zaključkom je bil razgovor o društvenih razmerah, kakor že omenjeno. V tem letu so se vršili še 3 nadaljni shodi. V letu 1890 štejejo društvenih shodov štiri, leta 1891 tri, v letih 1892 in 1893 samo po enega. Leta 1894 se je preselilo društvo s svojimi shodi v ljubljansko čitalnico, bilo je tega leta dvoje in 1895. troje društvenih shodov. Leta 1896 izkazuje dva, leto 1897 pa tri shode, vendar se toži o slabem obisku kakor sploh o nezanimanju za društvo in so se zato morali opustiti. Uzakonitev civilnopravnih zakonov je v društvenem vodstvu pobudila vnovič misel na prirejanje shodov, res jih je bilo l. 1899 pet. Leta 1901 je J. Kavčnik sprožil idejo, naj bi »Pravnik« skupno s »Slovensko Matico« in »Slovenskim zdravniškim društvom« prirejalo predavanja iz slovestva v širšem pomenu, zdravništva, tehnike in pravoznanstva, imenovana društva pa naj bi vsako za svojo stroko dajala predavatelje. Ideja se je uresničila in je bilo v letih 1901 in 1902 nekaj »Poljudno znanstvenih predavanj«, pravniško

pa je bilo med temi samo eno. V društvu samem je bilo v nastopnih letih in sicer l. 1903 troje predavanj, v letu 1909 eno, v letu 1910 zopet štiri in leta 1912 eno. Leta 1910 je poskrbelo društvo iz svojih vrst »Splošnemu ženskemu društvu« predavatelja. Že omenjena konferenca jugoslovanskih kulturnih društev (1910) je izrazila željo, da bi se med zagrebškim pravniškim društvom in »Pravnikom« izmenjavali predavatelji. Uspeh je bil edinole, da je predaval dr. Mohorič v Zagrebu. Na vseh omenjenih sestankih so predavali redoma ljubljanski člani.

Po letu 1912 in zlasti za časa vojne ni bilo nobenega predavanja. Uvod v delavnejšo dobo znači pismena anketa, ki jo je društvo izvedlo l. 1920 in na podlagi katere je sestavil dr. Metod Dolenc spomenico »k vprašanju izenačenja kazenskih zakonov za celo ozemlje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Istega leta, dne 23. novembra je bil društveni sestanek, na katerem je bil razgovor o določbah novega volilnega reda. Leta 1921 pa so se pričela redna društvena predavanja, bavila so se najprvo z ustavnim načrtom, potem z raznovrstnimi pravnimi vprašanji. Vsa so se vršila odslej v kazenski dvorani sodne palače v Ljubljani. Predavanj je bilo v letu 1921. deset, v letu 1922. enajst, v letu 1923. sedem in dvoje v zvezi s »Slovenskim zdravniškim društvom«, v letu 1924 enajst, poleg tega se je vršil popoldanski izlet ob Savi od Tacna do Črnuč v zvezi s predavanjem univ. prof. dr. K. Hinterlechnerja. V letu 1925 je bilo pet predavanj, v letu 1926 pa samo dvoje. Zadnje je v zvezi z dejstvom, da je društvo pripravljalo v tem letu drugi kongres pravnikov in zastavilo vse svoje moči, da izvede kongres čim dostojneje in impozantneje. V letu 1927. je bilo zopet 10 predavanj in v letu 1928. osem. Po prevratu so večkrat nastopili tudi nečlani s predavanji.

V prvih letih so imeli ti sestanki kolikor toliko poleg strokovnega tudi družabno obeležje, dočim so predavanja v povojnih letih strogo znanstvenega značaja. Samo družabnega značaja so bili v letih 1923. in 1924. v zimskih mesecih večerni sestanki. Za gojitev družabnosti in pospeševanje poznanstva med seboj in vzpodbudi k vzajemnemu delovanju je prirejalo

društvo izlete. Teh velikih izletov, namenjenih, če že ne vsemu, pa vsaj veliki večini članstva, je bilo dvanajst, in sicer: 1.) v Stično dne 15. junija 1890, 2.) v Sežano dne 20. septembra 1891., 3.) v Laško dne 8. septembra 1892., 4.) na Bled dne 3. septembra 1893., 5.) v Novo mesto dne 15. julija 1894., 6.) v Divačo dne 6. septembra 1896., 7.) v Prosek dne 16. junija 1901., 8.) v Devin dne 29. junija 1903., 9.) v Dorfarije dne 24. septembra 1905., kjer je bila istega dne odkrita spominska plošča dr. Tomažu Dolinarju, 10.) v Bohinj dne 7. julija 1907., 11.) v Celje dne 8. septembra 1922. in 12.) v Krško dne 10. maja 1923. Poleg teh moramo omeniti dva lokalna manjša izleta, in sicer Ljubljančanov preko Janč v Litijo meseca junija 1925. in iz Logatca na Vrhniko dne 3. junija 1928.

O vseh teh izletih bodi omenjeno, da so potekli kar najbolj prsrčno, da so smatrali zlasti prve izlete dotični občani za izreden, naroden dogodek in da so izletnike pozdravljali občinski predstojniki z drugimi narodnimi društvi. Osobito so važni društveni izleti na Primorsko, kjer se je navdušeno pojavljala sloga s hrvatskimi pravniki. Spomnimo se na kratko samo treh izletov iz prve dobe, pa vidimo, kako so ti izleti potekli.

Prvega izleta v Stično se je udeležilo preko 50 pravnikov iz vseh krajev, med njimi tedanji ljubljanski župan Grasselli z večjim številom magistratnih uradnikov. Izletniki so si odledali Stično in Št. Vid, nato pa se sešli pri banketu v stiškem gradu. Tamkaj je otvoril načelnik dr. Fran Pa pe ž vrsto napitnic, odgovarjal mu je predstojnik okrajnega sodišča v Stični, Jenčič. Med drugimi številnimi govorniki je bodril k delu za terminologijo J. Vencajz. L. Svetec je spominjal na polpreteklo dobo, ko so njega zaradi slovenskega predavanja o pravu in zaradi slovenskega zapisnika premeščali iz kraja v kraj, in dr. Ferjančič je poudarjal važnost vsestranskega društvenega delovanja.

V dvojnem pogledu zanimivo je opomniti na 3. izlet v Laško. Po predlogu dr. Babnika naj bi bilo združeno s tem izletom društveno zborovanje s tremi predavanji, in sicer: 1.) dr. Ferjančiča o notranjem poslovnem jeziku, 2.) dr.

B r u m n a o disciplinskem postopanju za sodne uradnike in 3.) dr. Jura H r a š o v c a o dolžnosti vsakega Pravnikovega člana, bodisi odvetnika ali notarja, da se poslužuje vedno, kadar mu je zastopati slovensko stranko, v besedi in pisavi edino slovenščine, zlasti pri vseh sodiščih, ki se nahajajo v slovenskih deželah, ter tudi v vseh spisih, namenjenih II. in III. instanci. Po zasnovi naj bi bil ta izlet nekak predhodnik pravniških kongresov, kakor so jih že takrat poznali drugi narodi, ki bi jih izlet, združivši družabno stran s strokovno, lepo uvajal. Toda zborovanje, ki naj bi bilo v prvi vrsti bodrilo našim pravnikom v boju za pravice, je moralo odpasti. Prepovedalo ga je celjsko okrajno glavarstvo, češ da po pravilih društvo izven svojega sedeža ne sme zborovati. Takratni režim ni maral, da bi se gojili osebni stiki med kranjskimi in izvenkranjskimi pravniki. Tako se je vršil zgolj izlet, kakor prejšnji dve leti.

Štiri leta pozneje, na izletu v D i v a č o, pa je pravnike izletnike pozdravil sežanski okrajni glavar grof S c h a f f g o t s c h s slovenskim nagovorom, v katerem je med drugim rekel: »Če uradujemo v slovenskem jeziku, izpolnjujemo ne le svoje uradne dolžnosti, ampak tudi dolžnost, ki nam jo predpisuje ustava naše države, česar bi se moral držati vsak uradnik.« Poudarjal je zasluge, ki si jih je »Pravnik« pridobil za slovensko uradovanje. Lepo se mu je zahvalil dr. M a j a r o n, da jih je ta pozdrav presenetil, ker doslej se društvo ni nadejalo, da bi mu izrekli simpatije okrajni glavarji in to celo v slovenskem jeziku.

Po prevratu sta bila prirejena samo dva izleta, obeh pa so se udeležili v velikem številu tudi člani zagrebškega pravniškega društva. Izleta uvajata v novo dobo, pripravljata pot skupnim sestankom pravnikov iz vse naše kraljevine. Na izletu v Krškem se je poudarjala ta ideja in pet dni zatem, dne 15. maja 1923. je predlagal dr. M. D o l e n c na odborovi seji, da treba prevzeti inicijativo za oživotvorjenje pravniških kongresov in stopiti v stik s pravniškima društroma v Zagrebu in Beogradu. Zagreb je na predlog koj pristal, nekaj pozneje je odgovoril tudi Beograd in sicer v principu ugodno. Tako je prišlo dne 1. junija 1924. do sestanka odposlancev pravniških

društev v Zagrebu, kjer je prodrla ideja jugoslovenskih pravnih kongresov. Pri teh je naše društvo vedno v najodličnejši meri sodelovalo.

VII.

Poleg tega, v društvenih pravilih načrtanega delovanja, je društvo sodelovalo še v drugih smereh in reči moramo, da kaj pogosto inicijativno. Ustanovljeno, da pomaga pri ustvarjanju pravniške literature v slovenskem jeziku, je prevzelo društvo samo od sebe nalogi, braniti slovenščino v uradih, poleg tega pa pripravljati tla zavodu, ki bo gojil slovensko pravoznanstvo. In res, društvo ni opustilo nobene prilike, da ni opozarjalo in zagovarjalo ustanovitev slovenske pravne fakultete v Ljubljani. Leta 1890. je sprožil dr. J. Kavčič to vprašanje s svojim predavanjem na društvenem shodu dne 10. decembra: »Slovenska pravna akademija« in podprl idejno resolucijo, sklenjeno na shodu slovenskih poslancev v Ljubljani dne 2. oktobra. Naslednja glavna skupščina je dne 31. januarja 1891. sprejela soglasno resolucijo, da se smatra za potrebno ustanovitev pravne akademije v Ljubljani s slovenskim učnim jezikom, in naložila odboru, da sestavi v prosep tega peticijo in jo izroči državnemu zboru. V posledku tega je interpeliral poslanec Šuklje v državnem zboru glede paralelnih pravnih predavanj v slovenščini na graškem vseučilišču. Odgovor pravosodnega ministra je bil seveda negativen, češ da je to v danih razmerah sploh neizvedljivo, ker ni znanstveno izobraženih docentov.

Glavna skupščina dne 14. februarja 1898. pa je zahtevala ne več pravne akademije, marveč popolno vseučilišče v Ljubljani in meseca marca je povabil društveni odbor »Slovensko Matico« ter »Kolegij profesorjev ljubljanske bogoslovnice«, da naj skupno z njim sestavita spomenico in peticijo za ustanovitev univerze v Ljubljani. Odposlanci vseh teh društev so se res sešli in sprejeli besedilo spomenice »Za vseučilišče v Ljubljani«, sestavljene po dr. D. Majaronu, ki je bil poleg dr. Ferjančiča in višjega svetnika Polca »Pravnikov« delegat v tem odseku. Zaeno je zopet Slovenski Pravnik o tem obširno razpravljal.

Ko se je pričelo leta 1907. zopet intenzivneje delovanje za slovensko vseučilišče — nekateri so sploh pričakovali, da se bo stara slovenska zahteva v jubilejnim letu 1908. uresničila, — bilo je zopet društvo »Pravnik«, ki je podpiralo pokret idejno. V zvezi s Slovensko Matico, Akademijo in Prosveto je priredilo na dan 27. junija 1907. v Ljubljani v Mestnem domu manifestacijski shod. Na tem shodu, ki je zahteval ustanovitev slovenskega vseučilišča v Ljubljani, predvsem pa pravne fakultete, je v imenu društva govoril odvetnik dr. Fran Novak. V naslednjih letih je bilo društvo zastopano stalno po treh članih v vseučiliškem odseku občinskega sveta ljubljanskega. Po prevratu je na novo ustanovljeni vseučiliški komisiji načeloval društveni načelnik dr. Majaron, v komisiji pa sta društvo poleg njega zastopala še člana dr. M. Dolenc in dr. A. Švigelj. Leta 1926. se je splošnemu protestu slovenskega naroda zoper okrnitev slovenskega vseučilišča pridružilo tudi društvo »Pravnik« in ob ponovni nevarnosti je podalo društvo dne 10. decembra 1927. krepko resolucijo za ohranitev tega najvišjega učnega zavoda in sopolpisalo tudi spomenico »Pomen univerze v Ljubljani za Slovence in državo SHS«.

S svojim glasilom in z izdajami zakonikov je bilo društvo branik slovenskega jezika v uradih, osobito na sodiščih. Slovenski Pravnik je priobčeval neprestano članke in vesti o jezikovnem vprašanju, dr. Ferjančič je točno v njem registriral jezikovno pravo. Posebno so v letnikih Slovenskega Pravnika prikazani jezikovni dogodki na sodiščih. Še leta 1898. je višje deželno sodišče v Gradcu zabranilo slovenski govor pri prizivni razpravi. Protestni akciji odvetniške zbornice Kranjske, slovenskih odvetnikov in slovenskih poslancev se je pridružilo tudi naše društvo. Posrečilo se je nato doseči, da je bil še istega leta (23. decembra) dopuščen slovenski govor pred višjim deželnim sodiščem. Ta prvi uspeh je dosegel dr. J. Hrašovec. Ali vse drugo je ostalo nemško: referat in sodba. Nič niso pomagale nadaljnje interpelacije dr. Ferjančiča v državnem zboru, dr. Majarona v kranjskem deželnem in dr. Rosine v štajerskem deželnem zboru leta 1899., da bi izdajalo višje deželno sodišče sodbe v slovenskem

jeziku. To je vztrajalo na svojem stališču tudi pozneje in izdalo v tem smislu dne 3. septembra 1907. še poseben sklep. Sploh je Slovenski Pravnik priobčeval skozi vse interpelacije in resolucije o jezikovnem vprašanju. Zlasti točno je prinašal poročila »Zveze slovenskih odvetnikov«, ustanovljene leta 1906. baš v namenu, braniti pravice slovenskega jezika pri sodiščih in oblastvih. Iz referatov dr. J. Hrašovca za Štajersko, dr. Brejca za Koroško in dr. O. Rybařa za Primorsko, priobčenih v društvenem glasilu, je razvidno obupno stanje našega jezika pri oblastvih v teh deželah. Naredbe, ki so jamčile rabo slovenskega jezika, je tuje nam uradništvo brezobzirno preziralo. Pa saj so se razmere tudi na Kranjskem vedno bolj slabšale. Na glavni skupščini leta 1908. je poročal dr. Majaron, da je bil imenovan za Kranjsko sodni pristav, ki ne nastopi službe, ker ni večč slovenskemu jeziku. Slovenskega sodnega naraščaja da ni in da bo skrbeti za primeren fond, ki bo podpral naraščaj.

Izmed zgodovinsko pomembnih dogodkov, ki jih je društvo doživelo, omenjeni naj bodo le najvažnejši. Dne 26. avgusta 1894. se je društvo udeležilo odkritja spomenika Mateju Cigaletu na Lomeh; za spomenik je nabralo med društveniki znatno vsoto. Dne 24. septembra 1905. je vzdalo v Dorfarijih spominsko ploščo slovečemu pravniku dr. Tomažu Dolinarju. Nagovor je imel pri tem dr. E. Volčič. Meseca decembra 1910 je društvo sodelovalo pri Vrazovi akademiji in se istočasno udeležilo tudi konference jugoslovanskih kulturnih društev. Resoluciji te konference glede terminologije in strokovnih predavanj omenjeni sta že gori. Dne 17. februarja 1913. se je udeležilo društvo konference glede reforme gimnazij na Kranjskem, ki jo je sklicalo društvo inženjerjev. Leto poprej (1912) je postavilo nagrobni spomenik svojemu marljivemu članu dr. E. Volčiču in ga vzdržuje še sedaj. Leta 1923. je pomagalo pri osnovanju »Zveze duševnih delavcev«, čije pravila so se sestavila s sodelovanjem odbora. Dve leti pozneje, 1925., se je zavzelo društvo za ustanovitev »Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani«, zakonski načrt za to ustanovo je sestavil društveni delegat dr. Dolenc.

VIII.

To splošno sliko društvenega delovanja izpopolnimo še s par potezami notranjega društvenega življenja in gibanja.

V smislu pravih upravlja društvene posle odbor, obstoječ iz načelnika in 10 odbornikov, kojih mora vsaj šestorica stanovati v Ljubljani, za pregledovanje računov in sploh blagajniških poslov pa voli skupščina po dva preglednika. Na čelu društva so stali doslej: dr. Fran Papež od leta 1889. do 1892., dr. Ferjančič od l. 1893. do 1906., in od l. 1907 do danes dr. Majaron. Tem možem, ki so v dobrih in slabih časih pazili, da se je izvrševal društveni program in da so se uveljavljale društvene ideje, so stali ob strani društveni tajniki. Ti so bili od prvih početkov do danes: v letih 1889. do 1892. dr. Majaron, od l. 1893. do 1899. dr. Pirc, od l. 1900. do 1903. dr. Foerster, l. 1904. dr. K. Vodušek, v letih 1905. in 1906. dr. Žirovnik, od l. 1907. do 1910 dr. Stojan, l. 1911. in 1912. dr. Oblak, l. 1913. in 1914. dr. Grasselli, od l. 1915. do 1919. B. Bežek in od l. 1920. dalje dr. Sajovic. Blagajniške posle, kar spričo majhnih sredstev, kakor navedeno pozneje, ni bila lahka stvar, so vodili: do l. 1899. J. Gogala, l. 1900. dr. Pirc, od l. 1901. do 1911. dr. Švigelj, l. 1912. St. Lapajne, deloma po njegovi smrti zopet dr. Švigelj, od l. 1913. do 1922. dr. Lavrenčič in od poletja 1922. naprej do danes dr. Rutar. Mnogi imenovanih so pripadali odboru po več let tudi v drugih funkcijah. Izmed ostalih odbornikov — nekateri so bili imenovani že poprej na dotičnih mestih — naj navedemo le one, ki so bili po več let člani odbora, in sicer: J. Kavčnik 9 let, Fr. Milčinski 8 let, dr. Rogina 8 let, I. Škarja 15 let, dr. Oton Papež 14 let, dr. Mohorič 6 let, dr. Dolenc in dr. Souvan po 8 let, dr. Pitamic 7 let. Izven Ljubljane stanujoči odborniki, torej nekaki zaupniki društva so bili med drugimi: dr. Janko Babnik 30 let, dr. Hrašovec 23 let, B. Ternovec 11 let, dr. Zuccon 21 let, A. Kuder 8 let. Pregledniške funkcije so opravljali: dr. Munda v dobi 25 let, dr. Zupanc 10 let, J. Polec 10 let, dr. Žirovnik od leta 1914. in dr. Tekavčič od l. 1915. dalje.

Podlaga društvenemu delovanju so pravila, ki jih je bil prvotno sestavil dr. Ferjančič po vzoru pravil Právnické jednote v Pragi. Ta pravila so bila odtlej v nekaterih točkah štirikrat spremenjena. Takoj na II. redni glavni skupščini dne 4. oktobra 1889. je bil spremenjen § 7, ki poslej določa, da se snide redna glavna skupščina vsakokrat meseca januarja. Na skupščini dne 28. januarja 1910. so bile spremenjene nekatere manj važne določbe §§ 3, 5, 9, 11, 12, 15 in 18. Dne 11. avgusta 1913. so se dopolnila pravila z novimi določbami glede organizacije p o d r u ž n i c, ki se jim je dal kolikor mogoče samostojen delokrog, društveno območje se je določilo za Kranjsko, Koroško, Primorsko, Štajersko in Dalmacijo; vsled tega se je določilo, da se odslej izdajajo zakoni in druge strokovne knjige tudi v hrvatskem jeziku. Po prevratu leta 1920. se je spremenil § 5 tako, da naj bodoča redna glavna skupščina določi društvenino za vsako poslovno leto posebej. Ta sprememba se ni izkazala za zadostno, kajti že leta 1922. je redna glavna skupščina odstopila odboru pravico, da določa vsakoletno članarino, obenem pa omejila društveno delovanje na območje višjega deželnega sodišča v Ljubljani.

Kakor smo videli že prej, je bilo vse društveno delo koncentrirano na Ljubljano, ako izvzamemo izlete. Tu je izhajalo glasilo, vršila so se predavanja, v Ljubljani je bila knjižnica, ki je res da posojala knjige tudi zunanjim članom. V Ljubljani se je vršilo vseh osem in trideset rednih glavnih skupščin, kamor prištevamo tudi občni zbor dne 21. decembra 1918, razen tega dve izredni skupščini. Zborovališče teh skupščin je bila začetkoma restavracija pri »Slonu«, od l. 1894. čitalniški prostori (ki so se nahajali po letu 1896. v Narodnem domu), parkrat v restavraciji pri »Roži« (trikrat) in enkrat pri »Zlatorogu«. Od leta 1918. naprej pa zboruje društvo redno v pravosodni palači, kjer se vršijo tudi predavanja. Leta 1913. se je napravil poskus, pričeti z društvenim delovanjem tudi izven Ljubljane v krajih z večjim številom pravnikov. Pobudo temu so dali tržaški člani in res se je v Trstu na podlagi spremenjenih pravil osnovala dne 21. decembra 1913. prva podružnica, ki se je o njej pričakovalo, da bo pridno delovala. Priredila je eno predavanje v letu 1914. Dne 14. aprila 1914. je odbor

sklenil, da se osnujejo podružnice v Celju, Celovcu, Gorici, Mariboru in Novem mestu. Do ustanovitve pa je prišlo samo v Celju, pa še ta podružnica vsled izbruha vojne z delovanjem ni pričela. Vojna je notranje življenje sploh ustavila, samo Slovenski pravnik sta z vso skrbjo oskrbovala urednika, dokler leta 1918. tudi list ni mogel več izhajati. Po prevratu je pričelo društvo delovati šele v letu 1920, celjske podružnice ni bilo moči več priklicati v življenje, a tržaška je morala svoje delovanje ustaviti. Pač pa se je ustanovila dne 18. decembra 1920. podružnica v Mariboru pod predsedništvom dvornega svetnika L e v c a, delavnega društvenega člana, ki pa je delovala prav za prav samo eno leto.

Članov je nabralo društvo v prvem letu 168, od teh je do danes ostalo društvu zvestih 17. Prvotno število je ostalo skoro nespremenjeno do konca leta 1894., ko jih je štel 174. Odtlej pa je število članstva padalo, b'la so to leta po ljubljanskem potresu, ki niso bila ugodna za društvo, kakor že omenjeno. Društveni shodi so bili pičlo obiskani, na glavnih skupščinah se je grajalo, da mlajši k društvu ne pristopajo, nameravani izlet v Kamnik l. 1897. se je moral opustiti. Najslabše je bilo leta 1900, ko je število društvenikov padlo na 142. Mnogi so namreč mislili, da je za njih »reputacijo« boljše, ako niso društveniki; naročili so se samo na Slovenski Pravnik. Potem se je število počasi dvigalo in je ravno ob dvajsetletnici društva koncem leta 1908. doseglo prvotno število, 169 članov. Odtlej se je članstvo hitreje množilo, prekoračilo je leta 1910. število 200, koncem leta 1914. pa je posebna agitacija, zlasti po Ljubljani, kjer je bilo le okrog 40 članov, dvignila to število preko 300, tako da je zadnje število, ki ga je navedel pred prevratom tajnik na glavni skupščini leta 1915, znašalo 315 članov. Po končani vojni, ko je pričelo društvo na novo delovati, je ob spremenjenih razmerah poskočilo tudi članstvo takoj preko 500, doseglo začetkom leta 1925. število 600 in šteje danes 650.

Seveda je treba kot pripomniti, da tudi to število še zdaleka ne izraža pravilnega stanja slovenskih pravnikov, kajti cele vrste raznih pravniških poklicev skoro niso zastopane

v društvu. Pač pa je med gornjim številom dokaj pravnikov iz drugih pokrajin, zlasti iz Dalmacije in Bosne.

Za častna člana izvolilo je društvo dva svoja člana: leta 1903. Iv. Kavčnika in leta 1923. dr. D. Majarona.

Gmotne vire za izvrševanje svojega razsežnega delovanja črpalo je društvo predvsem iz članarine. Ta je znašala do leta 1920. za ljubljanske člane 16 K, za zunanje 10 K. Drugim naročnikom se je prodajal letnik Slovenskega Pravnika po 8 K. Poleg tega je naklonil društvu deželni zbor kranjski, kakor že omenjeno, za izdajo terminologije podporo v znesku 500 gl. in leta 1911. »Zveza slovenskih odvetnikov« za izdajanje zakonov vsoto 2000 K. Članarina za vse člane brez razlike, ki so že od kraja prejeli Slovenski Pravnik brezplačno, in naročnina sta se leta 1920. določili z zneskom 80 K, leta 1923 na 50 Din in od leta 1924. naprej s 60 D'n. Od leta 1923. dalje je prejelo društvo v pomoč za izdajanje Slovenskega Pravnika tudi državno podporo, ki sta jo parkrat naklonila oddelek ministrstva za pravosodje v Ljubljani in ministrstvo pravde. V letih 1924. do 1926. je dobavila tudi vevška papirnica za tiskanje Slovenskega Pravnika potrebni papir po znižani ceni.

IX.

Štirideset let ni dolga doba samo v življenju posameznika, tudi za društveno organizacijo pomeni to častno število. Ko polaga račun o štiridesetletnem delovanju, se društvo »Pravnik« pač ne boji očitka, da teh štirideset let ni izpolnilo z vestnim delom. Res niso bila vsa leta enako plodna. Kakor vidimo vse povsod okoli, da sledi letom napredka doba umirjenja, včasih celo stagnacije, tako so pretekla tudi »Pravniku« leta, ki niso pokazala vedno tolikega uspeha, kolikor bi bilo želeti. Toda zmanjšani intenzivnosti društvenega delovanja sledila so leta razmaha, ko se je društvo kakor pomlajeno s svežimi močmi znova krepko posvetilo svojim nalogam. Idealizem, ki je bodril ustanovitelje pred štiridesetimi leti, izbojevati narodu njegove pravice, je navduševal v poznejših letih društvene delavce. Ta idealizem rešil je društvo tudi v težkih razmerah. Pričakovani ustanoviteljev društvo ni prevarilo.

Cilji, ki si jih je ob ustanovitvi društvo postavilo, so danes po večini doseženi. Slovenski jezik po naših uradih ni več zapostavljen in zatajevan, danes je na svoji zemlji gospodujoč. Sodišča na Slovenskem so združena pod eno streho, višjim deželnim sodiščem v Ljubljani. Tu ima sedež tudi najvišja narodna kulturna ustanova, naše vseučilišče. Toda društvena usoda ni s tem završena. Slovenski pravniški stan, ki je pokazal brez teh najvišjih ustanov toliko moči v sebi in to v časih preganjanja, se ne sme vdati brezdelju sedaj, ko so mu te ustanove vlile obilo sveže krvi v njegove žile.

Nalog ima društvo tudi v bodočnosti dosti in velikih. Njegov program velja danes in v prihodnosti prav tako, kakor je bil aktualen pred štiridesetimi leti. Izpremenjeni časi ne morejo predrugačiti društvu programa, utegnejo ga dopolniti in usmeriti k večjemu v nekaterih točkah drugam. Med velikimi njegovimi nalogami je poudariti zlasti izdajanje društvenega pravniškega glasila. Ta potreba ni manjša, kakor je bila kdaj prej, brez pretiravanja se sme reči, da je večja. Hudo bi padel ugled slovenskega pravništva, ako bi osamosvojen od tujega jarma med drugimi stanovi bil brez lastnega glasila. Težko pa, da bi mu bila usoda v drugih rokah enako zajamčena kakor v društvenih.

Iz društva »Pravnika« je vzknila ideja pravniških kongresov in ponosni smo bili po pravici na to organizacijo, ki je pritegnila, osnovana na najširši podlagi, široke vrste vseh jugoslovenskih pravnikov k skupnemu delu. Ne smemo dopustiti, da bo ta ideja zopet pokopana. Društvena prizadevanja morajo iti za tem, da se bo udeleževala vedno krepkeje in samozavestneje in da bo zmagala končno popolnoma čista: da bodo pravniški kongresi združili na skupnih zasedanjih zares samo pravniške delavce. Našega društva naloga pa bo, da bo dovajalo slovenske sile temu delu.

Tudi terminološko vprašanje še ni rešeno. Ne seveda samo v tem smislu, da ni več na razpolago knjige, ki bi jo vpraševali v dvomljivih primerih za svet. Predolgo se je razvijalo slovensko pravniško izrazoslovje ne oziraje se na posestrime, druge jugoslovenske pravne terminologije. Ena glavnih nalog vseh jugoslovenskih pravnikov bo, z b l i ž a t i k o l i k o r m o

goče posamezne terminologije. Tudi to nalogo bo uspešno rešilo le pravniško društvo.

Ne samo iz teh razlogov potrebno nam je posebno pravniško društvo. Gojitev znanosti je med prvimi nalogami vsakega pravniškega društva. Ako je na mestu drugod čim večje združenje vseh delovnih moči, na tem polju se pokaže edinole ločitev na posamezne, življenja zmožne edinice za koristno. Samo tekmovanje med več društvi pokaže resničen napredek, dočim se v prevelikem društvu izgubijo vse moči, kolikor niso v neposrednem območju središča. Sedež pravniškega društva bodi tedaj povsod, kjer je zadostno število pravnikov, ki more jamčiti za povoljen uspeh. Za društvo »Pravnik« so vsi ti pogoji dani bolj kot kdaj prej. To so pokazala povojna leta, tekom katerih je društvo kaj hitro nadkrnilo prejšnje delovanje.

Edino to društvo pa nam more pokazati tudi idejno silo našega pravniškega stanu izven njegovega poklicnega delovanja. Na ceni in vrednosti stan ne bo pridobil, ako bo vestno izpolnjeval le svoje uradne in poklicne dolžnosti. Svoje sposobnosti bo moral pokazati drugje in v te sposobnosti trdno verujemo. Da ne pojdejo v izgubo, da bodo marveč porabljene v prosep naroda, to bo naloga društva »Pravnika« i v naprej. Društvo jih bo budilo neprestano k udejstvovanju, s tem pa mu bo, svestemu si tega cilja, tudi v prihodnjih desetletjih zasi-guran obstoj.

Et meminisse juvat!

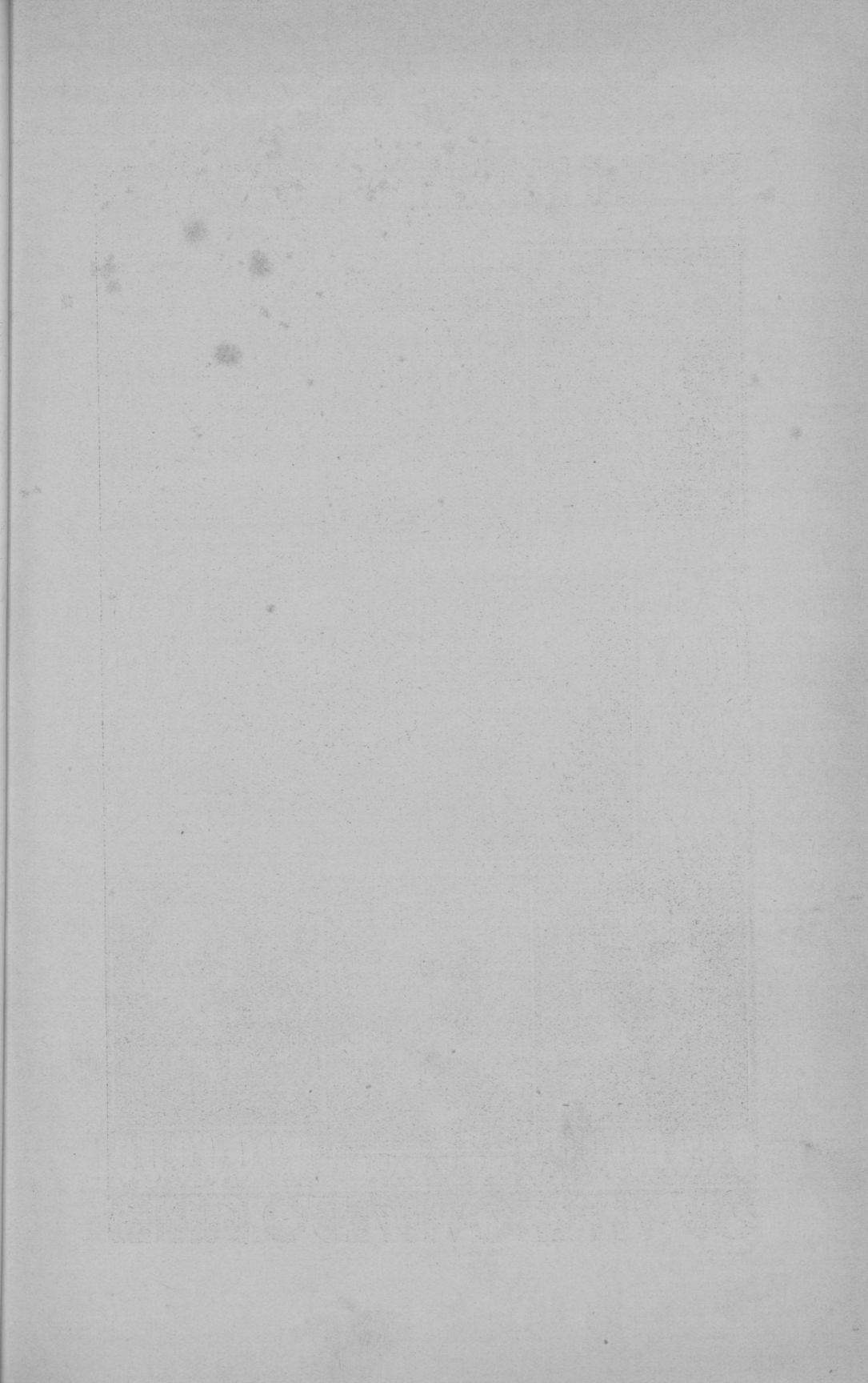
Dr. Anton Brumen.

I.

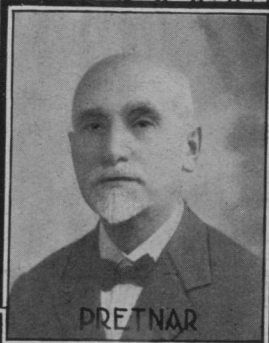
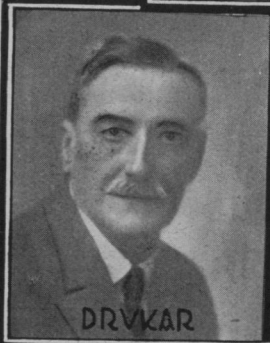
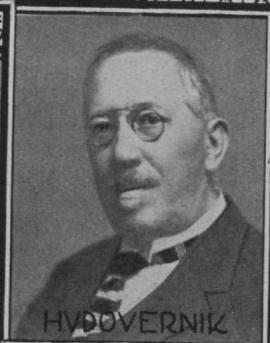
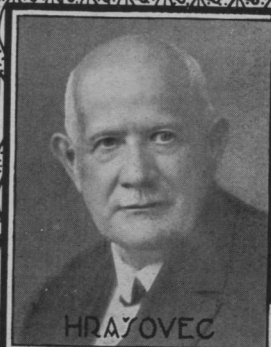
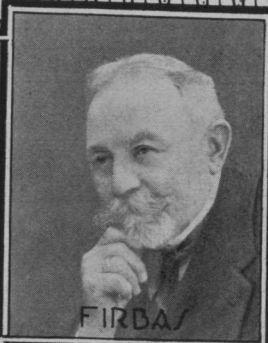
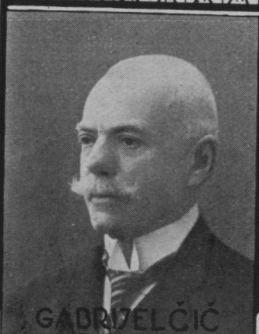
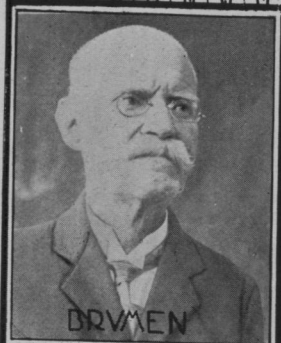
Bilo je meseca julija 1880., ko sem po dovršenih juridičnih študijah na graškem vseučilišču vstopil kot sodni praktikant pri deželnem sodišču v Gradcu. To službo sem brezplačno, a vestno in marljivo opravljal celo leto, nato pa sem bil imenovan za sodnega avskultanta brez adjuta na okrožnem sodišču v Novem mestu. Pred odhodom na svoje službeno mesto sem se predstavil takratnemu predsedniku višjega deželnega sodišča v Gradcu ekscelenci Waserju in se mu zahvalil za naklonjenost. Majhen mož me ostro premotri in reče naposled: »Vi boste morali odslej na Kranjskem uradovati s slovenskimi strankami slovenski, ker minister baron P r a ž á k to zahteva; ali ste večš temu jeziku?« Kratko odgovorim: »Da.« Nato me je začudeno vprašal, kje da sem se priučil temu jeziku. Odgovorim mu, da sem rojen Slovenec v ljutomerskem okraju in da je to moj materinski jezik. Videlo se mu je na obrazu, da mu odgovor ni baš po godu. Pri odhodu mi reče, naj ne bom na Kranjskem samo lingvist, nego tudi jurist.

II.

Upošteval sem predsednikov nauk ter prvi daljši članek objavil s polnim imenom leta 1885., ko sem služboval kot adjunkt v Metliki, v oficijelnem glas'lu justičnega ministrstva na Dunaju »Oesterre'chische allgemeine Gerichtszeitung«. Kmalu nato sem bil premeščen na svojo prošnjo k sodišču v Slovensko Bistrico na Spodnjem Štajerskem. Moja pregreha je bila ta, da sem bil imenovan za to mesto proti predlogu nižjih instanc v Celju oziroma v Gradcu, ki so hotele na vsak način onemogočiti na Južnem Štajerskem uvedbo slovenskega uradovanja na sodiščih. To mi je dal nedvomno čutiti takratni predsednik okrožnega sodišča v Celju, ki mi je to pregreho očital, ko sem se mu predstavil ter mi ob koncu kratkega obiska meseca januarja 1886. ni hotel niti roke podati, ko sem mu svojo roko ponudil z zatrdilom, da bom

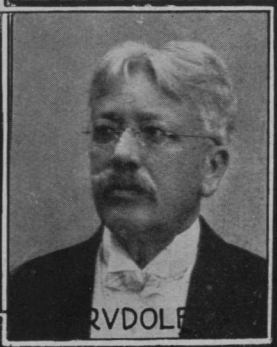
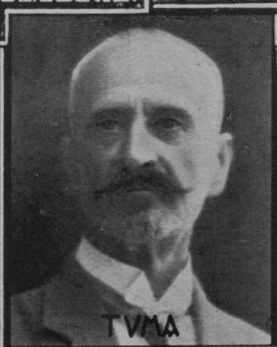
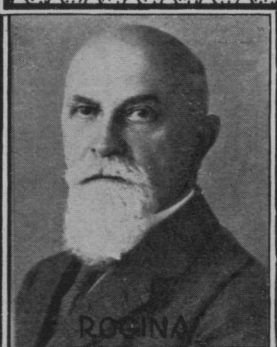
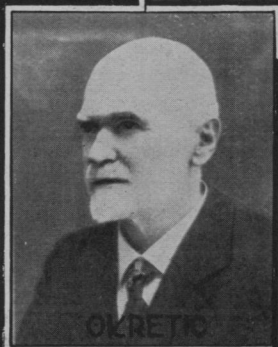
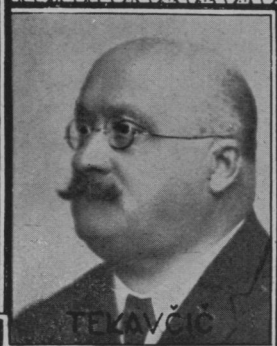
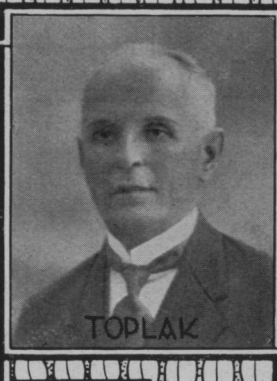

ČLANI DRUŽTYA PRAVNÍKŮ

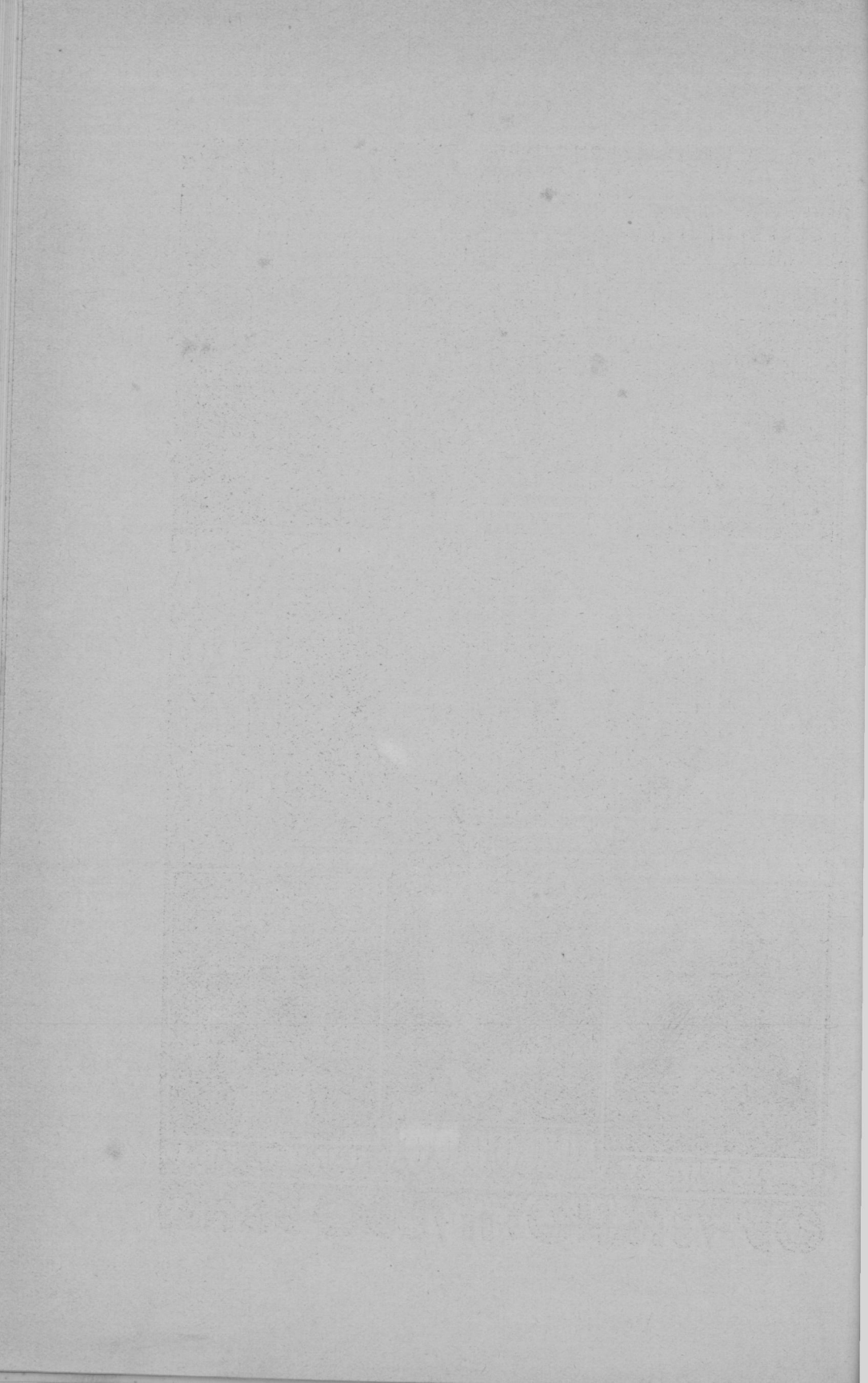

OB VYKONÁVACÍHO ÚŘADU

CLANI DRUŽTVA PRAVNÍKŮ

OD VSTANOVITELJEC DANE

skušal ta izvorni greh popraviti z marljivim in vestnim poslovanjem, nakar mi je predsednik naglo obrnil hrbet ter me brez segljaja v roko odslovil.

Prišli so težki, burni in težavni časi mojega petletnega službovanja v Slovenski Bistrici, a jaz se nisem ustrašil izvrševati po možnosti jezikovno naredbo justičnega ministra barona P r a ž á k a ter s slovenskimi strankami slovenski uradovati, tudi če mi je bil včasih prideljen zapisnikar nevesč slovenskemu jeziku. V takih primerih je zapisnikar zapisaval po fonetiki, jaz pa sem končno z rdečim svinčnikom popravljaj napake, ki jih je kar v vsaki vrsti mrgolelo. Seveda je tako protokoliranje gospodi v Celju in Gradcu delalo dosti preglavic, jaz pa sem si v spodnještajerskih nemčurskih glasilih s takim postopanjem pridobil častni naslov: Der windische Adjunkt in Windisch-Feistritz.

III.

Tantae mollis erat...

Na dan 13. decembra 1890. leta je bila proti meni razpisana pri graškem višjem sodišču tajna disciplinska razprava pod predsedstvom predsednika Waserja. Te razprave sem se osebno udeležil s svojim zastopnikom dr. S., odvetnikom v Celju, ter imenoval tudi zaupnike. Od teh pa je samo eden bil prisoten pri celi razpravi.

S svojim zagovornikom se podava dan pred razpravo v predsedstvo višjega sodišča, da pregledava akt in spise, kar je bilo za informacijo potrebno. Spise nama izroči dr. Schauer, ki je imel srečo ali tudi nesrečo, da je postal zadnji justični minister propadle Avstrije 1918. Bil je zapisnikar pri razpravi ter nama pri izročitvi akta izjavil, da je na višje povelje izločil iz akta vse rezervatne spise in referate, češ da pregled teh spisov ekscelencja Waser ne dovoli, ker so rezervatnega značaja. Osupnila sva nad tem ukrepom in najbolje bi bila storila, če bi se s protestom še pred obravnavo odstranila iz Gradca, ker je bilo očitno, da je tendencijozna sodba in obsodba že v naprej sklenjena in da je cela razprava bila le farsa — vpriporjena v to svrho, da me na ta način odstranijo iz Slovenske Bistrice.

Glavni točki obtožbe sta bili:

a) Inspiracija nekaterih člankov v mariborskem listu »Südsteierische Post«, ki je pisal za Jugoslovence v prijaznem duhu, kakor tudi nekaterih člankov, objavljenih v »Slovenskem Narodu«. Nobeden izmed teh člankov in dopisov ni bil niti konfisciran ali pod zasebno obtožbo stavljen, kar je eklatanten dokaz za to, da so bili le stvarna kritika oziroma dostojna polemika proti spodnještajerskim nemškutarjem.

b) Druga točka obtožbe je bilo dejstvo, da sem bil edini naročnik lista »Slovenski Narod« v Slovenski Bistrici ter sem ta list brezplačno pod roko oddajal slovenskemu gostilničarju ter da sem s tem nameraval razširjati napade, ki so bili v tem listu naperjeni proti predsedniku graškega višjega sodišča zaradi zatiranja slovenščine na sodiščih. V tem pogledu sem pri razpravi višjemu državnemu pravdniku ugovarjal ter pripomnil, da naj spravi, če je kot javni obtožitelj pravičen, pošten in dosleden človek, poleg mene na zatožno klop tudi njemu podrejenega ljubljanskega državnega pravdnika, ker ta v zadostni meri ne konfiscira tega preklicanega lista ter s tem omogoča meni izvršitev disciplinskega pregreška. Ta ugovor pa je navedenega obtožitelja tako razkačil, da je obledel in predlagal moj izgon iz državne službe. Temu predlogu disciplinski senat sicer ni ustregel v polni meri, pač pa me je obsodil v kazensko premestitev na lastne stroške in poostril to kazen s tem, da se mi morajo za dobo 3 let znižati prejemki za tretjino. Najvišje kot kasacijsko sodišče je to kazen potrdilo, a znižanje službenih prejemkov skrčilo in omejilo samo za 1 leto. Na podlagi te krute obsodbe sem izstopil meseca julija 1891 iz državne službe s pridržkom penzijske pravice za službovanje več kakor 10 let, a avstrijska oblastva, upravno sodišče in državno sodišče na Dunaju mi te penzije nista hoteli iz razumljivih razlogov likvidirati.

To me ni razočaralo, pač pa me je razočaralo stališče ministra pravde v Beogradu, ki je izjavil v odloku z dne 9. maja 1927 Preds. 766/12-23-4, da bi moglo mojo prošnjo za pokojnino rešiti le, če bi eventualno obnovljeno disciplinsko postopanje zame ugodno končalo. Podobno se je glasil izrek državnega sveta v Beogradu, ki je v svoji sodbi z dne 21.

marca 1928 br. 39531/27, razsodil: Izveštaj viš. dež. sodišča v Ljubljani br. 766/27, koji je tožilac priložio uz tužbe, Savet ne može uzeti kao rešenje, pošto se iz njega opšte ne vidi, o čemu se radi, i u čemu je sporno pitanje.

Začetki slovenskega uradovanja na Primorskem.

Mih. Gabrijelčič.

Vašemu prijaznemu vabilu, naj bi povodom praznovanja štiridesetletnice obstoja društva Pravnika napisal tudi jaz — kot eden najstarejših članov — nekaj spominskih črtic za naše glasilo, se z veseljem odzovem. Saj se v resnici radujem tega dogodka tako iskreno kakor se ga zamore veseliti le tisti, ki je pred 40. leti kumoval rojstvu tega, s tolikimi naporu in težavami rojenega slovenskega pravniškega deteta. Radost, ki jo vzbujata ta redki dogodek v meni, kakor pri vseh še živečih soustanoviteljih, je tem večja in prijetnejša, ko se spominjam, da je bilo ob ustanovitvi dokaj skeptičnih, ki so prorokovali novo ustanovljenemu društvu le kratko dobo življenja. Zaveš, da so ti pesimisti slabo odrezali in da sem po tolikih krizah in bojih, s katerimi se je moralo naše društvo tekom te dolge dobe boriti, doživel štiridesetletnico njegovega obstoja, me navdaja s posebnim navdušenjem.

Če je že bila ustanovitev društva »Pravnika« velike važnosti za vse slovenske juriste, je imela ista še prav poseben izreden pomen in je postala tako rekoč epohalna za primorske slovenske sodnike, med katerimi sem bil tudi jaz, in za slovensko uradovanje na primorskih sodiščih sploh, kjer je bil slovenski zapisnik, odlok ali slovenska sodba do takrat »avis rara in gurgite vasto«. Dočim so bili namreč na sodiščih na Kranjskem doseženi že precejšnji uspehi na polju slovenskega uradovanja, je tičalo to na primorskih sodiščih na mrtvi točki.

Šele pod justičnim ministrom P r a ž á k o m — možem blagega spomina — so nastopili tudi za primorska sodišča

boljši časi in baš v dobo njegovega načelovanja justičnemu ministrstvu na Dunaju spada tudi ustanovitev društva »Pravnika«, kateremu je bil on vseskozi naklonjen. Tedaj so se odprla vrata slovenskemu uradovanju tudi na primorskih sodiščih in pri tej priliki se živo spominjam, s kakim navdušenjem smo mlajši sodniki — bil sem takrat sodni adjunkt v Tolminu ob Soči — porabili to priliko, da smo pričeli pisati slovenske zapisnike najprej v kazenskih stvareh, pri čemer ni bilo posebnih težkoč glede na pripovedovalno obliko takih zapisnikov.

Nasprotno se je v civilnih stvareh, ko sem prišel l. 1885. kot sodni adjunkt v Tolmin, kjer sem ostal do julija 1890., uradovalo na tamošnjem sodišču večinoma v nemškem in tudi v italijanskem jeziku. Toda že takrat sta oba notarja, sedaj pokojna Ivančič in dr. Premerstein vodila vse zapuščinske razprave v slovenskem jeziku in sta vlagala tudi zemljiškoknjižne vloge v slovenskem jeziku. Tožbe, ki so se sprejemale, so bile slovenske, in ko je prišel l. 1886. (decembra) odvetnik dr. Stanič v Tolmin, je vlagal vse tožbe in sploh vse vloge v slovenskem jeziku, vsled česar so se izdajale vse zadevne sodbe in rešitve izključno v slovenskem jeziku. Dr. Stanič je res veliko pripomogel do slovenskega uradovanja pri sodišču v Tolminu.

Začelo se je takrat uradovati na raznih sodiščih slovensko, kjer so bili slovenski sodniki, kakor n. pr. v Trstu, Sežani, Komnu, Kanalu in Tolminu. Takrat je bil predsednik tržaškega višjega sodišča Josip Defacis, ki je veljal za energičnega, strogega, a pravičnega moža. Ni bil morda očitno prijatelj slovenskega uradovanja, a v istini ga je na tihem podpiral, kar kažejo nastopne vristice. Ko je inšpiciral l. 1886. (koj po svojem imenovanju) sodišče v Tolminu, je našel v mojem referatu že nekaj slovenskih zapisnikov, nakar je pripomnil edinele besede: »Der Kopf der Protokolle sollte eigentlich deutsch sein.« Prav pod njegovim predsedstvom je doseglo slovensko uradovanje celo v Trstu velik razvoj kljub vpitju laških časopisov.

Seveda smo bili v civilnih stvareh postavljeni pred vse drugačne, naravnost ogromne težkoče kakor v kazenskih, osobito ko je šlo za izdelovanje sodb, končnih odlokov, razdelitve-

nih odlokov itd., ker še nismo znali tehničnih izrazov za vse one juridične pojme, katere smo poznali zgolj iz nemškega in italijanskega jezika. In baš v tem pogledu je nudilo glasilo našega društva izredno dobro pomoč, kajti iz njega smo pridno zajemali tehnične izraze in slovenski juridični slog, kar je imelo za posledico, da je v razmeroma kratki dobi nastal pri sodiščih na Primorskem tak preokret glede slovenskega uradovanja na sodiščih, da človek leto prej niti v sanjah ne bi bil mislil, da dosežemo na tem polju tak ogromen napredek. Skoraj bi trdil, da smo v dobi od l. 1890. naprej že tekmovali s kranjskimi sodišči.

Brezdvomno gre v tem pogledu največja zasluga narodni zavesti takratnih mlajših sodnikov in društvu »Pravniku« ter njegovemu glasilu, katero nam je bil pravcati kašipot. Pri tej priliki si ne morem kaj, da ne bi se hvaležno spominjal dveh mož, pod čijih vodstvom je slovensko uradovanje na primorskih sodiščih doseglo višek napredka in ki sta naravnost podpirala razvoj slovenskega uradovanja. To sta bila višja sodna predsednika dr. Adalbert Gertscher (1902. do 1908.) in Karol pl. De Facis (1908). Zatorej slava njih blagemu spominu!

Pa še drugo neprecenljivo zaslugo si je steklo naše društvo, ki je nikakor ne smemo prezreti.

Društvo »Pravnik« je koj od početka zasnovalo idejo — po mojem mnenju nad vse srečno — skrbeti za medsebojni stik med slovenskimi juristi in za njih medsebojno spoznavanje, kar je rodilo obilo lepega in dobrega sadu. Zamislilo je prirejanje društvenih shodov, ki se jim moramo zahvaliti za neštete, v prijateljskem stiku preživete ure. Kdo bi se pri tej priliki ne spominjal z radostjo gotovo najlepšega društvenega shoda meseca septembra 1891. v kraški metropoli — v Sežani — kjer se je zbralo nad 100 slovenskih pravnikov iz zelene Štajerske, Kranjske in Primorskega ter Istre, kojemu shodu je sledilo še več lepih in srečno uspelih.

Ob tej svečani priliki pa mi je v največjo tolažbo zavesti, da naše društvo čedalje lepše procvita in da je za vedno odstranjena nevarnost, da bi zašlo še kdaj v take težkoče, v kakršnih se je v dolgi dobi svojega obstoja opetovano naha-

jalo. Za to nam jamči neumorno delovanje, nadarjenost in požrtvovalnost naših juristov vseh panog in naša ljubljanska juridična fakulteta, koje sloveči znanstveniki ne samo da pridno podpirajo glasilo našega društva s svojimi znanstvenimi prispevki, ampak nam tudi vzgajajo nadepolni naraščaj v duhu in v smeri, ki mu zagotavlja najlepšo bodočnost.

Želim torej v tem slovesnem trenutku prav iskreno, naj se naše društvo »Pravnik« razcvete v slovečo pravniško korporacijo, ki bodi ponos naše mile, lepe slovenske domovine, ter mu kličem iz dna srca krepko doneči »vivat, crescat, floreat« in »mnogo, mnogo zdravih in plodnih let«.

Spomini na borbo za jezikovno ravnopravnost na Štajerskem.

Dr. Juro Hrašovec.

Boj so bili začeli na Spodnjem Štajerskem pred menoj že drugi, posebno od leta 1877. dalje pokojni celjski odvetnik dr. Josip S e r n e c, ki mu je bilo načelo, da je za slovenske stranke uradoval brez izjeme samo slovensko, za nje vlagal pri vseh uradih v slovenskih pokrajinah samo v slovenskem jeziku vse prošnje, tožbe, pritožbe, tudi na višja oblastva v Gradcu in najvišja na Dunaju.

Bila je tu moja prva šola; on mi je bil vzgled.

Posebno v času, odkar se je l. 1904. ustanovilo društvo slovenskih odvetnikov in večinoma pod njegovo firmo so šle na predstojnike okrajnih sodišč, na predsedništvu okrožnih sodišč v Celju in Mariboru, na justično ministrstvo neštevilne pritožbe, našim slovenskim poslancem pošiljali so se o vsaki važnejši priliki podatki za interpelacije zaradi zapostavljanja našega jezika in naših uradnikov.

Pri okrajnih sodiščih na Spodnjem Štajerskem razen malih izjem — 3, k večjemu 4, kjer so še bili slovenski predstojniki — uradovalo se je nemško. Edina izjema bila je, kadar je slovenski odvetnik vložil civilno slovensko tožbo; v takih primerih se je navadno izdala slovenska sodba.

Dosledno so pač slovenski odvetniki vlagali slovenske prošnje, tožbe in pritožbe, dosledno so delali slovenski notariji, katerih pa je bilo vedno manj — vsako na novo razpisano mesto bilo je že obljubljenemu prošnjiku izrazito nemškega mišljenja — slovenske zapisnike o zapuščinskih razpravah in slovenske pogodbe ter so se slovenski sklepi v zemljiškoknjižnih stvareh redno vpisovali v istem jeziku v zemljiško knjigo.

To je pa bilo tudi vse.

Izmed mnogih primerov zapostavljanja naj jih navedem nekaj, ki se zdijo danes že neverjetni.

Leta 1904. je okrajno sodišče v kraju, v katerem prebivajo razen neznatne peščice Nemcev sami Slovenci, odklonilo predlog za vknjižbo zastavne pravice samo iz razloga, ker je bila dotična občina imenovana v slovenkem jeziku (Slivnica - Schleinitz). Vendar je okrajno sodišče v tem primeru rekurzu ugodilo, dotični odlok predrugačilo in vknjižbo dovolilo, ker je moralo prvemu sodniku biti znano, da je Slivnica slovensko ime za nemški »Schleinitz«, da drugega kraja »Slivnica« v tem okraju ni, da je to tudi očitno po oficialnem krajevnem seznamu, kjer se to slovensko ime nahaja, in da se je stranka, ako je v slovenskem predlogu namesto oficialnega nemškega imena navedla pravilno slovensko ime občine »Slivnica«, poslužila dovolj točne označbe, tako da po zakonu za vrnitev predloga ni bila utemeljena.

Ko so sodišča začela pošiljati županstvom namesto slovenskih ali vsaj dvojezičnih vprašalnih pol samo nemške tiskovine, sploh slovenskim občinam dopisovati v nemškem jeziku, so vsled našega poduka zavedni župani vračali take tiskovine in dopise. Seve je politična oblast, do katere so se sodišča obrnila za odpomoč, takoj pod kaznijo županstvom naročila, da se nemški dopisi morajo sprejemati, ker je nemščina v deželi navaden jezik.

Nemški dopis so se tedaj morali sprejemati, pa so bili od županstev poslani namestništvu v Gradcu v svrhu prevoda na slovenski jezik; zaeno se je dotično sodišče obvestilo, da bo županstvo na poslani nemški dopis odgovorilo, ko pride prevod od namestništva.

Da so se taki župani zamerili na vse strani, je jasno; pa večkrat je pomagalo in so odslej prihajali spet slovenski dopisi ali vsaj dvojezične vprašalne pole.

Dvakrat sem zastopal naše jezikovne pravice pred državnim sodiščem. Predstojnik dr. Oto Ambrositsch je zavrnil moj pri mestnem magistratu v Celju vloženi predlog, ki je bil pisan v slovenskem jeziku, da me naj mestna občina sprejme v domovinsko zvezo, ker je uradni jezik mestnega urada nemški.

S sodbo od 13. oktobra 1902. je državno sodišče na Dunaju ta sklep razveljavilo iz razloga, da je, kakor splošno znano, slovenski jezik tudi v celjski mestni občini navaden in torej izpodbijana odločba nasprotuje § 19 temeljnega zakona od 21. decembra 1867 št. 142 drž. zak.

Spet nekoliko let pozneje je mestni urad prepovedal obrtnikom in trgovcem v Celju rabiti na hišah ali lokalih pribitih ali v zrak molečih napisov bodisi samo v slovenskem jeziku, bodisi dvojezičnih, marveč da morajo vsi napisi biti v nemškem jeziku. Deželni odbor v Gradcu je seveda vsled pritožbe ta odlok potrdil, a državno sodišče je s sodbo od 16. oktobra 1907. to odločbo razveljavilo, ker je vsakemu Slovencu v Celju na prosto voljo dano, da rabi napis v svojem jeziku, ki je v Celju tudi navaden; drugo stališče bi nasprotovalo temeljnemu zakonu o jezikovni ravnopravnosti.

Še preden je bila sodba izrečena, je bil že mestni urad narekoval kazen vsem dotičnim obrtnikom in trgovcem ter je bilo treba še posebnih prošenj, da se je izvršitev kazni odložila do sodbe državnega sodišča.

Omenil sem že, da se naše delovanje ni samo omejilo na sodna oblastva, marveč obsegalo tudi druga.

Zanimiv, dasi žalosten, je bil tale primer:

Stranka iz Ljubljane je vložila na ravnateljstvu državnih železnic v Beljaku, kateremu so bile podrejene tudi razne proge v slovenskih pokrajinah, prošnjo v slovenskem jeziku. Prošnja se je vrnila z opazko, da je nerazumljiva in da je tam nemščina službeni jezik.

V takih razmerah smo Slovenci tukaj živeli; nahajali smo se v večnem boju z vsemi oblastvi.

Ako naš boj premnogokrat ni imel praktičnih uspehov, smo si pa le priborili ugled na zgoraj in pred slovensko javnostjo smo preprečili, da se ni prehitro mogel dograditi nemški most do Adrije in smo morda le tudi pripomogli, da se je, ko je končno prišlo naše ujedinjenje, brez posebnih težav mogla slovenščina kot uradni jezik prav kmalu udomačiti pri vseh naših oblastvih.

Teh bojev sedaj ni več.

Čaka nas slovenske pravnike pa še mnogo drugega dela in bi bilo le želeti, da bi se mlajši naraščaj novega mnogostranskega dela lotil z onim veseljem in z isto doslednostjo, s kakršno so se borili slovenski pravniki za naše pravice pod avstrijsko vlado.

Pred tridesetimi leti.

Ivan Okretič.

Nikdar in nikjer nisem slišal tako laskave hvale in takega poveličevanja Slovencev, kakor iz ust rajnkega prvega predsednika vrhovnega sodišča dunajskega, Stremayerja, ko sem se mu predstavil poleti 1898. kakor deželnosodni glavni prokuraturi v pomoč dodeljeni svetnik. Slovenci da so zelo nardarjen, priden, napreden narod, njegovi uradniki da so najboljši, modri in bistri, marljivi in zanesljivi; on da jih ima rajši kakor katerekoli druge uradnike. Vendar ni imel takrat nobenega slovenskega sodnika in nobenega slovenskega tajnika na vrhovnem sodišču. In ko je trebalo imenovati ali poklicati v pomoč kakega štirijezičnika, je Slovence dosledno odklanjal. Zgolj na njegovo željo je bil pred mano vpoklican na glavno prokuraturo štajerski Nемеc, slovenskega očeta sin, ki je zatrjeval, da zna tudi hrvaški in laški, da si je poznal samo za silo neko štajersko slovensko narečje. Ko se je prepričal, da le ni moči reševati spisov, ki jih ne razume, je sam zaprosil, naj ga dodelijo rajši vrhovnemu sodišču, kjer mu ne bi bilo treba reševati laških in hrvaških spisov. Stremayer je

hotel tej želji ustreči in ga predlagati celo za dvornega svetnika. Vendar se je to izjalovilo.

Mogočni prevrat, ki je bil nastal na nižjih sodiščih ob uvedbi civilnopravnega reda, je kmalu vplival tudi na vrhovno sodišče. Pomnožitev sodnikov na naših sodiščih je povzročila postopno pomnožitev vrhovnih sodnikov. Začeli so klicati na Dunaj Slovence, da so reševali slovenske spise, ki so dnevno naraščali in ki jih štari »kurzovci« niso mogli več obvladati. Eden prvih tedanjih slovenskih vrhovnih sodnikov je bil dvorni svetnik, poznejši senatni predsednik Filip Abram. Povrnil se je bil iz justičnega ministrstva, kamor so ga bili vpoklicali nekaj let prej, a na vrhovno sodišče je bil prišel že 1890. leta. Ta moj rojak je užival vsepovsod največji ugled in neomejeno zaupanje. Brez njegovega nasveta se ni zgodila na Primorskem in v Dalmaciji nobena osebna sprememba; a tudi v kranjskih in štajerskih osebnih razmerah so se ž njim posvetovali. Število slovenskih in hrvaških sodnikov in tajnikov iz Primorja in Dalmacije je bilo odslej, če ne večje, vsaj enako številu Lahov. Iz območja graškega višjega deželnega sodišča pa ni mogel spraviti na Dunaj Slovence niti kakor dodeljenega višjesodnega svetnika. Ko niso našli drugega zadržka, so rekli, da dotični kandidat ni »salonfähig«.

Leta 1900., ko so v naših krajih nemške in laške sodbe nižjih sodišč postajale vedno bolj redke, je bil Abram sprožil misel, naj vrhovno sodišče izdaja svoja rešenja tudi v slovenskem (in rusinskem) jeziku, kot je to delalo za vse druge deželne jezike. Tedanji prvi predsednik vrhovnega sodišča Čeh Habietinek je to namero navdušeno podpiral, a na seji senatnih predsednikov in najstarejših devet dvornih svetnikov je obveljal glas večine, češ da slovenski jezik še ni dovolj razvit in da ni pripraven za točno in jasno izražanje.

Vsa prejšnja in poznejša prizadevanja našega društva in njegovih posameznih članov in ponovni članki o tem predmetu v glasilu našega društva niso nič izdali; v Avstriji nismo mogli doseči ne slovenske maše in ne od vrhovnega sodišča slovenskih sodb.

Okolnost, da so slovenske sodbe in čisto slovenski spisi v naših krajih tako hitro in tako obilno naraščali, je gospodo-

valne kroge zelo vznemirjala. Za določne posle, zlasti kazenske in disciplinske stvari, so hoteli imeti vedno samo trdne in zanesljive sodnike, ki bi tako sodili, kakor so njih namere zahtevale. Takih sodnikov je bilo zmerom manj. Poročevalci so bili za slovenske spise praviloma Slovenci. Peklo je nemške gospode, da niso mogli poročevalcev kontrolirati. Pokojna *A b r a m* in dr. *B a b n i k* sta mi večkrat pravila, kako velik trn sem bil jaz v peti svojega starešine in nekkih referentov na justičnem ministrstvu. Samo dejstvo, da sem mogel čitati vse spise graškega okrožja, je naše nemške Štajerce sililo v obup. Radi bi me bili izmenjali, a ni bilo stvarnega povoda. Mnogo je bilo očitnih pristranosti zoper Slovence, zlasti na Štajerskem. Ko smo za predmet zaznali še o pravem času, smo poskrbeli, da je bil senat primerno sestavljen, ki je pristranost odpravil. Zmerom pa to ni bilo mogoče.

Kasneje, pred kakimi 20 leti, so se razmere temeljito zboljšale nam v prid. Število slovenskih sodnikov in tajnikov je narastlo. Na pobudo tajnika Čeha *Š t ě p á n a* je bil odpravljen vložni zapisnik in so bili uvedeni vpisniki in spisne označbe po vzorcu poslovnika za nižja sodišča. Ob tej priliki je bila ustanovljena neka razvrstitev vrhovnih sodnikov v stalne zборе za posamezne vrste in skupine poslov. O tem je *Š t ě p á n*, ki je do konca urejeval razne senate in kakor načelnik »evidenčnega oddelka« dobro poznal sposobnosti in lastnosti vsakega posameznika, skrbel, da so bili senati primerno sestavljeni, zlasti v jezikovnem pogledu. Križ je bil le še s senatnimi predsedniki. Po smrti *A b r a m o v i* nismo imeli v predsedstvu več nobenega svojega človeka, celo ne pravega Slovana. Ko je trebalo kake posebne ukrepiteve v kaki naši pravdni ali osebni stvari, je posredoval *Š t ě p á n*. Vendar ni njegova moč nikakor segala tako daleč, kakor *A b r a m o v a*.

V nemških očeh smo bili vsi nezanesljivi. Večkrat so naročevali tajnikom, da so prevajali cele spise na nemško, da so mogli preizkusiti rešenje slovenskega dvornega svetnika ali moj referat. Nekoč je bilo natiskano na nekem inkriminiranem ljubljanskem plakatu: »Nocoj vsi zavedni Slovenci na N.« (Rožnik ali kam). Niso mi hoteli verjeti, da »zavedni Slovenci« znači »bewusste (überzeugte) Slovenen«. Sumničili so,

da je »zavedni« kak tajnosten, veleizdajniški izraz. Pomirili so se šele, ko jim je »kurzovec« iz justičnega ministrstva potrdil pravilnost mojega tolmačenja.

Društvo Pravniki nekdaj in sedaj.

Dr. Matej Pretner.

Ako hočemo prav presoditi delovanje društva »Pravnika«, si moramo predočiti politični in pravni položaj našega naroda pred 40. leti. Sodišča in drugi uradi v Avstriji so takrat uradovale večinoma v jeziku, tujem narodu; na Kranjskem, v večji meri na Štajerskem in Koroškem v nemškem jeziku in na Primorskem, precej tudi v Dalmaciji v italijanskem jeziku.

Imeli smo v osnovnih zakonih zajamčeno enakopravnost svojega jezika, a veljalo je to večinoma le v teoriji ne pa v praksi, ker so bila vlada, zlasti pa višja sodna oblastva temu nasprotna. Marsikateri sodnik in uradnik je prišel v neprilike, ker je uporabljal slovenski jezik v uradnem poslovanju, in marsikateremu odvetniku so se delale zapreke radi tega, ker je pri državnih uradih ali sodiščih uporabljal slovenski oziroma hrvaški jezik. Naravno, da je bil slovenski jezik, ki je bil postavljen pred duri sodišč in uradov, oviran v svojem razvoju na pravnem polju, saj se vsak jezik more le tam razvijati, kjer se rabi.

V takih razmerah, škodljivih pravnemu razvoju slovenskega naroda, je bila organizacija, kakršna je društvo Pravniki, neobhodno potrebna. To društvo je gojilo ne samo pravno znanost, ampak bilo je predvsem središče slovenskih in nekoliko tudi srbohrvaških pravnikov, ki niso pozabili, da niso samo pravniki, ampak tudi sinovi svojega naroda, in so smatrali za svojo dolžnost delovati na to, da pride naš narod tudi v državnem in sploh javnem življenju do veljave. Zlasti važno je bilo društveno glasilo »Slovenski Pravniki«, ker je pospeševalo razvoj našega jezika na polju pravne vede, tako olajšalo rabo našega jezika v uradih in mu pripravilo pot v javno življenje.

Reči smemo, da bi se slovensko uradovanje brez Pravnika ne bilo tako razvilo in razširilo, kakor se je v zadnjih letih pred vojno. To ni malenkost! S slovenskim uradovanjem se je razširilo pravno mišljenje in znanje med našim ljudstvom, v nekaterih krajih, kakor n. pr. na Notranjskem in na Krasu, do visoke stopnje, in je postalo slovensko sodstvo in uradovanje sploh sposobno za delovanje v naši novi državi, za ustanovitev katere pa, — to naj priznamo — v ostalem nismo bili pripravljeni ne mi, ne Hrvatje in tudi Srbi le malo.

Koliko dela čaka pravnike v tej novi državi! Zdi se mi država Srbov, Hrvatov in Slovencev kakor nova hiša, ki je sicer pod streho, — a v notranjosti — nedodelana. Vse je treba v njej razdeliti, na novo napraviti in urediti.

Celo vprašanja načelne važnosti niso še rešena ali pa le površno, tako važno vprašanje zenačenja zakonov; kako daleč naj gre to zenačenje? Kjer niso enake gospodarske in socialne razmere, tam tudi zakon ne sme biti enak. Ni nesreča, ampak sreča, da niso vsi ljudje enaki.

Zdi se mi, da se pravniki za te važne stvari premalo brigamo in jih prepuščamo preveč politikom. Tem so žalibog večinoma koristi stranke, h kateri pripadajo, nad koristni in potrebami skupne države. Pri takih razmerah se mi zdi koristno, celo potrebno, da se pravniška društva, naše društvo Pravniki, pečajo intenzivneje z važnimi vprašanji zakonodaje, ki pretresajo našo državo, jih obravnavajo nepristransko sine ira et studio s pravniškega stališča glede na gospodarski in socialni položaj in o njih javno izražajo svoja mnenja. To je potrebno, ker sicer bo res, da govorijo pri nas o pravnih vprašanjih neučeni in da molče o njih učeni.

Ali naj ostanejo ti moji nazori le pobožne želje?

Iz avskultantskih let.

Dr. Anton Rogina.

Oni člani, ki so društveniki Pravnikov¹ nepretrgoma od ustanovitve društva pa do danes, so povabljeni, da prispevajo k slavnostni številki »Slovenskega Pravnika« nekaj spominov, tikajočih se ustanovitve društva in njegovega delovanja v prvih časih po ustanovitvi.

Tej želji ne morem ustreči; podati pa hočem nekoliko črtic iz življenja avskultantov in praktikantov v Ljubljani ob času, ko se je društvo »Pravnik« ustanovilo in o zanimanju teh za ustanovitev slovenskega pravniškega društva. Imen ne navam, opisati hočem zgolj dogodke.

1. Na Dunaju in v Gradcu sta bili društvi »Podporna zaloga za slovenske visokošolce«. Veliki večini slovenskih dijakov ni bilo nikoli mehko postlano, morali so se zatekati mesec za mesecem k »Podporni zalogi«, a ti sta morali neprenehoma trkati na dobra srca v domovini ter prositi podpore.

Ustrezajoč taki prošnji je priredila v zimi 1888/89 ljubljanska čitalnica zabaven večer proti vstopnini; čisti dobiček je bil namenjen »Podporni zalogi« na Dunaju in v Gradcu. Eno točko programa je tvorila živa slika, v kateri se klanja hvaležni narod svojemu očetu dr. Janezu Bleiweisu. Sodelujočih je bilo veliko število. Prihajali so vsi stanovi, ki so nastopali v raznih narodnih nošah. Da je bila slika pestrejša, se prireditelji niso omejili na zgolj slovenske narodne noše, marveč so pritegnili na primer tudi Hanaka in Hanakinjo, razne lepe noše iz sosedne Hrvatske in Slavonije, manjkala tudi nista stasita Črnogorec in Črnogorka. Vršile so se številne vaje in dan pred zabavnim večerom je bilo vse že prav skrbno pripravljeno.

Kar dobe popoldne tega dne trije justični kandidati, dva avskultanta in en pravni praktikant, ki so sodelovali pri vajah za živo sliko, poziv, da se naj nujno zglase pri predsedniku deželnega sodišča. Strogi gospod jim je razodel, da je godba ljubljanskega pešpolka odrekla sodelovanje pri zabavnem večeru, a to zaradi zgoraj omenjene žive slike, ki da pomenja propagando za panslavistično dejo. Predsednik smatra kot ob

sebi umevno, da tudi avskultanti in pravni praktikanti deželnega sodišča ne morejo in ne smejo sodelovati pri takem programu. Poklicanci so se prizadevali z vso mogočo zgovornostjo prepričati predsednika, da je neutemeljena njegova skrb in da ni mogoče najti kaj nedopustnega na živi sliki. Bilo je vse zaman. Predsednik je vztrajal pri naziranju, da gre za panslavistično propagando. Mladi justični kandidati so se končno sklicevali na to, da so tudi nemški avskultanti sodelovali pri sličnih prireditvah v »Kazini«, a jih ni nihče klical na odgovor; poudarjali so, da neposredno pred predstavo ne morejo odreči sodelovanja, ker bi se slika sicer pokazati ne mogla; sklicevali so se na to, da so rezervni oficirji, a se prav nič ne boje, da bi ne uspeli z upravičenim svojim stališčem tudi pred strogim forumom vojaške oblasti. — Vse ni nič izdalo, predsednika niso mogli docela pomiriti. Končno je dejal, da ne izreka direktne prepovedi, hotel je le dobro svetovati, na njih pa je, če hočejo slušati njegov svarilni glas.

A ti niso bili poslušni; sodelovali so pri živi sliki. Posledica je bila, da je kmalu potem bil oni avskultant, ki je pri predsedniku najbolj odločno zastopal pravilnost svojega stališča, po službeni potrebi premeščen k okrožnemu sodišču v Novem mestu.

2. Takrat so imeli absolventi visokih šol, kolikor so bili v Ljubljani v praksi, vsako sredo zvečer večjo družbo; prihajali so tudi kolegi, ki vobče niso posečali gostiln, ker se imeli hrano pri svojih. Bila je družba mladih ljudi. Le en sam star gospod si je »izprosil« dovoljenje, da je smel ob sredah zvečer prihajati v to družbo. Bil je upokojen deželno-sodni svetnik. Mladi so ga z veseljem sprejeli, ker je znal zelo mikavno pripovedovati doživljaje iz svojih mladih dni: kako so svoj čas praktikanti patrimonialnih sodišč ob slovesnih pojedinah servirali — in slično. Nekoč je povedal, da je vsled svoje lahkovernosti prišel ob svojo skoraj še novo zimsko suknjo. Prihajal je od razprav, ki so izredno dolgo trajale. Stopajoč po stopnicah v prvo nadstropje, kjer je stanoval, sreča moža, ki je imel na roki hlače na način, kakor prenašajo obleko krojaški vajenci. Vpraša ga, če ima morda njegove hlače. Nagovorjeni se lahko prikloni ter da točen odgovor, da mu je

izročila hlače gospa soproga svetnikova, ker so potrebne popravila. »O ti zlata, skrbna ženica,« je vzkliknil svetnik ter pri priči slekel zimsko suknjo, ki je bila na šivu malo razparana, češ naj vzame še suknjo s seboj in jo prinese popravljeno sigurno do večera, ker jo bo drugi dan potreboval. — A svetnik ni videl nič več ne hlač, ne suknje, ne moža, ki ni bil krojač, nego — tat.

3. Z avskultanti nemške narodnosti niso imeli slovenski izven urada mnogo stikov; v uradu redoma samo toliko, kolikor je služba neobhodno zahtevala. Nekateri so bili do skrajnosti ekskluzivni.

Na starem »Žabjeku« so imeli avskultanti in pravni praktikanti svojo sobo števil. 6. Tu so se shajali, kadar niso bili zaposleni pri preiskovalnih sodnikih, pri razpravah ali sejah, tu so izdelovali sodbe in sklepe. Ko se je vrnil nekoč že izprašani nemški avskultant od okrajnega sodišča, pri katerem je dalj časa nadomestoval kazenskega sodnika, je prišel zopet v sobo števil. 6. Pozdravil je več ali manj prijazno mu že znane tovariše; novega praktikanta slovenske narodnosti, ki je za čas njegove odsotnosti tudi tu dobil mizo in prostor, pa niti pogledal ni, kaj šele, da bi se bil na običajen način seznanil z njim. Pač pa je nekaj mesecev pozneje, ko je ta novi praktikant — takrat že avskultant — služboval pri okrožnem sodišču v Novem mestu, omenjeni nemški avskultant pa tudi dodeljen na substitucijo pri okrajnem sodišču v okrožju novomeškega sodnega dvora, in ko je potreboval ta svojega mlajšega kolega kot informatorja o razmerah pri novomeškem okrožnem sodišču, se silno prijazno oglasil pri njem, kakor bi bila stara znanca in najboljša prijatelja še izza službovanja v Ljubljani. Navedel sem že zgoraj, da so bili tako skrajno nestrpnji le posamezniki. Dobili so se pa med nemškimi avskultanti tudi taki, ki v narodnosti niso delali nobene razlike ter bili vsem enako dobri in odkriti tovariši.

4. Ustanovitev slovenskega pravniškega društva je pozdravil slovenski pravniški naraščaj z velikim veseljem. Saj je čutil sam najbolj, kako potrebno je postalo tako društvo. Slovensko uradovanje je zavzemalo čedalje širši obseg, manjkala pa je mladim delavcem primerna, njim pristopna knjižnica in

ni še bila urejena slovenska pravna terminologija. Eno kakor drugo so pričakovali od slovenskega pravniškega društva kot nujno kreacijo. In ko je dobil mlad sodnik nalog od novoustaljenega »Pravnika«, da uredi nemško - slovensko pravno terminologijo, so ga po vseh svojih močeh znatno podprli v praksi se nahajajoči mladi pravniki po vsej Sloveniji. Razdelili so si med seboj vse letnike državnega zakonika in deželnih zakonikov, ki so izšli v slovenskem prevodu, jih skrbno čitali od prve do zadnje strani ter beležili na male listke v nemškem in slovenskem besedilu vse izraze, ki so imeli količkaj pravniški pomen. Te listke so, urejene po abecedni vrsti, pošiljali uredniku, kateremu je bilo s tem delo seveda znatno olajšano.

Spomini na prva leta „Slovenskega Pravnika“ in društva „Pravnik“.

Dr. Henrik Tuma.

Razlagov »Pravnik Slovenski«, letnik I.—III., je izhajal l. 1870.—72. Bil sem gimnazijec, vendar se dobro spominjam tega dogodka, saj nas je takrat vsak pojav narodnega življenja živo zadeval. Kot pravnik sem kupil vse tri letnike od akademskega društva »Slovenija« l. 1883., kjer so v več izvodih dolga leta ležali neplodni. Razlagov Pravnik je bil sicer strokovni list, a tudi vsenarodno podjetje. Naročnikov je štel koncem l. 1872. 314, od teh 16 čitalnic, 12 uredništev, večinoma političnih listov (med njimi Pravnik polsky v Lvovu), 10 društev in zavodov (med njimi Akademický spolek na Dunaju in Akademický čtenářski spolek v Pragi), tri občine in en okrajni odbor. Od zasebnikov je bilo največ duhovnikov, kar je za naše prvo narodno gibanje jako značilno, bilo jih je 60 od kaplana do prošta Zlat. Pogačarja. Za njimi sodnih uradnikov 57, s predsednikom deželnega sodišča Lušinom, notarjev in koncipijentov 15, učiteljev 12, profesorjev 6, pravnikov-akademikov 10. Razlagov Pravnik je prestal izhajati vsled bolehavosti urednika — dr. R a z l a g a, več pa zaradi pomanj-

kanja sotrudnikov. Jezik Razlagovega Pravnika je bil za prvo dobo izredno lep in čist, v prvi vrsti po zaslugi dr. Razlaga samega, panonskega Slovenca.

Napredek po vsebini in jeziku kaže Moschetov Pravnik od l. 1881—1883. Razvoj političnega življenja, časopisje in nastop v deželnem zboru so vplivali nanj. Zadnje leto sem bil kot pravnik na Dunaju tudi naročnik. Eden najbolj pridnih sotrudnikov je bil abiturijent univ. Al. H u d o v e r n i k, sedanji notar.

Tudi Moschetov Pravnik je prestal iz istih vzrokov kakor Razlagov: preutrujenost urednika in pomanjkanje sotrudnikov.

Ko se v 12. številki III. letnika urednik dr. Alf. Mosche poslavlja, pa sme že trditi, da je slovensko uradovanje na Kranjskem postalo pravilo«. Ob slovesu je zarisal glavne naloge Pravnika. Prva naloga bo ustanoviti stalno terminologijo, druga zediniti vse pravnike v pravniško društvo, tretja pa izdajanje zakonov v slovenskem jeziku. Pričakovani IV. letnik pa je izšel šele l. 1888. z istim programom.

Mislim, da sem bil eden prvih naročnikov nove sezije Pravnika, začete l. 1888., kot avskultant okrajnega sodišča v Trstu (i. r. Pretura urbana) pod vodstvom sodnega svetnika Mateja T r n o v c a.

Oba sva ustanovitev društva Pravnika od srca pozdravila. Na Primorskem takrat o slovenskem uradovanju ni bilo skoro govora. Po Goriškem in Krasu je veljal za uradni jezik nemški, v Gorici, Ajdovščini, Trstu in Istri pa laški. Slovenskega in hrvatskega naraščaja ni bilo, in kolikor je bilo pravnikov domačega pokolenja, so se bili prilagodili tujemu vplivu. Prvi, ki je poskušal izvesti slovensko uradovanje, je bil Matej T r n o v e c. Dober pravnik, odločen, pri tem pa jovijalen in vljuden, je bil kakor ustvarjen za mesto predstojnika obsežnega in važnega okrajnega sodišča v Trstu. Pod seboj je imel štiri sodne oddelke (consesso). Vsi pravniki izven Sancina, domačina iz Škednja pri Trstu, so bili trdega italijanskega mišljenja, S a n c i n pa si ni upal pisati slovenski. Vsa okolica tržiška je bila dobro slovenska, gornja, Sv. Križ do Bazovice ter vnanja dolnja, čisto slovenska, dolnja tik mesta pa mešana s

pretežno večino slovensko. Nekateri sodniki so slovenščino za silo lomili, pisalo se je vse laški.

Pod ministrom Pražákom je dobilo tržaško višje sodišče predsednika Defacisa, domačina iz slovenskega Kanala in osebnega referenta Filipa Abrama, slovenskega Kraševca. Bila sta pa kljub temu brezmočna, ker ni bilo slovenskega mlajšega naraščaja. Tudi jaz sem vstopil kot praktikant pri deželnem sodišču v Trstu z namenom pripraviti se za odvetništvo v kakem eksponiranem mestu Istre, Kopru ali Poreču. Svetnik Trnovec mi je dal po dolgem prigovarjanju drugo smer. Takoj, ko je slišal, da sem precej samostojnega mišljenja, je izposloval od predsednika deželnega sodišča Mosettiga (bil je Tudi-Slovenec iz Renč), da me je dodelil okrajnemu sodišču. Postal sem že po štirih mesecih prakse avskultant. Prišel sem v oddelek za vnanje, čisto slovenske občine. Trnovec mi je poleg mojega drugega šefa oddelka odkazal precej samostojno delo ter sem pričel uradovati slovenski, pač prvi pri dotlej izključno laški tržaški preturi. Čez par mesecev sem postal samostojen bagatelaren sodnik ter dobil odkazane vse zapuščinske razprave slovenske okolice. Skoro je dobil moj oddelek pri pisarniških uradnikih in sodnikih ime »consesso sciavo«. Moji laški kolegi so me gledali po strani ter se me jeli ogibati. Trnovec pa je prišel vsako popoldne, uradne ure so bile od 9. do 15., po mene v oddelek, da sva skupno odšla.

Imel me je nekoliko za filologa. Najini pogovori niso bili skoro drugega, nego diskusija o pravnih terminih in koncepcija sodnih obrazcev. Sestavila sva jih bila precej ter jih uvedla pri uradovanju. Trnovec je bil že l. 1886. izdal malo knjižico »Sodni obrazci«. Likala in polirala sva, kar se je dalo. Trnovec se je bil prav zaljubil v to delo ter si je jel pridrževati nekatere bagatelarne pravde zase, le da je mogel z okoličani razpravljati po slovenski in proglašati ter pisati slovenske sodbe. Dočim sem izhajal jaz iz čisto slovenskega jezikovnega stališča, je pobiral Trnovec hrvatske, posebno rad pa ruske izraze ter jih koval tudi sam. Tako je v sodbah pisal: v pravdi Ivana Matjejeviča Trstenjaka, bivajočega na Lesnoj ploščadi (t. j. Piazza delle Legna) proti Mateju Ličenu,

Ivanovemu, bivajočem v Škorklji gorenji (»Scorcolla Superiore«). — Matjejevič mu je bil sin pokojnega Mateja, Ivanov, sin živega Ivana. Prejemnik mu je bil prihvatanik, indosatar — nahrbtnik. Enako je rusificiral ženska imena Marija Pavlovna, Marija Ivanovičeva itd. »Slovenski Pravnik« sva sicer oba pridno čitala, a zdel se nama je premalo radikalno slovenski. Germanizmi, »bobikanje« (bo prisegel, bo prišel, mesto priseže, pride) in marsikateri izraz, ki je dišal po nemščini, naju je prav odvrčal. Istrska in primorska slovenščina je bila takrat še jako čista in obema je težko delo, da se kranjski pravniki niso ozirali po narodnem blagu. Trnovcu pa se je celo zdelo, da bi najino sodelovanje utegnilo le malo pomeniti. Sicer pa sva ves svoj trud posvetila intenzivnemu uradovanju. Ko je pozneje notarski kandidat dr. K o t n i k prišel v prakso k okrajnemu sodišču v Trstu, se je čudil, da je bilo sploh mogoče v treh letih skupnega dela, Trnovca in mojega, producirati tako ogromno število aktov vse lastnoročno pisano (Trnovčeva kaligrafija vzorna, moja pa za muko čitalcev, naravnost nemogoča za laške odvetnike in sodnike, ki slovenščine niso docela vladali).

Za seboj sem privabil v Trst Dunajčana dr. R y b a ř a, ta dr. J a n e ž i č a (odvetnik v Kamniku), četrti je prišel prvi Tržačan Miha T r u d e n. Uradovali smo brezobzirno slovenski. Ves vrišč v »Piccolu« ni zalegel. Predsednik D e f a c i s je bil sicer vsled pritiska javnosti klical Trnovca na odgovor, češ da rusificira preturo. T r n o v e c se je oblekel v črno, prinesel od doma Miklošičevo staroslovensko slovnico in etimološki slovar, Daničiča, pismo stare zaveze ter odšel slovesno s knjigami pod pazduho na višje sodišče (Tribunale d' Appello). Smeje se je vrnil čez dobro uro ter mi šaljivo opisal, kako je razlagal nepotrpežljivemu predsedniku Defacisu, da je njegova beseda čisto slovenska. Ni ga sicer mogel prepričati, a ga je končno s svojo filologično učenostjo tako naveličal, da ga je (Trnovca) nevoljno odslovil, češ da se z njim ne da pametno govoriti. Trnovca, mene, dr. Rybařa in pozneje pristopivšega sodnega pristava Fravsa pa je italijansko občinstvo krstilo »il quartetto sciavo«. Tržaški okoličani so jeli trumoma zapuščati laške odvetnike. Zapisovali smo jim tožbe in prošnje uradoma

in kupoma v slovenskem jeziku. Pri zapuščinskih razpravah sem napravljaj vse listine za zemljiško knjigo slovenski. Stara, častitljiva zemljiška knjiga tržaške okolice je jela kazati vedno bolj slovensko lice. Tu so bili Italijani najbolj zadeti. Poslali so me končno predčasno v Tolmin kot sodnega pristava. Promoveatur ut amoveatur. Tam je le odvetnik dr. Stanič vlagal samo slovenske vloge, njegova slovenščina je bila čista in krepka. Ko sem prvič nastopil kot voditelj pri narokih, l. 1890. še po starem postopku, me je zapisnikar, pozneje vodja zemljiške knjige Čargo v Gorici, nekam bojazljivo vprašal, ali naj piše nemški ali slovenski. Še danes vidim, kako mu je zasijalo oko, ko sem mu odgovoril: ko mene vidite, pišite slovenski. Še isti dan je vedel ves Tolmin, da ima slovenskega sodnika. In tako je ostalo v Tolminu in pozneje v Gorici.

Zavedam se, da sem na Goriškem oral prav krepko ledino. Slovenski Pravniki in društvo Pravniki sta me vsa leta bodrila pri delu.

Po prvih treh letih tiskovnega zakona.

Dr. Metod Dolenc.

I. Uvod. Zmeda, ki je zavladata v naši državi izza njenega postanka glede tiskovnih stvari, se tudi po ustavi ni ublažila, dasi so bile njene smernice v tem pogledu jasne. Praksa je ostala do malega stara, šarena in nezadovoljiva. Na tihem, brez sodelovanja stalnega zakonodavnega sveta v ministrstvu pravde, so že prvo leto po ustavi pripravljali načrt za edinstveni tiskovni zakonik. Po ovinkih je prišla prizadata javnost do besedila načrta. Stanovska organizacija novinarjev ga je odklanjala, dr. Ivo Politeo (Mjesečnik, 1925, str. 112 nasl.) je podal v zmerni obliki zelo pametne nasvete, hrvatsko pravniško društvo je priobčilo o osnutku temeljito spomenico (Mjesečnik, št. 25, str. 209 do 214), s katero je nedvomno soglašala ogromna večina prečanskih pravnikov in novinarjev. In vendar je postal osnutek — z malimi nebitve-

nimi spremembami — dne 6. avgusta 1925 zakon, ne da bi dobili avtentične motive o njem. O vzrokih te naglice se neposredno potem ni mnogo govorilo in pisalo: *fait accompli!* Šele v najnovejšem času se je oglasil pisatelj Boža Pavlović: *La législation sur la liberté de la presse en Yougoslavie*, (Paris, 1928) in trdil, da so bili državni interesi z zakonom o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 2. avgusta 1921 (Uradni list šte. 249/21 = Službene Novine šte. 170 A) že dovolj zaščiteni, da so torej vladne stranke — med njimi tudi hrvaška seljaška stranka — forsirale tiskovni zakon zgolj za to, da zapro usta opozicionalnemu tisku, ki da se je vedel, kakor da bi »*le pays était gouverné par une bande de voleurs*« (l. c., str. 138). Po našem mnenju je bila glavna tendenca zakonodajcev, da se z novim tiskovnim zakonom odpravi vsakojaka borba zoper državno edinstvo. To sta poudarjala oba skoraj istočasno izišla komentarja k tiskovnemu zakonu, dr. Miroslava Muhe in dr. Lavoslava Höningsberga. Potrebnost novega tiskovnega zakona se tudi sicer ni nikjer zanikavala, ali če pravi slovenski pregovor, da naglica nikjer ni prida, moramo izjaviti, da se je tudi glede tiskovnega zakonika popolnoma obnesel. To je pokazala že doba prvih treh let njegovega postanka. V nastopnem naj podamo najprej sintezo dosedanjih kritik tega zakonika v književnosti, nato prinesemo kolikor moči popolno sliko njegove praktične uporabnosti po že tiskanih judikatih kasacijskih dvorov, nazadnje pa napravimo bilanco za triletje in pa zaključke za bodočo usodo tega zakona.

II. Književnost. Najtemeljitejše delo o tiskovnem zakonu raz stališče teorije (kriminalne filozofije in kriminalne politike) je podal dr. Stanko Frank (Zagreb) v monografiji »*Osnovi prava o štampi*« (Zagreb, 1927). Z ostrokritičnim razglabljanjem je prišel do zaključka, da je pravna konstrukcija tiskovnopravne odgovornosti po tiskovnem pravu zgrešena, kajti deloma kazen po tiskovnem pravu ne zadene krivca, deloma ji je značaj kazenskopravne represije odvzet. Normativno ustvarjeni pojem storilca — stoji v nasprotju z logiko. Tudi tiskovni popravki nimajo namena, da

služijo čisti resnici, ko zakon dopušča, da se s popravkom iznese groba neresnica, samo da so izvestni formalni pogoji izpolnjeni. Glede tiskovnega postopanja prikazuje Frank tehnične pogreške zadevnih predpisov, misli pa, da sme *de lege ferenda* zagovarjati objektivno postopanje, pri katerem naj bi oseba obdolženca bila samo fiktiven predstavitelj tiskovnopravne odgovornosti, sodbe pa naj bi ustvarjala tiskovna porota. V svojem članku »Nova knjiga o našem tiskovnem pravu« (Sl. Pr. 1928, str. 71—75) smo označili, da gredo glavne teze Frankove knjige skoraj predaleč, ali odobravali smo njegov nasvet, da naj se tiskovni zakon ob potrebni reviziji postavi na druge, pravilnejše temelje. Naj še dodamo, da je objavil Dušan Subotić v »Policiji« (Beograd, 1922, str. 14) prikaz prvega osnutka tiskovnega zakona iz l. 1922 v ekscerptu in da v njem pravi, da spada med temeljne smernice novega tiskovnega zakona, da se »uvede posebna kazenskopravna odgovornost za tiste, ki so pravi storilci tiskovnih zločinov«. Kako daleč od te smernice je dejansko zašel naš sedanji tiskovni zakon! — Kot druga po važnosti pa mora veljati publikacija Bože Pavlovića, že gori omenjena pravna in politična študija. Iz nje čujemo mnenje pisatelja republikanske orientacije. Glavna *gravamina* so mu določbe tiskovnega zakonika, ki so nasprotne ustavi. Preventivne odredbe tiče v možnosti konfiskacije in ustavitve novin; cenzura da eksistira v policijskem nadzoru novin (mišljeni sta Srbija in Črna gora, kjer ni še državnih pravdništev); kavcijo vidi v predpisu, da jamči v redakcijskih prostorih nameščeni mobilijar kot privilegirana zastava za denarne kazni, sodne takse in kazenske stroške. Inače prinaša Pavlović za vsak člen tiskovnega zakona podrobno razlago, ki se mu je posrečila glede materialno-pravnih določb, glede kazenskopravnega postopanja pa ni izčrpana, ker pisatelj pač ni poznal prakse po splošnih k. pr. redih vseh raznopravnih delov države.

Tudi že omenjena samostojna komentarja Miroslava Muhe in Lavoslava Hönlberga sta imela najboljše namene, da pomagata praksi (»Zakon o štampi« je naslov obema, izišli sta skoro hkrati v Zagrebu 1926. l.). Hönlber-

berg je zazrl v predpisu, da je treba pred začetkom razširjanja novin ali drugih periodičnih tiskovin drž. pravdništvu odn. policijskemu oblastvu predložiti po pet izvodov, protiustavno preventivno odredbo. Dočim pušča M u h a ta predpis brez komentarja, pravi H ö n i g s b e r g, da morajo tiskovna nadzorovalna oblastva vse druge tiskovine pač sama si nabavljati, da morejo svoje dolžnosti tudi glede teh izpolnjevati. V svoji brošuri »Glavne poteze našega tiskovnega prava« (ponatis iz Sl. Pr. 1926. I.), ki zasleduje v prvi vrsti didaktične svrhe, smo izvajali, da gre tu za nedostatno besedilo in da v praksi založništva še nadalje brez zahteve po odškodnini pošiljajo po 5 izvodov državnim pravdništvom. Resnica je, da tekst tiskovnega zakona ne govori za našo trditev, da pa ideologija tiskovnega zakona, ki se tudi sicer precej nagiba na policijsko stran, ne dopušča misli, da bi se nadzorovalna oblast bavila le z novinami in drugimi periodičnimi spisi takoj, z drugimi neperiodičnimi pa le, če po naključju zanje zvedo. Saj tudi ustava, ko ureja zabrano, niti v čl. 13, niti v čl. 138 ne dela nikakršne razlike med postopanjem pri periodičnih in neperiodičnih tiskovinah. H ö n i g s b e r g je proglasil tudi možnost, da se izhajanje novine kot tako lahko ustavi, za protiustavnost, češ ustava ima v mislih samo zabranitev izdaje posamezne številke novine. M u h a in H ö n i g s b e r g sta ugotovila, da je zakonodajec nekatere občne predpise materialnega kaz. zak. s tisk. zakonom predrugačil, tako n. pr. glede vprašanja doložne ali kulpozne krivde odgovornega urednika. Glede drugih temeljnih vprašanj formalnega prava, n. pr. glede poizvedbe materialne resnice, pa se ne zlagata popolnoma. Pač sta oba komentatorja prisiljena ponovno potožiti, da so določbe tiskovnega zakona nejasne. Prav posebno velja to za predpise o postopanju v tiskovnih stvareh. M u h a je ugotovil, da na Hrvatskem posluje pri tiskovnih glavnih razpravah legalno tudi sodnik poedinec, pisec teh vrstic pa je prišel v gori označeni brošuri do zaključka, da more soditi le senat trojice sodnikov. Omeniti je tudi še, da je H ö n i g s b e r g v svojem komentarju podvomil, da bi mogla sodišča ob znani nedostatni zasedbi točno se držati prekluzivnih rokov, kamoli drugih, daši grozi zakonodajec vnaprej

sodnikom z disciplinarnimi kaznimi za primer prekoračenja rokov.

Razen teh petero samostojno izišlih del naj omenimo še druge razprave v pravniških strokovnih revijah, ki se bavijo s tiskovnim pravom. Najbolj živahni so v tem pogledu Hrvatje. Komentator Hönigsberg je v razpravi »Novi zakon o štampi naročito sa gledišta prakse« (Mjesečnik, 1926, str. 16 nasl.) poudarjal, da se načelo odgovornosti po krivdnih oblikah naslovanja, deležnosti in vgodovanja udejstvuje samo pri komunistični in anarhistični propagandi in pri žalitvah kralja in članov kraljevske hiše, dočim se vsepovsod drugje uveljavlja samo tiskovnoppravna odgovornost *par cascades*, ki se ne plaši kaznovati za tuj zločin. Kaznovanje pri konkurenci da ni smotreno urejeno; sprejetje dokazov utesnjeno na škodo resnice, vprašanje, kaj je od kazenskih materialnopravnih in formalnopravnih zakonov ostalo v veljavi, kaj ukinjeno, je prepuščeno judikaturi šesterih vrhovnih sodišč, torej *a priori* ni niti edinstveno, niti točno rešeno. — Tudi komentator M u h a se je zglasil dodatno k svojemu komentarju (Mjes., 1927, str. 353 nasl.; *ibid.* 1928, str. 266 nasl.) ponovno z manjšimi članki, ki pa se tičejo zelo važnih vprašanj. V članku »Pojam činjenice po čl. 26 zak. o št.« je skušal za prakso popravkarstva dokazati, da je imeti edino le prilike (stanja) in dogodke vnanjega sveta za dejstva, ki se smejo s »popravki« popravljati. V naslednjem članku »Iz zakona o štampi« je ustanovil okvir poskusa tiskovnega delikta časovno: poskus da traja od natisnenja pa do pričetka razširjevanja tiskovine, in kritiziral divergentno obravnavanje poskusa v tiskovnem zakonu. Poskus se po srb.-črnogor. kaz. pravu kaznuje pri pregreških le tam, kjer je to v zakonu izrečno normirano, torej v tiskovnem zakonu edino le pri čl. 51 (koruptivni pritisk zastran objave ali neobjave poročila), po bivšem avstrijskem, v Sloveniji, Dalmaciji, Hrvatski, Slavoniji, Bosni in Hercegovini veljavnem kaz. zak. pa pri vsakem zločinu, torej pri vseh pregreških tiskovnega zakona. Dalje zahteva M u h a, da naj tiskovno sodišče o priliki, ko odkaže tiskovno tožbo pred sodišče, t. j. izreče, da naj se osumljenec obtoži, upošteva tudi vprašanje krivde ter ob nedostajanju

krivde postopanje takoj ustavi. Ker govori zakon o zaščiti države in reda v državi z dne 2. avgusta 1921 ponovno tudi o načinu storitve zločinov tega zakona s tiskom in je po svojih kaznih mnogo strožji od tiskovnega zakona, razpravlja Muha tudi o tem, ali ni tiskovni zakon prvonavedeni zakon derogiral. To vprašanje zanika; prvonavedeni zakon da je bil izdan kot *lex singularis* izrečno le za dobo potrebe po poostrenih odredbah, ki jo pa more opredeljevati le zakonodajec sam. Možnost konfiskacije novin po zakonu z dne 2. avgusta 1921 da je torej podana.

Radi popolnosti naj navedemo še, da je dr. Josip Vesel (Mjes. 1928, str. 405, 406) prinesel razlago pokojnega Jovana Avakumovića o čl. 55 (nedovoljno označenje osebe, na katero leti kleveta), ki pa nas ne zadovoljuje, ker se ne dotakne kriminalnopolitične važne *ratio legis*. Dalje naj omenimo obširno razpravo dr. Mihajla Konstantinovića »Pravo odgovora i sloboda štampe« (Policija, l. 1926, str. 777 nasl., in l. 1927, str. 126 nasl.), v kateri proslavlja naš tiskovni zakon kot manj strožji od francoskega in opaža, da naj bi vprašanje, ali je popravek uljudno pisan, ne presojal urednik, ne navaja pa, kdo naj bi sicer to presojal.

Na kraju naj bo dovoljeno omeniti, da je pisec teh vrstic posvetil troje razprav materiji o žalitvi časti ter se pri tem seveda bavil tudi s tiskanimi žalitvami. V razpravi »Zakonita zaštita umrlih lica« (Mjesečnik 1927, str. 494 nasl.) je pokazal tudi na divergentnost dotičnih določb po tiskovnem zakonu in po projektu za edinstveni kazenski zakonik; v razpravi »O indiskrecionim deliktima« (Arh. za pr. i društ. nauke, 1927, str. 341) je dokazoval teoretično nepravilno zasnovo te vrste deliktov v tiskovnem zakoniku, v razpravi »Zločini protiv časti kolektivnih lica« (Policija, 1928, str. 1 nasl.) pa je osobito izpodbijal pogrešno ustanovitev »pravnih lic« za pasivno sposobne predmete žalitve, ter tolmačil čl. 55 tako, da morajo biti v njem mišljeni žaljenci *personae certae*, ali pa žalitve ni. Povsodi je stavil predloge za bodočo revizijo tiskovnega zakona. Končno je priporočal v razpravi »Pregled novijih mera protiv odugovlačenju kriv. po-

stupka pravnim lekovima» (Arhiv, 1928, str. 161 nasl.) tudi za žalitvene tiskovne pravde, da naj gredo še pred začetkom sodnega postopanja na občinski posredovalni urad.

III. Odločbe vrhovnih instanc. Prikaz književnosti glede novega tiskovnega zakona in bil obilen po obsegu. Kako malo razprav je poteklo iz peresa strokovnjakov izpod Save in Donave! Ali tudi toboljšek odločb vrhovnih stopenj v kazenskopravnem področju, dasi jih je prav za prav šestero, ne bo prenatrpan. Saj niti Arhiv (Beograd) niti Policija (Beograd) ne prinašata popolnih odločb, tako da smo glede tiskovnih odločb kazen. sodišča v Beogradu navezani le na Kovačevičevo »Sudsko prakso«. Milanović-Strasserjeva zbirka odločb, kolikor moremo presoditi po publikacijah (kolikor jih je), doslej ni prinesla sploh še nobene tiskovne odločbe. Navezani smo torej na strokovna glasila Slovenski Pravniki, Mjesečnik in na Hönigsbergove publikacije v njegovem komentarju, pa na Kovačevičevo Sudsko prakso. (Branic - Beograd, ki prinaša sicer lepo število odločb, o tiskovnih stvareh doslej še ni nobene objavil). Ne bomo razlagali, da o enotnosti judikature in o njeni splošni veljavnosti, pa naj se ta še tako teoretično pojmuje, ne more biti govora, ko imamo še raznopravne državne pokrajine z različnimi vrhovnimi instancami. Pri divergencah odločb je torej možnost podana, da so na vse zadnje tudi nasprotujoče si odločbe pravilne. Nastopna priobčitev se naslanja na sistem tiskovnega zakona. V teoretično razglabljanje o pravilnosti odločbe se v tesnem okviru tega članka ne moremo spuščati, le tam, kjer se nam zdi pogrešnost očitna, hočemo to na kratko poudariti.

1. Pri presoji tiskovnih deliktov izza časa, preden je stopil edinstveni tiskovni zakon v veljavo, naj se postopa po milejših določbah; odgovorni urednik se more oprustiti kazenskopravne odgovornosti s tem, da imenuje pisca, tudi pri pravdah po prejšnjem tiskovnem zakoniku (Mjes. 1927, str. 456; Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 9. marca 1927).

2. Tudi umetniške razglednice s slikami so tiskovine. (Sl. Prav. 1927, str. 205; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. sept. 1926).

3. Letakov ni treba predložiti tiskovni nadzorovalni oblasti pred izdajo v 5 izvodih (Mjes. 1927, str. 527; Zagreb, ban. st., odl. z dne 27. nov. 1927).

4. Pri popravkih se ne šteje v obseg vrst popravkovnega besedila (ki ne sme biti dvakrat večje od popravljenega mesta) niti naslov niti podpis. Odločilno je število vrst, ne pa besed (Mjes. 1926, st. 415, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 11. junija 1916).

5. Popravek se pošlje uredništvu na povratni receptis. Katera oseba v uredništvu sprejme popravek, je nerelevantno. Če se popravek ne priobči v 1. ali 2. prihodnji številki v 2 dveh dneh, je urednik kazniv (Mjes. 1926, st. 545, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 2. sept. 1926).

6. Zadolostuje, da se tiska popravek v istem oddelku novine, isto mesto se ne zahteva (Hönigsberg, str. 63, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 11. februarja 1926).

7. a) Ničnostni razlog po § 28, t. 5 k. pr. r. je podan le, ko sodba (tisk. senata) dobesedno navaja kot vsebino nekaj, česar v listini (popravljenem spisu v tiskovini) ni. Tudi izraz »ob tem mislim na prizadetega uradnika« pomenja, činjenico, sposobno za pobijanje natisnjene činjenice (Slov. Prav. 1927, str. 226; Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 29. decembra 1926). b) Če natisne časnik obsodbo sodišča, s katero je bil odgovorni urednik obsojen radi odklonitve popravka, navedenega s polnim besedilom, ni dovoljen popravek dejstev, ki se navajajo v tej obsodbi; odklonitev takega popravka torej ni kazniva (Mjes. 1927, str. 457, Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 9. februarja 1927). *Druga odločba (b) je po svoji kriminalno pravno politični tendenci pravilna, ali v besedilu tiskovnega zakona nima opore. Tu se vidi, kam se pride, če tiskovni zakon veleva, da se vsak formalno pravilno sestavljen popravek sprejme, pa najsí bije resnici očitvidno v obraz.*

8. Ko je sodišče tiskovno stvar odkazalo pred sod, t. j. dopustilo obtožbo, se kazensko postopanje brez vložitve pismene obtožnice po zasebnem tožitelju ne more nadaljevati (Kovačević, Sl. pr., l. 1926, str. 185 in l. 1928, str. 126., Beograd k. sud., odl. z dne 1. aprila 1927). *Ta odločba se da razumevati samo raz stališče srbijanskega prava, kjer nastopa državni obtožitelj tudi pri zasebnih obtožbah na strani zasebnega obtožitelja.*

9. Javni obtožitelj sme vložiti obtožbo radi žalitve predsednika narodne skupščine ali starešine oblastva samo s privoljenjem dotičnega oblastva ali predstavitelja javnopravne korporacije (Hönigsberg, str. 129., Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 5. maja 1926.).

10. a) Dokazi za zagovor toženca morajo biti v osmih dneh predlagani; pozneje predlagani se ne smejo upoštevati (Hönigsberg, str. 115, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 15. aprila 1926). b) Predpis čl. 73, odst. 7 tisk. zak. se tiče zgolj postopanja v preiskavi in se ne sme uporabljati raztezno tudi za postopanje na glavni razpravi. (Mjes. 1926, str. 133, Zagreb, st. sedm. A, odl. z

dne 1. februarja 1926). *Prva odločba (a) ustreza besedilu zakona, ki pripušča samo izjeme; druga odločba je postulat zdrave pameti.*

11. a) K zagovoru (odgovornega) urednika spada, da izda pisca, in sicer v roku osmih dni, določenem za vložitev odgovora na tožbo, če se hoče urednik oprostiti kazenskopravne odgovornosti. (Sl. Pr. 1926, str. 199, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. novembra 1926). b) V tem pogledu predlagane, za rešitev vprašanja odločilne dokaze mora sodišče, še preden preodkaze stvar pred sod, sprejeti in izvesti, dasi sicer nima dolžnosti inicijative za pribavljanje dokazov. (Mjes. 1928, str. 143 in 507, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 3. junija 1927).

12. Dokaze je treba navesti v roku osmih dni, določenem za zagovor, izvedba dokazov ni vezana na 8 dnevni rok. (Mjes. 1926, str. 270, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 20. aprila 1926).

13. a) Rok 3 dni, v katerem naj tožitelj vloži obtožbo, pričenja s tistim dnevom, s katerim postane sklep tiskovnega sodišča, ki preodkazuje stvar pred sod, pravnomočen. To velja tudi za javnega obtožitelja. (Sl. Pr. 1926, str. 177, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 13. januarja 1926; Mjes. 1927, str. 179, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. novembra 1926). b) Določba o roku 3 dni za vložitev obtožnice velja samo za zasebne tožitelje. (Mjes. 1928, str. 315, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 16. januarja 1928). *Lege non distinguente v čl. 85 trdi prva (a) odločba prav, zlasti, ker se cit. člen nanaša na institut, ki ga prečanski, na bivši avstrijski k. pr. r. naslonjeni postopek ni poznal do tisk. zak.*

14. Ne v treh dneh od pravnomočnosti preodkaznega sklepa, ampak od dne vročitve mora državni pravdnik obtožnico vložiti. (Mjes. 1928, str. 450, Novi Sad, apel. s., odl. K 1522 de 1928). *Posledice tega mnenja bi vedle do absurdnosti, da bi obtožba bila vložena kot »filius ante patrem«; zato ne drži.*

15. Obtožnica se mora vročiti tisti osebi, ki je bila za časa, ko je inkriminirani spis v tisku izšel, podpisana za odgovornega urednika; vročba se sme izvršiti kjerkoli, tudi izven uredniških prostorov. (Sl. Pr. 1926, st. sedm. B., odl. z dne 21. januarja 1926).

16. Narok, določen za glavno razpravo, se ne more z nikakšnim pravnim sredstvom izpodbijati. Določbe o deliktčni konkurenci po občnem kaz. zak. se samo tedaj ne smejo uporabljati, ko konkurirajo delikti po občnem kaz. zak. z delikti po tisk. zak. (Mjes. 1926, str. 413, Zagreb, st. sedm., odl. z dne 29. aprila 1926).

17. Rok, ki jih odreja tiskovni zakon za določitev glavne razprave v petih, oziroma desetih dneh po vložitvi obtožnice, niso roki, katerih se je treba držati pod ničnostjo postopanja. (Sl. Pr. 1926, str. 180, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 21. januarja 1926).

18. Zastopstvo za obtožbo radi deliktov, ki se preganjajo po tiskovnem zakonu uradoma, gre državnemu pravdnštvu (glede

Bosne in Hercegovine: Mjes. 1928, str. 92, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 3. novembra 1927; glede Slovenije in Dalmacije: Sl. Pr. 1926, str. 180, Zagreb, st. sedm. B., z dne 21. januarja 1926).

19. Če je bil žaljen veliki župan ali okrajni glavar s tiskovino radi službenega delovanja, se mora vršiti pregon uradoma; da je razžaljeni odpustil razžaljenje, ne izpreminja na tem ničesar. (Mjes. 1927, str. 455, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. marca 1927).

20. Izdajatelj časnika je upravičen za tiskovno tožbo radi tiskanih žaljivih napadov zoper časnik, ki ga izdaja. (Sl. Pr. 1927, str. 214, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 17. novembra 1926). *Odločba personificira čast novin, kar se ne sklada z določbami o predmetu žalitve; samo quaestio facti more biti, ali sega žalitev časnika preko stvari na osebo izdajatelja.*

21. Toženec, ki natisne zoper sebe vloženo obtožnico, preden je bila prečitana na glavni razpravi, je kazniv po čl. 66 tisk. zak. Zgolj ugotovitev dejstva, da je bila obtožnica vložena, ne spada pod to normo. (Sl. Pr. 1927, str. 223; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. februarja 1927).

22. Niso pohujšljive in nemoralne slike, ki prinašajo ženske grudi in telo. (Kovačević, 1928, str. 124; Beograd, kas. sud., odl. z dne ? aprila 1927).

23. Tiskane okrožnice, ki so razposlane v zaprtih ovojih, so tiskovine v smislu čl. 1 tisk. zak. Za krivo obdolžitev ni treba žalilnega namena. Samo popolni dokaz resnice izključuje krivdo. (Sl. Pr. 1928, str. 262, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. junija 1928). *Odločba v prvem stavku ni prepričevalna. In dubio mitius!*

24. Obtožencu, ki poziva v letaku slovenske »izvoljene poslance«, da naj zahtevajo samoodločbo do odcepitve in samostojno državo samo radi tega, ker je njegov letak izšel ob času politične napetosti, še ni moči pripisovati naimen ali zavest, da je hotel vzbujati mržnjo zoper državo kot celoto ali širiti plemenski razdor. (Sl. Pr. 1928, str. 272, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 30. novembra 1927). *Odločba je pravilna, a ne bila bi niti nepravilna v nasprotnem primeru, če bi krivdo potrdila, ker je čl. 47 tisk. zak. pravcati kavčuk. Seveda ustreza pri taki nejasnosti kazenskopravni miselnosti edinole načelo »in dubio pro reo«.*

25. a) Javno trgovinsko društvo je v smislu čl. 52 tisk. zak. predmet žalitve kot pravna oseba. (Mjes. 1928, str. 450, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 16. aprila 1928). b) Ako je podpisani inkriminirani članek v tiskovini z »ravnateljstvo«, so vsi člani ravnateljstva kot fizične osebe odgovorni, ker se sme dokaz, kdo je pisec, na katerikoli način izvesti. Tiskovni zakon osnovnega načela kaz. zakonika, da vsakdo odgovarja za svojo krivdo, ni odpravil, kajti pisec odgovarja v prvi vrsti, urednik šele subsidiarno. (Mjes.

1928, str. 44; Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 27. julija 1927). *Iz prve (a) odločbe se jasno vidi, da izraz čl. 52 »pravna oseba« ne ustreza pojmu pravne osebe po trgovinskem pravu. V drugem (b) primeru pa se odgovornost za žalitve, storjene po kolektivni osebnosti, dá na prave pisce prenesti samo z izdajo piscev; če jih urednik ne more ali noče izdati, je on sam primarno odgovoren!*

26. Kjer je več tožiteljev, ki so bili z istim tiskovnim spisom žaljeni, ne da bi bile osebe kot takšne natanko določene, mora o vseh tožbah iziti ena sama sodba. (Hönigsberg, str. 99; Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 29. aprila 1926). *Težko bo vzdržati to mnenje ob tako dolgi dobi subjektivnega zastaranja, kot je v tisk. zakonu določena. Ali naj se čaka s sodbo, da zastaralna doba mine, ali naj se ostali žaljenci pozovejo k tožbi?*

27. a) Ko je bil obrekovan ves stan prebivalstva, je po 2. odst. čl. 55 upravičen vsak njegov predstavnik, da vloži tiskovno tožbo. Z njo pa ni konsumirana pravica ostalih žaljenih do zasebne obtožbe. — Z izrazom »Pfaffen« so bili zasebni obtožitelji po čl. 56. zadostno označeni za pripadnike rimo-katoliške veroizpovedi. — Tudi članom beraških redov je prisoditi globo po čl. 62. tisk. zak., ako jo zahtevajo. (Slov. Prav. 1928, str. 275; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 15. decembra 1927). b) Vrsta fizičnih oseb v čl. 55. more biti le skupina oseb, ki je v javnosti splošno poznana in se vsakemu njenih članov v javnosti takoj pozna, da spada v dotično vrsto. (»Slovenec« z dne 20. januarja 1929, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 28. novembra 1928). *Druga (b) odločba zastopa mnenje, ki smo ga obrazložili v »Policiji« l. 1928, str. 108; ono bo v praksi onemogočilo obtožbe iz objestnosti.*

28. Med osebne razmere, ki se pod kaznijo ne smejo spraviti po tisku v javnost, ako se s tem naruši čigarkoli mir in zadovoljnost, ne spada v javnem interesu storjena objava, da je bil kandidat radi taktvine že dvakrat kaznovan. (Mjes. 1927, str. 177; st. sedm. B., odl. z dne 28. januarja 1926).

29. Tiskovni zakon materialnopravne določbe o nekaznivosti žaljivca, ako žaljenec ne vloži tožbe v roku 6 tednov, ni odpravil (Mjes. 1926, str. 133, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 1. februarja 1926). *Odločba je očitno zmotna, ker govori čl. 89 tisk. zak. naravnost o pravici vložiti tožbo, ki pritiče tožitelju pri oficialnih in privatnih tožbah enako.*

30. Pogojna obsodba (po hrvatskem zakonu z dne 26. avgusta 1926) je tudi v tisk. postopanju dopustna. (Hönigsberg, str. 139, st. sedm. A., odl. z dne 26. marca 1926).

31. Kazen zavora, ki je po tiskovnem pravu izrečena, se sme pod pogoji § 261 kaz. zak. spremeniti v denarno kaznen. (Hönigsberg, str. 139, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 4. februarja 1926).

32. Vzklic zoper tiskovne sodbe je dovoljen le pod pogoji, navedenimi v k. pr. redu. (Hönigsberg, str. 145, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 4. marca 1926).

33. a) Ničnostna pritožba zoper tiskovno sodbo se mora v roku 3 dni prijaviti in eventualno izvesti. (Hönigsberg, str. 144 in Mjes. 1926, str. 91, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 25. novembra 1925). b) Ako je bil zahtevan ob pravočasni prijavi ničnostne pritožbe prepis sodbe, je dopustna izvedba ničnostne pritožbe v roku 8 dni po vročitvi prepisa. (Mjes. 1928, str. 450, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 16. maja 1928). *Drugonavedena odločba je tako po besedilu čl. 90, kakor po duhu tiskovnega zakona po čl. 95 za območje k. pr. r. edino pravilna. Za primere, kjer se je izrekla obsodba v smislu odločbe a), bi bilo treba v korist tožencev uveljaviti institut ničnostne pritožbe v varstvo zakona.*

34. Predpis § 368, t. 5 hrv. k. pr. r., po katerem je dovoljen ugovor zoper zaočne sodbe, ni bil razveljavljen s tisk. zakonom. (Hönigsberg, str. 132, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 12. maja 1926).

35. Tiskovni zakonik ni derogiral veljavnosti zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 2. avgusta 1921. Ur. list. šte. 249. (Kovačević, 1927, str. 173, Beograd, kas. s., odl. z dne 12. januarja 1926). *(Zoper pravilnost te sodbe imamo pomisleke, ki bi pa zahtevali za obrazložitev preveč prostora.)*

To je vse, kar se je dalo nabrati odločb iz tiskovnega prava izza treh let in nekaj mesecev. Podčrtati je treba, kako malo odločb je iz območja srbijanskega kazenskopravnega postopka. To kaže jasno, koliko manj spornih vprašanj je tam nastalo, saj je tiskovni zakon v glavnem prikrojen po srbijanskem kazenskopravnem postopniku.

IV. **Zaključna skupna presoja.** Iz književnosti in iz odločb smo razvideli vse polno očitkov glede hib tiskovnega zakona, ki jim nikakor ne gre odrekati, da so opravičeni. V zasnovi je pogrešen, v tehnični izvedbi za prečanske pokrajine do skrajnosti nejasen, skoraj nemogoč. Verjamemo, da je bilo obnarodovanje tiskovnega zakona nujno, ker se je hotelo ovreti grdo tiskovno borbo zoper državno edinstvo; vidimo pa, da so bili priobčeni v novinah tkzv. »amputaški članki«, ne da bi jim tiskovni zakon zapiral pot. Vemo, da je tiskovni zakon hotel pospešiti tiskovne pravde, vidimo pa, da se dá v resnici že predpostopanje zavlačevati, a tiste določbe o odreditvi naroka za glavno razpravo v petih, oziroma desetih dneh so ostale le — na papirju! Saj zakonodajec dejanskih

prilik, ki bi omogočale, da se ti roki držé, ni ustanovil. Z zakonom se pravilo: »*ad impossibilia nemo tenetur*« ne da odpraviti. Z nevoljo opažamo, da se je slobodno prepričanje sodnika glede njegove temeljne podlage utesnilo in da se je na ta način onemogočila celo pridobitev popolnega dokaza za resničnost pri krivih obdolžitvah. Slišali smo o nameri zakonodajcev, da naj se pritegnejo k soodgovornosti za napade v časnikih tudi njihovi pravi lastniki, ali doslej še nismo čitali o uspehih zakona v tem pogledu. Nobena odločba ni potekla glede tega problema.

Dolga je vrsta tistih napak tiskovnega zakona, ki ohranjajo divergence med različnimi sedaj obstoječimi pravnimi območji občnih kazni. Celotno stopnjujejo jih — pri določbah o kaznivosti poskusa. Kazenskopravna doraslost, konkurenca deliktov, zastaranje, organizatorične določbe o sestavi sodišča za glavne razprave, pravna sredstva, vsa ta poglavja so v tiskovnem zakonu dobila rešitev, ki bije državni edinstvenosti prava v obraz. Ali se ni da uvesti za vso državo moderni institut pogojne obsodbe? Če velja že v Hrvatski in Slavoniji, zakaj ne drugod vsaj za tiskovne delikte?

Dveh vprašanj naj se še posebej dotaknemo, da pokažemo, kako nerazumljiva ostane rešitev, če ni avtentičnih motivov. — V projektu »zakona o štampi« iz l. 1922 je bilo določeno v čl. 34, da naj sme odgovorni urednik popravek odkloniti, »ako se u novinama ili spisu po prejemu ispravke odmah izjasni, da neće da je štampa, već da prima obavezu do dokaže neistinitost ispravke u celini ili njenoj bitnoj sadržini«. (Taka norma je stala tudi v tedaj nam že znanem čehoslovaškem načrtu tiskovnega zakona z dne 16. februarja 1920.). Seveda je predvideval naš načrt tudi dokončno sodbo o upravičenosti obramb z dokazom resnice. V sedanjem tiskovnem zakonu te določbe ni več; zakaj, ne vemo. Pač pa imamo v čl. 29 določbo: »Urednik, ki brez razloga neće sprejeti popravka, osnovanega na zakonu, . . . se kaznuje . . .«. Ali vsebuje pogoj »brez razloga« samo pogoje iz čl. 28. tisk. zakona, ali smemo sem šteti tudi *bona fides*, opravičevalne razloge zmote, nepremagljive sile, nekaznivost radi storitve v skrajni sili? — Drugo vprašanje: Zakonodajec ukazuje predložitev periodičnih

spisov tiskovnemu nadzorstvenemu oblastvu, da jih more zapleniti, dopušča pa *in thesi*, da se isti spis nemoteno natisne, namesto v novinah, kot posebna samostojna brošurica! Za takšne tiskovine po mnenju prakse predložba ni predpisana, državni pravdnik torej navzlic že gori poudarjenim predpisom čl. 13 in 138 ustave nima niti prilike, niti dolžnosti, brigati se za vsebino takšnih tiskovnin. Kaj bi rekli motivi, če bi hoteli to opravičiti?

Kdor bi iz ravnokar navedenih opazk sklepal, da nas je sama skrb, da ne uide tiskovina konfiskaciji, ta naj izve, da smatramo določbe tiskovnega zakonika o zaplembah in ustavitvah za veliko preširoke in premalo natančne, tudi če upoštevamo prehodne določbe ustave. Ali vse tisto, kar se očita tiskovnemu zakonu od mnogih strani kot protiustavno, puščamo namenoma na strani, ne da bi preiskavali upravičenost posameznih očitkov. Tako delo imamo za brezplodno, nepraktično. Kajti, dokler ustava sama ne predvideva foruma, ki bi smel presoјati ustavnost določb navadnih zakonov in izvršilnih naredb, dokler veže sodnike vsak formalnopravilno promulgiran zakon, o protiustavnosti ni razmišljati. Zakonodajec, ki ne oskrbi avtentičnih motivov na zunaj, najde *pro foro interno* pač vedno to ali ono opravičbo za svoje delovanje. Zlasti velja to za tako izraziti *politicum*, kakor se znači tiskovni zakon.

Bilanca treh let praktičnega življenja tiskovnega zakona je zelo neugodna. Revizija tiskovnega zakona je torej prepotrebna. Stojimo tik pred zakonodajnim obravnavanjem edinstvenega kaznen. zakonika. Nesrečna misel je bila, ustvariti za tiskovne stvari posebne vrste krivcev brez krivde, takisto poslužiti se za tiskovne delikte (razen onih čisto tiskarske narave) t. zv. enumeracijske metode. Delikti morajo biti i po občnem kazenskem zakoniku i po tiskovnem pravu po svccjih dejanskih stanih tako v subjektivnem kakor v objektivnem pogledu docela homogene narave, le pri kaznovanju naj se upošteva način storitve. *Nonsens* bi bil, da se kvalificira isto dejanje tu za hudodelstvo, tam za pregrešek, ali da se mora kaznovati, če je s tiskom storjeno, eventualno blažje, kakor če je z besedo zagrešeno. Če bi hoteli nesoglasnosti med pro-

jektom za edinstveni kazenski zakonik in tiskovnim zakonom podrobno navajati, narasla bi ta razpravica bržčas za polovico obsega. Če bi pa kdo rekel, da naj se bodoči edinstveni kazenski zakonik ravna po tiskovnem zakonu, bi zagrešil absurdnost, da pošilja v svet *filiius ante patrem*.

Zahteva, da naj se tiskovni zakon revidira, je prav tako upravičena kot nujna. Izvršiti bi se morala totalno in radikalno točno po smernicah ustave kot *legis fundamentalis*, v popolnem skladu z edinstvenim kazenskim zakonikom, ob upoštevanju najmodernejših tiskovnih zakonov in projektov tujih držav, zlasti slovanskih, kot n. pr. tiskovne novele za Čehoslovaško z dne 30. maja 1924, zbir. zak. šte. 121. Za to delo pa je treba resne strokovne priprave; revizija na brzo roko ne bo imela zaželjenega uspeha.

V. D o d a t e k. Predstoječa razpravica je bila zaključena sredi decembra 1928. Preden je šla v tisk, prišel je 6. januar 1929 in z njim novo državno stanje: Vidovdanska ustava je razveljavljena, tiskovni zakon spremenjen. Mislimo pa vendar, da naj besedilo razpravice ostane prav tako, kot je bilo napisano ob koncu prejšnjega državnega stanja. Saj je sedanje po besedah kraljevskega proglasa na narod le začasno! Če smo se potrudili podati verno, resno sliko našega tiskovnega prava tik pred nastopom novega državnega stanja, naj bi ne ostala neopažena in neupoštevana, ko se bo sedanja začasnost novega stanja bližala svojemu koncu! —

O glavnih gonilnih silah srbske zakonodaje v drugi polovici srednjega veka.

Dr. France Goršič.

Skoraj bo 60 let, odkar je dr. Valtazar Bogišić objavil svoj knjigopisni načrt, po katerem naj bi se bilo sistematično začelo izdajati gradivo za jugoslovansko pravno zgodovino. Sam je kot prvi zvezek četverodelnega načrta objavil opis zakonov, izdanih po vrhovni zakonotvorni oblasti

takih političnih stvorb, ki so na ozemlju južnih Slovanov obstajale samostojne. Da je bil zares »orjak konkretnosti« med jugoslovanskimi pravniki, je dokazal tudi s tem, da je v svojih »Pisanih zakonih« na tako odličen način postavil temelj i temu važnemu delu jugoslovanske pravne zgodovine, da se moramo še danes k njemu zatekati, ako se hočemo poučiti o pravotvornih silah, ki so v srednjem veku razgibavale pravno življenje jugoslovanskih plemen. Z občudovanjem mora vsakdo ugotoviti, da je v Bogišićevih kratkih priličnih objasnilih, zlasti v njegovem pristupu (uvodu), z močnimi potezami očrtanih dokaj sintetičnih elementov, ki so prikladni, da služijo za temeljne kamene pravni zgodovini južnih Slovanov vobče, a zlasti še pravni zgodovini Srbov.

Odkar služi spoznaja na poprišču osamosvojene prazgodovinske vede v lasten in samo - namen, je pravilo splošno priznано, da se mora pravo razlagati samo v zvezi z zgodovino. Kot zakonite norme od tedaj za pravno zgodovino ne prihajajo v poštev le zakoni, ki so s to besedo označeni, marveč vse postave, ki so potekle od vrhovne državne oblasti v namen, da služijo kot občna pravila za več ljudi in za nedoločen čas. Vsa ta normativna vsebina je skrita v različnem pravnem in zgodovinskem, tudi cerkvenem gradivu, osobito pa v listinah (diplomah), ki so si prislužile epiteton »vzvod pravotvorja«, in v poveljih, ki niso — tako pravi Bogišić — kompilacije kakih redovnikov, marveč priče potreb in živih odnošajev poedinih narodnih slojev v različnih epohah srbske zgodovine, kjer kakor v zrcalu gledaš najbolj važne stvari narodnega življenja davnih dni. Za te metodološke spoznatke naj se pravna zgodovina zahvali zgodovinski šoli občnopravne jurisprudence XIX. stoletja in njenemu tako imenovanemu historičnemu naziranju, ki ga karakterizira geslo, da more znanstveno razumevanje vsakršnega prava poteči zgolj iz zgodovine.

Od tedaj se je občna zgodovina preosnovala v sociološko vedo. Nauki Savignyja in Puchte (programski spis historične šole je Savignyjeva »Posest«) zadoščajo metodološko pravni zgodovini prav tako le še za analizo, a pri nadaljnjem

znanstvenem delu, pri dogmatiki po metodi poenostavljanja in posplošnevanja, se nam dandanes ni več moči n. pr. ustaviti kar pri rimskih piscih, pa trditi, da je rešitev vsakega vprašanja v razlagi virov, nego brez konstruktivne sistematike bomo izkušali ovedeti snovanje tistih elementarnih sil, ki so pravnotvorno učinkovale na zakonodajo dotične pravnozgodovinske dobe, v našem primeru Srbije v poznem srednjem veku. Metodi historičnih pravnikov bomo sledili, kolikor pojde za indukcijo, ne bomo ji pa sledili v dedukciji. Ako naj bo opazovalna veđa, tedaj mora pravna zgodovina raziskovati, kako je vzrastlo pravo iz celotnega narodnega sestava, t. j. iz vsega družbénega in gospodarskega življenja. V teh metodoloških mejah se bo gibalo tudi raziskovanje pravne zgodovine kot dela »nemške (?) slavistike«, povsem nove discipline, ki so jo neki nemški znanstveniki zamislili kot »svojo« socialno zgodovino slovanstva.

Srbsko pravno zgodovino srednjega veka delimo navadno tako v dva dela, da obsega drugi, pomembnejši del dobo od začetka XIII. stoletja do propada srbske državne samostojnosti. Ta doba se krije z glavnim delom srednjega razreda staroslovenskih književnih spomenikov, saj se začenja ta razred tudi s XIII. stoletjem, sega pa preko srednjega veka še tja do konca XVI. stoletja. V začetni čas obeh teh markantnih dob, srednjega književnega razreda staroslovenskih spomenikov in druge srednjeveške dobe srbske pravne zgodovine, sovpada ono znamenito dogajanje, ko je po smrti ustanovitelja srbske države, Štefana Nemanje, a v njega duhu in prizadevanju za zedinjenje vseh Srbov, njegov sin od papeža svečano prejel kraljevsko krono (1217) in s pomočjo svojega brata ustanovil arhiepiskopijo za Srbijo (1219).

Kraljevska krona, podeljena od papeža, in cerkvena samostojnost, ta dva znaka in dokaza močne narodne države, sta pridobitka verske politike. Prvojenčani kralj Štefan in prvi književnik Prosvetitelj sv. Sava sta znamenito kronanjsko in arhiepiskopsko cerkev Žičo postavila kot viden pomnik svojega verskopoličnega državniškega uspeha. Pravoslavlje je postalo državna vera. Za njo store kralji vse.

Statični moment navidezne reakcije pod Štefanovimi sinovi je treba pripisati notranji konsolidaciji srbske države, za katero se sedaj kmalu pojavi ime Srbija (1237). V celokupni politiki tega obdobja prevladuje načelo svršnosti, i v zunanji politiki, kjer se naslanjajo vladarji včasih na tega, včasih na onega soseda, kakor se jim zdi bolj koristno, i v notranji politiki, kjer stopa v ospredje praktično narodno gospodarstvo. Zlasti Štefan Uroš (I.) pospešuje trgovino z Dubrovčani, ki jim potrjuje stare pravice, in, želeč si narodnega blagostanja, spozna potrebo, da je treba rudnike bolj intenzivno izkoriščati. On započne na prejšnjih skromnih zametkih novo organizacijo rudarstva, za katero mu dajo delovne moči od Tartarjev pregnani ogrski Sasi (1241), denar pa Dubrovčani in Benečani. Njegovo delo se brzo izplača. V drugi polovici tega stoletja je število srebrnih rudnikov že znatno, njihov pomen, zlasti pomen Novega brda, ki vse ostale prekaša, je velik, a od l. 1257. se doma kuje tudi že lasten denar. Važnost gospodarske politike tega obdobja je v tem, da brez blagostanja, ki je prišlo po trgovini, prometu in industriji, kesnejši vladarji pač ne bi bili toliko premogli, kolikor so potrebovali za nabiranje in vzdrževanje najemniških čet in za druge svoje ukrepe.

Na prehodu tega stoletja v XIV. stoletje, pod vladu Štefana Milutina, imenovanega tudi Uroš II., vzzeneta gori rečeni dve sili iz svojih zalog, ki jih imenujemo politično veljavnost in narodno blagostanje, poslednico kvišku, ki se v zgodovini omenja kot osvajaalna politika Nemanjičev XIV. stoletja z vrhuncem v diplomatskih in vojnih podvzetjih Štefana Dušana Silnega, ki se smatra za pravega naslednika bizantinskih carjev in zato sega po Carigradu. Vso dobo vidna verska komponenta se sedaj zlasti izrazito pokaže v vzdeoku »kapetan krščanstva«.

Zgodovina nas s tem uči, da sta osobito dve gibali odredjali državniški koncept vladarjev dinastije Nemanjičev, v prvi vrsti krščanski element, poleg le-tega pa od vsega početka, a zlasti v drugi polovici XIII. stoletja praktičen gospodarski pokret, ter da se je po tem potu narodna država razmahnila v mogočen imperij Balkana.

Vzkraj teh naukov nam pravnozgodovinsko gradivo te dobe kar samo ob sebi in sproti razkriva trojni značaj zakonov Srbije v tej dobi.

Že po največji relativni številnosti padejo najprej v oči darilne hrizobule (ustanovne ali zadužbinske povelje), t. j. tisti pravni spomeniki, ki jim je očitna gonilna sila verska politika vladarjev. Dalje so izrazito svojkega značaja povelje mednarodno-, finančno-, trgovinsko- in občnograjansko- pravne vsebine, v katerih se kot gonilo očituje gospodarska politika vladarjev. Pravni viri teh dveh vrst predočujejo dobro polovico srbskih pravnih spomenikov vse dobe, ako štejemo zakone, ki so v njih, pa še mnogo več. Zakoni hrizobul in povelj, bolj in bolj staroslovenski, ker je latinščina na umiku, prepletajo vse vladanje dinastije od začetka do konca. V XIV. stoletju navzamejo tudi formalno zakonodajno tehniko, ki jo občudujemo v Dušanovem zakoniku, v mojstrovini, ki prekaša vse, kar je bilo na zakonodajnem poprišču storjeno v vseh dvesto letih vladanja Nemanjićev. Iz enega središča vodeni velikobalkanski politiki je adekvantna zakonodaja te dobe.

Z ene strani smo tako ugotovili tri gonilne elemente: krščanstvo, narodnogospodarski proces in centralistično zakonodajno iniciativo. Z druge strani smo odkrili tri glavne skupine zakonov, in sicer zakonov v hrizobulah, zakonov v poveljih in samostojnih pravih zakonov.

Ta frapanten paralelizem ni naključen, nego je sociološko nužen sovpad. Pravo je pač družbena stvarba, ki gre zmerom — da govorimo z Iheringom — za obvarovanjem življenjskih pogojev družbe. Državna zakonodaja služi družbeni in politični svršnosti. Gibalo prava neke dobe se mora zrealiti v nje zakonih.

Zato ni dovolj, ako je pravna zgodovina le nekakšna enciklopedija pravnih spomenikov svoje dobe, nego biti mora tudi sinteza idej, ki so v dotični dobi pravotvorno učinkovale. Ne sme nam zadoščati, da znosimo na kup posamezne zakone in jih knjigopisno opredelimo. Pravni zgodovinar nobene dobe, tako tudi ne te, o kateri je govor tukaj, ni zgolj bibliograf,

marveč on oblikuje, t. j. on povzema, poenostavlja in posplošnjuje konkretne spoznatke o zgodovini pravnih naprav (ne virov!) v sociološko zasnovano dogmatiko, sposobno, da fungira — da se izrazimo tako, kakor smo za nemškimi metodologi navajeni ponavljati — kot »obči del« njegove pravne zgodovine. To je glavna naloga pravnega zgodovinarja. Po njej se meri njegova globina.

Jaki sledovi procesa, ko se je srbski narod v srednjem veku razmahnil in izživel, so v treh značilnih skupinah h takratnih pisanih zakonov, in sicer:

I. v skupini hrizobulskih zakonov, ki se nahajajo v darilnih poveljih cerkvam in samostanom in v ustanovnih listinah (osnovnih pismih). Njim je gonilna moč verska politika vladarjev, tej pa gibalo krščanstvo;

II. v skupini poveljskih ali prostagemskih zakonov, ki se nahajajo v prostagmah ali navadnih poveljih (protistavljenih k hrizobulam kot svečanim listinam z zlatim pečatom v pozlačeni krabici). Njim je gonilna moč narodnogospodarsko stremljenje vladarjev, temu pa gibalo tvornostni proces gospodarstva;

III. v skupini samostojnih zakonov, ki so ustavni vladarski čini, od samega vladarja kot zakoni označeni, namenjeni odločanju sodišč in oblastev. Njim je gonilna moč jaka, iz osrednjega centra vdana zakonodajna politika, tej pa je gibalo vladarjevo pravo gospodske zapovedi (Gesetzesbefehl).

Kakor prej, tako tudi še v sedanjem času ne obračajo naši pravni zgodovinarji svoje prve pažnje na celokupnost ustanovil v pravnih virih, dasi se je do generalne sinteze moči dokopati le po tem potu, nego vsi se bavijo v prvi vrsti z Dušanovim zakonikom, ker je vrh te pravnozgodovinske dobe. Zakoni v hrizobulah in poveljih so postavljeni v drugi red, kamor redkokdaj kdo posveti. Izza l. 1872. se je sicer to in ono storilo, toda občutno še nedostaja monografskih obdelav zakonov preddušanovske dobe. Filološko in verskopravno so cerkveno-slovenske listine preiskane, in tako so po svojem predmetu zadužbine točno opredeljene (1. lavre, 2. arhiepiskopije, 3. episkopije in 4. eparhije ali ktitorski manastiri), raziskave pa,

ki se tičejo javno- in zasebnopravnih pogledov in bizantinske penetracije v teh virih, so negotove. Isto, a v večji meri, velja o poveljah, kjer nam je raz pravnozgodovinsko dogmatično motrišče marsikaj nejasno i v socialnopravnem i v gospodarskopravnem pogledu. Naj omenim n. pr. izvor (*antiqua consuetudo!*) in jačenje tržnih pravic inozemskih trgovcev, mednarodnopravna navzkrižja z Dubrovnikom, rudarsko in sploh vse tujsko pravo, poštnoprometno pravo, zasebno pravo, kjer še ne vemo dosti o razvoju pogodbenih likov (mislim na prehod od gotovinske pogodbe k dolgovni pogodbi in jamstvu, na udavo in njene solike, pa na preobrazbo od tu dalje v smeri h kreditnopedogodbenemu liku) itd.

Dokler nam bo nedostajalo monografij, bodo sinteški poskusi sloneli preveč na intuiciji in manj, kakor je prav, na eksaktnih opazbah.

Zakonskopravne določbe v osnutku zakona o medverskih odnošajih.

Univ. prof. dr. Rado Kušej.

Dejstvo, da obstoje enakopravne verske družbe druga poleg druge na državnem ozemlju, ima neobhodno posledico, da nastajajo kolizije med različnimi verskimi pravi, čim se državljani poslužujejo pravice prestopa v drugo vero ali v brezverstvo. Take kolizije so podane tudi tedaj, če se ženijo državljani različnih veroizpovedi med seboj ali če menja vero za časa trajanja zakonske skupnosti en soproj ali oba.

Dočim imajo prečanske pokrajine medverske odnošaje urejene še iz dobe pred prevratom, takih predpisov sploh ni v Srbiji, Južni Srbiji in Črni gori. Ker verske družbe pač sprejemajo nove člane, ne dopuščajo pa de jure njih izstopa, je edinole država poklicana, da določi pogoje za veljaven izstop, t. j. da normira, kaj je treba, da preneha za izstopivšo osebo članstvo v prejšnji verski edinici. Mešani zakoni imajo vsak dvoje pravnih strani. Država mora izjaviti, koliko sploh

pripušča zakone med pripadniki različnih ver in kedaj jih smatra za veljavno sklenjene.

Vprašanje o pristojnosti cerkvenih sodišč v zakonskih sporih, v katerih bi prihajala v poštev različna verska prava, se mora brez dvoma urediti po istem načelu kakor druga medverska vprašanja. Načelo ravnopravnosti izključuje, da bi stal en verozakon nad drugim. Kjer torej kolidirajo verozakoni, je samo en sodnik mogoč, t. j. civilni državni sodnik.

Narodni skupščini je bil že spomladi 1925 predložen »Predlog zakona o verskim zajednicama i njihovim medjusobnim odnosima«, pozneje pa od vlade zopet umaknjen, da bi se z njim ne prejudiciralo pogajanjem za konkordat ali kakorkoli nanje vplivalo. Osnutek je potem vzela ponovno v pretres posebna komisija in ga nekoliko predelala. Dala mu je zaeno nekoliko drug naslov: *Projekat osnovnog zakona o verama i medjuverskim odnosima*. Ta predelani in od komisije podpisani osnutek je ponatisnjen s kritičnimi opazkami prote Ljubovlačića v beograjskem Arhivu XVIII (1928), II, br. 1/2 in 3, str. 108 ss. in 217 ss. Opazke so, kar se tiče zakonskopравnih določb, skoraj izključno samo stilističnega, ne pa stvarnega značaja. A prav v stvarnem pogledu se da proti osnutku navesti nebroj najtežjih pomislekov. Namenoma se radi važnosti in zanimivosti predmeta omejujem tukaj na oddelek VIII, ki nosi naslov: *Medjuversko bračno pravo*, ker nam bo že ob njem postalo jasno, da je načrt vobče nesprejemljiv.

1. Razmerje zakona o medverskih odnošajih do civilnega zakonskega prava.

Iz načrta ni razvidno, ali naj velja za vso kraljevino ali samo za one pokrajine, kjer doslej medverski odnošaji niso urejeni. Iz besedila člena 59 drugi odstavek, ki govori o sklepanju zakonov inozemcev »u našim područjima konfesijskog sklapanja braka« bi sledilo, da je obvezna v Vojvodini in Medjimurju civilna oblika poroke tudi za tujce, da torej ostane ogrski ženitbeni zakon iz l. 1894 nespremenjen.

V Sloveniji in Dalmaciji imamo z malimi izjemami versko obliko poroke, toda civilno sodstvo v zakonskopравnih sporih. Načrt pa govori pri verski obliki poroke samo o verskih zakonskih sodiščih. Ali pomeni to spremembo o. d. z. ali ne? Mi juristi bomo seveda smatrali v o. d. z. določeno obliko, da si je verska, za civilno in zahtevali civilnosodno pristojnost v zakonskih sporih kakor doslej. Toda, ali bodo istega naziranja cerkvena sodišča? Bojim se, da ne. In potem se bo treba zateči h kasacijskemu sodišču, ki rešuje po čl. 57 »sukobe o nadležnosti po bračnim sporovima izmedju duhovnih sudova raznih konfesija kao i izmedju duhovnih i redovnih gradjanskih sudova za gradjanskopravno područje punovažno i konačno«. Ta postopek bo prvič reševanje zakonskopравnih sporov dokaj zavlekel, drugič pa kasacijsko sodišče silno obremenil, kajti tako pri mešanih zakonih kakor pri menjavi vere enega ali tudi obeh zakoncev bodo konflikti verskih sodišč neizogibni. Ali bodo verska sodišča odločbe kasacijskega sodišča priznavala? Po verozakonih je to povsem izključeno in vsak verski organ bo eventualno postopal pri ponovnem sklepanju zakona svojega verskega pripadnika po svojih predpisih. Toda o tem pozneje.

Zakonodajec si mora biti najprej na jasnem, ali hoče z ureditvijo medverskih odnosov omogočiti zgolj mirno sožitje enakopravnih verskih družb v mejah države, ali pa hoče spremeniti tudi civilnopravne predpise. Vojvodina in Medjimurje imata popolnoma samostojno civilno zakonsko pravo brez vsake verske primesi. Ondi je torej vsako medversko zakonsko pravo nepotrebno. Tudi za Slovenijo in Dalmacijo ves oddelek VIII. načrta nima smisla, ker imata obe pokrajini svoje stalno urejeno zakonskopравno sodstvo in izhajata v drugih tozadnevnikih vprašanjih z zakoni z dne 25. maja 1868 d. z. št. 47, z dne 9. aprila 1870 d. z. št. 51 ter z dne 15. julija 1912 d. z. št. 159. Radi jasnosti bi bilo neobhodno potrebno v načrtu samem naglasiti, da oddelek VIII. za Vojvodino in Medjimurje ter za Slovenijo in Dalmacijo nima veljave.

2. Zasilni civilni zakon.

Vsaka država, v kateri je svoboda vere in vesti ustavno zajamčena, mora računati s tem, da bo imela prebivalce, ki ali

sploh nobeni veri ne pripadajo ali vsaj ne usvojeni odnosno zakonito priznani veri. Vrh tega je mogoče, da kdo pripada usvojeni ali priznani veri, katere pripadniki pa na državnem ozemlju še nimajo organizirane nobene župnije ali verske občine. Končno ne bodo redki primeri, da je pri sklepanju zakonov med pripadniki različnih ver poroka pred verskim organom ženina ali neveste neizvedljiva, ker se ena ali obe stranki branita, izpolniti pogoje, ki jih različni verozakoni za dopustnost takih zvez določajo. Takim strankam mora nuditi zakonodajec nadomestno obliko poroke, ki more biti samo civilna. Ako tega ne bi storil, bi postavil na mesto verske svobode versko silo ali pa obsodil stranke na konkubinatus.

Poglejmo, kaj predvideva osnutek v tem pogledu.

Čl. 59 drugi odstavek veli v prvem stavku, da se vrši poroka inozemcev v naših področjih verskega sklepanja zakona po pravu, ki velja za pripadnike njihove vere. Drugi stavek se glasi: Za ona lica, koja ne pripadaju nijednoj ustavom usvojenoj ili zakonom priznatoj veri, vrede propisi čl. 50 i 51 ovog zakona.

Čl. 50 in 51 govorita o oklicih in porokah zaročencev, ki pripadajo usvojeni, toda na našem državnem področju še ne organizirani veri. Oklice in poroke vrše politična oblastva prve stopnje na način, kakor po našem (slovensko - dalmatinskem) zakonu z dne 9. aprila 1870 d. z. št. 51, samo da manjkajo podrobne določbe, kje morajo biti oklici nabiti in kako dolgo.

Po čl. 52 se more zakonsko privoljenje pripadnikov različnih usvojenih ali z zakonom priznanih ver veljavno izjaviti pred pristojnim organom ženina ali neveste. Če pa pripada ena stranka usvojeni ali priznani, toda na državnem področju še ne organizirani veri, more poroko veljavno izvršiti samo pristojni organ one stranke, ki pripada usvojeni odnosno priznani organizirani verski družbi. Oklici morajo biti izvršeni v vseh primerih po predpisih, ki veljajo za ženina in po onih, ki veljajo za nevesto.

Končno pravi čl. 59 zadnji odstavek doslovno: Ako nadležni verski organ koje usvojene ili priznate vere ne bi hteo tudjeg državljanina oglasiti (napovedati) ili venčati zbog kakôve smetnje, koja je nepoznata domačom bračnom pravu toga

stranca, vršiče oglašavanje (napoved) i venčanje nadležna prvostopena upravna vlast.

Iz navednega sledi:

1. da je zasilni civilni zakon predviden samo za inozemce;

2. da ni nobene določbe o tem, kako naj se ženijo tuzemci, ki ne pripadajo ali sploh nobeni ali vsaj nobeni usvojeni odnosno z zakonom priznani veri, dasi čl. 44 omogoča vsem nad 18 let starim osebam izstop iz vere z istočasnim prestopom v drugo, usvojeno, priznano ali tudi nepriznano vero ali pa brez prestopa, tako da je zakonito priznano tudi brezverstvo;

3. da bi bilo po osnutku mogoče tudi sklepanje zakonov med kristjani in nekristjani, kar je zabranjeno tako po občnem državljskem, po srbijanskem gradjanskem, kakor tudi po zapadnem in iztočnem cerkvenem pravu;

4. da ni nobene norme za one primere, v katerih je med pripadniki različnih ver sklenitev zakona po verskem pravu nemogoča iz razloga, ker zaročenca nočeta izpolniti pogojev, ki so po verozakonih predpisani;

5. da bi bili tuzemski brezverci in pripadniki neusvojenih in nepriznanih ver primorani sklepati zakone v verski obliki in to tudi tedaj, če se ženijo med seboj, kar je odločno proti načelu verske svobode.

Nedostatnost osnutka v vseh tu navedenih točkah postaja posebno nazorna, ako primerjamo besedilo čl. 69, po katerem vodijo knjige o rojstvih, porokah in smrtnih primerih oseb, ki ne pripadajo nobeni usvojeni ali priznani veri ali pripadajo usvojeni odnosno priznani, toda na državnem ozemlju še ne organizirani veri, v področjih, v katerih so matrike poverjene verskim organom, politična upravna oblastva. Ta oblastva vpišujejo tudi vse poroke, ki se po tem zakonu pred njimi sklepajo.

Avtorji načrta so pri tem členu pozabili, da za tuzemske brezverce in pripadnike neusvojenih in nepriznanih ver oblike poroke sploh niso predvideli, kar pomeni, milo rečeno, naravnost nepojmljivo površnost, osobito ker jim je moral biti vendar slovensko - dalmatinski zakon z dne 9. aprila 1870, d. z. št. 51, znan.

Zdi se, da je bila komisija mnenja, da je zasilni civilni zakon za tuzemce mogoč samo tam, kjer velja posebno gra-jansko zakonsko pravo, ne pa ondi, kjer civilnega zakonskega prava ni. Toda katero zakonsko pravo bo veljalo za nupturiente, o katerih govorita čl. 50 in 51? Ali ima res vsaka usvojena in ali bo imela vsaka v bodoče priznana vera svoje posebno ver-sko zakonsko pravo? In ali bo to pravo vedno skladno z interesi države?

Za pokrajine, v katerih je še danes tudi za državno ob-močje v veljavi versko zakonsko pravo, sta dve možnosti izpopolnitve obstoječih predpisov: ali se nanje proširijo za Slovenijo in Dalmacijo veljavna pravila, torej drugo poglavje o. d. z. z dodatnimi zgoraj navedenimi zakoni, ali pa za Voj-vodino in Medjimurje veljavni ženitbeni zakon iz l. 1894. Ali slovensko - dalmatinsko, ali pa vojvodinsko civilno zakonsko pravo bo moralo tvoriti podlago za presojo dopustnosti in posledic zakona v vseh primerih, kjer gre za civilno poroko. Brez civilnega zakonskega prava res ni mogoč civilen zakon in to niti obvezen, niti zasilen. Ker pa pri načelu verske svo-bode brez civilnega zakona ne moremo izhajati, kadar gre za ženitve brezkonfesionalcev in pripadnikov neusvojenih in ne-priznanih ver, je civilno zakonsko pravo za ves državni teri-torij nujna potreba. Ono bo šele omogočilo tudi splošno uvedbo zasilnega civilnega zakona.

Ker načrt na vse to ne gleda, je skoraj brez vsake pravno-politične in praktične vrednosti. Vendar je zgovoren argument za to, kako nujno nam bi bilo treba izenačenja grajanskega zakonskega prava za vso državo. Proširjenje enega izmed obstoječih pravnih sistemov na druge pokrajine bi bilo samo začasno sredstvo in neka predstopnja k dokončni ureditvi.

Pa še eno nedostatnost je treba omeniti. Ali res kaže siliti nupturiente, da v svrhu sklenitve zakona potujejo na drugi konec države, ker ondi, kjer domujejo, kjer so stalno zaposleni in kjer se nahaja mogoče tudi oseba, s kojo se hočejo poročiti, ni organizirana župnija, ali občina njihove vere. Glede muslima-nov v Sloveniji in Dalmaciji obstoji zakon z dne 15. julija 1912, d. z. št. 159, ki jim daje pravico do civilne poroke. To pomeni zanje odločno veliko olajšavo, ki jo treba ohraniti in na druga

pravna območja raztegniti. Najbolj na mestu bi bil morda splošen predpis, da se v območjih verske oblike zakona vse osebe veljavno civilno poroče, ako v oblasti, v kateri se poroka vrši, ni organizirane župnije ali občine one usvojene ali priznane vere, kateri te osebe pripadajo. Šlo bi samo za nadomestno poročno obliko, ki bi načela verske poroke na sebi ne rušila in strankam nudila samo cenejšo in hitrejšo pot do cilja, ki ga zasledujejo.

3. Zakonska sodišča.

V čl. 54 odstavek 1 je vobče pravilno določeno, da se veljavnost zakona presoja po pravu, po katerem je bil sklenjen.

Skoraj nerazumljiv pa je drugi odstavek: oni brakovi, koji po pravu, po kome so sklopljeni ne bi vredili ali su po ovom zakonu valjani smatraju se od početka pravno valjani. Teško si mislim primer, na katerega bi se mogla ta določba primenjati, ker načrt sploh nobenih pogojev za veljavnost ne navaja. Verski organ, ki pri sklenitvi sodeluje, bo vendar ženitno sposobnost nupturientov po svojem verozakonu poprej preskusil. In če tega ni storil in se izkaže zakon pozneje kot neveljaven, po katerem drugem merilu bi se pa sploh mogla njegova veljavnost presojati? Ali so mislili avtorji načrta na zakone med kristjani in muslimani ali judi (čl. 52 odst. 1)? Potem so se pač silno slabo izrazili, ker tudi v tem primeru bo zakon po judovskem ali šeriatskem pravu veljaven, po iztočnem ali zapadnem cerkvenem pravu pa itak sklenjen biti ne more. Zato naj ves drugi odstavek čl. 54, ki mu manjka vsaka ratio, v celoti odpade.

Slično je s čl. 55, ki določa, da se vprašanje o vseh oblikah razdružitve zakonske skupnosti, kakor tudi o končnem razrešenju zakonske vezi presoja pri tem zakonu od dneva, ko stopi v moč, in sicer tudi pri onih zakonih, ki so bili poprej sklenjeni. Zakaj govoriti »o svim oblicima razkidanja bračne zajednice« in potem še posebej »o konačnom razrešenju bračne veze«, mi je nepojmljivo, osobito ker ta zakon niti o ločitvi niti o razvezi zakona ničesar ne določa. Tudi čl. 55 se lahko brez škode v celoti črta.

Čl. 56 ureja pristojnost zakonskih sodišč tako:

U bračnim parnicama kod konfesijskih mešovitih brakova nadležan je da postupa i sudi bračni sud one strane, pred čijim je organom brak sklopljen. — Ako je pak strana, čiji je nadležan organ izvršio venčanje promenula veru, nadležan je, da u bračnom sporu postupa i sudi bračni sud druge strane. — Ako u času pokretanja bračnog spora pred sudom ni muž ni žena ne pripada više onoj veri, kojoj su pripadali u momentu venčanja, nadležan je za gradjansko pravno područje da postupa i sudi bračni sud tužene strane.

V tem členu se da zagovarjati samo prvi stavek, a tudi ta z omejitvijo na področja, v katerih je versko zakonsko pravo i za državno območje obvezno.

Popolnoma zgrešen je drugi stavek, ker s tem, da je en soprog vero menjal, ni pravni posel sklenitve zakona in tudi ne pravno razmerje med zakoncema svoje strukture v ničem spremenilo. Kako more versko sodišče one stranke, ki sicer ni menjala svoje vere, ki se je pa ob sklenitvi zakona podvrgla verozakonu svojega soproga, soditi o pravnih vprašanjih njemu tujega verozakona? To bi pomenilo, da se napravi različne konfesije za sodnike nad drugimi, kar je absolutno nemogoče in absurdno.

Tretji stavek bi imel smisel samo v primerih, da pripadata soproga sedaj oba i s t i veri, ki je pa različna od one, po kateri sta se poročila, kajti s prestopom v skupno vero sta očitovale svojo voljo, naj se po novih načelih presoja tudi njihovo zakonsko razmerje kot verskoppravna institucija. Ta sklep pa ne velja, če sta sicer oba vero menjala, a izbrala vsak drugo. Vera tožene stranke ne prihaja v poštev, ker po njej zakon ni bil sklenjen in ker manjka sporazumna prevedba zakonskega razmerja na novo pravno podlago. Do kakih posledic bi prihajali ob omenjenih normah, postane nazorno iz nastopnega: Ako je v prvem primeru bil zakon sklenjen med pravoslavnim ženinom in katoliško nevesto pred pravoslavnim župnikom in je pozneje mož postal tudi katolik, potem se je pač ob njegovem prestopu izvršila tudi konvalidacija (po zapadnem cerkvenem pravu) neveljavno sklenjenega mešanega zakona. Če pride med zakoncema do spora, bo katoliško cerkveno sodišče sodilo upravi-

čeno po svojem pravu. Ako pa postane poprej pravoslavni mož protestant ali jud ali musliman, mora svojo ženo, ki je ostala katolikinja, tožiti tudi pred katoliškim cerkvenim sodiščem, ki gotovo ne bo sodilo o tem, da-li so po načelih iztočne cerkve podani razlogi za razvezo, marveč bo sodilo po svojem pravu in bo veljavno sklenjen pravoslaven zakon propter defectum formae razveljavilo. Osnova spora se na ta način popolnoma premakne, ker vprašanja o veljavnosti po iztočnem cerkvenem pravu sploh bilo ni.

Vzemimo v drugem primeru, da je postal pri čisto pravoslavnem zakonu mož protestant, žena katolikinja. Mož toži na razvezo in se mora po tretjem stavku čl. 56 obrniti na katoliško cerkveno sodišče, ki bo po svojem pravu tožbo a limine odbilo, dasi bi bila po pravu, po katerem je bil zakon sklenjen, mogoča. Ali oba pravoslavna zakonca postaneta starokatolika. Mož namerava tožiti na razvezo zakona. Ker žena to pravčasno slutí, postane katolikinja. Mož bi jo moral sedaj tožiti pred katoliškim cerkvenim sodiščem, kjer svoje namere ne more nikoli uresničiti, dasi bi bilo to mogoče po pravu, po katerem je bil zakon sklenjen.

Ako prestopi pri čisto pravoslavnem zakonu ena stranka v katoliško vero, je razveza po iztočnem cerkvenem pravu mogoča, po zapadnem izključena. Katero naj bo merodajno? Dosledno samo ono, po katerem je bil zakon sklenjen. Po istem načelu je razveza pravno nemogoča, ako je pri čisto katoliškem zakonu prestopila pozneje ena stranka v pravoslavje. In vendar razvezujejo pravoslavna cerkvena sodišča za svoje nove pripadnike poprej katoliško sklenjene zakone. Za te primere v načrtu ni nobene norme, dasi bi bila prav zanje jasna ureditev najbolj nujna. Pravno načelo, da odloča, dokler si zakonca skupno ne izbereta nove vere, pravo, po katerem sta se poročila, na sebi ni dvomljivo, a verska sodišča tega načela ne upoštevajo ampak posegajo, kakor na žalost priča vsakdanja skušnja vse poprevratne dobe, v območje tujih verozakonov in celo državljanskega zakonskega prava. Temu se da ogniti edino le na ta način, da se zakonito in obvezno odkážejo vsi zakonski spori, pri katerih reševanju gre za kolizije različnih verskih prav, državnim civilnim sodiščem, ki naj sodijo:

1. O obstoju in razvezi zakonov, ki so bili sklenjeni od soprogov različne vere po verozakonu ene ali druge stranke;
2. o obstoju in razvezi zakonov, ki so sklenjeni samo civilno;
3. o obstoju in razvezi čistih verskih zakonov, ako sta pozneje soproga ali tudi samo eden izmed nju prešla na drugo vero;
4. o obstoju in razvezi zakonov, ki so bili sklenjeni od enega ali obeh bivših soprogov po prestopu v drugo vero;
5. pri mešanih zakonih bi smela grajanska sodišča dovoliti razvezo samo pod pogojem, da je mogoča po pravu, po katerem je bil zakon sklenjen, kakor tudi po pravu pokrajine, v katere področju pravda teče.

Vsem verskim organom bi se morala pod strogo kaznijo naložiti dolžnost, da odklonijo svoje sodelovanje pri sklepanju zakonov v vseh primerih, v katerih ni dokaza, da je pravilno razrešen morebitni prejšnji zakon ene ali obeh strank, ne glede na to, ali je prejšnji zakon po verskih načelih dotičnega dušebrižnika veljaven ali ne.

Na ta način bi se dalo že pred izenačenjem zakonskih prav v vsej kraljevini, ki ga po vsej priliki še ne bomo tako kmalu dosegli, spraviti zakonskopravno sodstvo na juristično pravilno podlago, za katero bi jamčili objektivni poklicni državni civilni sodniki, ki niso vezani po nobenih verozakonskih ozirih. Vsak novi zakon naj prinese izboljšanje obstoječih razmer v pravcu večje in trdnejše pravne sigurnosti. Osnutek zakona o medverskih odnošajih pa ne bi pomenil, ako bi bil sprejet, nobenega zboljšanja, ampak bi obstoječe zmešnjave le še poslabšal.

Kar smo tu navedli glede zakonskih sodišč, velja samo pod pogojem, da izravnava zakon o medverskih odnošajih zgolj nasprotja med različnimi verami, da pa na sebi obsežnejše spremembe grajanskega prava in postopka ne spadajo v njegove meje.

Radi tega smatram, da se nanašajo določbe o zakonskem sodstvu samo na pokrajine, kjer razsojajo danes še verska sodišča zakonske spore z veljavnostjo tudi za državno ob-

močje. Ako pa bi bil namen osnutka ta, da naj se pristojnost verskih sodišč za bodoče utrdi, morda celo preko sedanjega obsega razširi, potem je treba proti njemu izreči najglasnejši protest radi njegovega nasprotstva z načeli bivše ustave in s pravili zakona o kraljevi oblasti z dne 6. januarja 1929 (čl. 20).

Zakon je bil po čl. 28 ustave postavljen pod zaščito države. Ta zaščita se nanaša osobito na sodstvo, sodstvo pa izvršujejo sodišča. Vsa državna sodišča izrekajo svoje sodbe in rešitve v imenu kralja, dočim so sodbe cerkvenih sodišč izrečene »divino Nomine« (c. 1874 od. j. c.). Z učinkovitostjo pro foro civili se cerkvena sodišča brez kršitve pravila, da mora vsaka sodba biti izrečena v imenu kralja, ne morejo udejestovati. Ako pa bi izrekala sodbe vendar v imenu kralja, bi kršila svoje lastne (cerkvene) predpise.

Kadar dobimo izenačeno civilno zakonsko pravo za vso državo, se bo moralo vse sodstvo v zakonskih pravih prenesti na državna civilna sodišča. Vsaka delitev zakonskega sodstva med državo in cerkvijo bi bila nesmotrena in nepraktična, ker bi morala nujno dovesti do sporov o pristojnosti in do nepotrebnih stroškov. Pri lepi pestrosti v naši državi veljavnih zakonskopravnih norem bodo najbrže taki spori o pristojnosti vsakdanji pojav.

Odgovarjalo bi razen tega tudi procesni ekonomiji, ako bi se vse zakonsko sodstvo že s tem zakonom preneslo na državna civilna sodišča. Sedaj se morajo celo v primerih navadne ločitve čestokrat voditi dvojne pravde, ena pred cerkvenim sodiščem, druga pred državnim civilnim sodnikom radi alimentacije. Ker za cerkveno sodbo izrek o krivdi ni predpisan, se mora pred civilnim sodnikom eventualno ves postopek ponoviti. Torej dvojne muke in dvojni stroški.

Pri končni redakciji osnutka bi kazalo najprej zastaviti načelno vprašanje o izključni pristojnosti državnih civilnih sodišč v vseh zakonskih pravih in ga v pritrdilnem smislu rešiti. Zgorajšnja izvajanja veljajo zgolj stante projectu.

4. Meddržavno in medpokrajinsko zakonsko pravo.

V načrtu so predvidene v tem pogledu sledeče norme:

a) Ženitna sposobnost državljanov kraljevine SHS v inozemstvu se presoja po njihovem domačem pravu, oblika poroke pa se ravna po pravilu: locus regit actum. Ako je domače zakonsko pravo tuzemca konfesijsko, tedaj mora oblika sklenitve zakona v tuji državi odgovarjati zahtevam njegovega domačega prava.

b) Pravna sposobnost tujih državljanov in sklenitev zakona v tuzemstvu se presoja po pravu njihove pristojnosti. Za obliko je odločilna lex loci actus. Ona bo torej v različnih pravnih področjih različna. Za pripadnike neusvojenih in nepriznanih ver je v ozemljih z verskim zakonskim pravom civilna oblika poroke obvezna.

c) Ako verski organ svoje sodelovanje pri sklenitvi zakona inozemca odkloni radi zadržka, ki po njegovem domačem pravu ni podan, izvrši poroko politično oblastvo prve stopnje.

d) Za zakonske pravde tujih državljanov, katerih domače pravo ni konfesijsko ali ki pripadajo neusvojeni ali nepriznani, ali pač usvojeni in priznani, toda še ne organizirani veri, je pristojno redno grajansko sodišče.

e) Kadar je dana pristojnost verskega sodišča, ostane ta nespremenjena, tudi če bi ena ali obe stranki tekom pravde vero menjali.

Načelo pod a) je v skladu z besedilom § 4 o. d. z. in § 5 srbijanskega g. z. ter s haaško konvencijo z dne 12. junija 1902. Samo izraz »domače pravo« je premalo jasen, ker naša kraljevina nima enotnega grajanskega zakonskega prava. Sposobnost tuzemcev v inozemstvu se bo morala presojati različno po pripadnosti nupturientov različnim pokrajinam. Siguren temelj more v tem pogledu nuditi le občinska pristojnost, kakor je to izraženo že v ogrskem ženitbenem zakonu čl. 34/1894 glede razmerja med Ogrsko in Hrvatsko-Slavonijo.

Načelu pod b) se ne da nič prigovarjati, toda uzakonjeno bi moralo biti tudi za pripadnike različnih pokrajin na domačem državnem teritoriju. Poleg občinske pristojnosti bi moglo biti za pokrajinsko pripadnost odločilno tudi domovališče (lex

domicilii), ako že dalj časa traja in ni samo prehodno. Glede občinske pristojnosti v Vojvodini ali Medjimurju bi kazalo določiti, da ne nudi ugodnosti ogrskega ženitbenega zakona, ako je pridobljena po 1. decembru 1918 drugače kakor z rojstvom, kakor je to storila Avstrija z ozirom na Gradiščansko (naredba zveznega justičnega min. 29. maja 1922, B. G. B. 316). S to omejitvijo bi se morala neobhodno uzakoniti za medpokrajinski pravni promet ta le pravila: 1. Oseba, ki je po pravu lastne pokrajine upravičena skleniti zakon, se mora k poroki pripustiti tudi v pokrajini, po katere zakonih te upravičenosti nima; 2. oseba, ki po svojem pokrajinskem pravu ni upravičena do ženitve, se ne sme pripustiti k poroki niti v pokrajini, kjer bi bila po zakonih te pokrajine upravičena. Seveda mora potem pravilo pod c) veljati tudi za medpokrajinski promet.

Pravilo pod e) je zgrešeno in bi se moralo splošno za vse zakonske spore, ki koreninijo v zakonu o medverskih odnosjih, normirati izključna pristojnost državnih civilnih sodišč.

Zaključek naših izvajanj je ta, da je osnutek tako pomanjkljiv, da brez temeljite preuredbe vsaj glede oddelka VIII. ni sposoben za uzakonitev. K izdelavi novega načrta bi se morali pritegniti zastopniki vseh naših različnih pravnih območij.

Kolizijska norma mednarodne kupoprodaje (premičnin).

Prof. Lapajne.

1. Zadevna kolizijska norma je v ospredju današnje diskusije. Kongresa International Law Asociacije (na Dunaju 1926) in Instituta de droit international (v Lausanni 1927), mednarodna trg. zbornica in končno VI. haaška zasebnopravna konferenca (1928) so se bavili ž njo. Kolizijsko normo potrebuje ves mednarodni uvoz in izvoz. Da ni že zdavnaj odkrita, priča o nerazvitosti mednarodnega zasebnega prava, a hkratu o težavnosti problema, ki ga je rešiti. V neki meri se da počasno njegovo reševanje razlagati iz dveh okolnosti: da so ku-

poprodajne zakonodaje držav že v precejšnji meri vsebinski izenačene, tako da v tej meri konflikti pravnih redov več ne nastajajo, in iz nadaljnje okolnosti, da so norme kupoprodajnih zakonodaj iz večine popustnega značaja, tako da se moreta pogodbenika dogovoriti na pravni red, po katerem želita uravnati učinke kupoprodaje. Kolikor so še vsebinske razlike med nacionalnimi kupoprodajnimi zakonodajami, in se stranki na merodajni pravni red ne dogovorita ali radi prinudnega značaja norm dogovoriti ne moreta — ostane kolizijska norma prej ko slej potrebna. Odtod živahno prizadevanje, jo odkriti in v mednarodnem kolektivnem dogovoru uzakoniti.

2. Zadevna kol. norma spada h kol. normam mednarodnega pogodbenega prava (poslovnih obligacij). Vendar se s to ugotovitvijo rešitvi problema nismo nič približali, kajti kolizijska norma za mednarodne pogodbe (poslovne obligacije) je še sama neodkrita. Priporoča se pa, da se pomudimo pri prizadevanjih za njeno odkritje, da se ognemo že ovrženim, napačnim ali nesprejemljivim naukom.

Napačno bi bilo, ako bi se uporabljala na presojo mednarodne pogodbe *lex fori*. Pravni red, veljajoč na sedežu sodišča, pozvanega za razsojo spora iz mednarodne pogodbe, nima ž njo nobenega stika. Kajti določitev fora (sodstva določne države) se ravna po drugih, lastnih normah, ne po kol. normah mednarodnega zasebnega prava. Za uveljavljenje spora iz iste mednarodne pogodbe more biti sodstveno pristojnih več držav, a pogodba je obvladovana vedno od pravnega reda ene same. Obvladovana je dalje od pravnega reda takoj ob svojem nastanku, ne šele ob uveljavljenju spora iz nje in neodvisno od tega uveljavljenja. — Le izjemoma je na mednarodne pogodbe uporabna *lex nationalis* pogodbenikov. Pogodbenika ob pogajanju po medsebojnem državljanstvu navadno ne povprašujeta in jima najčešče tudi sicer ni znano. Le, kadar je obema pogodbenikoma državljanstvo skupno, pričakujejo neke starejše zakonodaje, da sta se pri sklepanju pogodbe v tujini ozirala na domovinski pravni red (§ 46, 2 st. grdj. zak., ki pričakuje to od Srbijancev, sklepajočih v tujini; čl. 9 codice civile, ki pričakuje isto od tujcev, sklepajočih v Italiji). Pri nas je pravni red skupnega državljanstva relevanten le po

čl. 85. al. 3 starega men. r. (za zahtevke veljavnosti menične zaveze, izjavljene od tuzemca tuzemcu v tujini). Umestna ter od haaške konvencije (z dne 17. julija 1905) sprejeta je merodajnost skupne *lex nationalis* soprogov za ženitne pakte; a ženitni pakti so pogodbe svoje vrste, neprimerno bližje rodbinskemu, nego prometnemu pravu. Zitelmann in Klein sta se ogrevala za uporabnost *legis nationalis* dolžnika iz pogodbe. Ker sta pa pri vsaki onerozni pogodbi dva taka dolžnika, bi se morale vedno uporabljati dve *leges nationales*, n. pr. *lex nationalis* prodajalca na njegovo stvarno (dobavno) obveznost, *lex nationalis* kupca na njegovo denarno (plačilno) obveznost. V tem primeru bi bil vsak pogodbenik upravičen po drugem pravu (sopogodbenikovem), nego po njem zavezan (svojem lastnem); sinalagmatični značaj pogodbe (pravni koneks med obema obligacijama) ovira tako rešitev. Ako bi n. pr. zahtevala *lex nationalis* kupca naprejšnjo spolnitev dobavne obveznosti, a *lex nationalis* prodajalca sočasno spolnitev dobavne in plačilne obveznosti (iz roke v roko), bi ne bilo izhoda iz kolizije. — Mnogo bolj sprejemljiva s teoretičnega, kakor praktičnega stališča je *lex* skupnega domicila pogodbenikov. Pri tem štejemo za domicil trgovcev in obrtnikov (poglavitnih uvoznikov in izvoznikov) sedež njih podjetja, za domicil zasebnikov kraj stalne nastanitve. Medsebojni domicil je pogodbenikoma vedno znan in njima vedno važen; kajti na domicilu sta, če ni drugačnega dogovora, dolžna, pogodbo spolniti. Izjemoma tudi ta *lex domicilii communis* ni umestna. Če n. pr. napravita v Ameriki domicilirana Jugoslovana izlet v domovino in skleneta tukaj pogodbo, se ozirata pač prej na jugoslovanski, nego ameriški pravni red. — Kadar pogodbenikoma domicil ni skupen in domicilirata vsak na drugem pravnem področju, nas pusti kol. norma *legis domicilii* sploh na cedilu. Katera obeh *leges domicilii* naj bi imela prednost pred drugo? Uporaba vsake bi kršila ravnopravnost pogodbenikov. Mnogi se vnamajo za prednost prodajalčeve *lex domicilii* kot stvarnega (dobavnega) dolžnika; a kako se naj opraviči ta privileg, in kateri kriterij naj odločuje o privilegu pri onih mednarodnih pogodbah, kjer sta oba pogodbenika stvarna dolžnika n. pr. pri menjalni? Zoper kumu-

lativno uporabo obeh leges domicilii na sličen način, kakor zgoraj obeh leges nationales (torej zoper uporabo legis domicilii prodajalca na njegovo dobavno, legis domicilii kupca na njegovo plačilno obveznost), govori, kakor tam, sinalagmatični značaj onerozne pogodbe. Kumulativna uporaba obeh leges domicilii v drugem smislu, da bi bila eden in drugi pogodbenik upravičena in zavezana vsak po svoji lex domicilii, je sploh nemožna, ker bi dovedla do vsebinske inkongruence med pravico enega dela in ustrezno obveznostjo drugega.

3. Preostaja kol. norma legis loci actus, tukaj nazvana *lex loci contractus*. Njo so učili že statutarji; uzakonila jo je večina držav evropskega kontinenta, tudi mnoge izvenevropske; zlasti velja v deželah staroavstr. o. d. z., srb. grdj. zak., v Franciji, Belgiji, Holandiji, Španiji, Italiji, Japonski, tudi v nekih ameriških državah in angleških dominionih. *Locus actus* je pogodbenikoma vedno znan. Najčešče je identičen ž njiju skupnim domicilom, tako da indicirata obe leges (*loci contractus* in *domicilii communis*) isti pravni red (kar je posebno ugodno). Kadar se izjemoma pogodba ne sklepa na skupnem domicilu, smo na goriomenjenem zgledu (amer.-jgsl.) videli, da gre prednost *legi loci contractus*. Nadaljnja, najvažnejša odlika *legis loci contractus* pred drugimi je, da se presojajo ob njeni uporabi pravice in obveznosti enega in drugega pogodbenika po enem s amem pravu, tako da odpadejo i inkongruence vsebin med pravicami in obveznostmi i ovire, izvirajoče iz pravnega koneksa med obema obligacijama. Tudi po sami naravi občutimo, da ima pogodbeno razmerje še največ odnošaja k pravnemu redu kraja, kjer nastane; o deliktih obligacijah ne dvomi že stoletja nihče, da nastajajo lege loci delicti commissi. — Vendar tudi uporaba *legis loci contractus* ni brez senčnih strani. *Legi loci contractus* se predvsem očita, da je v nekih (a redkih) primerih brez pravne relevance n. pr. pri sklepanju pogodbe v drvečem vlaklu. Dalje, da dela pri pogodbah, sklenjenih inter absentes, kadar živita oferent in akceptant na raznih pravnih področjih, ugotovitev sklenitvenega kraja nepremagljive težave n. pr. če uzakonjuje oferentovo pravno področje tzv. prejemno, akceptantovo tzv. oddajno teorijo, in sl. Navzlic temu ima *lex loci contractus*

med internacionalisti še največ privržencev. Žal, da tudi ti niso edini med seboj: Eni poudarjajo relevanco pravnega reda kraja, kjer se je pogodba sklenila, drugi kraja, kjer se naj pogodba spolni. Zadnji se ognejo na ta način opisanim senčnim stranem legis loci contractus. Ko so ob unifikaciji nemškega civilnega prava koncem pret. stoletja odtehtovali dobre in slabe strani posameznih, za mednarodne poslovne oblige zadrževanih kol. norm, se niso mogli odločiti za nobeno in so jo pustili neuzakonjeno. Nemška sodna praksa se je odločila (po Savignyjevem nauku) za pravni red kraja spolnitve, ki ga danes v Nemčiji uporabljajo z zadovoljivejšim uspehom, nego drugod pravni red kraja sklenitve pogodbe. Vendar se zdi, da problem tudi z izključno uporabo legis loci solutionis ni rešen.

4. Moderne zakonodaje mednarodnega zasebnega prava skušajo obvladati problem z uzakonjenjem dolge vrste specialnih kol. norm za posamezne tipe mednarodnih pogodb in z daleč segajočim diferenciranjem generalne kol. norme za nje. V mislih imam poljski zakon z dne 2. avgusta 1926, št. 581 in načrt čl. unif. o. d. z. Pred pravnimi redi, indiciranimi po kol. normah, uporabljata obe zakonodaji seveda pravni red, na katerega se pogodbenika (v mejah popustnega prava) dogovorita (kar pa ni kol. norma v tehničnem pomenu besede).

Specialne kol. norme predvidevata cit. zakonodaji zlasti za razne tipe tzv. množičnih (mnoštvenih) pogodb, t. j. za pogodbe, ki jih sklepa en pogodbenik z množico spopodbenikov z bistveno enako vsebino. Tukaj prevladira položaj prvo-navedenega pogodbenika, n. pr. države, javnopravne korporacije, javni poklic izvršujoče osebe, zavarovalnice itd. napram onemu sopogodbenikov (dobaviteljev, klientov, skleniteljev zav. pogodb) v taki meri, da obvladuje pogodbo vedno pravni red kraja njegovega sedeža. Tako specialno kolizijsko normo predvidevata obe zakonodaji tudi za en tip mednarodne kupoprodaje premičnin. Čl. 8, št. 3 polj. zak. odreja: »Na pogodbe, sklenjene v detajlni trgovini, se uporablja pravo kraja, kjer je nastanjen prodajalec.« § 23. al. 2, št. 1 čl. nač. predlaga v obliki domneve: »Pri prodajah v izvrševanju trgovine ali obrta . . . je imeti, da sta se stranki molče podvrgli

pravnemu redu kraja, kjer je trg, ali obrtna naselbina prodajalčeva.« Obe specialni kol. normi navezujeta torej na lex prodajalčevega domicila (sedeža njegovega podjetja).

Generalno kol. normo za mednarodno pogodbo diferencira čl. 9 polj. zak. tako-le: »... uporabiti je pravo države, v kateri imata obe stranki ob sklenitvi pogodbe svoje domovališče. Ako domujeta v raznih državah... in je obveznost obojestranska, je uporabiti pravo države, v kateri je bila pogodba sklenjena. Pogodbo med odsotnimi je šteti za sklenjeno na tistem kraju, na katerem prejme oferent akcept oferte.« A § 25 al. 1 čl. nač.: »Pri drugih pogodbah naj se uporabi pravni red države, v kateri imata obe stranki skupno svoje domovališče, če nimata domovališča v isti državi, velja pravni red kraja, kjer je bila pogodba sklenjena; če je pa bila sklenjena med odsotnimi, velja pravni red dolžnikovega domovališča.« Obe generalni kol. normi indicirata, kakor vidimo, pred vsemi drugimi pravnimi redi legem domicilij communis pogodbenikov. Kadar pogodbenika nimata domovališča na istem pravnem področju (v isti državi), in je pogodba sklenjena inter praesentes, uporabljata legem loci contractus. Če je sklenjena inter absentes, velja po polj. zak. še vedno lex loci contractus ter se hkratu uzakonjuje (dopolnjuje materialno pravo z normo), kako se v tem primeru določi locus contractus (v smislu sprejemne teorije). Čsl. nač. pa predlaga, naj se mednarodna pogodba, sklenjena inter absentes, ako pogodbenika ne domujeta na istem pravnem območju, presoja lege domicilij debitoris (katerega dveh debitores? obeh?)

Legi loci actus (contractus) se odkazuje s temi normami, neposredno ali posredno, skoro izključna uporabnostna sfera. Kajti tudi v primerih, ko je uporabiti (po specialni kol. normi) pravni red prodajalčevega podjetja ali (po generalni) pravni red skupnega domovališča, zaključujeta pogodbenika kupoprodajo skoro vedno v območju tega pravnega reda. Zakonodajca se torej ne ogibata toliko kol. normi legis loci actus (contractus), kolikor navezni okolnosti loci actus (contractus) iz gorinavedenih razlogov. — Kljub temu izrečnemu ali tihemu priznavanju merodajnosti legis loci actus (contractus) se bojim, da poljska in češkoslovaška zakonodaja problema še vedno

nista rešili. Kajti *leges loci contractus* sta, kadar ležita kraja sklenitve in spolnitve pogodb v raznih pravnih območjih, dve: *lex loci stipulationis* in *lex loci solutionis*. Obe zakonodaji se ozirata le na prvo; drugo prezirata. S tem bosta dosegli baš nasproten rezultat, kakor nemška sodna praksa. A sigurnost mednarodnega prometa zahteva, da postanejo vsaj kol. norme (če ne materialni pravni redi po vsebini konformni.

5. V nastopnem naj dokažem, da se *lex loci contractus* pravilno umeva in uporablja le takrat, kadar se uporabljata na vsako mednarodno pogodbeno razmerje kumulativno tako pravni red kraja sklenitve, kakor kraja spolnitve, a vsak na drugem področju. — Vsako pogodbeno razmerje doseže svoj gospodarski namen šele s svojo spolnitvijo (z ukinitvijo ustanovljenih obveznosti). Sestoji torej vedno iz dveh pravnih aktov: iz ustanovitvenega (sklenitvenega) in ukinitvenega (spolnitvenega). Vsak teh pravnih aktov je dvostranski, je pogodba: obligatorna ozir. solucijska. Tudi solucijska pogodba potrebuje za svojo veljavnost vse elemente veljavnosti obligatorne: sposobnost strank (da spolnijo ozir. da spolneno sprejmejo), spolnitveni sporazum, možnost in dopustnost spolnitve (a Rimljani so terjali za *acceptilatio* celó obliko). Za mednarodno zasebno pravo sledi iz tega, da je treba *legem loci actus* (*contractus*) uporabljati dva k r a t, in da enkratna uporaba le tedaj ne škoduje, kadar ležita kraja sklenitve in spolnitve v istem pravnem območju. Čim ležita v raznih in različnih, je uporabiti na sklenitveni posele *legem loci stipulationis*, na spolnitveni *legem loci solutionis*. Kakor bi bilo nenaravno, uporabljati na prvi *legem loci solutionis*, tako bi bilo neprimerno, uporabljati *legem loci stipulationis* na drugi. Zakaj naj bi n. pr. pravni red kraja sklenitve prejudiciral o vprašanju, ali je spolnitev pogodbe na drugem pravnem področju možna (dopustna) ali ne?

Priporočam torej dualistično razumevanje kol. norme *legis loci contractus*: uporabljanje *legis loci stipulationis* na sklenitveni, *legis loci solutionis* na spolnitveni posele. Razmejitev uporabnostnih sfer obeh bo napravljala še nekaj

težav, a ne nepremagljivih. — Po m. m. je uporabljati legem loci stipulationis predvsem na zahtevke veljavnosti sklenitvenega akta (razen na zahtevke pogodbene sposobnosti, za kateri imamo specialno kol. normo); legem loci solutionis na zahtevke veljavnosti spolnitvenega akta (z isto izjemo). Isti leges je uporabljati za omejitve ene in druge poslovne volje, sklenitvene in spolnitvene (s pogoji, roki) in na pomanjkljivosti (hibe) poslovne volje (zmote, prevare, silo, ustrahovanje): če se pripete te hibe ob sklepanju, se presojuje lege 1. stipulationis, če se pripete ob spolnjevanju, lege 1. solutionis. Lege loci stipulationis se dalje ravnaajo zakoniti učinki sklenjene pogodbe (zakonita vsebina ustanovljenih pravic in obveznosti, kadar je nista dogovorili stranki sami), zlasti zakoniti čas, kraj in način spolnitve. K učinkom pogodbe ne spadajo več tzv. spolnitvene (plačilne) modalitete: valuta (če ni dogovorjena), prezentacijski roki, število respektivnih dni, pojem poslovnega časa in poslovnega lokala na kraju spolnitve; vse te modalitete se presojuje že lege loci solutionis. Prav tako (lege loci solutionis) vprašanje soglašanja spolnitve s pogodbeno vsebino n. pr. če ima prodajalec (po dogovoru ali lege loci stipulationis) dobiti blago srednje dobrote. Ugotovitev, ali je dobavil srednjo dobroto, se mora ozirati na srednjo po razmerah kraja dolžne spolnitve. Lege loci solutionis se ravnaajo končno zakoniti spolnitveni (plačilni) surrogati, n. pr. datio in solutum, pobotanje, založitev na sodišču, sploh zakoniti načini ukinitve pogodbenega razmerja (odpoved, ev. smrt). — Rad pripuščam, da bo znanstvo, čim pristane na pravilnost dualističnega razumevanja in uporabljanja legis loci contractus, napravilo k tej opredelitvi obeh uporabnostnih sfer še kako dopolnitev ali korekturo.

Uporabnostna sfera legis loci solutionis je neprimerno večja, nego ona legis loci stipulationis. Pretežna večina sporov iz mednarodnih pogodb, zlasti kupoprodajnih, nastaja namreč povodom njih spolnjevanja, ne povodom ustanavljanja. Zato stopa praktična važnost legis loci stipulationis v ozadje v primeri z važnostjo legis loci solutionis, dasi sta obe leges loci actus. Hkratu zgube s tem na praktičnem pomenu goriopisane senčne strani legis loci stipulationis.

6. Več inozemskih judikatur že danes podpira pravilnost dualističnega razumevanja legis loci contractus. Švicarska judikatura razlikuje med eksistenčnimi pogoji za nastanek pogodbe in med spolnitvijo pogodbe; prve presoja po pravnem redu kraja sklenitve, drugo po pravnem redu kraja spolnitve. Francoska judikatura presoja vsebino pogodbe po pravnem redu kraja sklenitve, način spolnitve po onem kraja spolnitve (obe judikaturi citiram po članku prof. Neunerja v »Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht«, zv. 1—2 iz l. 1928). — Tudi sporadična zakonodajna mesta me podpirajo. Za menična prava se splošno uči, da je treba pri vsaki posamezni menični izjavi, pri kateri ležita kraja prevzema in spolnitve menične zaveze v raznih pravnih območjih, razlikovati med uporabnostnimi sferami enega in drugega pravnega reda: če je menica plačljiva v tuzemstvu, izdana in akceptirana v inozemstvu, se morajo akceptanti, njih avalisti in domiciliati, ko računajo plačilni dan ali ko hočejo izkoristiti respektne dni ali plačati v delnih zneskih, držati tuzemskega meničnega zakona. Za področje mednarodnega čekovnega prava se glasila določbi § 9 al. 2 in 6 starega slov.-dalm. ozir. § 8 hrv.-slav. cit. zak. analogno: O roku za prezentacije čeka, izdanega v inozemstvu, plačljivega v tuzemstvu, odloča tuzemski pravni red; o roku za prezentacije čeka, izdanega v tuzemstvu, plačljivega v inozemstvu, inozemski (tuzemski le, kadar inozemski ne predvideva prezentacijskega roka). Poljski zakon z dne 2. avg. 1926 št. 581, ki uzakonjuje (izvzemši primer skupnega domicila pogodbenikov) merodajnost legis loci stipulationis, se v enem primeru (čl. 10) vendar spomni merodajnosti legis loci solutionis: Po čl. 10 so stranke vezane na zakonite prepovedi (s posledico ničnosti), ki veljajo v državi, kjer dolжник domuje ali kjer ima spolniti svojo obveznost. Celó sklicevanje § 37 našega o. d. z. na § 4 ibid, se tolmači v tem smislu, da na pogodbe, sklenjene med našimi državljani v tujini, ni uporabljati o. d. z., ako te pogodbe nimajo pravnih učinkov pri nas. Po § 46 (2 stav.) grdj. zak. ni uporabljati domovinskega prava na posle Srbov s Srbi v tujini, ako iščejo pomoči pri inozemskem sodišču »zbog zakonih sledstava u tuđoj zemlji za njih proističućih«; pri poslih tuj-

cev s tujci v Srbiji je uporabljati grdj. zak. (po 5. stav. *ibid.*) le, »ako bi iz tega zakona i sledstva u Srbiji za njih proistica-
cala«. Seveda so to le rahla namigavanja na upoštevnost legis
loci solutionis; pač pa jasno odklanjanje vesoljne moči legis
loci stipulationis.

7. Še ena napačna uporaba legis loci contractus ruši njen kredit. Lex loci stipulationis se uporablja rada tudi na posledice zamudne, pomanjkljive ali sicer viciozne spolnitve in na posledice nespolnitve. Lege loci stipulationis se često preso-
jajo: višina zakonitih zamudnih obresti, jamčevalni, kon-
dikcijski, zavarovalni zahtevki (radi ogroženosti terjatve), odstopna pravica radi nespolnitve in dr. Rezultati so nezado-
voljivi, kar je obžalovati tem bolj, ker dajo baš ti zahtevki največ povodov za spore na polju mednarodnega pogodbenega
prava. Rezultati so tudi nepravilni, ne le, ker ti zahtevki niso v nobeni zvezi s sklenitvijo pogodbe (temveč z njeno spolni-
tvijo), ampak še iz nastopnega, samostojnega razloga. Ti zahtevki ne spadajo k učinkom (vsebini) pogodbe in niso po-
slovni (kontraktualni) zahtevki. Saj ne izvirajo volji pogod-
benikov; nasprotno iz kršitve te volje po sopogodbenuku. Za-
torej je čisto napačno, uporabljati na nje katerokoli kolizijsko
normo mednarodnega pogodbenega (poslovnoobligacijskega)
prava. Ti zahtevki so marveč neke vrste odškodninski za-
htevki v širšem, doslej nerabljenem, pomenu besede (so »re-
paracije«). Za neobhodno, pri vseh se povračujočo predpo-
stavko imajo oškodo vanje pogodbenika po nekem de-
janju ali nehanju (dasi nekrivdnem). Mednarodno pravo jih
morá zato presojati po analognem pravnem redu, po katerem
presoja pravice in obveznosti iz mednarodnih civilnopravnih
deliktov: lege loci delicti commissi, ki jo tukaj prekrstimo v
lex loci laesionis (contractus). Ker se pa vsaka obveznost
krši tam, kjer bi se bila morala spolniti, je lex loci laesionis
identična z lex loci solutionis. Po tem argumentiranju je lex
loci solutionis edini pravilni pravni red za presojanje na-
stanka, vsebine, obsega in prestanka teh (reparacijskih) za-
htevkov. Vsaka druga kol. norma za nje se mi zdi napačna;
ne le lex loci stipulationis, tudi lex domicilii communis ali lex
domicilii oškodovanega ali škodujočega pogodbenika (kadar ni

identična z *lex loci solutionis*). Višina zakonitih zamudnih obresti se presoja torej vedno po pravnem redu kraja, kjer bi se bil moral denarni dolg pravočasno poravnati.

8. Sedaj šele, ko smo ugotovili prednosti pravilno razumljene kol. norme *legis loci contractus* pred drugimi, naj pristopim k resolucijam in sklepom uvodoma omenjenih kongresov in konferenc iz l. 1926—1928 in ocenim sprejemljivost ali nesprejemljivost od njih, za mednarodno kupoprodajo (premičnin) predlaganih kol. norm. V bistvu so se vse resolucije in sklepi zedinili na nastopno načelno, dve izjemni in dve specialni kol. normi:

1.) Načeloma naj se mednarodne kupoprodaje presojajo po pravnem redu prodajalca, t. j. kraja njegovega stalnega bivanja (če je trgovec ali obrtnik, kraja njegovega podjetja); 2.) *a*) Kadar pa poišče prodajalec (osebno ali po zastopniku) za sklenitev kupoprodaje kupca na njegovem bivališču ali *b*) kadar ima prodajalnico v kupčevem pravnem območju, naj velja pravni red kupca, t. j. kraja njegovega stalnega bivanja (če je trgovec ali obrtnik, kraja kupčevega podjetja); 3.) *a*) Za tkzv. stavljenje blaga na razpolago naj velja pravni red na kraju preiskave dobavljenega blaga, *b*) za kupoprodaje, sklenjene na borzi, sejmu, javnem trgu, na dražbi ali na podlagi sodne odredbe, *lex loci stipulationis*. — K tem kol. normam so predlagani še razni amandmaji; do bodoče sedme haaške zasebnopravne konference se bodo resolucije šeste in amandmaji ponovno pretresli, nakar bodo kol. norme na bodoči haaški konferenci sprejete v kolektiven mednarodni dogovor.

Kakor vidimo, tudi te kol. norme niso iz enega kova in se ozirajo na prvi videz prav malo na *lex loci contractus*. Na *locus contractus* navezujeta izrečno le obe specialni kol. normi pod št. 3.). Da se morajo jamčevalni zahtevki (ne le stavljenje na razpolago) ravnati lege *loci solutionis*, soglaša z mojimi izvajanji pod 7). Da se bodo presojale borzne, sejmske, tržne kupoprodaje in sl. lege *loci stipulationis*, bo pravilno tedaj, kadar bo spolnitveni kraj identičen s sklenitvenim; sicer bo pravilnost le delna (za sklenitveni, ne za spolnitveni posel). Načelna kol. norma št. 1) in obe izjemni št. 2) navezujeta po svojem besedilu na kraj stalnega bivanja (podjetja) prodajalca

oz. kupca. Prvo tedaj, kadar je prišel (kakor običajno) kupec kupit k prodajalcu, drugo, kadar je prodajalec poiskal kupca ali kadar ima prodajalnico v kupčevem področju. Za skoro vse te primere bo rezultat ta, da bo kupoprodajo obvladovala *lex loci stipulationis*. Zopet je ugotoviti, da bodo kol. norme pravilne le tedaj, kadar bo spolnitveni kraj identičen s sklenitvenim; sicer bodo pravilne za sklenitveni, nepravilne za spolnitveni posel. — Izmed amandna - predlogov terja najzanimivejši kol. normo legis plačilnega kraja za vse »plačilne modalitete«. Če bo sprejet, bo to drugi primer priznavanja merodajnosti legis loci solutionis. Tudi to bo še premalo, ker se mora zagotoviti legi loci solutionis obvladovanje vsega spolnitvenega posla ter vseh, iz kršitve pogodbe nastajajočih reparacij.

Kriminalno-pedagoški smotri v mladinskem pravu.

Univ. prof. Aleksander Maklecov. Ljubljana.

Težnja, da se nadomesti kazen z vzgojnimi sredstvi v področju borbe zoper mladinsko zločinstvo, je pridobila v naši dobi skoro splošno priznanje. To vendar ne pomenja, da smo na jasnem glede notranjega bistva te zahteve. Poglobitev v ta problem nas postavlja pred številne težkoče in zamotana vprašanja, na katera niti teorija niti praksa še nista dali povsem zadovoljivega odgovora.

Močno gibanje v prid koreniti preosnovi kazenskega postopanja in kazenskega prava, kolikor se tičeta mladine, je bilo plodno in je že prineslo obilo sadu. Toda glavne zahteve so se do zadnjega časa nanašale na to, da se ukinejo različne zastarele norme in institucije. Res je bilo nujno potrebno, bi rekli, razčistiti polje za novo in odgovorno delo. Šele tedaj, ko so prišli kot prvi orači mladinski sodniki, socialni delavci v področju zaščite mladine in vodje zavodov za prisilno oziroma skrbstveno vzgojo, se je izkazalo, da se vrste in kopičijo pred njimi novi problemi ter nove praktične naloge, ki jih stavlja na dnevni red moderna zakonodaja.

Mladinski sodnik mora nastopati v novi vlogi, ne samo v vlogi sodnika, temveč tudi vzgojitelja in pedagoga. Življenje zahteva novih ljudi, ki bi bili sposobni in pripravljeni prevzeti nase to novo vlogo. Kajti zgolj juridična predhodna izobrazba še ne nudi jamstva za resnično pripravljenost k temu novemu poklicu.

Pedagoška smer novejše kazenske zakonodaje v širšem pomenu besede (materialno in procesualno kazensko pravo) se izraža predvsem v težnji, da se odstranijo taki momenti, ki kvarno vplivajo na psiho mladoletnih.

Javnost kazenskega postopanja v mladinskih stvareh je po novejših zakonih odpravljena. Merodajni so pri tem pedagoški vidiki.¹⁾ Poročila v časopisju z navedbo imen ter številno občinstvo pri razpravah utegnejo učinkovati na mladoletnega obtoženca na dvojen način: ali naredijo iz njega samozavestnega »junaka«, ki se ponaša s svojim zločinom, ali pa narobe, ga skrajno deprimirajo. S pedagoškimi razlogi se utemeljuje tudi pravica sodnika oziroma sodišča, odstraniti mladoletnega iz sodne dvorane pri obravnavi vprašanj, ki utegnejo nanj slabo vplivati. Omenimo n. pr., da posluša mladoletni obtoženec včasih naravnost z bolesto radovednostjo mnenja sodnih izvedencev (psihijatrov), ki vsebujejo podatke o njegovih psihofizičnih anomalijah. Iz pedagoških vidikov izvira tudi zahteva po skrajni obzirnosti in previdnosti pri zasliševanju mladostnih prič.²⁾ Mogli bi navesti tudi številne druge ukrepe procesualnega značaja v novejših zakonih in načrtih, ki jih narekujejo pedagoški motivi. Toda i to, kar smo na kratko povedali, bo nemara zadostovalo za utemeljitev misli, da se hoče moderno kazensko postopanje v stvareh, ki se tičejo mladoletnih, izogniti vsemu, kar nasprotuje vzgojnim smotrom. Večina novih

¹ V slovenskem pravnem slovstvu gl. dr. Metod Dolenc. Mladinsko kazensko pravosodstvo. «Pravni Vestnik». 1922, št. 7 in 8, str. 116.

² Gl. med. dr. referat o «Zeugenaussagen von Kindern und Jugendlichen» v «Verhandlungen des 6. Deutschen Jugendgerichtstages» (1925), Dr. W. Stern. Jugendliche Zeugen in Sittlichkeitsprozessen. (1926) in Dr. Paul Plaut. Die Zeugenaussagen jugendlicher Psychopaten und ihre forensische Bedeutung. 1928.

zakonov in načrtov (n. pr. nemški Jugendgerichtsgesetz z dne 16. februarja 1923, poljski »projekt o sadach dla njeletnich« 1921, avstr. zakon o mladinskih sodiščih z dne 18. julija 1928, načrt k. pr. reda kraljevine SHS 1927 in dr.) smatra uporabo kazni proti mladoletnim v starosti t. zv. relativne kazenske odgovornosti tako rekoč kot ultima ratio. Nekateri zakoni prepustajo sodišču pravico, da ne kaznuje, če zadostujejo vzgojni ukrepi. (Prim. § 6 cit. nemškega zakona: »Hält das Gericht Erziehungsmassregel für ausreichend, so ist von Strafe abzusehen.« Naredba bana Hrvatske, Slavonije in Dalmacije z dne 13. decembra 1918 št. 20.829 (št. 4 zb. iz l. 1919) (autor prof. J. Šilović) oblikuje splošno določbo: »Sve mere, koje se odredjuju protiv mladjanih lica (14—18 l.) valja da imaju vzgojni značaj.«) Mladinski sodnik sme določiti čisto vzgojne ukrepe, ki se ostro ločijo od kazni (prim. zlasti § 7 nemškega zak. o mlad. sodiščih). Tako zvani izpust na poizkušnjo se tudi uporablja v korist vzgojnega vplivanja na mladoletnega. Isti smotri so merodajni celo pri izvrševanju kazni (§ 16, odst. 1 cit. nemškega zakona: »Der Strafvollzug gegen einen Jugendlichen ist so zu bewirken, das seine Erziehung gefördert wird«).

Vidimo torej, da prekvaša ideja vzgoje skoraj vse ukrepe proti mladostnim zločincem tako procesualne, kakor tudi materialnopravne. Moderna zakonodaja: 1) odstranjuje iz kazenskega postopanja proti mladostnikom vse, kar bi utegnilo kolidirati z interesi vzgoje; 2) pooblašča sodne organe, da določajo čisto-vzgojna sredstva in 3) hoče udejestvovati vzgojne smotre celo pri izvrševanju kazni. S tem se ustvarja okvir, ki naj zagotovi udejestvitev kriminalno-pedagoških smotrov.

Beseda sama »kriminalna pedagogika« že vsebuje idejo sodelovanja kriminalistov in pedagogov, njih skupno prizadevanje za rešitev mladine od moralnega propadanja. Izraz »kriminalna pedagogika« ima pri posameznih avtorjih različen pomen. Erich Wulffen upošteva v prvi vrsti preventivni značaj kriminalne pedagogike. V njegovi koncepciji meja, ki loči kriminalno pedagogiko od splošne moralne pedagogike, ni ostro

potegnjena.³⁾ Strümpell rabi izraz *pedagoška terapija* (die pädagogische Therapie) in jo pojmuje kot nauk o vzgojnih sredstvih, ki streme deloma za tem, da odvrnejo preteče otroške defekte, deloma pa za tem, da odstranijo že obstoječe.⁴⁾ S pojmom kriminalne pedagogike se bavijo Fr. W. Förster, E. von Karman, W. Hoffmann in dr., toda tudi pri njih ne najdemo točne opredelbe tega pojma.⁵⁾

Po našem mnenju tvori kriminalna pedagogika praktično usmerjeno panogo socialne pedagogike, ki ima posebno nalogo, da pospešuje socialno reklasacijo onih, ki so že stopili na pot zločina (crimen). Objekt kriminalne pedagogike so v prvi vrsti mlade osebe, ker je prav pri njih največja možnost take reklasacije.⁶⁾ Šele v drugi vrsti prihajajo v poštev odrasli subjekti kot objekt kriminalno-pedagoškega vplivanja. Težko je potegniti čvrsto starostno mejo, toda jasno je vsekakor, da možnost vzgojnega vplivanja (zlasti če gre za odrasle zločince iz navade ali poklica) kajpada ni brezmejna.

³⁾ Erich Wulffen. Kriminalpädagogie. 1915. Str. 15. in delo istega avtorja »Das Kind« 1913.

⁴⁾ Ludwig Strümpell = Alfred Spitzner. Die pädagogische Pathologie oder die Lehre von den Fehlern der Kinder, IV. Aufl., str. 49.

⁵⁾ Fr. W. Förster. Schuld und Sühne. 3. Aufl. 1920 (zlasti poglavje: Die amerikanische Kriminalpädagogik, str. 146 in nasl.) Gl. tudi naš članek: Splošno-pedagoška in kriminalno-pedagoška naziranja Fr. W. Försterja v časopisu »Russkaja škola za rubežom« (Praga 1923) Dr. E. von Karman. Ein kriminalpädagogisches Institut. Langensalza. 1917. Str. 7 in passim. — Dr. W. Hoffmann. Die pädagogischen Probleme im Entwurfe eines Jugendgerichtsgesetzes v »Zeitschr. f. pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik« 1921. Glede tzv. zdravilne pedagogike (Heilpädagogik) napram psihično-defektnim otrokom gl. posebno: Isserlin, Psychiatrie und Heilpädagogik in Heller. Die Heilpädagogik in Gegenwart und Zukunft. Bericht über den ersten Kongress für Heilpädagogik. Berlin 1923. — Dr. H. Többen. Die Jugendverwahrlosung und ihre Bekämpfung. 1927, str. 476 in nasl.

⁶⁾ Ta možnost temelji v plastični obrazovalni sposobnosti (Bildungsfähigkeit) mladostnika. Novejša pedagogika je v tem pogledu precej optimistična: »Vom erzieherischen Standpunkt aufgefasst, ist kein Kind, auch nicht das schon von Grund aus verdorbene, gänzlich und für immer verloren, solange nur überhaupt ein kleiner Grad geistiger Gesundheit, d. h. Bildungsfähigkeit übrig geblieben ist«. Ludwig Strümpell — Dr. Alfred Spitzner, op. cit., str. 51.

V naših nadaljnjih izvajanjih se bomo pomudili le pri dveh vprašanih, ki jih imamo za posebno važne glede na kriminalno-pedagoške smotre v mladinskem pravu: 1) ali je moči v okviru sodnega postopanja uspešno udejestvovati vzgojne smotre in 2) kakšno je razmerje med vzgojnimi in kaznovalnimi sredstvi v področju mladinskega prava.

K 1. Najradikalnejši predlog, ki ga zagovarja v nemškem kazensko-pravnem slovstvu dr. Nappel,⁷⁾ hoče dvigniti starostno mejo absolutne kazenske nedoraslosti do 18. let. Nappel smatra dovršeno 18. leto kot zaključek vzgojne dobe. Če bi se ta načrt uresničil, potem bi mladi ljudje do 18. let sploh ne spadali pred kazensko sodišče. Toda celo vneti zagovorniki ideje, da naj se kazen nadomesti z vzgojnimi sredstvi, si ne upajo iti tako daleč in upravičeno imajo tako reformo vsaj za današnje razmere kot neizvedljivo.⁸⁾

Bolj realistično razmotriva vprašanje znani nemški mladinski sodnik in globoki poznavalec psihologije mladih zločincev dr. W. Hoffmann.⁹⁾ On je bil vsaj v zapadni Evropi prvi, ki je opozoril na to, da je skrajno težko stisniti vzgojne ukrepe v avtomatični tok sodnega postopanja. Sodnik je primoran reševati vprašanja, ki se tičejo vzgoje, na isti način, kakor pravna vprašanja. Toda s sodbo ni moči dognati, kaj obetajo v konkretnem primeru vzgojni ukrepi. Treba je torej osvoboditi postopanje od trdih form, ki jih drugače zahteva pravni red in ustvariti pogoje, ki bi omogočili resnično izvedbo vzgojnih sredstev. Edini izhod vidi W. Hoffmann v anglo-ameriškem sistemu, pri katerem se krivdorek in določitev kazni ločita. (»Zu diesem Zweck ist das Urteil nach englisch-amerikanischem Vorbilde zu trennen in Schuldspruch und Straffestsetzung«). Izpust na poizkušnjo naj služi kot razdobje, ki bo

⁷⁾ Dr. K. Nappel. Jugendgerichtsgesetz und Fortbildungsschulgesetz. »Zentralblatt für Vormundschaftswesen, Jugendgerichte und Fürsorgeerziehung«. 1921. Str. 59—61.

⁸⁾ Primerj. tehtne ugovore prof. Liepmanna na 5. nemškem kongresu mladinskih sodnikov. »Die Verhandl. des 5. deutschen Jugendgerichtstages«. 1920. Str. 30.

⁹⁾ Gl. cit. delo tega pisatelja in tudi Dr. Walter Hoffmann. Die Reifezeit. Probleme der Entwicklungspsychologie und Sozialpädagogie 1922.

nudilo priliko za opazovanje in vzgojno vplivanje. Če se izkaže, da je s tem dosežen zaželjeni uspeh, se postopanje ukine; v nasprotnem primeru naj se določi primerna kazen kot ultima ratio.

Različno mnenje smemo imeti o tem, ali je predlog nemškega pisatelja v vseh primerih praktično izvedljiv. Na vsak način pa nam W. Hoffmann razkriva ostro protislovje, ki tiči v ideji sami, da se določajo vzgojni ukrepi v obliki sodnega sklepa. To je bistven problem, ki priča, da stojimo le pred vratni zelo važnega kriminalno-pedagoškega problema, ki ga ne moremo imeti za definitivno rešenega.

K 2. Drugo vprašanje, na katero bi radi opozorili, je vprašanje o vzajemnem razmerju kazni in vzgojnih sredstev v področju mladinskega prava. V tem pogledu izpričujemo zanimiv pojav. Dočim se nekateri kriminalisti in socijalni politiki v naši dobi vneto zavzemajo za to, da se kazen proti mladim kršilcem zakona popolnoma odpravi, se v pedagoški literaturi množe glasovi, ki temu odločno ugovarjajo. Kot primer naziranj prve vrste naj navedemo mnenje ruskega kriminalista prof. M. Gerneta: »Vse kazni so v resnici poslabšale, ne pa poboljšale človeka. Le zdravniško in pedagoško ravnanje proti mladostnim zločincem, ki v soglasju z zahtevami moderne pedagogike, ne pozna nobenih kazni, utegne spraviti mladostnika na pravo pot.«¹⁰) Vpogled v novejšo splošno in kriminalno pedagogiko vendar ne opravičuje takega zaključka. Tako n. pr. poudarja sloviti nemški pedagog Fr. W. Förster, da vzgoja ni samo individualizacija, temveč tudi generalizacija, t. j. korektura individualne enostranosti in impulzivnosti po neizogibni volji socialne skupnosti. Pisatelj opozarja na pedagoško funkcijo kazni.¹¹) Uporaba objektivnih norm je s pedagoškega vidika neobhodno potrebna zlasti za mlade ljudi, za katere je značilno pomanjkanje duševnega rav-

¹⁰ M. N. Gernet. Socialno-pravovaja ohrana detstva za granice i v Rossiji. Moskva. 1924. Contra v novejšem ruskem znanstvenem slovstvu: Prof. P. Ljublinski. Borba s prestupnostju v detskom in junošeskem vozraste. Moskva. 1923. Str. 245 in nasl.

¹¹ V istem smislu tudi nemški pedagog Dr. Nohl. Erziehungsgedanken für die Erziehungstätigkeit der Einzelnen. Str. 15.

notežja. V strogem in vidnem učinku takih objektivnih norm vidi Fr. W. Förster terapijo sugestije in preventivno terapijo za impulzivne značaje.

Fr. W. Förster priznava seveda vse glavnejše zahteve, ki jih je oblikovala moderna kriminalna politika v pogledu smotrenega ravnanja z mladimi zločinci.¹²⁾ Vendar odločno ugovarja proti zlorabi gesla: »Vzgoja namesto kazni!« Tako zahtevo, — trdi pisatelj, — morejo braniti le tisti, ki ne poznajo človeške narave in pogojev njenega vstajenja, ki so v svojem abstraktnem teoretiziranju izgubili vsako vez z najglobljimi resnicami življenja in duha.

Nekritično pojmovanje načela — »vzgoja namesto kazni« učinkuje škodljivo zlasti pri poboljševalni vzgoji mladoletnih zločincev. Naravno je, po mnenju Fr. W. Försterja, da smatrajo gojenci zavod za prisilno vzgojo kot neke vrste kaznilnico. Toda vzgoja se ne sme nikdar predstavljati v taki luči, sicer izgubi svoja najvažnejša svojstva.¹³⁾ Tudi vodje zavodov za prisilno vzgojo pretvarjajo čestokrat vzgojevališča v prave kaznilnice v prepričanju, da se ne sme pustiti zločine mladostnikov brez kazni. To nesrečno zamenjavanje kazni in vzgoje vpliva kvarno na gojenca, ki se nahaja v zavodu za prisilno vzgojo. Neprimeren je že naziv sam »prisilna vzgoja« (Zwangserziehung), ki se šele v zadnji dobi nadomešča z izrazom »skrbstvena vzgoja« (Fürsorgeerziehung).¹⁴⁾ Kazen mora biti tudi takrat, če se uporablja kot disciplinsko sredstvo v zavodih za korigende, strogo ločena od vzgoje same (določen rok, določene omejitve pravic itd.).

¹²⁾ »Gewiss soll man Jugendliche nicht mit erwachsenen Delinquenten zusammen internieren, gewiss soll man an ihre Bestrafung nicht die bürgerlichen Konsequenzen knüpfen, die den Erwachsenen Delinquenten bedrohen, gewiss soll man Strafmittel und Strafvollzug immer mehr pädagogisch verfeinern . . .« F. W. Förster. Strafe und Erziehung. München. 1913. Str. 39.

¹³⁾ Dr. Kurt Bondi v svojem delu »Pädagogische Probleme im Jugend-Strafvollzug« (1925) tudi naglaša, »dass die Erziehungsmassnahme der zwangsweisen Überweisung in eine Fürsorgeerziehungsanstalt für den Jugendlichen fast immer eine Strafe darstellt«. (Str. 14).

¹⁴⁾ Osnutek za edinstveni kaz. zak. kraljevine SHS vztraja žalibog na izrazu prisilna vzgoja (prisilni uzgoj).

Značilno je, da dajejo včasih mladi zločinci prednost kaznilnici pred zavodom za prisilno vzgojo. Na to dejstvo je opozoril pred nedavnim dr. Egon Benke v svojem članku: »Lieber ins Gefängnis als in die Erziehungsanstalt.«¹⁵⁾ To se da razložiti vsaj deloma s tem, da nudi kazen na prostosti v marsičem večja jamstva kot bivanje v zavodu za prisilno vzgojo. Kazen na prostosti se odmerja na določen rok, dočim utegne trajati prisilna vzgoja včasih do dopolnjenega 21. leta. V kaznilnici je mladenič bolj zavarovan pred šikanami jetniškega osebja in manj odvisen od njih razpoloženja. Njegove pravice na pritožbo zoper nezakonito postopanje z njim so bolj določene. Znana leposlovna povest francoskega pisatelja Fr. Coppéja »Le coupable« in novejša (iz l. 1925) razprava o temi Louisa Roubota p. n. »Deca Kaina« zgovorno pričata o tem, da se morejo pretvoriti zavodi za prisilno vzgojo v pravcato mučilnico.

Nismo v stanju v tem kratkem člančiču bolj podrobno obravnavati probleme novejše kriminalne pedagogike. Hoteli smo le ugotoviti nastopno. Moderni zakoni in načrti, ki se tičejo tkzv. mladinskega prava, ustvarjajo le splošen okvir za udeležitev kriminalno-pedagoških smotrov. Uresničenje vzgojnih načel v področju mladinskega kazenskega prava in pravosodstva predpostavlja kar mogoče večjo prožnost in gibčnost zadevnih institucij. Iz tega razloga je vsega uvaževanja vredna misel Walterja Hoffmanna o uvedbi anglo-ameriške oblike izpusta na poizkušnjo tudi v pravu kontinentalne Evrope.

Kakor kaže življenska skušnja, se geslo »vzgoja namesto kazni«, ki je po našem prepričanju glede na mlade zločince sicer popolnoma upravičeno, čestokrat nepravilno pojmuje. Odlični zastopniki moderne kriminalne pedagogike opozarjajo na to, da more tudi kazen, ako je primerna za mladino, vršiti važno pedagoško funkcijo; svarijo hkrati pred tem, da naj vzgojni ukrepi ne bodo le po imenu vzgojni in naj se ne pretvarjajo v resnici v pravcato kazen, le brez običajnih garancij.

¹⁵⁾ Gl. Zentralblatt für Vormundschaftswesen, Jugendgerichte und Fürsorgeerziehung. 1924. Str. 54 in nasl.

Glavni pogoj za rešitev celokupnega kompleksa vprašanj kriminalne pedagogike je predvsem sistematično sodelovanje kriminalistov-pravnikov in pedagogov tako na polju teoretskega razglabljanja teh vprašanj kakor tudi pri praktičnem kriminalno-pedagoškem delovanju. Predhodna izobrazba mladinskih sodnikov torej ne sme biti zgolj juridična, temveč tudi kriminalno-pedagoška v najširšem pomenu besede.¹⁶

O retraktni pravici na našem ozemlju.

Dr. Janko Polec.

(Prinos k zgodovinskemu razvoju zasebnega prava.)

I.

1. Retraktna pravica¹ je pravica, pristojeca bližjemu, da nepremičnino, ki jo je prodal njen lastnik manj upravičenemu daljnjemu, pridobi proti plačilu kupnine, ki jo je dal daljnji, in pa drugih stroškov.

¹⁶ Gl. med. dr. Van Dühren. Die erzieherische Tätigkeit des Jugendrichters v zbirki: Die erzieherische Beeinflussung straffälliger Jugendlicher. 1927, str. 42.

¹ Retrakt ali »Zugrecht«, ker more upravičeni bližji stvar »nase potegniti«; v naših krajih in v bivši Avstriji sploh se je imenoval »Einstandrecht«, ker bližji v kupno pogodbo daljnjega vstopi; »Näherrecht«, ker je pravica bližjega upravičenca, iz istega vzroka tudi »Nahergeltung«; »Losung«, ker mora bližji plačati kupnino daljnjega; »Beispruch« ali »Einsprache«, ker se izraža ta pravica z uporom bližjega proti kupu daljnjega; včasih se imenuje tudi »Vorkauf« in tudi »Gespilderecht«. Gl.: Otto Gierke, Deutsches Privatr., II., Sachenrecht, str. 766. — Latinski se je imenovala ta pravica tudi ius recomprae (recomparare = nazaj kupiti). Navadno pa se v latinski literaturi govori o ius protimiseos. — Metod Dolenc rabi (podobno § 670 sl. srb. gradj. zak.) izraz »pravica prvenstva za nakup«, Cigale in Babnik »pravica uteze« (gl.: Dolenc, Pravosodstvo pri novo-meškem in korporiranem uradu nemškega viteškega reda v letih 1721—1772. Zborn. znanstv. razprav jur. fak. v Ljubljani; I., str. 61; tudi še Zb. znanstv. razprav III., str. 44) v poznejših spisih rabi Dolenc »pravica prvenstva pri nakupu«, prim.: Zb. znanstv. razprav V., str. 192 ter Kmečko dedno nasledstvo str. 23.

2. Retraktna pravica ni bila tvorba niti rimskega niti nemškega prava. Bila pa je tako razširjena, da pravi Andrej Tiraquellus,² »senator regiae curiae« v Parizu, (ki je spisal o tej ustanovi razpravo, obsegajočo 800 folio-strani), da ni nobenega vprašanja običajnega prava, ki bi bilo bolj odprto in bi sodišča imela ž njim več opravila, nego je retracts. V vsej Franciji in domalega vsej Italiji je bil v veljavi.³ Pa tudi v Nemčiji se je retraktna pravica v srednjem veku močno razvila v raznih oblikah.⁴ Domača je bila tudi v čeških mestnih pravih, v ruskem⁵ pravu in, kakor bomo pozneje videli, tudi v pravu jugoslovanskih narodov. Retrakt je znan tudi v pravu premnogih izven-evropskih narodov.⁶ Starejši avtorji, ki razpravljajo o retractu, se radi sklicujejo v dokaz starosti te pravice na sv. pismo, cap. 25, Levit.: »Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam et voluerit propinquus eius, potest redimere.«⁷ Glede na to mesto se je razvila v srednjem veku celo razprava o tem, je-li ius retractus divini iuris.⁸

3. Deloma naslanja srednjeveška znanost to ustanovo na bizantinsko pravo, namreč na novelo cesarja Romana I. Lakapenosa in Konstantina Bagrorodnega (l. 922), ki da sta uvedla retraktno pravo kot »protimesis« v svrhu zaščite

² Andreas Tiraquellus, De utroque retractu municipalis et conventionalis commentarii duo, Lugduni (Lyon) 4. izdaja 1560 in 1566, str. 1.

³ Tiraquellus, l. c. str. 1; Viollet, Précis de l'histoire du droit civil français, str. 524; Pertile, Storia del diritto ital. III., str. 369 sl.

⁴ Gierke, l. c. str. 766 in sl. in tam, zlasti str. 768, op. 3, navedena literatura. A. Heusler, Institutionen d. Deutschen Privatrechts, II., str. 60 in sl.

⁵ A. Randa, Das Eigenthumsrecht, str. 222, op. 57, 58; o retractu v novogrškem in rumunskem pravu, gl. Zachariä v. Lingenthal, Gesch. d. griech.-röm. Rechte, 248, op. 815.

⁶ J. Köhler, Ztschft. f. vergl. Rechtswis., VI. Bd., str. 272 sl.; isti Rechtsvergl. Studien ü. islam. Recht, d. Recht der Berbern, d. chines. Recht u. d. Recht auf Ceylon, Berlin, 1889; A. H. Post, Grundriss d. ethnologischen Jurisprudenz, 1895, str. 201, 702 i. sl. (o retraktni pravici v indijskem, vzhodno-azijskem, mongolsko-tatarskem in semitskem ozemlju).

⁷ Tiraquellus, l. c., str. 4.

⁸ Pravtam.

kmetov pred vlastelini.⁹ K. Jireček in Vl. Mažuranić sodita, da so bizantinski vladarji posneli to pravno ustanovo od slovanskih narodov, naseljenih po Balkanu, ki so imeli plemensko ustavo.¹⁰ Vspričo splošne razširjenosti tega pravnega instituta pa se mi zdi ta domneva vsaj še preuranjena.¹¹ Najbrže je močno pripomogla k razširjenosti retrakta z longobardskimi fevdnimi knjigami recipirana konstitucija, ki se pripisuje Frideriku II.: de iure protimiseos¹² in katera se naslanja na grško-rimsko pravo.

4. Iz hodišče retrakta pa je treba iskati v prvotni skupnosti rodbinskih zemljišč, iz katere je šele v več stoletij trajajočem razvoju preko mnogih prehodnih štadijev nastala individualna lastnina rodbinskih članov. Eden zadnjih prehodnih štadijev pred uveljavljenjem popolne individualne lastnine je bila v nemško-pravnem ozemlju pričakovalna pravica rodbinskih dedičev (Erbenanwartsrecht), ki se je izražala v pravici bližnjih rodbinskih članov, zahtevati v določeni dobi rodbinsko zemljišče nazaj, ako ga je predal lastnik manj upravičenemu tretjemu.¹³

⁹ K. E. Zachariä v. Lingenthal, *Gesch. d. griech.-röm. Rechts*, str. 236—248, ki podaja kratko zgodovino tega instituta v bizantinskem pravu. Prvi početki retrakta v tem pravu segajo že v dobo Konstantina Velikega. L. 391 je bil že zopet ukinjen. Zanimiva je zveza, na katero kaže Zachariäe, namreč mej načelom bizant. prava, da jamčijo vsi lastniki celov zemljiškega kompleksa solidarno v nekem vrstnem redu za davek celega zemljišča, in pa med retraktom.

¹⁰ Vl. Mažuranić, *Prinosi za Hrvatski pravno-povjestni rječnik*, str. 563, 564.

¹¹ Prav to velja za naziranje Gierkejevo, ki presumira germanško podlago (Gierke, l. c., str. 767).

¹² Jac. Cuiacius, *De feudis libri V.*, 1567, str. 532, sl.; — Tiracquelius, l. c. str. 2 pravi, da prihaja »protimesis« od »protimáo« = praefero. Zdi se mu pa, da je ta izraz sploh pokvarjen in da bi se moral pravilno glasiti: ius protomixeos, od »protos« in »mixis«: »id est mistio, coitus, coniunctio: quod ex eo iure veluti misceantur et coeant, vel in idem dominium, si vicinus aut consors redimat, vel in eandem familiam sive consanguinitatem, si consanguineus, quae antea separata ab his fuerant.«

¹³ S. Adler, *Über das Erbenanwartsrecht nach den ältesten Bairischen Rechtsquellen*, v Gierkejevih *Untersuchungen z. deutschen Staats- u. Rechtsgesch.*, H. 37, str. 13.

5. Prvotni retrakt je torej rodbinski (retractus gentilitius, Erblosung). Ta se je tudi najdalje, prav do danes ohranil tam, kjer je za to pravico še ohranjen prvoten temelj, rodbinska zajednica.¹⁴ Rodbinski retrakt je večinoma tudi predmet bogate občnopravne literature o retraktu.

6. Sporna vprašanja so se tikala predvsem osebe upravičenca. V tem pogledu se je smatralo vobče, da so retraktni upravičenci vsi sorodniki (cognati, consanguinei, propinqui, gentilis, v Galiji »linearii« imenovani) do desetega kolena.¹⁵ Glede njihovega vrstnega reda je bilo običajno ali statutarno določenih nekaj pravil. Splošno pravilo je bilo, da so imeli bližji sorodniki (proximiores) prednost pred oddaljenjšimi (remotiores). Veljalo je tudi splošno pravilo: paterna paternis, materna maternis. — Prenos retraktne pravice od bližjega na oddaljenjšega je bil dopusten, ne pa na tretjo tujo osebo. Izključeni so bili od retraktne pravice ponekod n. pr.: nezakonsko rojeni, tudi če so bili pozakonjeni in njihovi potomci, ženske sorodnice, duhovniki in redovniki, razen če še niso storili redovne obljube in morejo še po odsvojitelju dedovati, dalje so bili izključeni od odsvojitelja razdedinjeni, vsled kazni brezpravni, izobčenci, ob času odsvojitve še ne rojeni ali vsaj še ne spočeti, oni, ki so bili pravno nesposobni pridobiti si prodano nepremičnino, tujci in slednjič oni, ki so že veljavno odsvojili vso svojo sedanjo in prihodnjo imovino z daritvijo. Če je bilo več enako blizu upravičenih, so se smeli posluževati retraktne pravice vsi pro rata. Ako se ostali niso hoteli poslužiti svoje pravice, pristojala je tudi le enemu in solidum. Če je bila nepremičnina v skupni lasti več prodajalcev (n. pr. moža in žene), pristojala je retraktna pravica sorodnikom vseh odsvojiteljev.¹⁶ Zahtevati odsvojeno stvar je mogel bližnjik (v primeru več zaporednih prodaj) od zadnjega kupca ali od njegovih dedičev. V primeru, da je bilo več zemljišč

¹⁴ §§ 670—676 srb. gradj. zak.; čl. 47 in sl. črnogorsk. imov. zak.

¹⁵ Nicolai Vigelii, iurisconsulti: Methodus duplex duorum commentariorum seu librorum Andreae Tiraquelli de utroque Retractu, municipalis et conventionali. Basiliae 1586, str. 60, 61.

¹⁶ Pravtam i. sl. strani.

odsvojenih, mogla se je izvrševati retraktna pravica glede vseh prodanih zemljišč ali le glede nekaterih.

7. Rok za uveljavljanje pravice je bil vobče leto in dan, statutarno so bili določeni tudi daljši roki, n. pr. tri leta, ponekod inter praesentes celo 10, inter absentes 20 let. Za uveljavljanje pravice v tem roku je bilo potrebno: 1. dokaz kolena sorodstva (*recensio genus*) in 2. ponudba med prodajalcem in kupcem dogovorjene in plačane kupnine. Doktrina stoji večinoma na stališču, da ne zadostuje »*oblatio verbalis*«, marveč da je treba »*oblatio realis*«, i. e. »*ad manum actor debet habere pecuniam*«. Vsaj pa mora retraktni upravičenec postaviti poroka za kupnino. Razen kupnine je bilo treba povrniti tudi stroške za poboljške in druge potrebne izdatke.

8. Retraktna pravica prestane, če se ji upravičenec odreče, če se kup razdere, če upravičenec umre, preden vloži tožbo, in če poteče za uveljavljanje retraktne pravice določeni rok.¹⁷

9. Poleg rodbinske so se razvile še druge retraktne pravice: zelo razširjena je bila retraktna pravica sosedov (*retractus ex iure vicinitatis*, *Nachbarlosung*), ki je nastala prvotno najbrže iz skupnosti lastnine deležnikov marke, pozneje pa korenini v zunanji zvezi sosednih zemljišč.

10. Tej pravici podobna je bila retraktna pravica solastnikov istega zemljišča, *retractus ex iure congrui* (*Gespilderecht*, *Teillosung*), ki jo poznajo mnogi še veljavni pravni sistemi.

11. Zelo razširjena je bila do konca XVIII. stoletja retraktna pravica stanovskih sodrugov (*retractus ex iure incolatus*). Po tej je bila prvotno prepovedana vsaka odsvojitvev zemljišč brez pritrčila stanovskih sodrugov. Semkaj spada retraktna pravica meščanov ter »gospodov in deželanov«.

12. V srednjem veku se je razvil retrakt zemljiškega gospoda (*retractus ex iure dominii directi*, *der grundherrliche Retrakt*). Po tem so imeli zemljiški gospodje retraktno

¹⁷ Pravitam.

pravico glede vseh podložnih kupnih zemljišč, t. j. takih, ki so jih smeli podložniki odsvojiti (Kaufrechtsgründe). S tem v zvezi je tudi fevdni retracts (retractus feudalis, Lehensretracts).¹⁸

13. Po njegovem postanku je starejša doktrina¹⁹ razlikovala retractus municipalis ali legalis in retractus conventionalis. Municipalni ali zakoniti je po tem nauku oni, ki pristoji temeljem municipalnega prava, t. j. na podlagi statuta in običaja kakšnega ozemlja; tak pa, ki temelji na posebnem, ob prodaji zemljišča sklenjenem dogovoru, je bil pogodbeni, konvencionalni retracts (gewillkürtes Näherrecht). Ko je po recepciji rimskega prava prodrlo načelo, da ustanavlja pogodba pravice le napram sopogodbniku in da je pogodbeni utemeljitev napram tretjim osebam učinkujoče retraktne pravice po občnem pravu sploh nemogoča, prihaja pogodbeni retracts od XVI. stoletja dalje malo v poštev.²⁰

14. Glede bistva retraktne pravice doktrina ni bila nikdar edina. Nekateri jo prištevajo stvarnim pravicam že po njenem postanku, ker je nastala iz pravice skupnosti (Gemeinschaftsrechte), ki utesnjuje individualno lastninsko pravico.²¹ Romanistična jurisprudenca, ki retraktne pravice ni mogla podrediti pojmu iuris in re a linea, skuša zlasti izza XVI. stoletja konstruirati retraktno pravico kot terjatveno pravico in razložiti njen stvarni učinek iz pojma posebne obligacije (t. zv. »Zustandsobligation«), s pomočjo actionis in rem scriptae.²² Av-

¹⁸ Gierke, Deutsches Privatrecht, II. Sachenrecht, str. 785 — 779;

¹⁹ Vigelius, l. c. str. 21, 132; Tiraquellus, l. c. str. 621;

²⁰ Gierke, l. c. str. 797.

²¹ Gierke, l. c. str. 769 i. sl.; prim. tudi Festschrift zur Jhdtefeier des ABGB. 1911, str. 63.

²² Gierke, l. c. str. 770, op. 18; Randa, Eigentumsrecht, str. 221, op. 54. Istega naziranja je tudi Erberg, Observationes practicae (rokopis v Nar. muzeju v Ljubljani; gl.: moj »Razpored sodnih instanc v slovenskih deželah od 16. do 18. stol., Zborn. znanst. razprav, jur. fak. 1927/28, str. 129, op. 58), X., 15. — Dolenc, Kmečko dedno nasledstvo za časa veljavnosti gorskih bukev, ČZN 1927, str. 23 trdi brez daljnjih izvajanj, da je bilo prvenstvo pri nakupu »po rimskem pravu samo osebna predkupna pravica, v germanskem pravu pa, da se je razvila v tem oziru

torji, stoječi na stališču, da je retraktna pravica stvarna pravica, niso edini v vprašanju, ali jo je smatrati za samostojno stvarno pravico; kajti zakonite retraktne pravice so bile prvotno le ostanek obsežnejše pravice na stvari, ki temelji redno na osebno-pravni skupnosti, ter so prešle le deloma v samostojne pravice.²³ Spor je tudi še vedno v literaturi, je-li zlasti v dvomu smatrati retraktno pravico za stvarno predkupno pravico.²⁴

II.

V območju naše kraljevine je A) v slovenskih in hrvatskih deželah retraktna pravica zgolj še historično pravo, dočim velja B) še vedno v Bosni in Hercegovini, Črni gori in v Srbiji.

A) Pokrajine historičnega retraktnega prava.

1. V slovenskih deželah potekajo viri za retraktno pravo, izvzemši za ono v mestih, največ izza XVI. stoletja, torej iz dobe, ko se je začela vprav najbogateje razvijati občnopravna literatura o tem vprašanju.

a) Važen vir za naše pokrajine je določba § 50 štajerskih gorskih bukev iz l. 1543.²⁵ Po tej določbi se naj vsako vinogorskemu pravu podvrženo zemljišče, vinograd ali druga podedovana (ne pridobljena) nepremičnina, ki se hoče prodati, ponudi²⁶ v prodajo predvsem gorskemu gospodu, ki jo more pridobiti za ceno, za katero bi jo dal prodajalec društvarna pravica«. — Stobbe, *Privatrecht*, II. 189 vidí v retraktu razlastitvi podobno pravico enostranske pridobitve lastnine proti odškodnini.

²³ Gierke, l. c. str. 771 in op. 21;

²⁴ Gierke, l. c. str. 772, i. sl.; proti: Randa, l. c. str. 221 i. sl.

²⁵ M. Dolenc, Kmečko dedno nasledstvo, l. c. str. 24, meni, da je bila določba § 50 gor. bukev iz l. 1543 le vzakonitev že dolgo obstoječega pravnega običaja. To mnenje podpira sedaj tudi A. Mell, *Das steirische Weinbergrecht und dessen Kodifikation im J. 1543*, *Akad. der Wiss. in Wien, Phil. histor. Kl. S. B. 207, Abh. 4*, str. 144, ki navaja listino z dne 8. sept. 1381. samostana admontskega, kjer se izražajo v konkretnem primeru iste misli, ki jih vsebuje § 50.

²⁶ V razvoju instituta retrakta se je odsvojitvev zemljišča, za katero je bilo prvotno potrebno pritrdila bližnjika, dovolila pod pogojem, da

gemu; ako bi gorski gospod ne hotel kupiti, ima za njim predkupno pravico najbližji sorodnik; če bi tudi ta ne hotel kupiti, pa najbližji sosed (mejaš). Šele, ko bi je tudi sosed ne hotel, jo more prodajalec prodati poljubno.²⁷

Ta določba ustanavlja torej primarno retrakt ex iure domini, subsidiarno pa najprvo ex iure consanguinitatis in potem ex iure vicinitatis. To retraktno pravico pa so morali uveljaviti upravičenci tekom leta in dneva v smislu § 45 gorskih bukev.²⁸

Na Dolenjskem je bila retraktna pravica po gorskem pravu med vinogradniki v XVII. in XVIII. stoletju tako razširjena, da jo srečavamo v sodnih zapisnikih »malodane na vsakem gorskem zboru.«²⁹ Zdi se pa, da se tudi tukaj retraktna pravica

ga je prodajalec zaman ponudil bližje upravičenemu. Potreba ponudbe je bila torej eden izmed razvojnih stadijev retrakta. Dalje pa se je razvijal tako, da se v primeru nepravilne odsvojitve ta ni več smatrala za nično ali izpodbojno, marveč se je dala bližnjiku, ki ga je prodajalec prezrl, pravna možnost, da si pridobi odsvojeno zemljišče v določeni dobi proti plačilu odkupnine. S tem je pravica ugovora (Beispruchs- oder Einspruchsrecht) oslabela le v bližnjo pravico (Näherrecht). Po tej črti so se razvile skoro vse razne vrste retrakta na nemško-pravnem ozemlju. — Gl.: Gierke, l. c. str. 767.

²⁷ M. Dolenc, Kmečko dedno nasledstvo, str. 24 i. sl., A. Mell, Das steirische Weinbergrecht, l. c. str. 144, N. de Beckmann, Idea iuris, str. 417.

²⁸ M. Dolenc, Kmečko dedno nasledstvo, l. c. str. 25, pravi, da gorske bukve (vsaj v slovenskih prevodih) »niti ne navajajo roka, doklej se sme pravica prvenstva reklamirati«. — (V tem pogledu primerjaj A. Mell, Das steirische Weinbergrecht, c., str. 142.) — Beckmann, Idea iuris, str. 417 smatra, da je določba § 45 štaj. gorskih bukev uporabna tudi za primer § 50. V tem smislu je po mojem mnenju razsojen tudi pravni primer, ki ga navaja M. Dolenc, Pravosodstvo klevevske in boštanjske graščine od konca 17. do začetka 19. stol., Zborn. znanst. razprav jur. fak. V., str. 193, 194. Pripomba Dolenčeva (64), da se tam omenjeni enoletni rok nanaša na zastaralno dobo izvršbe razsodbe, je zato po mojem mnenju pomotna. — Prim. pa tudi glede dobe uveljavljanja: M. Dolenc, Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici itd., Zborn. znanst. razprav jur. fak. III., str. 46.

²⁹ M. Dolenc, Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici itd. l. c. str. 44, isti, Kmečko dedno nasledstvo, l. c. str. 24, kjer pravi, da v zapisnikih o gorskih pravnih »resnično mrgoli pravi prvenstva pri nakupu«.

ni mogla uveljaviti glede onih zemljišč, ki so prešla poslednjevoljno v roke takih, ki niso imeli retraktne pravice glede voljenih zemljišč.³⁰ Prav to velja glede preza dolženih zemljišč.³¹

b) Zemljiški gospod (nadlastnik, glavni lastnik) je imel retraktno pravico tudi glede podložnih zemljišč, ki so jih imeli podložniki po kupni pravici (Kaufrechtsgründe) in katere so smeli, ako niso imeli otrok, prodati.³²

c) V naših mestih in trgih je bila retraktna pravica zelo razširjena. Erbergove *Observationes* l. c. X. 15 (nastale okrog l. 1700) pravijo za Kranjsko: »Dann also sehen wir täglich, dass umb einstandt der bürgerlichen Häuser in dieser l. f. Hauptstadt Laybach, auch in anderen Städten vor selbigen Stadtmagistrat oder Gericht... agiert wierdet.« Ni pa se retraktna pravica v naših mestih (Bürgerretrakt)³³ organično razvila, marveč se je podeljevala mestu navadno v njegovih mestnih ali tržnih pravicah. Za naše ozemlje so nam znane doslej določbe pravic dveh mest, Kostanjevica in Novega mesta, ki se glede retraktne pravice skoro dobesedno skladajo. Predpredzadnji odstavek mestnih pravic, ki jih je podelil koroški vojvoda Henrik med l. 1295—1307 Kostanjevici, se glasi:

»Item es sollen auch die burger kein hauß in der stadt keinem edlman furbaß mehr verkauffen nach ander jemand, nur den die in der stadt vor burgern gesessen sind und mit der gmain wachen und steüern; sy sollen auch furbaß kein ihr guett, das zur stadt gehört,

³⁰ M. Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici*, l. c., str. 46; — isti, *Pravosodstvo pri novomeškem inkorporiranem uradu nemškega viteškega reda*, Zborn. znanst. razprav I. str. 62; — isti, *Pravosodstvo klevevske in boštanske graščine*, Zborn. znanstv. razprav jur. fak. V. str. 194.

³¹ M. Dolenc, *Pravosodstvo cistercienske opatije v Kostanjevici*, l. c. str. 46.

³² *Kmečko dedno nasledstvo*, str. 40. — J. B. Suttlinger, *Consuetudines Austriacae ad stylum excelsi regiminis infra Anasum accommodatae. Accessit Aureus iuris austriaci tractatus continens observationes selectas. Authore Dr. Bernardo Walthero*, Lipsko 1716, str. 133, 134, in pomnožena izdaja Nürnberg 1718, str. 161.

³³ *Gierke*, l. c. str. 787; — Suttlinger (I. izdaja) str. 131, (pomnožena izdaja) str. 157.

jemandt hingeben oder schaffen bey ihren lebendigen leib oder an ihrem todt, es seyn häuser, mühlen, fleischbänkh, weingarten, wisen oder akher, daß es uns von dienst khäm; wer aber darumb thät, wöllen wir, daß das kein crafft habe.«³⁴

V ustanovnem pismu novomeškem z dne 7. aprila 1365. najdemo prav podobno določbo:³⁵

»Es sollen auch die Burger khain Hauss in der Stadt khainem Edlen Mane verkauffen noch ander yemandt, nur den, die in der statt von Burgern gesessen seindt oder sitzen wellendt und mit der gemain wachen und steuern. Sy sollen auch fürbas khain Ir guett das khainen zu der Statt yemandt hingeben oder schaffen bey Irem, lebenden Leibe oder an Irem Todte, Es seindt Heuser, Müllen, Fleischpenkh, Weingärten, Wisen oder Aeckher, das es unns von Dienste kheme. Wer es darüber thette, wellen wir des das khain Krafft habe.«

Vrhovec³⁶ pripominja, da so to pravico v Novem mestu zvali »Einstandsrecht« ter jo uživali do l. 1787, ko jo je Jožef II. razveljavil.

Dočim pa je bil namen retraktne pravice pri kmet-skih podložnih zemljiščih, varovati pravice zemljiškega gospoda kot glavnega lastnika in v drugi vrsti uveljavljati še iz stare skupnosti nepremičnin izhajajoče pravice rodu in soseske, je namen retraktne pravice glede mestnih hiš in zemljišč očitno drug. Določbe se niso izdale v prilog meščanom, da bi se morda hotela preprečiti priseljevanja tujcev, s katerimi bi se utesnjeval užitek že naseljenih meščanov na skupnih mestnih zemljiščih, zlasti gozdih in pašnikih. Razlog je bil povsem drug. Že po besedilu obeh gori navedenih odstavkov iz mestnih pravic je razvidno, da je hotel vladar izključiti sloje, ki so bili po svojih stanovskih privilegijih oproščeni davščin in obrambne dolžnosti ter služb deželnemu knezu. Izključiti so hoteli vladarji predvsem plemiče, ki jih n. pr. Kostanjeviške mestne pravice in novomeško ustanovno pismo izrecno imenujejo. To zadnje pismo izrecno ne izključuje niti onih, ki se hočejo naseliti kot meščani (die in der Statt... sitzen wellendt). Zakaj je bilo treba takih določb, nam prav nazorno kažejo premnoge odredbe deželnih knezov za mesto

³⁴ Fr. Komatar, Kostanjeviške mestne pravice v Jahresbericht des k. k. Kaiser Franz Josef - Gymnasiums in Krainburg 1910/1911, str. 3.

³⁵ Ivan Vrhovec, Zgodovina Novega mesta, str. 310.

³⁶ I. Vrhovec, l. c. str. 14.

Ljubljano,³⁷ ki zabičavajo, da morajo vsi hišni posestniki brez razločka, pa naj bodo meščani, plemiči ali prelati, plačevati davščine in skrbeti za obrambo.

Kako pa je bilo meščansko retraktno pravico izvrševati, za to v doslej znanih virih nimamo nobene podlage, ne na kak način in na čigavo zahtevo se je izrekala prepovedana odsvojitvev za neveljavno, še manj, če so mogli meščani zahtevati prodano nepremičnino od neupravičenega kupca proti plačilu kupnine in je-li se je torej iz gole prepovedi odsvojitve meščanom razvila res retraktna pravica meščanov. Če sodimo po razvoju izven našega ozemlja, pa se zdi, da je bilo tako.

d) Povsem drugim nameram je zopet služila retraktna pravica plemičev in deželanov. Bila je v teh krogih predvsem sredstvo, da rodbinska podedovanja zemljišča (*bona avita*, *Stammgüter*) ne preidejo v tuje roke, »ut illustres familiae possint bona immobilia avita vel paterna pro familiae splendore in familiis suis retinere;³⁸ bil je retrakt po Beckmannu »generis familiae, nominis et domus illustris conservatrix«. ³⁹ Temu namenu je služil retrakt v obliki *ex iure consanguinitatis*⁴⁰ in *vicinitatis* »ex capite der Anrainung«. ⁴¹

Razen tega naj bi retrakt pripomogel, da se ohranijo plemiška posestva v lasti plemičev in da ne preidejo v neplemiške roke; služil naj bi torej v plemiško - stanovske svrhe.⁴² To je bil tako zvani *retractus ex iure et praerogativa deželanstva* (»der Landmannschaft«).⁴³

³⁷ V. F. Klun, *Diplomatarium Carniolicum*. 1855, listine št. 1, 8, 23, 58, 85. — Isti namen je tudi prav jasno razviden iz listin trga Mokronoga. Gl. *Mitteilungen des hist. Ver. f. Krain* 1853, str. 19, 21.

³⁸ Beckmann, *Idea iuris*, str. 416.

³⁹ Prav tam.

⁴⁰ Glede Kranjskega gl. Erberg, *Observationes* X. 14.

⁴¹ Erberg, *Observationes* X. 18.

⁴² Beckmann, *Idea iuris*, str. 418; ta pravi v tem pogledu, »damit die Bürger so kein Adelige privilegia haben, nicht mögen die Adelige Sitze und Häuser in praedivium der Herren und Landleute an sich bringen und dadurch der höheren Standes-Personen Condition in vielen deterioriren und schwächen.«

⁴³ Erberg, *Observationes* X. 17.

V notranje-avstrijskih deželah z večinoma nižjim, ne posebno bogatim plemstvom, se namreč ni bilo mogoče izogniti temu, da so bili plemiči, obubožani, opetovano primorani, prodajati svoja posestva premožnejšim meščanskim slojem.

Na Kranjskem je pri tem nastalo vprašanje, ali naj se taka prememba posesti vpiše v knjigo stanovskih zemljišč (Gültbuch). Deželni zbor je o tem sklepal 1. marca 1624.⁴⁴ V daljši debati so poudarjali vsi govorniki, da ne morejo pristati na predlog deželnega upravitelja, po katerem naj bi ostal vpisan prodajalec dotlej, da cesar odobri prodajo, in sicer, ker bi nastala s tem zmeda in bi bila omogočena prevara. Zato je sklenil deželni zbor soglasno, da je dopusten takojšen prepis, a plemiči in deželani imajo glede prepisanega zemljišča retraktno pravico tri leta.⁴⁵

Ta retraktna pravica plemičev in deželanov temelji na Kranjskem na starem običaju,⁴⁶ na Štajerskem pa na generalijih z dne 1. avgusta 1613 in 10. julija 1630.⁴⁷ Po teh so imeli plemiči in deželani, cesarski svetniki⁴⁸ ter odlični uradniki (»vornehme Offiziere«) in sicer predvsem bližnji sorodniki (»nächste Befreundte«) retraktno pravico glede stanovskih zemljišč, ki so se odsvojila bodisi prostovoljno, bodisi izvršilnim potom, in to v dobi treh let po prepisu odsvojitve.

Plemiči in deželani so imeli retraktno pravico celo glede tistih v knjigo stanovskih zemljišč (Gültbuch) vpisanih nepremičnin, ki so bile po prvi sodni izvršbeni odredbi, takozvanem »Ansatz« (primum decretum pretorium executionis), prisojene v začasno zavarovalno posest zahtevajočemu upniku (Angesetzter Kreditor) in se mu je izdala listina (Landscherm), s katero se mu zagotovi odškodovanje za morebitno evikcijo. Ako

⁴⁴ Erberg, *Observationes* X. 17; Narodni muzej v Ljubljani, deželnozbornski zapisniki l. 1624., 1. marca, fol. 298.

⁴⁵ Beckmann, *Idea iuris*, str. 417.

⁴⁶ Erberg, *Observationes* X. 17.

⁴⁷ Rechbach, *Observationes ad stylum curiae Graecensis, Appendix ad libellum* (1682), str. 46; gl. tudi Beckmann, *Idea iuris*, str. 417, 418, 419 passim.

⁴⁸ Vendar se nanaša to le na prave in zaslužene cesarske svetnike. Gl. Suttinger, *Consuetudines Austriae*, prva izdaja 1716, str. 132, 133; pomnožena izdaja 1718, str. 159.

se je to zgodilo, so imeli najbližji sorodniki »ex familiis illustrissimis et illustribus« pravico, tekom treh let odkupiti zastavljeno zemljišče od zahtevajočega upnika kot posestnika. Treba pa je razlikovati dva primera. Ako je zahtevajoči upnik ponudil nepremičnino najbližjemu sorodniku v nakup, je moral založiti tekom 30 dni po ponudbi primerno kupnino, ki bi jo dal drug, tuj kupec. Ako pa je upnik nepremičnino brez take ponudbe prodal drugemu kupcu, je imel bližji sorodnik pravico, uveljaviti retrakt tekom treh let po prodaji. Če bi pa bližji sorodnik sumil, da sta sklenila upnik in kupec simulirano pogodbo v tem pogledu, da sta navedla kupnino previsoko, mogel je sorodnik gnati obadva na prisego. Ako bi bližji sorodniki ne izvrševali retraktne pravice, imajo to pravico v triletnem roku vsi plemiči in deželani.^{48a}

e) Za Kranjsko vemo, — morda je bilo tudi drugod tako — da je bila po sklepu deželnega zbora, ki je bil razglašen 13. maja 1613., priznana deželanom še druga retraktna pravica. Podložni kmetje namreč, ki so imeli tako zvana kupna zemljišča (Kaufrechtsgründe), so se mogli odkupiti zasebnega podložništva s preplačilom dajatev. S tem bi postali slobodini, to je podložni neposredno deželi. V tak odkup pa so mogli plemiči in deželani vstopiti. Ako bi se izkazalo, da je bil podložnik dajatve močno preplačal, hoteč si zagotoviti zemljišče, so smeli deželani, vstopajoči v odkup, zahtevati cennitev in založiti le primerno kupnino.⁴⁹ Slični deželno-knežji generale je izšel še 14. marca 1622. o isti retraktni pravici, ne da bi omenili pravkar navedeno cenilno pravico deželanov.⁵⁰

Za uveljavljanje retraktne pravice je bil pristojen v splošnem forum reale; glede plemiških zemljišč prvotno deželna pravda (Landrechte), pozneje deželno glavarstvo;⁵¹ glede zemljišč slobodinov stanovski odbor;⁵² glede meščanskih

^{48a} Beckmann *Idea iuris*, str. 19 sl., 417, 418; M. Dolenc, Zbornik znanstvenih razprav V, str. 245.

⁴⁹ Erberg, *Observationes* X, 19;

⁵⁰ Erberg, *Observationes* X, 20;

⁵¹ Polec, *Razpored sodnih instanc v slovenskih deželah od 16. do 18. stol.*, l. c. str. 134; Erberg, *Observationes* X, 16;

⁵² Erberg, *Observationes* X, 19;

posestev mestni magistrati⁵³ in glede kmečkih podložniških zemljišč zemljiška sodišča.⁵⁴

Zdi se, da je bil retrakt plemičev in deželanov mlajši od onega meščanov in tudi od onega zemljiškega gospoda. Najstarejše primere plemiškega retrakta najdemo v vseh avstrijskih,⁵⁴ zlasti notranje - avstrijskih deležah šele v dobi Maksimilijana I., torej v času, ko se je tuje pravo najbolj recipiralo in se je tuja literatura (Tiraquellus, štiri izdaje v malo letih!) intenzivno bavila s to pravno ustanovo. Na Kranjskem najdemo v zapiskih ograjnega sodišča (Landschranngericht) prve primere iz leta 1540 in 1549.⁵⁵ Na Štajerskem so izšle že gori navedene odredbe deželnega kneza v letih 1613. in 1630. Skoro v istem času se je pečal kranjski deželni zbor (1613, 1624) s tem predmetom. Značilno za to, kolik je bil odpor proti retraktni pravici v plemiških krogih naših dežel še koncem XVII. stol., so dokaz Beckmannova opravičevanja v njegovi »Idea iuris« (str. 519). Beckmannu očitajo stanovi, da priznava osobito retractus ex iure consanguinitatis, ko da je vendar pri štajerskih sodiščih nastala druga praksa, ki smatra omenjeno retraktno pravico za consuetudo irrationalis, ki se je pri sodiščih ne sme priznati.⁵⁶ Očitajo mu tudi da ni primerno, da hoče kot tuj pravoznalec, ki na Štajerskem ni niti rojen, niti vzgojen, uvesti v štajersko sodstvo nekaj novega in predpisovati štajerskim stanovom in sodiščem. Temu odgovarja Beckmann, da ustanova, ki se sklada s svetopi-semskim pravom, s pravom drugih narodov in tudi z določbo § 50 domačih gorskih bukev ne more biti »consuetudo irrationalis«, ampak »consuetudo bona«.

Kljub temu pa, da se je v prihodnjih dveh stoletjih retraktno pravo tudi v naših deželah silno razširilo in udomačilo,⁵⁷ se

⁵³ Erberg, *Observationes* X, 15;

⁵⁴ prav tam.

⁵⁵ Suttinger-Walther, *Consuetudines Austriacae*, I. izdaja, str. 129; pomnož. izdaja str. 156; *Codex Austriacus*, I. in II. del, 1704, str. 292 sl.; Erberg, *Observationes* X, 14.

⁵⁶ Beckmann, *Idea iuris*, str. 149. — Proti istim ugovorom se bori sicer tudi že Tiraquellus, l. c. str. 12.

⁵⁷ O tem ne pričajo le direktni viri: Erberg, *Observationes*, I. c.; Beckmann, *Idea iuris*, marveč tudi razmeroma mnogoštevilna dela o

je z retraktom povzročena omejitev prometa z nepremičninami zlasti v XVIII. stol. vedno težje čutila.⁵⁸ Zato se je skušalo retraktno pravico vsaj zelo omejiti. To tendenco je močno pospeševalo vedno bolj se uveljavljajoče rimsko pravo s svojim, vsako omejitev izključujočim pojmom individualne lastnine in pa, posebej še v naših deželah, uredba novega nasledstvenega, dedovalnega sistema, s katerim se je uvedel tudi nujni *del* *e* *ž*. Vendar je v teku prvih priprav za enoten državljanski zakonik bivših avstrijskih dežel *codex Theresianus* (§ 3, cap. 2.) še pridržal načelo »enakorodnosti zemljišč« in s tem tudi ustanovo zlasti meščanskega in plemiškega retrakta. *I. Hortenov* osnutek ni pri tem ničesar spremenil. V kompilacijski komisiji so bila pri posvetovanju o tem osnutku (§ 5—9) mnenja članov deljena. V mestih Prednje Avstrije promet z zemljišči ni bil utesnjen z retraktom; zato so se nekateri člani protivili splošni uvedbi retrakta. Poudarjalo se je tudi, da so na Dunaju⁵⁹ in tudi v drugih mestih (tudi v Ljubljani je bilo tako) mnoga plemiška posestva, ki plačujejo davek magistratu. Zato se je sklenilo, da naj se dovoljujejo izjeme od retraktne pravice v smislu ustav posameznih dežel.⁶⁰ Pri poznejšem posvetovanju o sodnem redu je kompilacijska

retraktu, ki se nahajajo, zbrana iz raznih kranjskih knjižnic, v ljubljanski študijski knjižnici. Poleg IV. izdaje velikega *Tiraquellovega* dela in večkrat citiranega *Vigelijevega* izvlečka iz tega, imamo tukaj še dela: *Theodor Reinkingk*, *Tractatus synopticus de retractu consanguinitatis*, Köln, 1708 (4°, 372 + 144 strani) (citira ga tudi *Erberg*, *Observationes*); *Immanuel Sutorius*, *Tractatus de retractum iure in genere et specie*, Jena 1659. (4°, 244 str.) Obe deli sta pisani v latinsko-nemški mešanici). *Bartholomeus Geisler*, *Disertatio iuridica de retractu gentilitio et conventionali*, 1673, (8°, 236 str., doktorska disertacija na saleburški jur. fak.)

⁵⁸ *Gierke*, l. c. str. 768.

⁵⁹ Obsežni retraktni privilegij (*Einstandsprivilegium*) cesarja Leopolda z dne 14. avgusta 1657. za Dunaj gl. *Codex Austriacus*, I. in II. del, 1704, str. 292 sl. Zanimiv je že zato, ker izhaja iz drugih vidikov kakor gori za naša mesta navedeni. Izdan je bil na prošnjo meščanov, ker je v škodo dohodka in pravicam meščanov prešlo preveč hiš v roke nemščanov, ki so se odtegnili mestni jurisdikciji in obrtu.

⁶⁰ *H. Voltolini*, *Der Codex Theresianus im österr. Staatsrat*, v »Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB«, 1911, str. 61 sl.

komisija l. 1773. sklenila, izključiti uveljavljanje retraktne pravice v izvršilnem postopku.⁶¹ Ko pa je kompilacijska komisija svoja izza l. 1776. začasno prekinjena posvetovanja o materialnem pravu, l. 1782. zopet povzela, se je na poseben cesarjev ukaz pečala najprvo s težkim vprašanjem daljnega obstoja retraktne pravice.⁶² Rezultat teh posvetovanj je bil, da so se že v jožefinskem državlj. zak. z dne 1. nov. 1786., II. poglavje §§ 4 in 6 in potem s patentom z dne 8. marca 1787. št. 649 zb. j. zak. vse vrste retraktne pravice razveljavile. Veljala je le še retraktna pravica zemljiških gospodov glede podložnih zemljišč. Toda tudi ta je razveljavljena z določbo § 1140 o. d. z.⁶³

2. V hrvatskem pravnem okolišu se moramo ozirati na ožjo Hrvatsko in na dalmatinsko-primorsko ozemlje. V enem kakor v drugem je bil zlasti rodbinski retrakt v veljavi.

a) Na Hrvatskem, v območju ogrsko-hrvatskega prava so se do uvedbe obč. drž. zakonika sredi XIX. stol. delile nepremičnine v podedovane (dedovine, *res avitae*) in pridobljene (*res acquisitae*). Prve so bile tiste, ki jih je pridobil lastnik z dedovanjem in jih je moral zopet zapustiti svojim zakonitim naslednikom; druge pa so bile tiste, ki jih je lastnik pridobil na drug način, n. pr. po daritvi ali s kupom in je mogel z njimi prosto razpolagati.

Dedovina je bila odsvojljiva le pod določnimi pogoji. Vsaka prodaja takega zemljišča se je imenovala *fassio perennalis*, prodajalec »*fatens*«, kupec »*fassionarius*«. Ako je bila »*fassio simplex*«, t. j. iz razsipnosti, prodaja ni bila veljavna. Mogli so jo izpodbijati zakoniti nasledniki s tožbo: »*ad invalidationem fassionis perennalis ex praeiudicio*«. Veljavna pa je prodaja, ako se izvrši iz veljavnih razlogov, n. pr. da se kupi

⁶¹ pravtam, str. 63.

⁶² Binder — Suchomel, *Zur Lebensgeschichte des Hofrates Franz Georg Edlen von Keefß*, v »*Festschrift zur Jahrhundertfeier des ABGB*, str. 362.

⁶³ *Das Retracts- oder Einstandsrecht in Oesterreich*, Allg. österr. Gerichtszeitg., 1873, šte. 12—15. Anonimni članek ima zelo dober pregled retraktnega prava v Avstriji v 18. stoletju in njegovega prestanka.

drugo boljše zemljišče (*fassio rationabilis*) ali pa v nujni sili. Vendar pa je v vseh primerih potrebno predhodno obvestilo (*praemonitio*) vseh bližnjih in daljnih bližnjikov. To obvestilo se je moralo razglasiti v županijskih zborih ali pa pismeno. Vsak bližnjik, ki ni bil obveščen, je imel pravico tožbe »*ex neglecta praemonitione*«. Po prodajalčevi smrti ima še vsak sorodnik, ki ima dedno pravico, tožbeno pravico proti kupcu *ad invalidationem fassionis perennalis ex praeiudicio*. Ako tožitelj dokaže, da je on dedič, pa da je zapustnik brez razloga odsvojil dedovino, se proglašajo prodaja s sodbo za neveljavno, tožnik pa mora kupcu povrniti kupnino.⁶⁴ Običajnim potom se je predkupna pravica na Hrvatskem razširila na pridobljena zemljišča, toda le v korist sinov in hčera.⁶⁵

Kadlec in Mažuranič kažeta na sorodnost teh določb Verböczyjevega tripartita in starega hrvatskega običajnega prava, zlasti prava v poljičkih zakonih.⁶⁶

b) Pa tudi v dalmatinskih statutih so določbe o retraktnem pravu. Po trogirskem pravu mora lastnik trikrat, tri nedelje pred cerkvijo med veliko mašo naznaniti, da namerava prodati nepremičnino. Po senjskih statutih je bil potreben oklic štiri nedelje, in sicer, ko zvonijo evangelij v katedrali, prvi oklic pa se mora še posebej izvršiti: »*in cimiterio dictae ecclesiae in loco debito et consueto aut permissum per dominos*.« V primerih, kjer vrednost nepremičnin ne presega 100 liber, mora bližnjik, ki stanuje v Trogiru, ugovarjati proti prodaji trideset dni po prvem oglasu, odsotni pa tri mesece. Ako pa je vrednost zemljišča manj kakor 100 liber, zadostuje en oglas; v tem primeru mora bližnjik ugovarjati v 8 dneh in v daljnjih 8 dneh izvršiti predkup. Na ugovor bližnjikov more knez s sodniki pozvati prodajalca in kupca, da prisežejo, da je prodaja čista, nenavidezna, brez tajnih dogovorov glede višine cene.

Po splitskem statutu so imeli sorodniki predkupno pravico v teku enega leta.⁶⁷

⁶⁴ VI. Mažuranič, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik, str. 560, 561.;

⁶⁵ pravtam, str. 566, c, II.;

⁶⁶ pravtam, str. 561.

⁶⁷ VI. Mažuranič, Prinosi, str. 1123, 1124.

B) Pokrajine veljavnega retraktnega prava.⁶⁸

1. V Bosni in Hercegovini se vsa zemljišča delijo v mulkovna (mulk) in v mirijska (mirié) zemljišča.

Mulkovna zemljišča so tista, s katerimi more posestnik razpolagati kot neomejen lastnik. Mirijska zemljišča pa so državna zemljišča, ki jih država podeli proti plačilu nastopnine (tapu) in letne desetine ter s pridržkom tkzv. »rekabe«, t. j. določenih, substanco zemljišča zadevajočih pravic s posebno podelilno listino (tapijo) posameznim osebam v posest (tesaruf) ali pa v javne ali verske namene ali v javno uporabo ali v skupno porabo določenim krajem. Razmerje podeljenca do mirijskega zemljišča je slično užitni lastnini nemškega prava.

Mulkovno zemljišče tvori navadno le hiša in dvorišče z vrtom v izmeri do okroglo 500 m² (pol dunuma) ter tkzv. mulkizirana zemljišča, t. j. državna zemljišča, ki jih podeli država komu v polno last.

Zgradbe, nasadi in druge naprave, ki jih napravi posestnik mirijskega zemljišča na tem, postanejo pod posebnimi pogoji njegova prosta mulkovna last (t. zv. mulkovni objekti). Zato je mogoče, da je zemljišče v mirijski posesti drugega lastnika, kakor je oni, ki je lastnik na zemljišču postavljenega mulkovnega objekta.⁶⁹ Glede obeh vrst zemljišča velja v Bosni še retraktno pravo.

⁶⁸ Radi pomanjkanja prostora se moramo v tem delu omejiti le na najbistvenejše.

⁶⁹ Glede pravne podlage teh uredb, o kateri radi pomanjkanja prostora ne moremo razpravljati gl.: Eichler Das Justizwesen in Bosnien und Herzegowina str. 1—47 ter Štefan Posilović Das Immobilienrecht in Bosnien und Herzegowina, 1894, str. 167—168, na čegar izvaja njih sloni nadaljna razprava glede bosanskega prava. Mihajlo Zobkow, Alienacija mirijskih zemljišč u Bosni i Hercegovini, Mjesecnik, 35, 1909., str. 202. sl.; — Ivo Pilar, Entwicklungsgang d. Rezeption d. österr. ABGB. in Bosnien u Herzegowina unter bes. Berücksichtigung d. Immobilienrechtes, Festschrift z. Jahrhundertfeier des ABGB., I., str. 709, 714; Michael Zobkow, Die Anwendung d. ABGB. in Bosnien u. Herzegowina, pravtam str. 739 sl. — Prim. tudi za Bosno veljavni turški zakon o zemljiški posesti z dne 7. Ramazana 1274 (3. maja 1858) v nemškem prevodu v Sammlung der für Bosnien u. Herzegowina

Retraktna pravica glede mulkovnih zemljišč se imenuje šuf'a, retraktni upravičenec pa šefija. Ta retraktna pravica je trojna: 1) izhaja ex iure congrui (iz solastnine skupnega mulkovnega zemljišča); 2) iz souporabe na prodano zemljišče vezane pravice, n. pr.: iz skupnosti privatne vode ali poti; 3) ex iure vicinitatis, iz neposredne sosesčine prodanega zemljišča. Prej imenovana kategorija te pravice izključuje pozneje navedeno. Ako je več šefij iste kategorije, imajo enako pravico brez ozira na zemljiški delež, ki ga ima posameznik. Isto velja, ako zahtevajo to pravico obojestranski sosedi zemljišča.

To retraktno pravico je možno uveljavljati le, če se je odsvojila nepremičnina s prodajo ali z vzajemno daritvijo, ne pa, če je prešla po neodplatni daritvi, poslednjevoljno ali za doto v druge roke. Za uspešno uveljavljanje šuf'a pravice so potrebne posebne obličnosti. Upravičenec mora zahtevati svojo pravico s trojno zahtevo: 1) čim sliši o prodaji zemljišča, mora takoj v družbi, kjer o tem čuje, izjaviti: da je šuf'a-upravičenec za to zemljišče ali da jo zahteva s šuf'a (takojšen začasen zahtev). 2) To zahtevo mora slovesno ponoviti pred pričami na zemljišču samem, in sicer napram kupcu: »to zemljišče si ti kupil« ali napram prodajalcu: »to zemljišče si prodal, zato sem glede tega šefija, sem svojo pravico že zahteval, kakor jo še sedaj zahtevam, bodite priče«. Če stanuje šefija v drugem kraju, more svojo zahtevo staviti po pooblaščenču ali tudi pisмено. 3) Slednjič mora, potem ko je opravil že obe predhodni zahtevi, uveljaviti svojo zahtevo tudi še s o d n i j s k o v enem mesecu.

Ako opusti šefija le eno zahtevo v določenem času ali pritrди prodaji izrecno ali molče, izgubi svojo pravico. Upravičenec mora, da doseže svojo pravico, plačati kupnino. Srednjeevropskemu pravu nasprotna je določba, da izgubi šefija svojo pravico, ako se zemljišče po prvih dveh zahtevkih in preden pridobi šefija lastnino zemljišča, proda tretji osebi.

Glede mirijskih zemljišč imajo med živimi retraktno pravico: 1) solastnik, ki more to pravico izvrševati v petih letih; 2) v isti dobi tisti, ki ima na odsvojenem mirijskem zemljišču mulkovni objekt; 3) zemljiškoknjižni lastnik zemljišča glede mulkovnih objektov,, ki se na njem nahajajo; 4) vaščani, potrebni zemlje, v teku leta dni, ako je bilo zemljišče prodano tujemu vaščanu; 5) kmet glede zemljišča, ki ga obdeluje, pa naj se to proda prostovoljno ali na javni dražbi, in sicer v teku leta dni.⁷⁰ Retraktno pravico pod 3) je mogoče uveljavljati le proti plačilu kupnine in potrebnih izdatkov, ostale pa proti plačilu cenilne vrednosti. Glede vseh vknjiženih zemljišč velja sedaj določba § 9 bos. zemljiškoknjižnega zakona, ki utesnuje retraktno pravico na ta način, da velja glede vseh vrst retrakta doba šestih mesecev za uveljavljanje.

V pogledu vrstnega reda posameznih retraktnih pravic ni nobenih zakonitih določb. Nesporno je le, da je zemljišča potrebni krajan na zadnjem mestu; zelo sporno pa, ima li prednost retraktna pravica lastnika mulkovnega zemljišča ali pa kmet.

Za primer smrti lastnika mirijskega zemljišča, ki nima zakonitih dedičev, imajo retraktno pravico: 1) dediči mulkovnih objektov, ki so na mirijskem zemljišču. To pravico morejo izvrševati v teku desetih let; 2) solastniki ali deležniki izpraznjenega zemljišča v teku petih let; 3) zemljišča potrebni krajan v teku leta dni. 4) Končno ima za primer, da umre lastnik mirijskega zemljišča brez dedičev in tapu-upravičencev, retraktno pravico tretji lastnik na zemljišču nahajajočih se mulkovnih objektov in sicer v teku desetih let.

Tudi glede teh retraktnih pravic velja sedaj po gori navedeni določbi utesnitev, da jih je treba uveljaviti v pogledu vknjiženih zemljišč v teku šestih mesecev.

2. V črnogorskem zasebnem pravu urejujejo retraktno pravo (»pravo preče kupnje«) določbe čl. 47 do 64 opšt. imov.

⁷⁰ Prim. isto dobo uveljavljanja glede podložnih zemljišč v slovenskem ozemlju.

zak.⁷¹ Določba čl. 48 sama pravi uvodoma, da temelji to pravo v Črni gori na davnem običaju med soplemenjaki. Skupnost plemenskih zemljišč je tudi tukaj izhodišče retraktnega prava. Črnogorec mora torej vsako zemljišče, ki je hoče prodati, ponuditi najpreje v običajni vrsti in na običajen način upravičenim soplemenjakom (čl. 48). Vrstni red je ta: sorodniki (bratstvenici) prvih šestih kolen po bližini sorodstva; mejaši zemljišča, ki naj se proda; sovaščani in končno ostali plemenjaki, ki ne pripadajo nobeni drugi vrsti. Izmed več mejašev imajo prednost oni, ki so hkrati sovaščani (čl. 49). Ako je več upravičencev iste vrste, se morejo pogoditi, da kupijo zemljišče skupno, sicer odločuje najprvo višja ponudena cena, končno volja prodajalca, komu hoče prodati (čl. 50). Žena, ki zastopa hišo, ima isto pravico kakor moški (čl. 51). Upravičenec, ki se hoče poslužiti svoje pravice, mora pred pričami izjaviti, da hoče kupiti zemljišče za pogojeno ceno in pod določenimi pogoji, ter domeniti s prodajalcem dan, katerega hoče napraviti pismeno pogodbo. Ako določenega dne ne pride ali ne plača kupnine, zgubi svojo pravico (čl. 53). V dražbenem postopku, v katerem je dražbo oglasiti v celem plemenu, more upravičenec uveljaviti svojo pravico najdalje do konca dražbe (čl. 54). Pri javni prodaji (čl. 55) sme sodišče zaključiti prodajo šele 6 ur po dražbi. V tem času more upravičenec, ako je najbližji, uveljaviti svojo pravico s tem, da ponudi najvišjo ceno (čl. 55). Če upravičenec ni mogel izvrševati pravice, ker so se kršili zakoniti predpisi, more po sodišču ponuditi kupnino in izvršiti s sodnim potrdilom prenos lastnine (čl. 56). Retraktna pravica se ne more uveljaviti glede zamenjanih ali darovanih zemljišč (čl. 58). Ako se izkaže, da je prodajalec navedel višjo kupnino, da bi obrezuspešil retraktno pravico, more upravičenec zahtevati, da se prodaja razveljavi ter izroči njemu zemljišče za resnično kupnino. V tem primeru mora prodajalec plačati škodo, ki bi jo kdo radi tega imel.

⁷¹ Predhodna določba je bil čl. 45 zakonika Danila I. (1855), ki se zopet dobesedno sklada s čl. 16 zak. Petra I. (1796), s povsem sličnimi odredbami. Citiran je pri M. Dolencu, Pravosodstvo pri novomeškem inkorporiranem uradu n. vit. reda v l. 1721 do 1772, l. c. str. 63, op. 46 po Georg Popović, Recht u. Gericht in Montenegro, 1877, str. 54, 55.

Pritožba o kršitvi pravice »preče kupnje« zastara v teku enega tedna, čim izve upravičenec o prodaji, vsekakor pa mesec dni po potrditvi pogodbe, s katero se je zemljišče pridobilo, pa naj bi bil upravičenec kadarkoli zvedel o prodaji (čl. 60).

3. V Srbiji je bila po državlj. zakoniku z dne 11. marca 1844 (§§ 670—676) določena retraktna pravica (»prvenstvo na kupovinu«) v prilog 1) članov rodbinskih zajednic (smesnici ali zajedničarji), 2) najbližje rodbine, 3) prvih sosedov in 4) »komšij«. Z zakonskim rešenjem z dne 4. maja 1847 se je odpravila retraktna pravica glede zadnjih dveh vrst. Prodajalci morajo upravičencem prodajo javiti (§ 671). Ako proda prodajalec brez te objave zemljišče, imajo upravičenci pravico v teku 30 dni po sodno potrjeni in objavljeni prodaji uveljaviti svojo predkupno pravico (§ 673) potem, ko so položili kupnino v sodne roke (§ 674). V izvršilnem postopku pravica prvenstvenega nakupa ne velja (§ 676).

V naši državi imamo torej v raznih pravnih področjih kaj različen razvoj in različno stanje pravnih institutov retrakta, urejenega pod vplivom različnega prava: v slovenskih deželah pod onim nemškega, v Srbiji, Črni gori in v Hrvat.-primorskih pokrajinah pod vplivom slovansko-bizantinskega, na Hrvatskem deloma tudi ogrskega in v Bosni v okviru islamskega prava.

Ratio retrakta je sicer včasih celo v istih pokrajinah, za razne stanove in za razne dobe različna; po bistvenih oblikah se pa retraktne pravice v vseh pravnih sistemih skladajo. Nekaj vsled spremenjenih socijalnih razmer, ki naj bi jih retrakt podpiral, a v glavnem glede na prostost prometa z nepremičninami se je v enem delu naše države retrakt že davno ukinil. V drugem delu pa deloma zemljiške razmere (v Bosni), deloma lastninska oblika (rodbinska zajednica v Srbiji in Črni gori) še zahtevajo, da se retraktne pravice ohranijo. Ali tudi tukaj se je retrakt glede na zemljiški promet kolikor možno utesnil z omejitvijo retraktnih upravičencev (v Srbiji) in z določitvijo čim manjšega roka za uveljavljanje retraktnih pravic (v Bosni in Črni gori).

Dokler se v zadnjenavedenih pokrajinah naše države sedanje zemljiške razmere ne umaknejo prosti individualni lastnini — kar se bo komaj tako naglo zgodilo, — je retrakt skoro potreben spremljevalec teh razmer. To bo moral upoštevati tudi bodoči edinstveni državljanski zakonik.⁷²

O pogojih izvršljivosti civilnih in trgovinskih izvršilnih naslovov v Italiji.

Dr. Matej Pretner.

V smislu italijanskega zakonika o civilnem pravnem postopanju so sodbe in drugi izvršilni naslovi inozemskih sodišč v civilnopravnih stvareh izvršljivi v Italiji potem, ko jim je priznana s sodbo italijanskega sodišča v delibacijskem postopanju izvršljivost.

Za izrek izvršljivosti je stvarno pristojno višje deželno sodišče, ki se pa v Italiji imenuje prizivno sodišče (Corte d' Appello), za sodne sodbe in deželno sodišče, ki se v Italiji imenuje civilno in kazensko zborna sodišče (Tribunale civile e penale), za druge izvršilne naslove, ki so ne samo sodni sklepi in sodne odredbe, ampak tudi sodne poravnave in druge pogodbe, sposobne za izvršbo, ter izreki rzsodišč. Vzrok tej razliki stvarne pristojnosti je v tem, da so sodbe večje važnosti kakor drugi izvršilni naslovi.

Krajevno pristojno pa je sodišče bivališča zavezanca in tudi sodišče, v čigar okrožju je opraviti izvršbo.

Zahtevajoči upnik mora na delibacijskem sodišču z navadno tožbo predlagati, da naj se izreče izvršilni naslov iz inozemske države za izvršljiv v Italiji. Zakon določa, da je treba o tej tožbi postopati sumarično. Za stare pokrajine v Italiji je ta določba jasna, ker razločuje italijanski zakonik

---

⁷² Moderni zakoniki poznajo retrakt med solastniki zemljišč, predkupno pravico razlaščenecv in sodedičev kmetskih posestev; gl.: Gierke, II. Sachenrecht, str. 768, 769.

o civilnem pravnem redu formalni postopek in sumarični postopek.

Nastali so dvomi o tem, kako naj se postopa v novih pokrajinah Italije, kjer je v veljavi avstrijski civilnopravdni red, ki ne pozna sumaričnega postopanja. Praksa je našla v tem pogledu pravo pot s tem, da razpravlja o tožbah v delibacijskem postopanju sumarično brez obličnih predpisov civilnopravnega reda. Delibacijsko sodišče razpiše narok, na katerem se po zaslišanju strank in državnega pravdnika razsodi. Če delibacijsko sodišče ugotovi, da so za izvršljivost danj pogoji, določeni v zakonu za izvršljivost inozemskih izvršilnih naslovov, razsodi, da je izvršljiv v Italiji dotični izvršilni naslov.

Ti pogoji za izvršljivost v Italiji so odločilne važnosti. Cela vrsta jih je, precej obtežujejo uveljavljenje pravice do izvršljivosti in jo morejo celo napraviti iluzorično, če obvezanec naperi v Italiji tožbo glede predmeta inozemskega izvršilnega naslova. S temi pogoji pa se nam ni treba tu pečati, kajti pogodbe, ki jih je Italija sklenila 6. aprila 1922 z Jugoslavijo, z Republiko češkoslovaško in Republiko avstrijsko in so bistveno enake vsebine, olajšujejo zelo pogoje izvršljivosti sodbam iz teh držav v Italiji.

Pogodba, sklenjena z Jugoslavijo o izvršljivosti izvršilnih naslovov »v civilnih in trgovinskih stvareh«, je bila v Italiji razglašena 22. februarja 1924 s kr. odlokom od 13. decembra 1923, števil. 3182, ki določa, da je dana v Italiji popolna in vsa izvršljivost te pogodbe.

V smislu omenjene pogodbe imajo izvršilni naslovi, izdani od civilnih razsodišč in razsodnikov, imenovanih s pogodbo na razsodnike, sodne poravnave in tudi notarski spisi z določbo izvršljivosti, napravljeni v eni državi, v drugi državi pravno moč pod pogoji:

1. da smejo soditi o sporu oblastva države, v kateri je bila izdana odločba, po zakonih, veljavnih v državi, v kateri je podnesena odločba za izvršbo,

2. da je odločba postala pravnomočna po zakonih države, v kateri je bila razglašena,

3. da so bile v smislu istih zakonov stranke zakonito vabljene, zastopane ali kontumacirane,

4. da odločba ne nasprotuje drugi odločbi, izrečeni o isti stvari po sodnih oblastvih države, v kateri je predložena za izvršbo,

5. da odločba ne nasprotuje državnemu javnemu redu ali državnemu javnemu pravu.

Sodišče se mora v delibacijskem postopanju le baviti z vprašanjem, če ne nasprotujejo ti pogoji izvršljivosti izvršilnega naslova in se ne sme spuščati v meritorno razpravo.

Sodišču, pri katerem se zahteva izvršljivost, je treba predložiti izvršilni naslov v avtentičnem prepisu (copia autentica) in če treba tudi listine, ki dokazujejo izpolnitev pogojev, navedenih zgoraj pod številki 2. in 3., in vrhtega po tolmaču potrjen prevod izvršilnega naslova in drugih listin, eventualno predloženih, v jezik dotične države. Če pa se pošlje izvršilni naslov uradoma sodišču, ki odločuje o izvršljivosti, odpade dolžnost legalizacije in vidimiranja po konzulatu.

To so bistvene določbe pogodbe, sklenjene 6. aprila 1922 v Rimu med Italijo in Jugoslavijo.

Ti pogoji bodo tudi za nas merodajni za izvršljivost italijanskih sodb, kadar bo ratificirala jugoslovanska vlada navedeno pogodbo, kar se ni še zgodilo, kolikor je piscu teh vrstic znano.

Pri uporabljanju navedene pogodbe so se pokazali, kakor je to običajno pri vsakem novem zakonu, ko stopi v prakso, razni pomisleki in dvomi; saj šele uporaba zakona v praksi pokaže njegove nepopolnosti in nejasnosti. Vrhtega pa imajo odvetniki, ki zastopajo stranke, pogosto pred očmi bolj želje svojih strank nego bistvo zakona.

Ti dvomi in nepopolnosti so se v praksi pokazali v nastopnih točkah.

Ker omenjena pogodba o izvršljivosti sodb še ni bila po Jugoslaviji ratificirana, je postalo dvomljivo, ali je v Italiji že stopila v veljavo vsled tega, ker je bila tam razglašena. V pogodbi je izrečna klavzula, da stopi v veljavo potem, ko bode ratificirana, in vsled tega so nekatera sodišča smatrala, da omenjena pogodba, ki olajšuje izvršljivost jugoslovenskih sodb, ni še stopila v veljavo.

Temu nasproti pa so bila nekatera sodišča mnenja, da je navzlic tej pogodbeni določbi omenjena pogodba veljavna v Italiji, ker je bila razglašena s kr. dekretom, ki ima veljavo zakona in določa izrečno, da je dana »popolna in vsa izvršitev te pogodbe«. S to določbo je bil eliminiran za Italijo pogoj ratifikacije. Temu mnenju je pritrdil tudi kasacijski sodni dvor v Rimu v eni svoji sodbi, vsled česar je odstranjen dvom o veljavnosti omenjene pogodbe v Italiji, in sodišča smatrajo, da je ta pogodba stopila že v veljavo v Italiji.

Pravo zmešnjavo v dosedanji sodni praksi je napravil zgoraj pod števil. 1 navedeni pogoj izvršljivosti radi svoje nerodne stilizacije; sodišča so ga kar na tri različne načine razlagala.

Nekatera sodišča razlagajo ta pogoj v smislu, da mora biti po zakonih domače, to je italijanske države pristojno sodišče, ki je izdalo izvršilni naslov v Jugoslaviji.

Tako razlaganje je očitvidno napačno, kajti delibacijsko sodišče ni v stanju preiskovati, ali so podane tiste dejanske okoliščine, ki bi po italijanskem zakonu opravičile pristojnost sodišča, ki je izdalo izvršilni naslov. Vrhtega bi po tem nazoru ne bile izvršljive sodbe borznih razsodišč, ker Italija takih razsodišč nima. Navzlic temu pa omenjena pogodba izrečno določa, da so sodbe stalnih razsodišč izvršljive v Italiji.

Druga sodišča so zopet razlagala omenjeno odločbo št. 1 tako, da mora biti sodišče, ki je izdalo izvršilni naslov, stvarno in krajevno pristojno po zakonih države, veljavnih za to sodišče, to je kraljevine SHS. Tudi ta razlaga je očitno napačna, kajti zakonik za italijanski civilnopravni red določa za izvršljivost izrečno tak pogoj, to je stvarno in krajevno pristojnost inozemskega sodišča po dotičnem inozemskem zakonu za inozemske sodbe; če bi bila ta določba uporabna tudi za jugoslovenske sodbe, bi bila vendar vzeta tudi v omenjeno pogodbo, s katero se je pa hotela olajšati izvršljivost sodb.

Vrhtega pa je jasno, da nasprotujeta obe interpretaciji vsebinski in smislu zgoraj navedenega pogoja števil. 1, ki določa, da je pogoj izvršljivosti to, da po domačem (tukaj italijanskem) zakonu spada v delokrog sodnega oblastva izvršilni naslov, katerega izvršljivost se zahteva. Če za sodbo ali za kateri drug

izvršilni naslov sodišča niso pristojna po italijanskem zakonu ali, če gre v naši kraljevini za italijanski izvršilni naslov, niso pristojna zanj sodišča v tej kraljevini po zakonu, tam veljavnem, ni dovoliti izvršljivosti. S pogojem šte. 1 se le zabranjuje, da bi sodišče priznalo izvršljivost izvršilnemu naslovu, ki po zakonih, veljavnih v državi delibacijskega sodišča, ne spada v področje sodnih oblasti. Absolutna sodna nepristojnost po italijanskem zakonu zabranjuje izvršljivost jugoslovenske sodbe. Nič več in nič drugega ni v omenjeni točki pod št. 1.

V praksi so se dalje pokazale težave glede vprašanja, v kakih obliki naj se predloži delibacijskemu sodniku izvršilni naslov.

Omenjena pogodba določa, da mora biti izvršilni naslov predložen v avtentičnem prepisu in da odpade vsaka legalizacija takrat, kadar se izvršilni naslov predloži uradoma.

Ker imajo po pogodbi o pravni pomoči, sklenjeni tudi 6. aprila 1922 med Italijo in Jugoslavijo, javne listine, ki so napravljene na ozemlju ene obeh pogodnic od pristojne javne oblasti in so opremljene z uradnim pečatom, na ozemlju drugega pogodnika isto veljavo glede pristnosti, kakršno imajo domače javne listine, ne da bi bilo zato treba diplomatske ali konzularne legalizacije, kar velja tudi za listine, napravljene od javnih notarjev, so se nekatera sodišča, med drugimi tudi tržaško, pričetkoma zadovoljevala s tem, da je bil priložen delibacijski tožbi izpisek sodbe s prevodom na italijanski jezik, napravljenem po sodno imenovanem tolmaču.

Drugim sodiščem pa to ni zadostovalo in so zahtevala, da mora biti predlogu za delibacijsko postopanje priložen izvršilni naslov v avtentični obliki, to je legaliziran in vidimiran od konzularnih oziroma diplomatskih uradov, ako ni poslan uradoma delibacijskemu sodišču od pristojnega sodnega oblastva.

Do te zahteve, ki je sicer oblična, a v praksi važna radi precejšnjih stroškov in izgube časa, povzročenih po legaliziranju in vidimiranju, so prišla sodišča s tem utemeljevanjem.

Zaeno s pogodbo o izvršljivosti jugoslovenskih sodb je bila razglašena tudi pogodba o pravni pomoči, sklenjena z Jugoslavijo. Ker pa določa pogodba o izvršljivosti sodb navzlic tem

olajšavam, ki jih ima slednje imenovana pogodba za veljavnost javnih listin, da mora biti predložen delibacijskemu sodišču izvršilni naslov v avtentičnem prepisu, kar nikakor ni še izdatek tega naslova, ako ni legaliziran in vidimiran po zakonitih predpisih, olajšave glede veljavnosti javnih listin, navedene v pogodbi glede pravne pomoči niso uporabne za izvršilne naslove, katerih izvršljivost se zahteva v delibacijskem postopanju.

Temu nazoru je pritrdil tudi kasacijski sodni dvor v Rimu (sodba od 29. aprila 1927) in vsled tega sedaj sodišča v Italiji zahtevajo, da se jim predloži v delibacijskem postopanju ali zakonito vidimirani izvršilni naslov ali pa, da se jim uradoma pošlje od pristojnega sodnega oblastva izvršilni naslov, dasi je več kot dvomljivo, da sta državi, ki sta sklenili omenjene pogodbe, hoteli kaj takega določiti v svoji pogodbi.

Nepriliki legalizacij in vidimiranja se je lahko ogniti pri izvršilnih naslovih, izdanih od sodnih oblastev v okrožju višjih deželnih sodišč v Ljubljani, Zagrebu, Splitu in Sarajevu, kadar je mogoče zahtevati izvršljivost na prizivnem sodnem dvoru v Trstu ali Zadru ali na sodnih dvorih prve stopnje, nahajajočih se v okrožju teh dveh prizivnih sodnih dvorov, kajti ta sodišča smejo med seboj direktno dopisovati (pristavek k čl. 6 citirane pogodbe o pravni pomoči, sklenjeni med Italijo in Jugoslavijo). V takih primerih je mogoče v predlogu za delibacijsko postopanje le citirati tujo sodbo s pristavkom, da bo pristojno sodišče poslalo uradoma izvršilni naslov zaeno s potrdilom o vročitvi sodbe in s potrdilom pravomočnosti sodbe, kar se brez ovire vrši. Seveda je treba preskrbeti prej ali slej pri sodnem tolmaču prevod teh listin.

Težavneje pa je pošiljanje sodb med drugimi sodišči Italije in Jugoslavije, kajti te smejo le s posredovanjem svojih ministrov pravde diplomatsko dopisovati med seboj, izvzemši le nujne primere. Diplomatska pot pa je polževa pot in zato pač ne ostane v takih primerih zahtevajoči stranki, kakor da preskrbi legaliziran in vidimiran prepis izvršilnega naslova, ako ne mara čakati mesece in mesece, dokler ne dojde sodba delibacijskemu sodišču po diplomatski poti; le potrdilo o vročitvi tožbe ne potrebuje legalizacije in vidimiranja.

O razlaganju drugih pogojev izvršljivosti ni dvoma.

Iz vsega je razvidno, da je v Italiji delibacijsko postopanje za izvršilne naslove iz Jugoslavije zelo olajšano.

Navzlic temu pa to postopanje več ali manj zavlačuje izvršljivost, povzroča zahtevajoči stranki stroške in tako obtežuje pot za doseg prave. Sicer pa je delibacijsko postopanje navadno bolj obličnega nego praktičnega pomena, kajti zavezanec, ki je že pravnomočno obsojen v tuji državi, navadno nití ne pristopi na narok v delibacijskem postopanju. Za doseg prave in za gospodarske potrebe ustreza mnogo bolj avstrijski izvršilni red, ki ne pozna delibacijskega postopanja in dovoljuje inozemskim sodbam izvršljivost brez te zapreke.

Protest po novem meničnem zakonu.

Dr. Milan Škerlj.

Sodobno stremljenje gre za tem, da se primeri, v katerih treba protesta kot slovesnega listinskega dokazila, da so se pravilno izpolnila po zakonu predpisana dejanja menične skrbnosti in opreznosti, kolikor moči omeje po številu, protestiranje samo in sestava protestne listine pa kolikor moči poenostavita. Meje so temu stremljenju postavljene deloma po sistemu meničnega zakona samega, deloma po predpisih procesnega prava, nemalo pa tudi po stanju uprave v državi in po duševnosti ter civilizaciji njenih prebivalcev. Poglejmo, kako ustreza naš novi menični zakon¹ v primeru s sedanjim temu stremljenju.

I. Primeri protesta.

Protest treba napraviti v teh primerih:

1. zbog odbitega sprejema (§§ 43, 65, čl. 20, 25, 69).
2. zbog tega, ker akceptant (izdatelj lastne menice) ni datiral akcepta (vpogleda) pri povpoglednici (§§ 24. 34, 105, 106, čl. 20, 98, št. 3;

¹ Kjer je v tej razpravi naveden »§«, je mišljen novi menični zakon, ki bo stopil v veljavo 19. decembra 1929, kjer »čl.«, sedanji menični red.

3. zbog tega, ker akceptant ni d a t i r a l akcepta na menici, v kateri je trasant ali indosant odredil, da se mora predložiti v akcept v d o l o č e n e m r o k u (§ 24). Menični red tega protesta ne pozna, primer čl. 19 (98, št. 3) se tiče samo povpoglednice in tudi pri nji je pripuščena po pravilnem mnenju samo določitev končnega roka, dočim § 21 izrečno pripušča tudi klavzulo, da se menica ne predloži v akcept p r e d d o l o č e n i m d n e m²;

4. zbog odbitega plačila pri trasatu (akceptantu, izdajatelju lastne menice, domicilijatu, plačilnem mestu, obračunovališču, §§ 37, 43, 65, 102, čl. 41, 69);

5. zbog odbitega plačila pri p o z v a n e m i n t e r v e n i j e n t u (§ 59, čl. 62);

6. zbog odbitega plačila, če je dan regres pred dospetkom, ker se je otvoril stečaj nad trasatovo ali akceptantovo imovino, ali ker je trasat (akceptant) ustavil plačila ali ker je izvršba v njegovo imovino ostala brezuspešna (§§ 43, odst. 5, 42, odst. 3, št. 2). Menični red tega protesta ne pozna, ker ne pozna regresa pred dospetkom, povsem sličen pa mu je protest pri varnostnem regresu po čl. 29, odst. 2;

7. zbog tega, ker se ne izroči v akcept poslani d u p l i k a t (izvirnik) imetniku drugega duplikata (kopije), §§ 65, 67, čl. 69, 72;

8. med a m o r t i z a c i j s k i m postopanjem, da se vzdrži regres zoper trasanta nesprejete trate in trate, katere predložitev v akcept je trasant prepovedal. Značilno za ta protest, ki ga menični red ne pozna, je, da se dela brez — prešle —

² Recimo, da je menica izdana 1. februarja za 1. maj (ali »tri mesece a dato«); trasant lahko določi, da naj se v akcept predloži »ne pred 1. marcem«, ali »ne po 31. marcu«, ali »v teku marca«. Pri menici povpoglednici pa je glede na posebno določbo § 22 prav dvomljivo, ali bi bil dovoljen terminus a quo ali celo rok v strogem smislu; to bi nasprotovalo bistvu povpoglednice in bi ob enem pomenilo poseben, zakonu neznan način določitve dospetka. Besed § 21: »V vsaki trasirani menici« (lahko odredi trasant predložitev v akcept, naznačujoč rok ali ne itd.) torej ne gre razumeti doslovno, za povpoglednico to ne velja povsem, za vpoglednico sploh ne. Gl. tudi op. 5.

menice, na podstavi navedbe njene bistvene vsebine in da ni moči zahtevati povračila stroškov zanj³.

Ne pozna pa novi menični zakon intervencijskih protestov, če se je pripustil akcept za čast ali se je dalo plačilo za čast, in ne pozna intervencijskega protesta, če naslovljenec za silo odbije akcept za čast. V prvih dveh primerih je protest tudi prav za prav nepotreben že po sedanjem stanju, ker se akcept za čast itak vidi iz menice, plačilo za čast pa treba potrditi na menici; in v potrdilu navesti honorata (§ 61), v tretjem primeru je nepotreben, ker imetnik menice sploh ne bo zavezan, iskati ali pripustiti akcept za čast, ampak bo smel takoj zahtevati regres pred dospelkom (§ 55).

Novi menični zakon nadalje ne zahteva protesta pri imenovanem domicilijatu, da se ohrani menična zaveza akceptanta (izdatelja lastne menice, čl. 43, 99).

Regres pred dospelkom slednjič omogočuje znatno protestno ekonomijo s tem, da zanj zadostuje sam protest zbog odbitega sprejema; menice, ki se je protestirala zbog odbitega sprejema, po § 43, odst. 4, sploh ni treba predložiti v plačilo niti ne protestirati zbog odbitega plačila.

Vidimo torej, da novi menični zakon opušča več protestov meničnega reda, uvaja pa v skladu s svojimi od norm meničnega reda različnimi normami par novih protestov (zlasti št. 3 in 6); povsem poseben in brez zveze s sistemom samim je samo protest po št. 8 zoper trasanta nesprejete ali nesprejemljive menice. Mislim pa, da mu gospodarske upravičenosti ne bo odrekati, kajti sicer bi trasant prihranil pokritje samo zato, ker je menica prešla, ostala bi zoper njega kvečjemu obogatitvena tožba.

II. Način protestiranja.

Dočim naš menični red pozna samo protestiranje po notarju ali sodišču, dovoljuje novi menični zakon poleg tega,

³ V tem primeru je torej sporno vprašanje, ali je na podstavi amortizacijskega odloka mogoč regres, rešeno trdilno; za regres zoper ostale regresne zavezanca pa bo treba tudi poslej zahtevati protest na podstavi menice ali kopije.

tudi po njem rednega protesta, še druge načine protestov, ki bi jih morda označili kot n a d o m e s t n e.

A. Redni protest.

1. Protestni organi so javni notarji in okrajna sodišča, oboji v področju svoje krajevne pristojnosti (§ 70, odst. 1), notarji torej v celem okrožju zbornega sodišča 1. stopnje, za katero so imenovani (§§ 8, 31 not. r.), okrajna sodišča seveda le v svojem okraju.

Notar ima prednost pred sodiščem; sodišče nastopa kot protestni organ le a) v krajih, kjer ni notarja, b) če v njegovem okraju sicer je notar, pa je po zakonu izključen (§ 70, odst. 2). Z ozirom na razliko »kraj« in »okraj« se pojavlja vprašanje, ali bi n. pr. okrajno sodišče v Ljubljani smelo napraviti protest v Št. Vidu ali Šmarju, kjer nima sedeža notar; po mojem mnenju ne, kajti ljubljanski notarji niso postavljeni samo za mestno občino ljubljansko. Po drugi strani pa tudi ne bomo smeli reči, da v primeru b) glede na §§ 8 in 31 not. r., ki dajeta notarjem delokrog v celem okrožju zbornega sodišča 1. stopnje, treba klicati sosednega notarja, n. pr. izključen je notar v Radovljici, protestira naj se na Bledu, pozvati ni treba notarja recimo iz Kranjske gore, protest marveč lahko napravi radovljiško okrajno sodišče.

Pojem »ni notarja« ne obsega samo primera, da notarsko mesto sploh ni sistemizirano, ampak tudi primer, da je izpraznjeno, substitut pa še ni postavljen, da, zadostovalo bo, da notar dejanski ne more napraviti določenega protesta, ker je n. pr. službeno odsoten po drugem poslu, ker je za par dni odpotoval, ker radi bolehnosti ne more na pot itd.; v vseh teh primerih ga za določeni protest ni. Ali je protest nujen, ker je vezan na kratek rok ali ker mu že poteka sicer daljši rok, za to ne bo šlo, protest se mora napraviti takrat, kadar stranka zahteva, ona že ve, zakaj ne čaka, dasj bi po zakonu mogla (n. pr. protest zaradi sprejema, zaradi izročitve duplikata ali izvirnika).

Izključitveni razlogi so navedeni v § 33 not. r.

§ 70, odst. 2 dodaja tem določbam o pristojnosti, da protest, ki je napravljen zoper predpis tega odstavka, ni neve-

ljaven. Če je torej sodišče napravilo protest, dasi je v njegovem okraju (neizključen) notar, je protest veljaven; veljaven je tudi protest, ki ga v primeru, da je notar izključen, napravi drug notar s sedežem v okrožju istega zbornega sodišča. Ni pa, naravno, s tem rečeno, da bi bil veljaven protest, ki ga napravi izključen notar.

Veliko olajšavo daje notarjem § 70, odst. 3: ni treba, da napravi protest notar sam (substitut), zadostuje, da ga napravi njegov »pomočnik«. Kdo je pomočnik, zakon ne določa. Ker pa pri sodišču protestov ne dela samo sodnik, nego tudi po letni razdelitvi v to določeni »sodni uradnik«, torej tudi pisarniški, treba reči, da notarjev pomočnik ni samo notarski kandidat - pravnik, marveč tudi pisarniški nameščenec, tudi ženska, gotovo pa ne sluga. Da je notar gmotno odgovoren za svojega pomočnika, naglašča zakon še posebej.⁴

2. Protestni čas. a) Protest zbog odbitega sprejema se mora napraviti v roku, ki je po zakonu ali pa v menici sami določen za predložitev menice v sprejem.⁵ Samo kadar zahteva trasat, da naj se mu v sprejem predložena menica sledeči dan še enkrat predloži (§ 23, odst. 2, promptnega akcepta torej ne bo več), se more protest zbog odbitega sprejema napraviti tudi še prvi dan po preteku zakonitega ali v menici za predložitev v sprejem določenega roka (§ 43, odst. 3). — b) Protest zbog odbitega datiranja se mora

⁴ Za prečanske kraje, izvzemši, kar se tiče notarjev, Bosno in Hercegovino, je brez pomena § 109, ki določa, da se v onih pravnih področjih, kjer še ni okrajnih sodišč in notarjev, protesti začasno naprej delajo pri onih oblastvih, ki jih delajo sedaj.

⁵ Tu treba omeniti a) da je zakoniti rok za predložitev menice povpoglednice v sprejem (lastne menice v datiranje) samo šest mesecev, trasant (izdatelj lastne menice) ta rok lahko podaljša ali skrajša, indosant more zakoniti ali po trasantu določeni rok samo skrajšati (doslej po skoro občem mnenju tudi podaljšati, §§ 22, 106); b) da sme trasant in indosant v vsaki menici — seveda ne v vpoglednici — določiti, da se mora predložiti v sprejem in da sme v takem primeru določiti tudi rok za predložitev (gl. op. 2); c) da sme trasant, ne indosant, določiti, da se menica pred določenim dnem ne sme predložiti v sprejem (gl. op. 2); č) da sme trasant razen v menici povpoglednici in v gomicilirani menici, določiti, da se sploh ne sme predložiti v sprejem (§ 21).

napraviti v istem času, kakor protest zbog odbitega sprejema. Mogoč pa poslej ne bo samo pri povpoglednici, nego tudi v onih primerih, v katerih trasant ali indosant v menici predpiše rok za predložitev menice, ki ni povpoglednica, v sprejem (gori I, 3); tudi tu je namreč datiranje potrebno (§ 24, odst. 2), kajti posledica časovno nepravilne predložitve je tudi v takih primerih prejudic (§ 52, odst. 2 in 3). — c) Protest zbog odbitega plačila se mora napraviti ob istem času, kakor po sedanjem meničnem redu, torej na plačilni dan ali na eden sledečih mu obeh delavnikov (§ 43, odst. 2). — č) Intervencijski protest zbog odbitega plačila za čast se lahko napravi tudi še prvi dan po roku za protest zbog odbitega plačila, ker se tudi plačilo za čast lahko še izvrši ta dan (§ 59). — d) Za protest zbog odbite izročitve d u p l i k a t a (izvirnika) zakon ne daje roka; po smislu bo mogoč do kraja zastaralnega roka zoper glavnega meničnega zavezanca, da celo do kraja zastaralnega roka za obogatitveni zahtevek (§§ 78, 85).

Delati se smejo protesti samo v poslovnem času (§§ 71, 102), katerega zakon ne opredeljuje. Po mojem mnenju ne gre za poslovni čas v notarski pisarni ali na sodišču, marveč za poslovni čas protesta, to že zato, ker naj se protest načelno dela v njegovi poslovnici. Torej bi niti ne bilo izključeno, da se zoper imetnika »nočnega lokala«, ki je podnevi zaprt, napravi protest ponoči. Vsekako pa se protesti ne smejo delati na zakonite praznike, ki jih bo minister pravde določil z uredbo; če je zadnji dan protestnega roka praznik, se sme protest napraviti še prvi sledeči delavnik (§§ 100, 112).

3. P r o t e s t n i k r a j. a) Protest zbog odbitega sprejema in datiranja se dela v trasatovem prebivališču (§ 20), protest zbog odbitega datiranja lastne menice povpoglednice dosledno v prebivališču izdajatelja. Odločilno je iz menice razvidno trasatovo prebivališče, pri lastni menici kraj izdaje, vendar ni izključeno, da je drugo prebivališče izrečno imenovano (§ 2, odst. 3, § 104, odst. 3); plačilni kraj, domicil, plačilno mesto kot taki za ta protest ne pridejo v poštev. b) Protest zbog odbitega plačila in intervencijski protest (gori št. 2, č) se delata na plačilnem kraju in, če

je v njem določeno plačilno mesto (§§ 26, odst. 2, 102, odst. 2), prvi na tem. c) Protest zbog odbite izročitve se dela v prebivališču osebe, ki po vsebini menice čuva v sprejem poslani duplikat (izvirnik).

Na pravilnem kraju se protest načelno dela v poslovnici, kakor že omenjeno (§§ 71, 102). Tu dela besedilo zakona izvestne težave. § 102 določa, da se vsa dejanja menične skrbnosti in opreznosti morajo izvrševati »v poslovnici, če pa te ni moči najti, v stanovanju. Ako se iz menice ne vidi, da iskana oseba ima poslovnico, treba osebo iskati v stanovanju«. Iz tega sledi, da ni nikakršne domneve, da iskana oseba ima poslovnico, to se mora videti iz menice, sicer poslovnice ni treba niti iskati. Seveda pa tudi ni treba, da je poslovnica v menici naravnost označena, n. pr. (trasat) G. P. Mesar v Ljubljani, pisarna na Šentpeterski cesti; dovolj bo, če je rečeno: g. P. Mesarju, trgovcu..., ali odvetniku itd; pri kreditnih zavodih, trgovinskih družbah in sl. bo iz firme razvidno, da je pri njih pričakovati poslovnice. Po drugi strani ne bo treba iskati poslovnice, če bo v menici zapisano G. X-u, zasebniku, ali G. X-u, sodniku, kajti urada javnega nameščenca pač ne bo smatrati za poslovnico v smislu meničnega zakona. V § 71, katerega 1. odst. naravnost citira § 102, pa je v drugem odstavku rečeno: »Ako se iskana oseba ne najde v svoji poslovnici, če jo ima, ali v stanovanju, če poslovnice nima...« in v odst. 3: »da se poslovnica ali stanovanje niso dala najti, se smatra za dokazano samo takrat, če je v protestu zabeleženo, da je protestni organ brez uspeha o tem povprašal pri krajevnem policijskem ali, kjer ga ni, pri občinskem oblastvu«. Zlasti 2. odstavek nekako — seveda ne jasno (»če jo ima«) — kaže na to, kakor da bi bilo treba na vsak način najprej iskati poslovnico in šele, če se ta ne najde (3. odstavek), stanovanje. Po mojem mnenju se da vprašanje rešiti tako-le: Ako iz menice ni razvidno, da bi iskana oseba utegnila imeti poslovnico, te sploh ni treba iskati. Če je razvidno, treba najprej iskati poslovnico (3. odstavek), če se ne najde, stanovanje. V praksi se bo moči ogniti vsem težavam, če se pri vsaki menici vpraša za poslovnico in za stanovanje, kajti dvoma ne bo, da se sme menica v poslovnici protestirati

tudi takrat, kadar poslovnice ni baš treba iskati, ker iz menice ni razvidno, da jo iskana oseba ima.⁶

Važen je § 71, odst. 4, ki določa, da protest ni neveljaven zato, ker protestni organ ni dovolj skrbno povpraševal za poslovnico ali stanovanje; protestni organ pa je odgovoren za škodo, lahko imetniku menice, lahko tudi regresnim zavezanecem, kdor pač dokaže, da ima škodo zbog nemarnosti. Izven poslovnice ali stanovanja in izven poslovnega časa se smejo protesti delati le s protestatovim privoljenjem, ki ga bo treba omeniti v protestu.

4. Protestni postopek. Protestni organ predloži menico onemu, zoper kogar naj napravi protest, in ga pozove, da naj ugotovi imetnikovi (protestantovi) zahtevi. Če se to ne zgodi, se napravi protest in sicer redni protest vedno kot posebna listina, ki mora vsebovati (§ 72):

a) Prepis protestirane menice ali kopije z vsemi opazkami in izjavami na nji; če je menica izdana v tujem jeziku, treba priložiti tudi prevod, za kateri pa zadostuje, da ga kot pravičnega potrdi oni, ki da napraviti protest, seveda je on tudi odgovoren za pravilnost. Težko bo vprašanje, ali so tuji tudi jeziki narodnostnih manjšin v naši državi, torej pri nas zlasti nemščina, v Dalmaciji italijanščina itd. Po zakonu z dne 10. maja 1920, Sl. Novine 133 a, Ur. l. 301/21, čl. 7, zad. odst. je naša kraljevina zavezana, državljanom drugega jezika kakor službenega (t. j. po ustavi srbsko-hrvaško-slovenskega), dovoliti primerne olajšave, tako da morejo svoj jezik pred sodišči rabiti ustno in pismeno. Tem bolj bi moralo to veljati za proteste, ki so sicer uradni akti, pa gotovo ne sodni *stricto sensu*. Po drugi strani treba upoštevati praktično življenje: malo bo pri nas protestnih organov, ki bi znali madjarski, najbrže nič, ki bi znali albanski: srednja pot naj bi bila ta, da ni treba prevoda, če je protestni organ več jeziku narodnostne manjšine v naši državi, na katerem je menica izdana. Nekoliko drugačno bo že vprašanje, če tuji jezik pri nas ni niti manjšinski jezik, n. pr. francoski, angleški. Jaz bi se tudi tu odrekel prevodu, če je protestni organ več jeziku, vendar pa je be-

⁶ Na vsak način pride samo § 102 v poštev v onih primerih, kjer je protest v menici sploh odpuščen (§ 45).

sedilo zakona skoro da protivno; vsekako bo praksa v vseh teh vprašanjih, ki postanejo lahko precej zamotana, če so razne menične izjave pisane v različnih jezikih⁷, morala najti dejanskim potrebam ustrezna pravila.

Nečitljive dele menice treba v protestu označiti kot take.

b) Ime ali firmo oseb, po katere zahtevi in zoper katero se dela protest.

c) Ugotovitev, da iskana oseba ni izvršila dejanja, ki se je od nje zahtevalo na temelju menice, in razloge za odklonitev, če jih pove, ali ugotovitev, da osebe v poslovnici ali stanovanju ni bilo najti, ali da se je sicer našla, pa ji iz kakršnegakoli vzroka ni bilo moči priobčiti zahteve.

č) Če trasat zahteva, da se mu menica drugi dan predloži še enkrat v sprejem, to zahtevo.

d) Kraj, uro, dan, mesec, leto in prostor (poslovnica, stanovanje), kjer se je izvršil ali brezuspešno poskusil protestni postopek. Zato, ker se ni našla poslovnica (stanovanje) ali ker protestatu ni bilo moči priobčiti zahteve, protestnega postopka ni treba ponavljati (protest ob steno, v zrak, § 71. odst. 2).

e) Datum protesta, številko, s katero je protest vpisan v protestni register, službeni podpis protestnega organa — notarski pomočnik mora v protestu ali pri svojem podpisu imenovati notarja, pri katerem je zaposlen — in uradni pečat. Ponujenih in izvršenih intervencij ni treba omenjati v protestu.

5. Ena sama protestna listina zadostuje, če se na osnovi iste menice zahteva več meničnih dejanj ali ako se isto menično dejanje zahteva od več oseb. Z odpravo večine intervencijskih protestov stvar ne bo več bogzna kako praktična, mogoča je pa še, n. pr. več trasatov, več akceptantov, hranilec duplikata in trasat. Eno treba pomniti: ne bo mogoče napraviti enega protesta o odbitem plačilu in o odbiti pozvani intervenciji pri plačilu, če se menica pozvanemu intervenijentu predloži šele dan po preteku roka za protest radi plačila.

⁷ V takem primeru bo menda treba preveda cele menice, če je tudi le del, poedina menična izjava, napisana v jeziku, ki ga treba imeti za tujega. — Ali bo tak, samo po stranki potrjen prevod zadostoval v pravi?

6. Sila važna je določba § 74, po kateri je protestat ovlaščen, da v roke protestnega organa izvrši dejanje, zaradi katerega se dela protest, kar se niti ne da izključiti z veljavnostjo zoper protestata, to se pravi, tudi ako bi protestant protestnemu organu prepovedal sprejeti plačilo, sme protestat plačati in protestni organ mora plačilo sprejeti. Tiče se pa § 74 ne samo plačila: pred protestnim organom se menica lahko sprejme, datira, njemu se lahko izroči duplikat ali izvornik.

Samo dosledno je, da protestni organ, ki prejme plačilo, tudi da pobotnico na menici (kopiji) in listino izroči plačniku.

7. Delno plačilo, ki se mora sprejeti, bodisi da je dano protestantu ali protestnemu organu, se potrdi na menici in v protestu, plačniku se da potrdilo na prepisu protestovane menice, za neplačani ostanek se napravi protest. Če se je delno plačilo dalo protestnemu organu, bo torej ta moral napraviti tudi prepis menice (§ 74).

8. Ako menični zavezanec protestantu ali protestnemu organu sicer plača celo menično vsoto, toda ne protestnih stroškov, se napravi protest in v njem to potrdi, menica pa se — brez dvoma pobotana — izroči plačniku. Regres za stroške je mogoč na temelju samega protesta (§ 75).

Vse te določbe (t. 6—8) pojasnjujejo vrsto sedaj dvomljivih vprašanj, imajo pa tudi sicer precejšen praktičen pomen. Protestantu ne bo treba hoditi s protestnim organom še enkrat k protestatu, protestni organ bo nosil znatno večjo odgovornost.⁸

9. Proteste treba vpisati po datumu in tekočih številkah v protestni register, list za listom z vso njihovo vsebino, izvorniki protestov pa se izročajo strankam, t. j. imetniku menice ali njegovemu pooblaščenču. Za pooblaščenca velja vsakdo, kdor menico v imetnikovem imenu prinese v

⁸ Brez dvoma bo to treba upoštevati pri notarskih protestnih honorarjih, n. pr. na ta način, da se bo honorar, če notar (njegov pomočnik) prejme plačilo, zvišal za izvesten, po višini plačila stopnjevan znesek, n. pr. za 1‰ ali 2‰ od prejete vsote; ta pribitek bi morda mogel tvoriti del protestnih stroškov, kar bi zlasti pri delnem plačilu ne bilo brez pomena za regresne zavezance.

protestovanje; s to določbo je odgovornost protestnih organov jako olajšana, kajti sklepati treba, da se sme odnosno mora s protestom izročiti tudi menica (§ 76).⁹

10. Iz protestnih registrov se dajejo osebam, ki so pri dotični menici interesirane, prepisi za povračilo stroškov (§ 76).¹⁰

B. Nadomestni protesti.

Zakon pozna dve vrsti.

1. Redni protest zbog odbitega sprejema ali plačila se lahko nadomesti s pismeno izjavo protestata (trasata, akceptanta, izdatelja lastne menice, naslovljenca v sili, akceptanta za čast, gotovo tudi obračunovališča (§ 37) in plačilnega mesta (§ 26, odst. 2 in § 100, odst. 2), ki se zapiše na menico, datira in jo protestat podpiše.¹¹ To nadomestilo rednega protesta pa je dovoljeno le, če privoli imetnik menice, treba torej sporazuma protestanta in protestata. Dvomljivo je, ali ima zakon tu v mislih imetnika menice v tehničnem smislu, t. j. remitenta ali po indosamentih legitimirano osebo, ali ne. Po mojem mnenju treba gotovo reči, da to velja pri plačilu, drugače pa je morda pri akceptu, kajti akcept sme zahtevati tudi goli detentor (§ 20). Vendar bi se tudi tu dalo zastopati strožje mnenje, kajti prav § 20 imenuje imetnika (v tehničnem smislu) in detentorja, § 77 pa samo imetnika.¹²

⁹ V uredbi o protestnih registrih in honorarjih bo treba s to določbo računati in morda določiti, da sme notar zahtevati plačilo honorarja, preden izroči menico in protest. Kaj bo veljalo, če je protestni organ sprejel plačilo, ali ga bo smel izročiti takemu pooblaščenцу? Zakon molči in jaz bi dvomil, ali se sme vprašanje potrditi na podstavi § 76.

¹⁰ Tudi točka, ki se ne bo smela prezreti v pravkar omenjeni uredbi.

¹¹ Bistveno je pač, da trasat izjavo sam podpiše, da bi jo sam moral zapisati celo z datumom vred, se ravno tako ne bo zahtevalo, kakor ni treba, da trasant sam napiše menico, indosant indosament itd.

¹² Seveda bo treba kot pristanek imetnika v tehničnem smislu smatrati pristanek osebe, katero je imetnik, tudi izven menice, pooblastil, da menico predloži v sprejem ali plačilo. Ne bi pa šel tako daleč, da bi v smislu § 76, odst. 1 (gori A, št. 9), vsakogar, ki menico predloži v imetnikovem imenu, imel za pooblaščenega, da odloča o načinu protesta; § 76, odst. 1, je izjemna določba pri rednem protestu.

Za veljavnost tega nadomestnega protesta je potrebno še, da se v protestnem roku vpiše v protestni register, s čemer naj se preprečijo zlorabe s krivim datiranjem zamujenih protestnih izjav. Vpis v protestni register mora protestni organ potrditi na menici ali alonži (§ 77, odst. 1).

Izmed poedinih, pri rednem protestu obravnavanih točk treba tu omeniti to-le: protestni čas je isti, prav tako protestni kraj, protest ob steno ali zrak pa seveda ni mogoč; vsebina protesta je jako enostavna, »ne sprejem«, »ne plačam«, datum in podpis zadostuje, razlogov ni treba; točki A 5 in 6 ne prideta v poštev; glede delnega plačila velja, da bo delno plačilo na menici potrdil protestant ali dal pobotan predpis, za ostanek pa bo dal trasat izjavo; nemogoč je primer t. A. 8; glede točk A, 9 (vpis v register) in 10 bo morala potrebna navodila dati uredba o protestnem registru, zlasti bodo prepisi iz njega mogoči le, če se v uredbi predpiše, da treba v register vpisati celo menico s protestno izjavo, ne pa morda samo izvestne, za identifikacijo menice zadostne podatke.

Brez dvoma bo nadomestni protest po § 77, odst. 1, lahko jako olajšal protestovanje, zlasti pri kreditnih zavodih, kjer je domicilovanih mnogo menic, in pri obračunovališčih. Zlasti depotne in kavcijske menice — blagovnih je danes itak razmerno malo —, ki se redno izdajajo in blanco in so često domicilirane pri kreditnem zavodu, kateremu služijo kot kritje, se bodo lahko protestirale na ta način. Nadomestni protest po § 77, odst. 1, bo lahko tudi cenejši od rednega protesta, ker protestni organ z njim ne bo izgubil mnogo časa: samo za vpis v protestni register.

2. Samo protest radi plačila in samo pri menicah do všteti 500 Din sme minister pravde z uredbo olajšati na ta način, da protestni organ (A, 1) po zahtevi protestanta, namesto rednega protestnega postopka, vsem meničnim zavezancem s priporočenimi pismi pošlje prepise menice s pripombo, da je menica protestirana radi plačila. Protest bo treba smatrati za napravljen z odajo pisma na pošto, pravočasen bo torej, če se to zgodi, pre-

den poteče protestni rok. Da je tako, sledi iz določbe, da se o tem postopku protestantu da potrdilo in da se mora to potrdilo v protestnem roku vpisati v protestni register. (§ 77, odst. 2).

Podrobnosti, ki jih velja omeniti, bi bile te: določbe o času in kraju rednega protesta ne pridejo v poštev, razen že omenjene časovne, pristojen pa bo oni protestni organ, ki bi bil pristojen za redni protest, vsebino potrdila bo morala prepisati uredba, vsekako bo treba v protestni register prepisati tudi celo vsebino menice, sicer ne bodo mogoči prepisi iz njega; določba A 5 ne pride v poštev, težko bo pa ta način protesta vporabiti, če pojde za intervencijski protest; prav tako ne bodo prišle v poštev določbe v A, 6, 7, 8.

Praktičen pomen bo imel ta protest tam, kjer bi nadomestni protest po št. 1 iz kakršnegakoli vzroka ne prišel v poštev, redni protest pa bi bil, n. pr. radi velike oddaljenosti protestnega kraja, razmerno drag; po drugi strani bo moralo biti število meničnih zavezancev dovolj majhno, da prepisi in stroški priporočenih pisem ne bi presejali stroškov rednega protesta in notifikacije.

C. Poštni protest.

Zakon ga ne ureja, nego dovoljuje le, da ga minister pravde z uredbo uvede v sporazumu z ministrom pošte in telegrafa. Za celo državo se to pač še dolgo ne bo moglo zgoditi, za večja mesta bi bilo sicer tehnično mogoče morda že sedaj, vendar bi veljalo počakati, ali in kako se bodo obnesli nadomestni protesti, ki dajejo jako znatne olajšave. Dvomljivo je namreč, ali bi pošta mogla in hotela prevzeti odgovornost za pravilnost svojih protestov.

Književna poročila.

Dr. Natko Katičić: Pravo i država. Pokušaj jedne teorije prava uz kritiku normativne škole u pravu. («Rad» Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 235., str. 146. — 200.).

Pisac je u toj raspravi — kako se vidi već iz samog natpisa — htio naći jednu ispravnu i dosljednu teoriju prava. Kao ishodište razmatranja uzeo je u glavnom rezultate normativne škole, koju podvrgava kritici.

Rasprava se dijeli na kratki uvod i tri poglavlja: I. Pravo; II. Sadržaj prava; III. Država i pravni poredak.

U uvodu daje pisac metodički putokaz, koji bi imao dovesti do cilja rasprave. Ako se hoće istraživati odnos prava i države, mora se znati, što o su pravo i država. «Napose nauka o pravu mora biti načistu o svom predmetu, pravu, ako će da pita, da li i koliko može i država biti predmetom njena istraživanja.» Država ići će samo toliko u okvir nauke o pravu, koliko je i sama država pravo. Za iznalaženje pojma prava pisac se služi indukcijom. Oznake definicije prava bit će formalne, t. j. one će apstrahirati od konkretnog sadržaja prava, koji može biti vrlo različit. Pravo se ukazuje kao množina pojava, koje se odlikuju posebnim, karakterističnim vanjskim oblikom. Problem ispravnog prava, pravednosti, pisac sasvim opravdano isključuje iz kruga svojih istraživanja.

U I. poglavlju pisac izabire kao polazno stajalište kolektivističko shvaćanje društva, a pobija u kratkim potezima individualističko shvaćanje Comtea, Spencera i Kelsena. Pravo je takodjer pojava društva. Društvo traži izvjesno ponašanje pojedinca i na nj reagira bilo difuznom, bilo organizovanom sankcijom. Ova potonja je pravna sankcija, koju imaju primijenjivati posebni društveni organi, snabdjeveni vlašću zapovijedanja. Prema tome je pravna norma zapovijed socijalnog organa, koji za izvjesno ponašanje naredjuje sankciju. Staviv u svoju definiciju prava zapovijed, t. j. jedan psihički akt, pisac dolazi u svijesnu opreku s Kelsenom. Tom zgodom izlaže on nauku normativne škole i polemički dokazuje opravdanost svoga stanovišta. Piscu uspijeva dokaz, da normativna škola ipak ne može izbjeći, a da ne prekorači krug isključivog promatranja sadržaja prava, jer mora za karakteristiku svog pojma pravne norme uzeti pozitivitet, a time je promatranje posve skrenulo u područje psihičkih procesa: ono je (po naučanju normativne škole) van nauke o pravu. Po tom normativna škola ne može u krugu pravne spoznaje odrediti sam objekt svoga istraživanja. Ona je osudjena raditi s pretpostavljenim sadržajem pravnih norma, a da ne može sama odrediti njihovu bit.

U II. poglavlju pisac istražuje, zašto se pravna znanost stalno ograničuje na dogmatsko obradivanje prava, što je baš normativna škola uzdigla do načela i dosljedno provela. Raščinjavajući misaoni proces kod dogmatskog promatranja prava pisac utvrđuje, da pravnodogmatsko promatranje stvari nije promatranje stvari kao takvih, nego logična veza

između njih i pravnog poretka. Nesporazumci, koji u tom pogledu postoje u nauci, imaju korijen u činjenici, da se spoznaja o biti pravnog promatranja razvila vrlo kasno. Prvi nesporazumak je u tom, što se pravno promatranje predmeta istovjetuje sa stvarnim promatranjem. A to nije i ne može biti. T. zv. «juristički kvaliteti» kao osobnost, djelatna sposobnost ili aktivno izborno pravo samo su kratice za sadržaj nekih normi. To su pojmovi iz sadržine prava, ali nauka dala se zaveći, te su mnogi izjednačenjem tih «pravnih kvaliteta» i empirijskih svojstava porušili granicu između promatranja prava i promatranja drugih predmeta.

Kao što možemo svaki predmet promatrati pravnodogmatski, t. j. ispitivati one sadržaje prava, koji su u vezi s tim predmetom, tako možemo promatrati i empirijskim načinom dobiveni pojam prava. «Pitanje: što je pravo? ima dakle dva smisla.» Pravna znanost nesvjesno je gojila pravnodogmatsko promatranje prava, što pisac obrazlaže historijskim razvojem. Taj razvoj prati pisac u kratkom prikazu sve do normativne škole, koja u reakciji proti empirijskoj metodi historijske škole odbija empirizam i svjesno se ograničuje na ispitivanje samog sadržaja prava. Pisac u polemici s izvodima normativne škole dokazuje, da je takvo ograničenje ne samo štetno, već i nepotrebno.

Dosadanjim izlaganjem pisac je svestrano pripremio izvode III. poglavlja o odnosu prava i države. Izraz: zamisliti ili shvatiti državu «pravno», može imati dva značenja. U prvom redu možemo shvatiti pravno samo ono, što i jest pravno. Država je onda pravo ili dio prava. S druge strane možemo državu pravno promatrati tako, da empirijski danu činjenicu države dovodimo u logični savez sa sadržajem pravnih norma. Riječima piščeve terminologije pitanje se postavlja ovako: «što sadržava pojam iz sadržine prava, država, koji se odnosi na empirijski pojam, državu?» Rješenje toga pitanja ovisi od rješenja nekih pretpostavka: 1. Da li je država empirijska pojava, i ako jeste, koji je njen odnos prema empirijskoj pojavi prava; 2. da li je država pojam iz sadržine prava, i ako jeste, što sadržava taj pojam (u kakvom je odnosu prema ukupnom sadržaju pravnoga poretka); 3. opstoji li uporedo empirijska činjenica i opet posve nezavisan pojam iz sadržine prava, što mi oboje nazivamo državom; a ako opstoji, ima li između njima kakav odnos i kakav je taj odnos? Na ta pitanja pisac utvrđuje, da je država empirijska stvarnost, socijalna pojava poput prava. Prema empirijskoj činjenici prava država kao empirijska činjenica stoji u funkcionalnoj vezi, ona je tvorac prava. S druge strane postoji također država kao pojam iz sadržine prava. «U tom smislu država izražava jedinstvo sistema sadržaja pravnih normi.» Država u empirijskom smislu je proizvod sociološke sinteze, a država kao pojam iz sadržine prava je proizvod pravnodogmatske sinteze naše spoznaje. Za ovaj drugi pojam pisac predlaže naziv **pravni poredak**. Jedinstvo državnog pravnog poretka izvodi pisac iz sadržaja pravnih normi, jer u svakoj pravnoj normi ima jedno ponašanje, što ga možemo sociološki uračunati jedinstvu

empirijske činjenice države. To je čin sankcije. Država i pravni poredak su dvije različne činjenice, što pripadaju dvim različitim spoznajnim redovima, a stoje u vezi time, što jedinstvu države odgovara jedinstvo pravnoga poretka.

To bi bio kratak izvod rasprave. Već po njem se vidi, da pisac veže svoja istraživanja na rezultate normativne škole, i ako ne usvaja neke njene temeljne zasade, šta više sama rasprava očita je reakcija proti toj školi. Nasuprot je pisac i u metodi i u mnogim rješenjima kao i u načinu izražavanja neposredno nadovezao na normativnu školu, čiju je literaturu dobro proučio. Zasluga je piščeva baš u tom, što je one tvrdnje normativne škole, koje mu se nijesu činile osnovanima, nastojao pobiti vlastitim oružjem te škole. Tu se pisac pokazuje kao samostalan mislilac, koji se ne poklanja ni pred jednim od najsugestivnijih predstavnika moderne pravne znanosti. Odmah prve dvije temeljne misli piščeve protuslove Kelsenovoj nauci: kolektivističko shvatanje društva i potreba empirijske induktivne metode za iznalazjenje sadržaja pravnih normi.

Kolektivne socijalne pojave su one, koje imaju svoj uzrok u prirodi cjeline ili društva. Kolektivističko shvaćanje ima još i tu prednost, da stvara pojam društva na isti način kao druge prirodne nauke. Zato bi prigovor mitologije ili misticizma pogadjao u istoj mjeri sve prirodne nauke. Kelsenov prigovor, da nema nadindividualnih psihičkih činjenica, odbija pisac svojim tumačenjem, da pridavanje nadindividualnog značaja pojedinih pojava znači samo to, da ih ne možemo tumačiti iz samog područja individua. Kelsen prigovara, da kolektivističko shvaćanje nedopustivo zbraja, gomila individualne psihičke pojave, ali njegov prigovor je promašen, jer se tu ne radi o kvantitetu, o gomilanju, već o kvalitetu, naime o spoju.

Pravna norma nije označena samo logičnom formulom, deduktivnim izvodenjem iz više norme, već je pozitivna samo ona norma, što u svijetu zbivanja djeluje na ponašanje ljudi. To se pak ne da saznati dedukcijom, već jedino empirijskim putem. I tu se nalazi opozicija proti Kelsenu. Kelsen, čuvajući čistoću metode, ispituje samo sadržinu pretpostavljenog nekog prava, ali ipak mora izaći iz nametnutih si granica istraživanjem djelotvornosti datih norma. No dok Kelsen ovdje dolazi u protuslovlje s postulatima vlastite nauke, piscu je potreba empirijske metode posve u skladu s njegovim shvaćanjem društva, prava kao društvene pojave te opsega pravne znanosti. Zanimivo je, da je reakcija proti Kelsenu dovela prije mnogo godina prof. Pita-mica do jednakih rezultata u raspravi «Denkökonomische Voraussetzungen der Rechtswissenschaft» (Ztschr. f. öff. Recht, 1917). Pisac tu raspravu nije poznao, pa je nezavisno postignuta suglasnost najbolji znak za ispravnost piščevih misli.

Ima u raspravi još mnogo uzgrednih spomenutih misli, koje zaslužuju pažnju i dokazuju, da je pisac temeljito razmislio i izgradio čitav sustav. Pravo se piscu osniva na uvjerenju, na sudu o socijalnoj vrijednosti. Po razlici u kvalitetu i intenzitetu čuvstva govorimo o moralu,

konvenciji, običaju, modi. Svagdje ovdje imademo mediferencirane, difuzne sankcije kao reakciju društva na neko ponašanje. Naprotiv kod prava sankcija dolazi od izvjesnih organa, koji se pojavljuju uslijed načela diobe rada na onom stupnju društvenog razvoja, kada su se socijalne vrijednosti razvile do stanovitog stupnja odredenosti i intenziteta. To izlaganje piščevo podsjeća na Duguita (ispor. *Traité*, 2. izd., I, str. 42., 63. i dr.).

Zanimivi su takodjer piščevi izvodi o postanku pravne značnosti i o njenom sustavu. Nauka o pravu nastala je, da udovolji praktičnim potrebama života. Ljudi su trebali imati znanje o normama, da mogu prema njima udesiti svoje ponašanje. Ali nauka o pravu ne smije se ograničiti na ispitivanje sadržaja prava, već treba da obuhvati problem prava u cijelosti i svestrano. Opći dio takve nauke o pravu morao bi biti podijeljen po raznim gledištima, te bi se tu nalazila opća sociologija, psihologija i biologija, te napokon opća dogmatika prava.

Država je piscu socijalna činjenica, neko socijalno jedinstvo. Ona postoji i kod vrlo primitivnih naroda, dašto u vrlo primitivnom obliku: i država nomada je država. Država je sinteza ljudi, državni je narod zbroj elemenata države. Suverenost države, t. j. mogućnost, da se sve socijalne pojave unutar nje izvedu i protumače pomoću nje bez regresa na više jedinstvo, postoji samo na vrlo primitivnom stupnju razvoja. «Kao što izolacija prelazi u kolaboraciju, tako se i amorfnu gomilu nezavisnih država pretvara u koncert sila, ovaj u savez naroda, a negdje daleko pomalja se već i civitas maxima, jedinstvena, suverena svjetska država».

Koncepcija države kao pravne osobe, uopće piščeva koncepcija pravne osobe, slična Saleillesa. To je jedan dokaz više, da kraj razvijenog stanja današnje nauke svijesno odvajanje od naučanja jednoga smjera često dovodi — ma i nesvjesno — do već bilo gdje iznesenoga sličnoga naučanja drugoga smjera. Tako i podatnost i sloboda, što ih pisac stavlja kao postulat za pravnu konstrukciju, podsjećaju na izvode Gényza.

U načinu obradbe pisac je pod jakim utjecajem svoga učitelja Kelsena. Poput Kelsenovih rasprava, gdje se ulazi odmah in medias res, pisac nije u uvodu dao ekspoziciju problema, čime se u početku otežčava razumijevanje piščevih izvoda. Poput Kelsena pisac upotrebljava — u mnogo blažem obliku — način osobnog razračunavanja s protivnikom. Vrlo je dobra piščeva zamisao, da često pravi poredbe s prirodnim naukama, u čemu vanredno uspijeva.

Po svemu valja reći, da je pisac svojom raspravom dao ozbiljan i vrlo vrijedan prinos našoj pravnoj književnosti, pa treba željeti, da takvim radom nastavi.

Dr. Juraj Andrassy.

Alfred Verdross: *Le Fondement du Droit International*. — Extrait du Recueil des Cours de l'Académie de Droit International. Paris 1928, Librairie Hachette. P. 73.

Akademija za internacionalno pravo v Haagu, ustanovljena po svetovni vojni s pomočjo Carnegie-fonda za svetovni mir, prirejuje vsako poletje serijo predavanj iz vseh panog internacionalnega prava, ki izhajajo v posebni zbirki knjigarne Hachette v Parizu. Predavanja, ki jih je imel dunajski profesor Verdross l. 1927, so sedaj publicirana pod zgornjim naslovom.

Ker je pisatelj razkladal svoje ideje o tem vprašanju deloma že v knjigi «Die Einheit des rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung» 1923 (o kateri sem poročal v članku «Enotnost pravne vesoljnosti» v Slov. Pravniku 1924, št. 1. in 2.), se ustavim samo pri nekaterih točkah sedanje publikacije.

Zanimivo je slediti peripetijam v zgodovini meddržavnega prava. V starem veku je bilo več docela različnih sistemov tega prava; šele krščanstvo je s svojim pojmovanjem enotnosti človeškega rodu uveljavilo univerzalistično koncepcijo, ki se izraža v srednjem veku v centralni oblasti cesarjevi in zlasti papeževi. Dasi se je ta enotnost radi reformacije razcepila v neodvisne države, so vendar veliki znanstveniki, Victoria in Suarez, rešili univerzalistično koncepcijo s tem, da so za nove razmere postavili temelj internacionalnega prava v splošni sporazum med državami. Ker pa mora ta sporazum dobiti od nekod svojo obvezno moč, sta šla Suarez in Grotius še dalje zasidrajoc intern. pravo v principu, da se morajo obljube izpolniti (pacta sunt servanda). To je po njihovem mnenju princip naravnega prava, obenem spada to pravilo v splošno moralo. Proti koncu XVIII. stoletja se pojavi ostra reakcija zoper naravno pravo s strogim juridičnim pozitivizmom. Temelj internacionalnega prava se išče v posamezni, izolirani državi. Tega nazora so bili že stari Rimljani in njihovi kontrahenti, ki pa so vendar dajali s prisego svojim obljubam višjo sankcijo. Toda vsaka pogodbeni stranka je prisegala pri svojih bogovih, tako da ni bilo skupne višje baze. Internacionalni kontrakt je sestojal iz dveh pogodb, od katerih je bila vsaka sklenjena med eno stranko in njenimi bogovi v korist drugi pogodbeni stranki (pactum in favorem tertii). Dočim je bila tedaj vendar neka višja volja, dasi brez skupne baze, pripoznana kot izvor obveznosti, je moderna teorija, predstavljena zlasti po Jellinekcu, mislila najti razlog obveze v avtolimitaciji (lastni omejitvi) države same. Taka utemeljitev ne more zadovoljevati, ker je pač jasno, da se more zgolj lastna omejitev kake države po njej sami (n. pr. pri kaki revolucionarni spremembi) zopet odpraviti, kar pomenja vrhovnost državnega prava. Proti temu pa stojijo važni po Verdrossu navedeni pravni akti in izjave iz internacionalne prakse. Ta stalna praksa je tudi potrjena z razsodbo stalnega sodišča za internacionalno pravosodstvo z dne 25. julija 1926: «V pogledu internacionalnega prava so državni zakoni samo dejstva, tako kakor sodne sodbe in administrativni ukrepi». Zasidranje meddržavnih obvez v pravu posamezne države je torej tudi v praksi odklonjeno. V najnovjšem času se je pojavila teorija (zlasti prof. Triepel), koji je temelj internacionalnega prava kolektivna volja, izražena v spo-

razumu (Vereinbarung) med državami. Toda — pravi Verdross — skupna volja držav ne more biti drugo nego volja organov, ki je kot skupna volja priznana po pravilu, katero stoji nad voljami posameznih držav, kajti le tako more biti skupna volja ne samo neodvisna od prava (in njegovih sprememb) v posameznih državah, temveč tudi — to je treba posebno poudariti — zanje obvezna. Kakor znano, se je v zadnjih desetletjih pojavil zoper teorijo volje oster odpor od zelo ugledne strani (Krabbe, Kelsen, Duguit), ker predpostavlja vsaka pravna volja obstoj neke pravne norme. Vendar pa ne more biti najvišja norma zopet pravna, ker bi kot taka morala zaviseti od neke pravne norme, če pa zavisi, ni najvišja itd. Zato mislita Kelsen in Anzilotti, da moramo najvišjo normo smatrati le za hipotezo analogno naravoslovni hipotezi. Verdross odklanja tako konstrukcijo kot golo fikcijo, češ da se da naravoslovna hipoteza verificirati po izkustvu, dočim se pravne norme, ki so predpisane o dolžnostih, obveznostih, ne dajo dokazovati po dejanskem ravnanju ljudi; temeljne norme torej ne morejo biti hipoteza, morajo biti aksiom, kojega resničnost je treba dokazati po drugi nego po eksperimentalni metodi. Zato se mnogi vračajo k teoriji naravnega prava (Cathrein, Mausbach, Schilling, Nelson, Le Fur, Ebers). Napram tej teoriji na eni in pozitivizmu (n. pr. Bergbohm, Kelsen) na drugi strani pripozna Verdross pozitivno pravo kot od morale različno vrednoto, smatrajoč pa to razliko samo za relativno, ne za absolutno; čut pravičnosti se menja, ne pa pravičnost, kot objektivna in absolutna vrednost, ki je človek ne ustvarja, temveč ki jo more samo konstatirati. Navzlic vsej historični relativnosti pozitivnega prava so vendar, pravi Verdross, neke etične ideje, ki so splošno priznane, n. pr. svetost internacionalnih pogodb; pravilo «pacta sunt servanda» ni samo pravna norma, temveč tudi etična, to je, da je evidentna vrednota, namreč taka, ki izhaja logično iz kakega absolutnega pravila, n. pr. iz pravila «suum cuique». Ako je pravilo «pacta sunt servanda» višje od volj držav, potem so, kakor Verdross s pravico trdi, tudi pogodbe, sklenjene po tem pravilu, nadrejene državnim voljam. Internacionalno pravo je torej nadrejeno državnemu; zakonodavec internacionalnega prava ni država, temveč skupnost spoznane sklepaajočih držav, torej najmanj dveh.

Verdross pobija s prepričevalnimi razlogi dualistično teorijo (zlasti Triepel), po kateri so internacionalno pravo na eni in prava raznih držav na drugi strani popolnoma ločeni pravni sistemi, in dokazuje nujnost unitaristične teorije, ki je vidna tudi v paktu o društvu narodov (čl. 15, al. 8.) in posvedočena po praksi pred svetovno vojno in po nji. Nadalje je ta teorija, ki postavlja internacionalno pravo nad državnim, podprta tudi po funkcioniranju internacionalnega prava. Norme tega prava so namreč večinoma naslovljene na države in ne na posamezne osebe, do katerih prihajajo šele po normah državnega prava. Nadalje zanemarja dualistična teorija, ki vidi samo splošna pravila internacionalnega prava na eni in državno pravo na drugi strani, drugi način udejstvovanja meddržavnega prava, namreč direktno legislativno, admi-

nistrativno in pravosodno delovanje internacionalnih organov, tako na ozemlju, ki spada kakor tudi na takem, ki ne spada h kaki državi. Primeri so: od društva narodov postavljena komisija za vladanje Saarskega bazena, evropska donavska komisija in neke druge rečne komisije, pravna razmerja «coimperium»a in «condominium»a (kamor spadajo tudi «mandati» društva narodov).

V zadnjem poglavju dokazuje Verdross z vso jasnostjo, da je — v skladu z naravnopravno teorijo preteklih stoletij — obstoj internacionalnega prava z absolutno suverenostjo države nezdržljiv, da je ginevanje tega pojma tudi v praksi, zlasti v judikaturi stalnega sodišča za internacionalno pravosodstvo vidno; beseda suverenost se sicer lahko obdrži, toda le v smislu kompetence, ki jo imajo države po internacionalnem pravu; ta kompetenca se menja s spremembo stvarnega obsega tega prava. Avtor končuje z ugotovitvijo, da ima internacionalna skupnost «kompetenco o kompetenci», kar pa tudi ni absolutna suverenost v smislu samovolje; pravno sicer neomejena, je vendar ta skupnost podvržena pravilom humanitete in pravičnosti.

Ostane samo še odprto vprašanje, kam spadajo ali od kod pridejo pravila humanitete in pravičnosti. Abstrahirati jih iz človeških čustev o humanosti, pravičnosti, solidarnosti itd. bi pomenilo postaviti pravo in pravno sigurnost na nesigurno podlago spreminjajočih in med seboj se borečih, neenotnih čustev. Res je sicer, da je človek tudi po svoji naravi, t. j. po svojem čustvu solidaristično razpoložen, pravičen, human — toda samo nasproti nekaterim. Nasproti drugim pa ima po svoji naravi nasprotna čustva mržnje, zavisti itd. (homo homini lupus). Vprašanje je celo, ali niso v splošnem ta čustva kvantitativno in kvalitativno jačja. Prvoomenjena čustva navadno smatramo za altruistična, so pa vendar egoistična, ker so in dokler so v skladu z naravnim razpoloženjem. Altruistično bi prav za prav bilo šele premagovanje naravnega čustva mržnje, ali vsaj indiferentnosti; tako protinaravno dejanje pa ne more imeti svojega racionalnega razloga v naravni, temveč samo v nadnaravni sferi. Pravo, ki hoče kot objektivno, to se pravi od menjajočih se subjektivnih čustev neodvisen red urejati očne med ljudmi, zapoveduje tudi antiegoistično ravnanje; trditev, da je tako ravnanje vendar egoistično, češ da je vse pravo neko vzajemno zavarovanje in zaradi tega vsaj posredna zaščita egoističnih interesov, ne drži n. pr. napram močnemu, ki ne potrebuje takega zavarovanja ali ki vsaj misli, da ga ne potrebuje, kar velja zlasti za internacionalne razmere, kjer tekmujejo najjačje organizacije, države. S tem ni rečeno, da je internacionalno pravo samo tedaj mogoče, ako vlada zgolj altruizem na svetu (v takem idealnem svetu bi postalo pravo sploh nepotrebno in bi zadostovala morala), rečeno je samo, da predpostavlja internacionalno pravo kot ideja, da so njegove norme prežete s solidarističnim, humanitarnim duhom, torej z nečim, kar zahteva zatiranje nekih naravnih človeških čustev in kar se da racionalno opravičevati ali pojasnjevati le z nadnaravnimi motivi. Solidarizem, humanitarnost itd. so seveda

idejni temelji internacionalnega prava, toda racionalno-kritično gledano ne morejo ti temelji sami zase obstati in potrebujejo sami še nadaljnega temelja, ki pa spada v sfero transcendentalnega sveta, religije. Ni potrebno še posebej dokazovati, da je tista religija najtrdnjši temelj internacionalnega prava, katera najintenzivneje zapoveduje premagovanje anti-egoističnih in s tem antisocialnih čustev. **Dr. Leonid Pitamic.**

Dr. Josip Butorac: Savremeno proučavanje konjunktura. Publikacija Trgovačke i obrtničke komore u Zagrebu. Zagreb 1928.

Po vzorcu Zed. držav S. A. in naprednih evropskih držav se pričenjajo tudi pri nas zanimati za moderne metode proučevanja gospodarskih konjunktur. V zadnjem letniku «Zbornika znanstvenih razprav» je bilo v razširjeni obliki priobčeno moje predavanje o «Novih metodah proučevanja konjunktur in gospodarski prognozi», ki sem ga imel spomladi l. 1928 v društvu «Pravnik». V publikaciji Osrednjega urada za zavarovanje delavcev «Radniška zaštita» (št. 9. — 10. iz l. 1928) je izšla razprava dr. Josipa Butorca o «Sezonskom karakteru kretanja našega osigurano radništva», v kateri so izračunjene sezonske variacije in tkzv. sekularne izpremembe števila zavarovanih delavcev. O tej razpravi sem priobčil v isti reviji (št. 11. — 12. iz l. 1928) kratek članek «Povodom razprave dr. Josipa Butorca»; pozdravil sem omenjeno razpravo kot prvi poskus uporabiti matematično-statistične metode za obdelavo podatkov jugoslovanske gospodarske statistike. Sedaj imamo novo publikacijo dr. J. Butorca «Savremeno proučavanje konjunktura».

Ta spis obsega 45 velikih strani in sestoji iz štirih delov ter zaključka. V I. delu (O konjunkturi) razlaga avtor, kaj je konjunktura in v čem se razlikuje od strukture gospodarstva: konjunktura je «jedna vrlo promjenljiva površina — kora» gospodarstva, struktura pa njegova «manje više postojana jezgra»; dalje podaja avtor opis konjunkturnega cikla in posameznih njegovih faz. V II. delu (Konjunkturne karakteristike tržišta) razmotriva avtor blagovni, denarni, kapitalski in delovni trg, ozirajoč se pri analizi vsakega teh trgov na posebnosti jugoslovanskega narodnega gospodarstva. V III. delu (Ciljevi istraživanja konjunktura) razlaga avtor na kratko smotre znanstvenega proučevanja konjunktur. V največjem po obsegu IV. delu (Metode rada) razlaga avtor matematično-statistične metode proučevanja konjunktturnih krivulj-barometrov. Tu nahajamo karakterizacijo raznih povprečnih količin in posebnih načinov «čiščenja» gospodarskih krivulj od sezonskih variacij ter sekularnih izprememb. Avtor govori tudi o prognozi konjunktur in omenja mogoče korelacije. Slednjič v kratkem zaključku govori avtor o ustvarjenju jugoslovanskega nacionalnega konjunktturnega barometra. Takšna je bogata, zanimiva in zelo aktualna vsebina tega novega spisa.

Težišče spisa leži v IV. delu, kjer razlaga avtor na podlagi razprave dr. H. Henniga «Die Ausschaltung von saisonmässigen und säkularen Schwankungen aus Wirtschaftskurven» (Vierteljahrshefte zur Konjunkturforschung, Ergänzungsheft 1. Berlin. 1926), kako se po harvardski metodi

izračunavajo sezonski koeficienti in eliminirajo sezonske variacije, kako se dalje izračunava linearni ozir. parabolični «trend» in se z njegovo pomočjo eliminirajo tudi sekularne izpremembe, tako da se dobivajo skoraj čiste konjunkturne ali ciklične krivulje, ki omogočajo diagnoziranje ozir. prognoziranje faz konjunkturnega cikla.

Avtor pojasnjuje izvedbo matematičnih operacij z raznimi konkretnimi primeri iz jugoslovanskega gospodarskega življenja ter ilustrira dobljene rezultate z lepo izvršenimi grafičnimi predočitvami.

Spis se ne pogloblja v teorijo omenjenih matematično-statističnih metod in se ne dotika različnih spornih vprašanj, ki so bila v zadnjem času stavljena v kritični literaturi. Avtor podaja gotove formule in čisto popularno na konkretnih primerih kaže, kako se te formule uporabljajo. Taka popularizacija je zelo važna, ker uvaja na olajšan način v nove metode, za katere je že čas, da se pričnejo uporabljati tudi v Jugoslaviji. S tega vidika je treba posebno pozdraviti to publikacijo.

Nedostatek spisa je v tem, da skoraj popolnoma ignorira korelacijsko metodo. Iz spisa se nič ne izve o tem, kako se izračunavajo korelacijski koeficienti in kako se uporabljajo za proučevanje konjunktur. To je tembolj obžalovanja vredno, ker brez uporabe korelacije ne more izhajati nobeno sistematično proučevanje konjunktur. Omenjeno vrzel v knjigi dr. J. Butorca razjasnjujem le s tem, da se je avtor posluževal predvsem gori navedene razprave dr. H. Henniga, katera ne vsebuje nauka o korelaciji. Toda literatura o korelaciji je sedaj tako obširna (gl. literaturo, navedeno v moji razpravi v «Zborniku znanstvenih razprav»), da bi na podlagi te literature, n. pr. Czuberjeve knjige ali lepo in zelo elementarno spisanih knjig P. Ginesteta in E. Lacomba avtor lahko izpopolnil ta del svojega spisa.

Težko se je tudi pridružiti temu, kar govori avtor o korelaciji. Tako piše n. pr. na str. 28: nije teorija o korelaciji još dovoljno izradjena i zato se stupanj korelacije redovito izrazuje s «jak», «srednji», «slab» i «nikakav». Dejansko pa je teorija o korelaciji v zadnjih časih močno napredovala, posebno kolikor gre za kriterije zanesljivosti izračunjenih korelacijskih koeficientov in na njih zgrajenih enačb regresije. Na isti strani identificira avtor korelacijo s kavzalno zvezo. «Ako je koeficient korelacije 1, tad je kavzalna veza jedne i druge pojave maksimalna...» To ne odgovarja bistvu korelacije. Korelacija daje le pobudo za poiskanje kavzalne zveze, sama po sebi pa še nič ne govori o tej zvezi, ker še ne smemo sklepati, da je «post hoc» že obenem «propter hoc», ako sledi en pojav pravilno drugemu. Korelacija je le simptomatika, kar pa ne uničuje njenega praktičnega pomena za prognoziranje gospodarskih pojavov.

Navedeni nedostatki ne zmanjšujejo vrednosti spisa dr. J. Butorca. Vsak, ki bi se hotel seznaniti vsaj z enim delom novih metod, bo bral ta spis z veliko koristjo.

Interesantne so tudi avtorjeve pripombe glede proučevanja jugoslovanske konjunktura. Avtor pravilno pripominja, da za to proučevanje

ni možno uporabljati brez izprememb konjunktur barometre, sestavljene v drugih državah. Za Jugoslavijo morajo biti na podlagi sistematičnega proučavanja njenega gospodarstva sestavljeni lastni barometri. Pravilno pripominja tudi avtor, da je možno za sestavljanje konjunktur barometrov uporabljati le podatke od začetka l. 1926 naprej, ker le od tega časa «je naime naš privredni život usljed stabilizacije nacionalne valute došao u prilično normalnu kolotečinu (tr. 44). Pravilna je slednjič pripomba, da za sistematično proučavanje konjunktur treba izpopolniti in izboljšati gospodarsko statistiko Jugoslavije.

Bolj dvomljiva pa je zahteva, da bi se vodilo tako proučavanje «zasebno za zapadne, a zasebno opet za istočne krajeve», ker «postoji u nas zasebno Jadransko i zasebno Egejsko, resp. Balkansko područje», za kateri «kao privredni bi centri mogli pak doći u obzir samo Zagreb i Beograd». Seveda, je možno proučavati tudi lokalne konjunktur. Vendar pa je vkljub vsem razlikam v gospodarskem ustroju posameznih delov države možno že sedaj govoriti o skupnem jugoslovanskem trgu, ki preživlja pod vplivom obćih notranjih in zunanjih činiteljev precej enaka konjunktur valovanja. To je tembolj upravičeno, ker pri proučevanju konjunktur ne gre za malenkostne detajle, ampak za bolj splošne in pomembne izpremembe.

Dr. Aleksander Bilimović.

Boja L. Pavlovitch: *La législation sur la liberté de la presse en Yougoslavie. Etude juridique et politique* Paris. Ernest Sagot & Cie. 1928. Str. 260.

Pisec oznanjenega dela Boža Pavlović je posvetil svoje delo spominu svojega očeta in treh bratov, ki so umrli v svetovni vojski. To kaže, da je iskren Jugoslovan. Aji z razvojem političnih prilik v naši državi ni zadovoljen. Pod tem vidikom je spisal svojo knjigo o našem tiskovnem pravu, ki je posvečena predvsem vprašanju, ali je načelo svobode tiska, sprejeto skoro po vsem svetu, pri nas uresničeno ali ne. Iz tega vzroka je svojo študijo naslovil kot pravno in politično in jo razdelil popolnoma pravilno — na troje delov. Prvi del se bavi raz čisto politično stališče z zakonodajo glede tiska v Srbiji in prinaša lepo urejeno gradivo za to vprašanje od početka državnosti srbskega naroda (pravilnik glede cenzure iz l. 1841., tisk po ustavi iz l. 1869., 1888. po zakonu iz l. 1891. po ustavi iz l. 1901, 1903) pa do zadnjega tiskovnega zakona iz l. 1904.

Drugi del prinaša različne zakone glede tiska v jugoslovanskih pokrajinah pred ujedinjenjem. V uvodu poudarja, da v Jugoslaviji eksistira pač politični centralizem, ne pa juridični ali pravni, da pa narodna skupščina glede unifikacije zakonodavstva »procède avec une lenteur impardonnable« (str. 85). V nizu razprav o tiskovnih zakonih posameznih pokrajin pričinja s Črno goro in prinaša značilno kritiko kneza Nikolaja (str. 93), nadaljuje s Hrvatsko in Slavonijo, obravnava vajo tiskovni zakon iz l. 1875., k. pr. r. iz istega leta ter zaključuje, da so sodišča te zakone skoraj vedno liberalno tolmačila (str. 104). Na

daljna kritika bosensko-hercegovinskega tisk. zakona iz l. 1907 je neugodna, zanimiv pa je politični zaključek tega poglavja: Avstro-ogrška država je živela za ceno koncesij in svojega notranjega in zunanjega mira, toda že prvič, ko se ni hotela vdati, po atentatu v Sarajevu in po slovitim ultimatu Srbiji, bila je obsojena, da izgine (str. 113). Vojvodina z ogrskim tiskovnim zakonom iz l. 1914, Slovenija in Dalmacija z avstrijskim tiskovnim zakonom iz l. 1862 sta obdelani nekoliko medleje. Tudi se v zadnjem zamenjuje višji državni pravdnik z državnim pravdnikom (gl. str. 125, 126 et passim: »procureur général« gotovo ni imel posla z zaplembami, ker je bil na sedežu zbornega sodišča II. instance). Z ozirom na namen prikaza v pogledu na načelo svobode tiska bi bilo zelo umestno, da bi se v knjigi še povedalo, da je po avstrijskih ustavnih določilih spadala judikatura glede tiskovnih deliktov pod proročo. Žal, da se Pavlovič sploh nikjer ni dotaknil tega za svobodo tiska kardinalnega vprašanja, ki bi ga že pri hrvatsko-slavonskem pravu lahko omenil, seveda v drugačnem smislu.

V tretjem delu razlaga Pavlovič sedaj veljajoče tiskovno pravo, najprej po ustavi, za tem po zakonu z dne 6. avgusta 1925. Boji za svobodo tiska v ustavotvorni skupščini so prikazani — z veliko obzirnostjo napram strankam, ki so bile v opoziciji. Kot velika napaka se označuje dejstvo, da je že prvi čin ujedinjenja pomenjal rešitev vprašanja državne oblike a priori v korist monarhije (str. 130). Glede postanka tiskovnega zakona pa je Pavlovič mnenja (str. 137), da ni bil najbolj potreben, vsaj ni, da bi mogel bolje varovati državo nego zakon o zaščiti države... Pravi razlogi za donošenje tiskovnega zakona je bil tistodobni tisk sam, ko se je po njegovi pisavi smelo misliti, »que le pays était gouverné par une bande de voleurs« (str. 138). Represija da je bila smernica... cilj, ki naj bo zadet pa — opozicijske stranke. Na tem, da se ni nič izpremenilo, ko so se vloge menjale in je prišla Radičeva stranka do vlade (str. 140). Po tem uvodu v veljajoče pravo, ki smo ga mogli podati seveda le z nekolikimi stavki, dasi obsega v knjigi 12 strani, pride najobširnejši del knjige: razlaga sedaj veljajočega tiskovnega zakona.

V resnici je to komentar, ki gre člen za členom, citirajoč ga v dobesednem francoskem prevodu, in komentira vsakega zdaj več, zdaj manj obširno. V tem pogledu bi mi vzporedili Pavlovičevu monografijo z znanima komentarjema Hönigsberga in Muhe. Obžalovati pa moramo, da raz stališče prava kot takšnega Pavlovič Frankovega teoretično globoko zasnovanega dela o tiskovnem zakonu ni poznal, ko je pisal svojo študijo... (Na koncu citira v literaturi še nekatere spise iz l. 1926.) Glede Pavlovičevega komentarja pa velja predvsem, da se opira v glavnem na citirane že znane mu komentarje in druge spise, da se mu pa pozna, da ni imel neposrednega vpogleda v prakso, ki se je razvila v teku 3 let po nastanku novega zakona o tisku. Ni to nikakšen očitak avtorju, pač pa opozorilo za praktičarje, ki bi hoteli iskati razlage temnih mest v Pavlovičevem komentarju.

Treba pa poudarjati glede načina njegovih raziskavanj, da uporablja vedno najstrožje merilo za svobodo tiska v smislu prave in iskreno dosledne demokracije. Mi se v okviru tega prikaza ne moremo baviti s posameznimi, mnogokrat zelo, nekaterikrat pa manj posrečenimi polemikami z zakonodavcem, ugotavljamo pa, da so mnogokrat preveč prosojno republikanske. Avtor se ozira mestoma tudi na tiste divergence, ki so morale nastati, ker so ostali splošni deli občnih kazenskih zakonov v raznih pokrajinah v veljavi in ker se ravna v glavnem tiskovno postopanje po predpisih raznih kazenskopravnih postopkov. Ali v tem pogledu nedostaje poglobitve: tiskovnemu zakonu se da v tem pogledu po pravici še mnogo več očitati, nego navaja Pavlovič! Osobito glede brzine postopanja se ni dosegel v primeri s prejšnjimi časi skoraj noben preokret na bolje...

Naj navedemo iz njegove »Conclusion« samo še sledeče: Napake so mu, da so navedene preventivne mere v zaplenitvi in ustavitvi; cenzura eksistira v obliki policijskega nadzorstva, ki sme izvrševati samostalno konfiskacije; kavgija je podana v tem, da jamči inventar redakcije za plačilo stroškov, taks, glob in odškodninskih zahtev. Po zakonu se utegne še zaslediti nekaj prostosti tiska »dans la vie, elle a presque disparu«! (str. 255). Avtor kliče po — skorajšnji reviziji tiskovnega prava. Mi se mu pridružujemo, pa se ne dotikamo političnih vidikov, ampak samo pravnih. Če bi bila tehnika zakona dobra, bi sodniki duh zakona, osobito pospešitev tiskovnih pravnih, ki je resnično potrebna, vse drugače zadeli. Pavlovič pravi o določbah glede inozemskega tiska, da jugoslovanski zakonodajalec šteti na jako čuden način domače interese, češ da se zde interesi države najbolj zaščiteni po ignoranci o vsem, kar se piše zoper državo. Kritika bodi dovoljena; če je pravilna, se utegne pristopiti k reformam in izmenjavam, v nasprotnem primeru ni nobena nevarnost, če se spozna (str. 160). Mi mislimo, da gre ta nauk vsaj pri dnevnem tisku predaleč. Dotelej, da se kritika spozna za neopravičeno, utegne nevarnost postati že prevelika, osobito če pride iz tujine. Pametna kritika tiska o državi se bo morala šele vzgojiti. Pavlovičeva knjiga pride iz inozemstva. Po svoji težnji za svobodo tiska nam je simpatična, osobito v načelni borbi. Posamezne kritične opazke na političnem polju nas odbijajo, ker utegnejo baš v inozemstvu vzbujati domneve, ki niso v skladu z resnico. Avtor bi bil služil boljše načelu svobode tiska in svoji domovini, če bi tistih političnih namigavanj v knjigi ne bilo.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Otmar Pirkmajer: Zakon o držanju i nošenju oružja sa odnosnim pravilnicama i zakon o zaštiti javne bezbednosti. (1. sv. zbirke zakona za upravnu službu). Beograd. Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1928. Str. 203. Cena 35 Din.*

* Prav ta knjiga je izšla tudi na slovenskem jeziku kot 1. zvezek »Zbirke zakonov za upravno službo« pod naslovom »Zakon o posesti in nošenju orožja itd.« Izdanje Tiskovne zadruge v Ljubljani 1928. (Op. ured.)

Iz »predgovora« izvemo, da namerava pisec izdajati za praktično upravno službo zbirko upravnih zakonov, da se dvigne pravni nivó državne uprave, iz »uvoda« pa, da je načrt za najnovejši zakon o držanju in nošenju orožja izdelal pisec sam kot bivši veliki župan mariborske oblasti. Obe ugotovitvi pozdravljamo. Smatramo pisca potemtakem za poklicanega činitelja, ki nam more zakon dobro raztolmačiti. Tudi pri tem zakonu namreč nismo dobili točno izdelanih motivov. »Motivni izveštaj Ministra Unutrašnjih Del«, na 3 straneh uvoda, seveda ne more nadomestiti motivov k zakonu, zlasti ko za vzroke izprememb pojedinih določb v toku parlametarne debate o zakonu sploh ne izvemo. Pisec, ki sam ni mogel govoriti o teh obče znanih nedostatkih naše zakonodajne tehnike, nam je pa dal v nadomestilo — komentar k pojedinim, doslovno navedenim zakonitim določbam ter mu pridodal vse tiste pravilnike, ki naj tvorijo za prakso z zakonom vred bazo za poslovanje upravnih in sodnih instanc. On sicer ni hotel prevzeti nobene posebne garancije za pravilnost podanega mnenja (str. 9), ampak stavil si je, kakor pravi, samo ta cilj, da že početkom uporabe zakona ustali prakso in pospeši jednoobraznost poslovanja. Ta naloga se mu je po našem mnenju sijajno posrečila. Že dolgo nismo dobili zakona, ki bi bil tako jasno in smotreno komentiran, kot v naznanjeni zbirki. Če se dotaknemo v naslednjem dveh treh trditvah komentarja, kjer imamo svoje pomisleke o njihovi pravilnosti, nikakor nočemo te zgoraj označene sodbe o delu utesnjevati, ampak samo opozoriti na to, da se dajo — brez avtentičnega motivnega poročila k zakonu — stvari tudi drugače tolmačiti, kot izvaja pisec, ali pa da so nam še vedno nejasne ostale.

V čl. 18., t. 6. nanaša Pirkmajer stavek »a takvim proglašene odlukom opštinskog odbora svoje opštine« samo na »notorne pijance« (str. 49). Nam se zdi, da velja ta pogoj še veliko bolj za obče znane prepirljivce in ubijalce. Kdo pa naj sicer ustanovi njih poznatost? Glede oseb, ki se nahajajo v preiskavi radi zločinov iz koristoljubja, je razlaga, da se predpostavljajo delikti, ki so po občem kazenskem zakonu kaznivi, preozka. Saj navaja avtor sam n. pr. zločin »zelenaštva«, ki je v Sloveniji in Dalmaciji le po specialnem zakonu kazniv! Sicer bi bil tudi izraz »istraga« spričo različnih kazenskopravnih postopkov nujno potreben pojasnila. V Sloveniji in Dalmaciji treba smatrati za stadij istrage, t. j. uvodne preiskave, tudi dobo po neposredno na podlagi poizvedb vloženi obtožbi. Na drugi strani pa pogrešamo pri obsojencih omembe, da velja rehabilitacija tudi tu; kajti zakonodavec v tem pogledu ni niti hotel, niti se zavedal, da bi ustanovil s to lex posterior specialis derogacijo prejšnjega obče veljavnega zakona. Popolnoma pravilno omenja Pirkmajer (na str. 54), kako neroden je izraz »i tome slično« v prvi odredbi čl. 21. Nismo pa nazora, da je s pozivom na čl. 32 pravilnika nerodna nejasnost spravljena s sveta: Saj niti koristoljubni, niti maščevalni zločini niso vselej storjeni z orožjem! Res pa je, da druga odredba v čl. 21 predpostavlja uporabo orožja. Pristojna oblast pojde lahko preko pravilnika, ne da bi zakon kršila.

V členu 42 stoji na koncu, »da ....prestupe.... sude nadležni prvostepeni, odnosno sreski sodovi«. Ta pristavek »odnosno sreski sodovi« je Pirkmajer prosto negligniral. Mislimo, da se more nanašati le na bodoči edinstveni kazenskopravdni postopek, da pa ta zakonodavčeva anticipacija ni bila potrebna.

Glede zakona z dne 2. avgusta 1921 (na str. 66 je citat 20. avgusta tiskovni pogrešek), ki je per extensum na str. 171—180 natiskan, pa ni komentiran, ampak so v njem le čl. 7 do 9 kot važni podčrtani, bo praksa pogrešala rešitve vprašanja, v koliko je čl. 9 baš cit. zakona razveljavljen.

Želimo novi knjigi, ki jo tudi diči za prakso prepotrebno, skrbno izdano obširno stvarno kazalo, skorajšnje razprodajo in novo izdajo, katera naj bi naše pomisleke upoštevala in razpršila. **Dr. Metod Dolenc.**

Dr. Ivo Krbek: Stranka u upravnom postupku. Zagreb 1928. Tiskala in založila Jugoslovenska založba d. d. Zagreb, 165 str. 8°. Cena ?

Hrvati so glede upravnega prava daleč pred nami. Že pred zedinjenjem se ponašajo s tehtnimi znanstvenimi deli in zbirkami, kakršne so Žigrovičovo Upravno pravo, Smrekarjev Priručnik za političku upravnu službu (5 knjig), Vrbaničev Rad hrvatskog zakonodavstva na polju uprave ali pa Hoholačeva zbirka meritornih rešidaba kr. hrvatsko-slavon.-dalm.-zemaljske vlade, odela za unutarnje poslove, itd. To je razumljivo, ker so imeli Hrvati, čeprav pod madžarsko patronanco, v notranjem upravnem poslovanju vendarle precejšno samostojnost in so mogli razvijati svoje samobitno upravno pravo vse drugače nego mi, ki smo bili v tem pogledu omejeni zgolj na poslovanje deželnega zbora kranjskega in slovenskih občin, dočim so se upravni državni posli izvrševali po tujih nam oblastvih in iz večine v tujem duhu in jeziku. A tudi po zedinjenju Hrvati čvrsteje delujejo v tej pravni panogi, kakor nam dokazuje med drugim lepa monografija o stranki v upravnem postopku, ki jo je spisal plodoviti pravni pisatelj dr. Krbek.

Naslonivši svoja raziskavanja na induktivno metodo (v uvodu citira Jèzev izrek: »la seule bonne méthode: c' est la méthode d' observer des faits«) in to zopet na zakonodajo v območju bivše hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, je predelal na 165 straneh velike osmerke najvažnejši problem upravnega postopka: vprašanje stranke v tem postopku.

V prvem poglavju opredeljuje pojem stranke in navaja njih vrste ter raziskuje pogoje za strankino delovanje, nje procesualno sposobnost in legitimacijo in v zvezi s tem nje zastopanje. V drugem poglavju pretresa poglobljena načela postopka s posebnim ozirom na stališče stranke, tako n. pr. načelo zaslišanja stranke, oficijalne in privatne maksime, ustnosti in neposrednosti, javnosti, koncentracije, vprašanje stališča upravne oblastvene organizacije do strankinega položaja, problem pravne moči in svobodne izvolje (svobodnega preudarka). V tretjem delu se bavi s stališčem stranke v posameznih stopnjah upravnega postopka, ki jih opredeljuje v začetek, ugotovitveni postopek, v rešitev postopka, pravna sredstva, izvršilni postopek in v poglavje o stroških.

Čeprav črpa pisatelj snov za svoja izvajanja predvsem iz pozitivnih upravnih zakonov, veljavnih v bivši kraljevini Hrvatski, upošteva v precejšnji meri tudi izsledke francoske, avstrijske in nemške upravno-pravne vede, kadar razpravlja o načelih in spornih vprašanjih. Knjiga je tako prav odličen pripomoček za spoznavanje hrvatskega upravnega postopka, a rabi radi precejšnje sličnosti tega postopka z našim prav dobro tudi slovenskim pravnikom, ki jim odpira obenem tudi pogled v sodobne probleme upravnega postopka prav do danes, saj upošteva že tudi nove avstrijske zakone o upravnem postopku izza l. 1925 in omenja celo v Sloveniji veljavni (Steskov) postopnik za občna upravna oblastva z dne 28. februarja 1923, o katerem pravi, da je »vrlo solidno izradjen.«

Knjigo toplo priporočamo.

Dr. R. Andrejka.

Dr. Srečko Zuglia: Gradjanski parnički postupak u Hrvatskoj i Slavoniji. Predavanja. Zagreb 1928. Tisak i naklada Jugoslovenske štampe. Str. 258. Cena 60 Din.

Kakor kaže že naslov knjige, je namenjeno to delo v prvi vrsti učeči se mladini, dasi bo tudi drugim, ki se hočejo brzo in na kratko informirati o tem ali onem vprašanju hrvatsko-slavonskega civilnega postopka, služila dobro in zanesljivo. Obravnava celo, v številnih zakonih normirano snov. Lepo in pregledno so obdelana zlasti poglavja o pristojnosti in procesu, dočim je izvršbi odmenjeno malo manj prostora. Obširna je razprava o notranji organizaciji sodišč, pri čemer je omeniti zlasti izvajanja o pravici sodnikov, preiskovati zakone glede na njih ustavnost, in naziranje (dasi malce neodločno), da je hrvatski sindikatni zakon prišel ob veljavo z znanim čl. 18. bivše ustave. Pisec razpravlja povsod tudi o vprašanjih mednarodnega procesnega prava. Ne izraža se pa, kam prišteva druge pokrajine naše države izven Hrvatske in Slavonije. Ali jih smatra za inozemstvo? To najbrže ne, sicer bi bilo to gotovo jasno povedano. Ne pove pa tudi, ali je na medpokrajinska razmerja uporabljati prikazano pravo. Kakor upamo, da se bo praksa v očigled določbam § 105 sl. novega organizacijskega zakona pričela razvijati v bolj povoljnem pravcu, vendar naj bi dala že učna knjiga dijaku, ki si osvaja iz nje osnovne elemente in si ustvarja s tem svojemu znanju temelj, ki mu bo ostal za vso bodočnost, pobudo, da bo gledal na ta vprašanja pod vidikom enotnosti naše države in zavračal škodljivo ekskluzivnost napram tujepokrajinskim procesnim dejanjem.

Čeprav opozarja pisec na kraju knjige, da sta bila izglasovana v Narodni skupščini zakona o sodnikih in organizaciji sodišč, ko je bila knjiga v tisku, da pa novi civilnopravdni red navzlic temu najbrže še ne bo stopil tako hitro v veljavo, vendar uvaja knjiga vsaj v nekaterih ozirih v novo dobo. Temeljna vprašanja civilnega procesa razpravlja pisec jako obširno, ne samo v ozkih mejah starega hrvatsko-slavonskega procesa, marveč povsod in vedno tudi v znamenju modernega stanja civilno-procesne vede in kazoč na druge, naprednejše zakone v sosednih deželah. Ob prelomu dveh dob z različnim zakonodavstvom nudi knjiga tako že vpo-

gled na osnovne gibalne sile novega procesa in kaže v tem oziru tudi na zadevno literaturo.

Zbog teh vrlin smo dolžni za knjigo avtorju zahvalo vsi, zlasti pa dijaki, ki so dobili lep učbenik o predmetu, ki ga normirata ne dosti manj kakor dve desetini posebnih zakonov. **Dr. R. Sajovic.**

Dr. Janko Šuman: Bernska konvencija za zaščito književniških i umetniških dela i njene revizije. Izdanje piščevo, Beograd 1928. Str. 167. Cena 55 Din.

V zadnjem letu je bilo pri nas mnogo govora, da dobimo enoten avtorski zakon za vso kraljevino, kar je važno zlasti vsled tega, ker je avtorsko pravo zaščiteno pri nas samo v manjšem delu kraljevine. Opozarjati je pri tem, da je bil ta predmet postavljen na dnevni red pravnškega kongresa v Skoplju, ki je bil pozneje iz znanih razlogov odpovedan, da je zborovala v zadnjih septemberskih dneh l. 1928 v Beogradu Mednarodna asociacija književnikov in umetnikov. Imamo tudi že načrt enotnega zakona o zaščiti avtorskega prava in gotovo ni več daleč dan, ko bo ta načrt uzakonjen. Trgovinska pogodba z Nemčijo, ki jo je sklenila naša država lanske leto, proglašča na kratko, da veljajo v odnosih med našo državo in Nemško republiko glede avtorskega prava določbe revidirane Bernske konvencije. Prav takšna določba se nahaja — po časopisnih vesteh — v naši trgovinski pogodbi s Francijo. Ne glede na važnost predmeta samega, kažeta že ti okoliščini, da je izdanje predmetne knjige naravnost zaslužno delo. Prinaša nam tekst v Berlinu revidirane konvencije, dodatni protokol iz l. 1914 in — kar je posebno važno — zaključke rimskega zasedanja v l. 1915, na kar sledi popolni tekst konvencije v današnji obliki. Vse to v originalnem jeziku, francoščini, in prevodu. Rimska posvetovanja so obdelana posebno skrbno, saj je bil avtor naš zastopnik na tej konferenci, in nudi zato ta del knjige dragocene prispevke k interpretaciji konvencije. Avtor prikazuje povsod tudi na ustrezna mesta našega zakonskega načrta, ki ga prinaša zato na primernih mestih v odlomkih. Celotnega zakonskega osnutka žal ni mogel ponatisniti, ker je bila zadnja redakcija izvršena šele po izdanju knjige.

Knjigo, ki je edinstvena v našem slovstvu, najtopleje priporočamo. Razpršila bo marsikatera napačna mnenja in dvome o potrebnosti zaščite avtorskih pravic — tudi pri nas. **Dr. R. Sajovic.**

Alfred Amschl †: Pönologische Betrachtungen. Hölder & Pichler & Tempisky A. G., Wien 1927. Str. 80.

Delo je izšlo postumno. Poleti 1926 je cestna železnica v Gradcu povozila pisatelja do smrti. To naznanjajo izdajatelji zbirke »Abhandlungen aus dem Juristisch-medizinischen Grenzgebiete« s pristavkom, »da korektur pisatelj ni mogel sam opraviti«. Ali zdi se nam, da razprava sploh ni še bila dokončno za objavo redigirana. Vsaj v zadnji tretjini naletimo na logične skoke, ki se nikakor ne dajo opravičiti samo s tem, da ni bilo zadnje pile. Sklicujemo se samo na str. 55, kjer pride govor na izvrševanje kaznilnične uprave po redovih, s katerimi sklene justična

uprava tako pogodbo, povsem ex abrupto; dalje na str. 74, kjer se z 12 vrsticami odpravi vprašanje, ali naj se očuvalna sredstva za Nemčijo in Avstrijo skupno kodificirajo, toda na takšen način, da se bistva vprašanja niti ne dotakne in govori o čisto splošnih vidikih.

Alfred Amschl se izdaja v svojih penologičnih opazovanjih kot indeterminist, nasprotnik pozitivistične šole, on odklanja nedoločeno kazen na prostosti, zahteva, da se izvede organizacija kaznilnic, njih uprava z vsemi podrejenimi vprašanji — naredbenim potom. Tudi kaznovorno sredstvo avstrijskega načrta »zapretje« (»Einchliessung«) mu ne ugaja. Ti nazori so v glavnem ogledalo njegovih opazovanj. Kot laudator temporis acti se trudi dosledno, da ostane na stališču, ki ga je zastopal do konca svojega službovanja kot višji državni pravdnik. Novejša stremjenja mu ne prijajo. Da je do leta 1918 tudi za Slovence oblačil in vedril na polju kazenskopravne justice, to pove v svojem spisu nekolikokrat in navaja marsikatero o kaznilnicah v Mariboru, Gradiški in Kopru. O Slovencih ne govori antipatično, pač pa — vsaj na enem mestu — o Italijanih. Te reminiscence in pa pisateljev blesteči slog so momenti, ki zaradi njih tudi našim pravnikom ne bo žal, če si označeno delo prečitajo.

Dr. Metod Dolenc.

Petar Pekić: Rasprava o smrtnoj kazni. Subotica. Štamparija Fischer i Kranz. 1928. Str. 29.

Delce je menda prvo na pravniskem polju, ki ga je spisal Petar Pekić, ker navaja na omotu svoja druga dela, a to samo pesniške proizvode, in ni namenjeno samo pravnikom, ampak širši publiki. Naslanja se na anketo Branića (Beograd) o smrtni kazni, omenja od tam navedenih mnenj samo ono prof. Čubinskega. V uvodu pravi pisec, da je lahko miselno reči, da se ne more ničesar novega o smrtni kazni povedati. Dokaza za to trditve v delu nismo našli. Avtor priznava, da more biti ostrašenje s smrtno kaznijo upravičeno v času pobune, ropanja i. sl. (str. 21), na koncu koncev (str. 23) pa se izjavi — po našem mnenju opravičeno — zoper uvedbo smrtno kazni v edinstveni kazenski zakonik naše kraljevine. Ko avtor navaja države, ki so smrtno kazen ukinile, pa spet uvedle, bi moral poleg sovjetske Rusije imenovati tudi še fašistično Italijo.

Dr. Metod Dolenc.

Juridički kalendar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca za 1929. Izdaje konzorcij »Themis«, Zagreb. 1928. Cena 40 Din.

Zadnje čase zelo agilni zagrebški konzorcij »Themis« je izdal za l. 1929 pravniški koledar. Potreba takšnega koledarja se tudi pri nas ne da tajiti. Poleg koledarja in beležnice prinaša pregled sodišč v državi, spisek sodniškega osebja, odvetnikov in notarjev, tolmačev, zakona o organizaciji sodišč in sodnikov, odvetniške tarife ter nekoliko pristojbinskih beležk. Vsebina je torej jako bogata in bo zato koledar gotovo vsakemu pravniku zelo dobrodošel. V tem pogledu naj opomnimo samo, da pri nas veljavne odvetniške in notarske tarife že davno ni dobili v knjigotržtvu in da bosta tudi oba zakona o organizaciji in sodnikih vsaj informativno

dobro služila, dasi sta bila v zadnjem času izpremenjena. Pogrešamo pa, da koledar ne prinaša nazivov mesecev iz vseh slovanskih jezikov, kar praktik potrebuje skoro vsak dan, dalje da okrajna sodišča niso razvrščena po sodnih dvorih. V tem pogledu, kakor tudi, kar se tiče spiska sodnikov, je Slovenija zelo slabo prošla. Upamo, da bodo te pogreške v prihodnjem letniku popravljene. Ako se bo še cena znižala (ob znatni nakladi bo to gotovo lahko doseči), potem pač ne bo izgovora, da si koledarja ne bo nabavil vsak pravnik.

Dr. R. S.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca februarja 1929.

XXXIX. redna glavna skupščina društva »Pravnika« se je vršila dne 30. januarja t. l. v ljubljanski pravosodni palači.¹ Mesto obolelega načelnika je otvoril in vodil zborovanje podpredsednik dv. sv. Bežek. Po pozdravu prisotnih poudaril je, da je dovršilo društvo pravkar štirideset let svojega delovanja in da bo današnja skupščina sklepala, kako naj se štiridesetletnica proslavi. Odbor je sklenil, naj se izda slavnostna številka in vrši slavnostno zborovanje ter da naj se za društvo posebno zaslužni člani izvolijo za častne. Skupščina naj se izjavi, ali sprejema vse to in kaj naj se še ukrene.

Nato je podal tajnik dr. Sajovic tole tajniško poročilo:

Slavna glavna skupščina!

Današnje zborovanje je v dvojnem pogledu pomembno. Ne zaključujemo namreč ž njim običajnega poslovnega leta, spominjamo se obenem tudi, da je preteklo pred par dnevi (dne 26. t. m.) štirideset let, odkar se je naše društvo ustanovilo in da je skoro ob istem času minilo tudi prvih deset let, odkar deluje društvo v naši narodni državi.

Nima današnje zborovanje namena, da bi podajali na njem pregled čez štiridesetletno društveno delovanje in da bi obenem proslavljali znamenito obletnico. Zgodilo se bo to na posebnem zborovanju, čemur bo glavna skupščina gotovo pritrčila. Dovoljena pa naj bo vendarle skromna ugotovitev, da je društvo svojo nalogo skozi ves čas vestno izvrševalo in tudi v zadnjih desetih letih, ko se je vsled izpremenjenih razmer znašlo v novem položaju, poživiljeno delovalo v duhu svojega pred leti začrtanega programa.

¹ XXXVII. redna glavna skupščina se je vršila dne 28. januarja 1927 in XXXVIII. dne 3. februarja 1928 ter se popravljata v tem pogledu napačni navedbi v »Slovenskem Pravniku« iz l. 1927, str. 44 in iz l. 1928, str. 89.

Pokažemo naj iz preteklih let samo na 38 letnikov našega glasila »Slovenskega Pravnika«. Baš da se očurva slovensko pravniško glasilo, ustanovilo se je l. 1889. naše društvo. Z glasilom je bilo treba podati našim narodnim nasprotnikom dokaz, da je jalov njih ugovor, da je v slovenščini pravniško izražanje nemožno. S tem jim je bil odvzet glavni argument, ki so ga navajali zoper uporabo našega jezika na sodiščih in drugih uradih. Obenem se je začela z glasilom razvijati naša domača pravniška literatura in se s tem polagali temelji naši juridični fakulteti. Po svetovni vojni posvečal je »Slovenski Pravniki« največjo pažnjo izenačenju zakonodajstva v državi in priobčil v tem pogledu obilo važnih razprav in člankov.

Spomnimo naj dalje na kratko, da je društvo pred vojno poleg drugih publikacij izdalo prepotrebno »Nemško slovensko pravno terminologijo« in v »Zbirki zakonov« sedem komentiranih zakonskih knjig, glavno v slovenskem, deloma pa tudi v hrvatskem jeziku. Opomnimo naj še na številna predavanja in na uspeših 12 društvenih izletov, ki so družili v prijateljskem krogu slovenske in hrvatske pravnike in jih bodrili k uspešnemu delovanju. Po vojni pa so ti izleti uspešno uvajali v veličastne shode vseh jugoslovanskih pravnikov, pravniške kongrese, za kar je dalo pobudo vprav naše društvo.

Ob ustanovitvi je priglasilo okoli 160 pravnikov svoj pristop v društvo. Od teh je še danes včlanjenih 17, in sicer: Anton Brumen, sodni pristav v Slovenski Bistrici, sedaj odvetnik v Ptujju, Avgust Drukar, notarski kandidat v Kranju, sedaj notar v Celju, dr. Fran Firkas, notar v Brežicah, sedaj notar v Mariboru, Mihael Gabrijelečič, sodni pristav v Tolminu, sedaj svetnik vrh. sod. v pok. v Ljubljani, dr. Alojz Homan, odvetniški kandidat na Dunaju, sedaj odvetnik ravnotam, dr. Juro Hrašovec, odvetnik v Celju, Aleksander Hudovernik, notar v Kranjski gori, sedaj v Ljubljani, dr. Valetin Krüspcr, odvetniški kandidat v Ljubljani, sedaj emer. odvetnik ravnotam, dr. Danilo Majarom, odvetniški kandidat v Ljubljani, sedaj odvetnik in načelnik našega društva, Ivan Okretič, okrajni sodnik v Pazinu, sedaj podpredsednik Stola sedmorice odd. B v Zagrebu, Karel Pleiweis, avskultant v Ljubljani, sedaj notar v Ljubljani, dr. Matej Pretner, odvetniški kandidat v Postojni, sedaj odvetnik v Trstu, Anton Rogina, avskultant v Novem mestu, sedaj predsednik apelacijskega sodišča v Ljubljani, dr. Ivan Rudolf, odvetnik v Konjicah, dr. Fran Tekavčič, odvetniški kandidat v Ljubljani, sedaj odvetnik ravnotam, dr. Jakob Toplak, avskultant v Gradcu, sedaj predsednik okrožnega sodišča v pok. v Mariboru in dr. Henrik Tuma, avskultant v Trstu, sedaj odvetnik v Ljubljani. V poseben ponos nam je, da je društvo štelu celo vrsto tako odličnih mož skozi vso dobo svojega delovanja med svoje člane, kajti to dejstvo je zgovoren dokaz, da so društveni cilji pravi in da jih društvo ni zanemarjalo. Obenem pa bodi to vzpodbuda mlajših pravnikov, da se posvetijo z enakim idealizmom in požrtvovalnostjo izvrševanju društvenega programa. Prebira je članstvo koncem l. 1928., naštejemo enega

častnega člana in 649 rednih članov. Pridobili smo lansko leto 27 novih članov, izgubili pa 20; od teh jih je 11 umrlo: odvetniki dr. Radoslav Pipuš, dr. Tomaž Horvat in dr. Oskar Orosel, višji sodni svetnik dr. Valentin Flerin, profesor Adolf Robida, vladni svetnik Leopold Žužek, notarja Janko Rahne in Anton Šlamberger, odvetnika dr. Ljudevit Stiker in dr. Ivan Dimnik ter ravnatelj podružnice poštne hranilnice dr. Karel Šavnik. Kakor je sedanje število članov impozantno napram prvotnemu, vendar je še vedno mnogo premajhno tudi za naše razmere. Veliko je naših pravnikov, ki so jim društveni cilji popolnoma tuji, in zato ne postanejo njegovi člani. Nepojmljivo je, da s svojo odsotnostjo zmanjšujejo društvene vrste in s tem slabijo njegovo delovanje, ko so svoj čas pravniki korakali na čelu slovenskemu kulturnemu pokretu.

Društveno glasilo »Slovenski Pravniki« je zaključilo svoj XLII. letnik. Kakor prejšnja leta, priobčevalo je razprave in članke iz vseh pravnih panog, poleg kritik prinašalo je tudi izbrane odločbe Stola sedmorice odd. B. Zelja, glasilo razširiti, se ne bo mogla uresničiti, dokler ne pristopi k društvu večje število novih članov. Že sedaj vzdržuje društvo finančno ravnovesje edinole s podporo ministrstva pravde, ki smo jo prejeli v preteklem letu v znesku 8000 Din. Zanj bodi izrečena ministrstvu toplja zahvala. Izostala pa je letos druga priloga »Slovenskega Pravnika« — »Notarski Vestnik«. Upamo, da bo v tem letu notarska zbornica obnovila svoje glasilo, ki smo ga letos pogrešali.

V preteklem letu priredilo je društvo 8 predavanj. Predavali so: 1. Univ. prof. dr. Milan Škerlj: »Nekaj poglavij iz delniškega prava po poljskem osnutku delniškega zakona« (22. februarja 1928); 2. univ. prof. dr. Aleksander Bilimovič: »Proučavanje konjunktur in gospodarska prognoza« (29. februarja); 3. ravnatelj in docent dr. Ludovik Böhm: »Sodobne struje prebivalstvene politike« (21. marca); 4. univ. profesor Aleksander Maklecov: »Pogoji nevračunljivosti v načrtu za edinstveni kazenski zakonik« (28. marca); 5. univ. prof. dr. Rado Kušej: »Cerkvena imovina in agrarna reforma v luči ustave« (21. novembra); 6. načelnik dr. France Goršič: »Ženska pozakonjevavka?« (28. novembra); 7. univ. prof. dr. Leonid Pitamic: »O pravni podlagi zaščite manjšin« (7. decembra) in 8. univ. prof. dr. Teodor Taranovski: »Osnovni momenti u državnoj i socijalnoj evoluciji Rusije u XIX. veku« (14. decembra).

Meseca aprila organiziralo je društvo za ljubljanske člane ogled ljubljanske klavnice, na dan 3. junija 1928. pa je priredilo izlet iz Ljubljane v Logatec in na Vrhniko. Uspelega izleta so se udeležili številni društveniki iz teh treh krajev. Po svojem delegatu univ. prof. dr. Metodu Dolencu se je udeležilo društvo meseca septembra proslave petindvajsetletnice Zgodovinskega društva v Mariboru in meseca novembra štiri-desetletnice znanstvenega delovanja univ. prof. Mihajla Jasinskega.

V teh par potezih prikazano društveno delovanje govori dovolj jasno, da odbor tudi preteklo leto ni držal križem rok, ampak na vse strani izvrševal društveni program ter vzdržal društvo na višini, dostojni njegovi štiridesetletnici. Naloga slovenskih pravnikov bodi, da se oklenejo

vsi kakor en mož svoje organizacije in pomnožijo članske vrste. S tem bodo pripomogli, da se bo delo v prihodnjosti razširilo in poglobilo, kar naj nam bo geslo, ko pričenjamo drugih štirideset let.

Zatem je podal dr. Rutar blagajniško poročilo.

Dohodki v l. 1928 so bili:

članarina	Din	45.585.22
prodaja knjig	»	1.027.50
obresti	»	3.572.37
predplačila	»	1.200.—
razni dohodki	»	10.020.—
	<u>Skupaj</u>	<u>Din 61.405.09</u>

Izdatkov je imelo društvo:

tiskarna	Din	37.396.50
honorarji	»	9.688.—
ekspedicija	»	1.120.—
upravni stroški	»	906.—
razni izdatki	»	4.696.56
	<u>Skupaj</u>	<u>Din 53.807.06</u>
tako da se pokaže prebitok v znesku	Din	7.598.03
Proračun za l. 1929 pa izkazuje vseh izdatkov	Din	54.400.—

Dohodkov:

članarina	Din	42.000.—
podpora	»	8.000.—
	<u>Skupaj</u>	<u>Din 50.000.—</u>
tako da se pokaže primanjkljaj	Din	4.400.—

ki ga bo društvo moralo kriti iz slučajnih dohodkov ali pa iz svoje imovine.

Skupščina je vzela obe poročili, tajniško in blagajniško z odobravanjem na znanje.

V imenu preglednikov je poročal dr. Žirovnik, da sta z dr. Tekavčičem pregledala knjige in račune ter našla vse v redu. Predlagal je, da se izreče odboru in blagajniku absolutorij, kar je bilo soglasno sprejeto.

Nato je podelil predsednik besedo odborniku dr. M. Dolencu. Ta je karakteriziral na kratko tri dobe društvenega delovanja, prvih 25 let pred vojno, vojna leta in zatem 10 povojnih let. V vseh teh letih je ostalo 17 članov zvestih društvu, zato je odbor sklenil, da počasti vse, ki so vztrajali v društvu tudi, ko je bilo to nevarno, s sliko v slavnostni številki in s tem, da jim je dal v isti številki prostor za priobčenje spominov. Izmed vseh pa omenja poleg dr. Majarona tri, ki so si pridobili posebne zasluge. Ivan Okretič je vedno podpiral duševno in materialno »Slovenski Pravniki«, ni je skoro številke, da bi ne bilo prispevka od njega, oznanjal je zlasti bralcu kazensko judikaturu. Drugi je dr. Juro Hrašovec, skoro skozi vso dobo društveni odbornik, zvest sotrudnik

društvenega glasila in neustrašen borec za pravice slovenskega jezika na Spodnjem Štajerskem. Dalje Aleksander Hudovernik, dolgoletni društveni odbornik, sotrudnik »Slovenskega Pravnika« v prvih letnikih ter organizator slovenskega notarskega stanu, je tudi pred leti ustanovil prilogo »Notarski Vestnik« ter jo bo, — upajmo — zopet oživil. Predlaga zato, naj se ti trije izvolijo za častne člane in jim podeli s tem najvišje odlikovanje, ki ga more društvo svojim članom dati.

Skupščina je osvojila ta predlog z odobravanjem.

Dr. Žirovnik je predlagal, naj bi se slavnostno zborovanje vršilo po 19. marcu, ko bo zborovala odvetniška zbornica in bo precej društvnikov v Ljubljani.

Vršile so se nato volitve. Izvoljen je bil stari odbor in oba preglednika vnovič, nakar je predsednik, zahvalivši se za udeležbo, zborovanje zaključil.

Kronika društva »Pravnika«. Društveni odbor se je konstituiral kakor prejšnje leto in sicer: Načelnik dr. D. Majaron, njegov namestnik dv. sv. B. Bežek, tajnik dr. R. Sajovic, blagajnik dr. I. Rutar, ljubljanski odborniki dr. M. Dolenc, dr. M. Grasselli, A. Hudovernik, dr. H. Souvan, zunanji odborniki dr. J. Hrašovec, dr. I. Jančič, A. Kuder. — Društvu so pristopili po novem letu tisle novi člani: univ. prof. dr. Aleksander Bilimovič, direktor fin. dir. dr. Josip Povalej, odvetnik dr. Janže Novak, tajnik jur. fak. Karlo Sketelj, odvetniški kandidat dr. Ferdo Majaron, pravni pripravniki Milan Jug, Mirko Lovrec, Vincenc Pance, Franc Poljanec, Dolfe Schauer in Jože Tomc, vsi iz Ljubljane, dalje sodnik Svestislav Sarka v Somboru, pravni pripravniki Josip Rezelj v Novem mestu, Maks Asič, Andrej Miškot in Vladimir Punčuh v Mariboru, sodnik Ferdinand Kvas v Logatcu, odvetniška kandidata Ferdo Ludvig in Zdenko Švigelj v Ljubljani ter odvetnik dr. Josip Krapež v Ljubljani. — Izstopili so iz društva: Oskar Dev, Vladimir Kante in Josip Stergar.

Dr. Danilo Majaron — prvi častni doktor ljubljanske univerze. Ljubljanska tehnična fakulteta je soglasno sklenila in univerzitetni svet je vzel soglasno na znanje (dne 25. januarja 1929), da se gdu. dr. Majaronu podeli častni doktorat tehnike. Dr. Majaronu je sporočila posebna univerzitetna deputacija: gg. rektor dr. Milan Vidmar, dekan tehnične fakultete inž. Viktor Gostiša in dekan juridične fakultete dr. Rado Kušej o tej najvišji časti, ki jo more podeliti univerza. Obsežnemu javnemu delovanju dr. Majarona daje karakterističen znak dvoje smeri njegovega udejstvovanja. Poleg skrbi in brig za društvo »Pravnik« je bila njegova življenjska naloga, ki je zrastle organično iz prve, trud in prizadevanje za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani. To delovanje je rodilo uspehov, ki more nanje dr. Majaron s ponosom kazati. Vidno priznanje njegovega neumornega dela in njegovih zaslug za ustanovitev našega

najvišjega kulturnega zavoda, zlasti za realizicijo prvega tehničnega študija, s katerim se je ljubljanska univerza začela udeleževati, je podeljeni častni doktorat. To odlikovanje je tem pomembnejše, ker je prvo od naše univerze, in bo dobilo poseben sijaj, ker se bo slovesna promocija izvršila ob proslavi desetletnega obstoja ljubljanskega vseučilišča. Svojemu soustanovitelju, voditelju in predsedniku čestita iz srca tudi društvo »Pravnik«!

Osebnosti. Za sodnega predstojnika v Cerknici je postavljen okrajni sodnik Ivan Brelih, za pravne pripravnike Stanko Černič, Ivan Premerl, Vatroslav Tratnik, Josip Rezelj in Teodor Tominšek. Premeščeni so: okrajni sodniki dr. Josip Bavdek v Celje, dr. Rihard Tomšič v Črnomelj in dr. Friderik Fabiani v Dolno Lendavo. — Premeščena sta političnouppravna uradnika Ivo Poljanec v Črnomelj in dr. Lovro Hacin v Maribor. — Imenovana sta dr. Josip Povalej za direktorja finančne direkcije in dr. Josip Vidmar za višjega svetnika pri finančni prokuraturi. — Notarjem v Cerknici je imenovan Tilen Levac. — Odvetniško pisarno so otvorili: dr. Bogdan Žužek, dr. Aleš Peršin, dr. Anton Urbanc, dr. Igo Gruden, dr. Josip Krapež in dr. Srečko Goljar, vsi v Ljubljani, dr. Anton Megušar v Brezicah, dr. Jakob Hodžar in dr. Anton Novačan v Celju. — Upokojeni so: finančni okrajni ravnatelj Avgust Reich, višji sodni svetniki Rudolf Persche, Fran Peterlin in Josip Sterger. Na razpoložnje je stavljen finančni delegat dr. Ivan Rupnik.

Kronika juridične fakultete v Ljubljani za šolsko leto 1927/28.

I. Proforski zbor, ki je štel začetkom leta 12 rednih profesorjev, 1 kontraktualnega izrednega, 2 docenta, 2 honorarna profesorja, 5 honorarnih nastavnikov in 1 nastavnika brez honorarja, — izgubil je svojega člana, honorarnega profesorja dr. Karla Šavnika, ki je umrl dne 11. septembra 1928. — S kraljevim ukazom z dne 16. maja 1928. je bil upokojen red. prof. Mihajlo Jasinski-Niketić, ki pa suplira začasno še dalje predavanja o pravni zgodovini Južnih Slovanov. S kraljevim ukazom z dne 21. septembra 1928. je bil imenovan docent dr. Albin Ogris za izrednega profesorja za statistiko in ekonomsko politiko. — Z odlokom prosvetnega ministra z dne 13. marca 1928. P. Br. 3715 je bil obnovljen za nadaljna tri leta učni nalog honor. prof. dr. Alojziju Rantu, z odlokom z dne 20. marca 1928 P. Br. 3986 učni nalog hon. nast. ing. Igu Pehaniju ter red. prof. medicinske fakultete dr. Janezu Plečniku in dr. Alfredu Šerku; z odlokom z dne 27. septembra 1928 P. Br. 15.316 pa hon. nast. dr. Rudolfu Andrejki in hon. nast. dr. Franu Vodopivcu istega dne s P. Br. 15.317.

II. Odlikovanje fakultetnih članov: red. profesorja dr. Metod Dolenc in dr. Leonid Pitamic sta bila na glavni skupščini Jugoslavske akademije znanosti in umetnosti v Zagrebu, dne 5. julija 1928., izbrana za dopisna člana filozofsko-pravnega razreda.

III. Dopusti: Red. prof. dr. Stanko Lapajne je nastopil dne 15. aprila 1928. odobreni mu dvomesečni dopust radi dovršitve učenika za meddržavno zasebno pravo. Kot Rockefellerjevemu stipendistu je bil doc. dr. Viktorju Korošču s 1. majem 1928 dovoljen enoletni dopust v svrhu studija starega orientalskega prava in papirologije na univerzi v Leipzigu.

IV. Administracija. Za šolsko leto 1927/28 je posloval kot dekan red. prof. dr. Aleksander Bilimovič, kot prodekan pa red. prof. dr. Gregor Krek. Z odlokom prosvetnega ministra P. Br. 3965 je bil dne 13. marca 1928 postavljen za fakultetnega sekretarja diplom. pravnik Karlo Sketelj.

V. V zakonodajnih svetih ministristva pravde za pripravljane načrtov za poedine zakone so v tekočem letu sodelovali redni profesorji dr. Gregor Krek, dr. Anton Skumovič in dr. Milan Škerlj. Kot delegat od univerzitetnega sveta je sodeloval red. prof. dr. Metod Dolenc kot član univerzitetne komisije za ureditev vprašanja o obstoju fakultet. Red. prof. dr. Gjorgje Tasić je odšel na poziv centrale v Varšavi v svrhu organizacije nacionalne grupe mednarodnega instituta upravnih ved v Beograd. Red. prof. dr. Leonid Pitamic pa je sodeloval pri komisiji za ureditev stolice za politično zgodovino Srbov, Hrvatov in Slovencev v Zagrebu; udeležil se je zasedanja asociacije društev za društvo narodov v Bruxellesu.

VI. Fakulteta je bila naprošena, da odda svoje mnenje o posameznih zakonskih osnutkih; tako je na pr. stavila spreminjevalne predloge k osnutku zakona o univerzah, predložila načrt pravilnika o polaganju strokovnih izpitov univerzitetnih asistentov, načrt pravilnika za vseučiliški podporni sklad i. dr.

VII. Predavanja. V zimskem semestru 1927/28, ki je trajal od 1. oktobra 1927 do 27. januarja 1928, so predavali: red. prof. dr. Gregor Krek: rimsko pravo: obligacije quasi ex contractu, ex delicto in quasi ex delicto (1 ura); državljansko pravo: splošni del obveznega prava (3 ure); zemljiškoknjižno pravo (1 ura); red. prof. dr. Anton Skumovič: rimsko pravo, posest in stvarne pravice (1 ura); obligacijsko pravo, posebni del (2 uri); psihologija praktičnega udejstvovanja pravnikov (kot collegium publicum) (1 ura); posebne vrste pravnega postopanja in pravna sredstva v civilnopravnem postopanju (3 ure); izvršba na nepokretnine (1 ura); doc. dr. Viktor Korošec: rimsko pravo: rodbinsko in dedno pravo (5 ur); zgodovina virov rimskega prava (1 ura); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo, I. del (4 ure); pravoslavno cerkveno pravo (2 uri); red. prof. Mihajlo Jasinski: pravna zgodovina Južnih Slovanov (4 ure); staro srbsko javno in privatno pravo po samostanskih poveljih in drugih pravnih spomenikih preddušanove dobe (2 uri); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava, I. del: javno pravo (4 ure); zgodovinski razvoj kazenskega prava in sodnega postopka (2 uri); red. prof. dr. Metod Dolenc:

Gorske bukve kot podlaga slovenskega običajnega prava: obligacijsko in odškodninsko pravo (1 ura); kazensko pravdno postopanje: glavna razprava in sodba (3 ure); obnova kazenskega postopanja (1 ura); kazensko pravo, posebni del: imovinski zločini (1 ura); temeljni problemi kriminalistike: o sledovih zločinov (1 ura); red. prof. dr. Stanko Lapajne: roditeljsko in skrbstveno pravo (3 ure); zakonskoimovinsko pravo (1 ura); avtorsko pravo s posebnim ozirom na osnutek avtor, zakona za našo kraljevino (1 ura); red. prof. dr. Milan Škerlj: trgovinsko pravo (5 ur); kontr.izr. prof. Aleksander Maklecov: kazensko pravo s posebnim ozirom na kriminalno politiko (5 ur); kazensko pravo, posebni del: IX. in X. poglavje kazenskega zakonika za kraljevino Srbijo (1 ura); red. prof. med. fak. dr. Ivan Plečnik: sodna medicina (2 uri); kon. nast. ing. Igo Pehani: rudarsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: Ustavopravna veda (4 ure); meddržavno pravo (2 uri); red. prof. dr. Gjorgije Tasić: upravno pravo (4 ure); filozofija prava; o metodi tolmačenja zakonov, država in družba (2 uri); red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (4 ure); narodno gospodarstvo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (1 ura); red. prof. dr. Fran Eller: teorija davkov s posebnim ozirom na davčno pravo naše države (3 ure); državni proračun (2 uri); doc. dr. Albin Ogris: načela in metode statistike, s posebnim pogledom na trgovinsko statistiko (2 uri); obrtna in industrijska politika (3 ure); združništvo in združniška politika (1 ura); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računoslavlje (2 uri); hon. prof. dr. Karel Šavnik: pregled naše taksne zakonodaje in njena reforma (2 uri); javne davščine kot pravni problem (1 ura); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: upravno postopanje in upravna kontrola (2 uri); nast. dr. Ludovik Böhm: uvod v ekonomsko politiko (2 uri).

Seminarske vaje so imeli: dr. Andrejka, dr. Bilimovič, dr. Dolenc, dr. Eller, dr. Krek, dr. Korošec, dr. Lapajne, dr. Pitamic, dr. Polec, dr. Škerlj in dr. Tasić.

VIII. V letnem semestru 1928, ki je trajal od 6. februarja do 28. junija 1928 so predavali: red. prof. dr. Gregor Krek: uvod v pandektno pravo (3 ure); državljansko pravo: splošni nauki (3 ure); red. prof. dr. Anton Skumovič: izbrana poglavja iz splošnega dela obligacijskega prava (4 ure); pravna sredstva v civilnopravnem postopanju (2 uri); stečajno postopanje (1 ura); doc. dr. Viktor Korošec: institucije rimskega prava, splošni del in stvarno pravo (4 ure); rimsko dedno pravo (2 uri); red. prof. dr. Rado Kušej: cerkveno pravo, II. del (4 ure); cerkvenopravna zgodovina (2 uri); red. prof. Mihajlo Jasinski: pravna zgodovina Južnih Slovanov (4 ure); starosrbsko javno in privatno pravo po spomenikih predušanove dobe (1 ura); interpretacija zakonika Štefana Dušana (2 uri); red. prof. dr. Janko Polec: zgodovinski razvoj sedanjega javnega in zasebnega prava, II. del: zasebno pravo (4 ure); izbrana poglavja iz zgodovinskega razvoja novejšega javnega prava (2 uri); red. prof. dr. Metod Dolenc: Gorske bukve kot podlaga slovenskega običajnega prava: kazensko pravo in pravdno postopanje (1 ura); kazensko-

pravdno postopanje: do glavne razprave (3 ure); kazensko pravo, posebni del: imovinski zločini (1 ura); temeljni problemi kriminalistike: o sledovih zločinov (1 ura); red. prof. dr. Stanko Lapajne: dedno pravo s posebnim ozirom na osnutek unif. dednega prava za našo kraljevino (4 ure); avtorsko pravo (1 ura); specialno mednarodno in medpokrajinsko zasebno pravo (1 ura); red. prof. dr. Milan Škerlj: menično in čekovno pravo (3 ure); trgovinsko, stvarno in obligacijsko pravo (2 uri); kontr. izred. prof. Aleksander Maklečev: kazensko pravo s posebnim ozirom na kriminalno politiko (5 ur); kazensko pravo, posebni del IX. in X. poglavje kazenskega zakonika za Kraljevino Srbijo (1 ura); red. prof. med. fak. dr. Janez Plečnik: sodna medicina za juriste (2 uri); hon. nast. ing. Igo Pehani: rudarsko pravo (2 uri); red. prof. dr. Leonid Pitamic: ustavno pravo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (4 ure); ustavo-pravna veda (1 ura); meddržavno pravo (1 ura); red. prof. dr. Gjordžje Tašić: Upravno pravo (4 ure); filozofija prava: o svobodni volji v pravu (2 uri); red. prof. dr. Aleksander Bilimovič: narodno gospodarstvo (4 ure); narodno gospodarstvo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (1 ura); red. prof. dr. Fran Eller: teorija davkov s posebnim ozirom na davčno pravo naše države (3 ure); državni kredit (2 uri); doc. dr. Albin Ogrisa: industrijska in obrtna statistika (2 uri); industrijska in obrtna politika, II. del (2 uri); prometna politika (2 uri); hon. prof. dr. Alojzij Rant: državno računovodstvo (2 uri); hon. prof. dr. Karel Šavnik: naši direktni davki s posebnim ozirom na izenačenje (2 uri); hon. nast. dr. Rudolf Andrejka: upravno postopanje (2 uri); hon. nast. dr. Fran Vodopivec: uprava in sodstvo (2 uri); nast. dr. Ludovik Böhm: uvod v ekonomsko politiko (2 uri).

Seminarske vaje so imeli: dr. Bilimovič, dr. Dofenc, dr. Eller, dr. Krek, dr. Pitamic, dr. Polec, dr. Škerlj in dr. Tašić.

IX. Fakulteta je izdala svoj VI. Zbornik znanstvenih razprav, ki prinaša na 10 polah razprave 7 profesorjev.

X. V zimskem semestru 1927/28 je bilo na juridični fakulteti vpisanih 297 rednih in 8 izrednih slušateljev, med njimi 18 ženskih. V letnem semestru 1928 pa je imela fakulteta 272 rednih in 6 izrednih slušateljev, med njimi 16 ženskih.

XI. Ekskurzije: Radi nezadostnega kredita se je vršila samo ena večja ekskurzija slušateljev juridične fakultete. V dneh 30. in 31. marca ter 1. aprila 1928 je obiskalo 23 slušateljev kazenskopravnega, narodnogospodarskega in trgovinsko-pravnega seminarja pod vodstvom dekana red. prof. dr. Bilimoviča, prof. Maklečeva in doc. Ogrisa kaznilnico v Mariboru, kemično tovarno v Rušah in elektrarno na Fali.

XII. Študijski uspehi: I.) državni izpiti: pravnozgodovinski izpiti so se vršili tekom leta v treh terminih. Izprašanih je bilo 63 kandidatov, pri 9 (14,3 %) je bil uspeh odličen, pri 18 (28,6 %) dober, pri 24 (38 %) zadosten, pri 12 (19,1 %) nezadosten. — Pravosodni in državoslovni izpiti so se vršili vse leto. — Pravosodnih izpitov je bilo 49, med njimi 9 (18,4 %) z odličnim, 16 (32,6 %) z dobrim, 17 (34,7 %) z zadost-

nim in 7 (14.3 %) z nezadostnim uspehom. — Državoslovnih izpitov je bilo 46, od teh 9 (20 %) z odličnim, 13 (28.6 %) z dobrim, 21 (45.4 %) z zadostnim in 3 (6 %) z nezadostnim uspehom. — V tekočem šolskem letu je dovršilo vse tri državne izpite in s tem zadobilo fakultetno naobrazbo, kar odgovarja diplomiranju, 42 absolventov juridične fakultete v Ljubljani.

2.) **Doktorski rigoroz:** pravnozgodovinski rigoroz je polagalo 12 kandidatov; uspeh je bil odličen pri 3 (25 %), zadosten pri 6 (50 %), nezadosten pri 3 (25 %). — Pravosodni rigoroz je polagalo 15 kandidatov; uspeh je bil nezadosten pri 14 (93.4 %) in nezadosten pri 1 (6.6 %). Državoslovni rigoroz je položilo 11 kandidatov, vsi z zadostnim uspehom.

XIII. Za doktorje prava so promovirali: dne 30. oktobra 1927 Matija Primus iz Zagreba; dne 24. marca 1928 Odon Planinšek iz Šoštanja in Viljko Vujčić iz Ljubljane; dne 5. maja 1928 Marijan Štupica iz Ljubljane; dne 4. julija 1928 Ivan Belle iz Maribora, Alojzij Finžgar iz Škofje Loke, Ferdinand Majaron iz Ljubljane, Marijan Mašera iz Kopra v Istri in Milan Senkovič iz Ruš pri Mariboru. **Karlo Sketelj.**

Borzno razsodišče: 1. Prorogirana podsodnost borznega razsodišča velja tudi za cesionarja. 2. Razsodišče sme znižati konvencionalno globo. 3. Ob deljeni krivdi (sokrivdi) upnika naj se konvencionalna globa primerno zniža. 4. Določila §§ 77 in sl. občih uzanc, odnosno §§ 7, 8 in 9 posebnih uzanc za trgovanje z lesom, po katerih se ob nastopu zamude mora ravnati pogodbi zvesta stranka, ne prihajajo v poštev (kolikor ni bilo drugače dogovorjeno) za uveljavljenje konvencionalne globe. (Sodba razsodišča Ljubljanske borze za blago in vrednote od dne 30. marca 1926, opr. št. Pr. 107/26—7.)

S pogodbo, sklenjeno dne 11. januarja 1926 med tvrdko A, pravno prednico tožiteljice B, in tožencema C in D sta se toženca v glavnem zavezala dobaviti iz njunega posestva toliko hlodov (polovico bukovine, polovico borovine), da bo parna žaga, ki jo bo postavila tvrdka A, na prostoru, določenem ji po tožencih na tem posestvu, imela za neprekinjeno delo podnevi in ponoči dovolj lesa. Dobava hlodov se bo vršila sukcesivno do konca leta 1926, začevši takoj po podpisu pogodbe. Tvrdka A je dolžna prevzeti vse hlode, ki bi jih toženca mogla dobaviti v gori imenovanem roku. Vsled tega dovolita toženca tvrdki A uporabo žage in skladišč do konca leta 1927, ako ne bi žaganje vsega dobavljenega lesa moglo biti prej dovršeno. Zavezujeta se tudi po dovršenem žaganju odkupiti od tvrdke A žago in stroje po cenniti, to pa le, ako bosta toženca dosegla zemljiškoknjižni prepis posestva. Posestvo se je namreč nahajalo že ob času pogodbe in je še vedno pod agrarno reformo — (odobritev odnosno kupoprodajne pogodbe od 13. oktobra 1925 med tožencema in zemljiškoknjižnim lastnikom veleposestnikom D je bila z rešenjem 5. februarja 1926 ministra za agrarno reformo zavržena) in pod sodno prisilno upravo za razne večje terjatve E-jevih upnikov — kar je tvrdka A zvedela ob sklepanju pogodbe. Ceni za vse hlode, postavljene na žago, je znašala za m³ 160 Din, plačljiva sproti ob naložitvi in odpravi blaga v vagonih. Tudi je bila dogovorjena konvencionalna globa 200.000 Din za slučaj,

da bi ena ali druga stranka zakrivila razveljavo pogodbe. Za slučaj spora so se pogodniki podvrgli podsodnosti ljubljanskega borznega razsodišča. — Takoj po sklepu pogodbe, je tvrdka A začela graditi na odkazanem ji prostoru parno žago, ko se je naenkrat zgasil pri tvrdki prisilni upravnik posestva ter izjavil, da ne dopusti graditi na posestvu nameravane parne žage, ako tvrdka ne pripozna, da preide žaga brezplačno v last posestva in na istem ostane tudi po končanem delu. O tej zapreki je tvrdka obvestila toženca z dopisom od 4. februarja 1926 ter ju pozvala, naj priskrbita od upravnika pritrdilo k temu, da sme na posestvu postaviti parno žago, ki ostane njena last in jo bo torej smela po končanem delu demontirati, ali pa naj ji toženca že sedaj žago odkupita, da more dati upravniku zahtevano izjavo, da preide žaga po zgraditvi v last odnosnega veleposestva. Obenem je dala tožencema dodatni do 15. februarja 1926 podaljšani rok. Vse to, kakor tudi, da je tvrdka A cedirala predmetno terjatev 200.000 Din tožiteljici, je nesporno.

Tožiteljica izvaja dalje, da je njena prednica dne 17. februarja 1926, ker se toženca pozivu niti v dodatnem roku nista odzvala, brzojavno tožencema sporočila, da smatra pogodbo po njuni krivdi za stornirano. Zahteva izplačilo zapadle konvencionalne globe 200.000 Din. Tožena stranka ugovarja predvsem nepristojnost borznega razsodišča, češ, da sta pogodnika prorogirala kompetenco tega sodišča (čl. 9 pogodbe) za vse spore, ki niso predvideni v pogodbi sami, dočim je konvencionalna globa v pogodbi predvidena; tudi ni tožiteljica kot cesijonarka tvrdke A podpisala pogodbe od 11. januarja 1926 in se podsodnosti borznega razsodišča sploh ni podvrgla. V stvari sami pa izvaja, da ona ni zakrivila storna; tvrdka A je ob sklepu vedela za obstoj prisilne uprave, in je torej bila njena dolžnost, da odpravi eventualne ovire. Na vsak način je bil dodatni rok prekratek. Sicer je prisilni upravnik preklical svojo prepoved, a tvrdka A je pa trjeni brzojavni storno ustno preklicala dne 20. februarja 1926 po svojem pravnem zastopniku, sicer se pa ona glede storna, odnosno protesta ni držala predpisov borznih uzanc (§§ 77 in sl.). Ugovarja tudi neprimernost konvencionalne globe ter predlaga, naj se tožbeni zahtevek zavrne.

Razsodišče je prisodilo tožiteljici 100.000 Din (polovico dogovorjene konvencionalne globe) in polovico pravnih stroškov, in sicer iz tebe razlogov:

Ne glede na to, da dogovor pod t. 9 pogodbe logično ne dopušča drugega sklepa, nego da sta se pogodnika podvrgla podsodnosti borznega razsodišča, je to nedvomno dognano po prorogacijski klavzuli, tiskani z debelimi črkami na prvi strani izvirnega sklepa, četudi ob strani ostalega konteksta. Ugovor, da se tožiteljica kot cesijonarka tvrdke A ni podvrgla podsodnosti borznega razsodišča, ker ni podpisala omenjene pogodbe, ne drži. Cesijonarju pristojne, kolikor ne gre za strogo osebne pravice ali ako ni drugače dogovorjeno, iste pravice kakor cedentu (§§ 1393—1394 o. d. z.), sicer bi bilo vsakemu pogodniku pripuščeno, da vsak čas po svoji volji enostransko, z učinkovito ali fingirano cesijo razveljavi dogovorjeno pod-

sodnost. V predmetni dobavni pogodbi pravilno prorogirana podsodnost velja torej tudi za cesijonarko tožiteljico, čeprav ni podpisala prvotne dobavne pogodbe, in četudi se ni izrečno podvrgla tej podsodnosti. Podsodnost borznega razsodišča je podana (§§ 2 in 4 pravilnika za razsodišče).

V stvari sami pa se poudarja sledeče:

Po členu 11 pogodbe je bila dogovorjena konvencionalna globa 200.000 Din, ki naj jo v slučaju storniranja plača ona stranka, ki je storniranje zakrivila. Po pogodbi je bila tvrdka A, pravna prednica tožiteljice, opravičena, da postavi na predmetnem posestvu in odkazanem ji prostoru parno žago za žaganje pogojenega lesa. Toda, komaj je po sklepu pogodbe pričela z gradnjo, se je prisilni upravitelj, kakor se je razsodišče prepričalo na podlagi korespondence in izvajanj strank, proti nadaljevanju dela odločno uprl. Dovolil bi ga bil le in sicer v nasprotju z določbami čl. 6 in 7 pogodbe, da postane parna žaga z dnem, ko bo postavljena, pritiklina posestva, seveda brezplačno. Brez te žage je bila predmetna dobavna pogodba za tvrdko A z ozirom na izredno veliko množino lesa (16.000 m³ ali 800 vagonov) ter na lokalne in prevozne razmere sploh brez pomena. Toženca sta bila torej dolžna, ako sta hotela izpolniti svoje pogodbene obveze, odpraviti brez odloga vsako tako oviro. To pa se do danes ni zgodilo, ker se niti ne trdi, da bi bila od strani tožencev trjena privolitev prisilnega upravnika odobrena od izvršilnega sodišča. Ta odobritev pa je bila z ozirom na nenavadni obseg pogodbe in na dotično veliko količino lesa, v smislu §§ 109 in 122 i. r. neobhodno potrebna. Odstranitev predmetnih ovir je bila dolžnost tožencev in, ker ista tega nista storila vključ temu, da sta imela za to dovolj časa — podeljeni dodatni rok je bil primeren — sta prišla v zamudo in v tem leži njuna glavna krivda na opravičenem storniranju pogodbe od strani tvrdke A.

Ugovor tožene stranke, da je pravni zastopnik tvrdke A preklical storno od 17. februarja 1926, ni utemeljen. V tem pogledu navajata toženca, da sta šla dne 20. februarja 1926 s prisilnim upraviteljem in s svojim zastopnikom dr. X k drju. Y, pravnemu zastopniku tvrdke A, ki je po živahnem pogovoru s prisilnim upraviteljem in na vprašanje tožencev, ki ne razumeta slovenščine, kaj ta pravi, dejal, da sedaj preklicuje svoje ugovore. Na to je dr. X izjavil drju. Y: »Dobro, potem pa umaknite še vi svoj telegram«, nakar je dr. Y takoj odvrnil, da prekličie svoj telegram. Toda, če bi bile te navedbe tudi popolnoma resnične, vendar bi se iz trjene izjave dr. Y, da prekličie svoj telegram, po naziranju razsodišča, ne dalo sklepati na nikak brezpogojni končno veljavni preklic omenjenega storna. Smatrati je marveč, da je dr. Y hotel s tem le povedati, da prekličie storno pod samo ob sebi umevnim pogojem, da bo od strani tožencev brez odloga odstranjena vsaka ovira proti izvršitvi pogodbe glede postavljanja parne žage. Ker pa do te odstranitve do sedaj sploh ni prišlo, je tožbeni zahtevek po svojem pravnem temelju opravičen (§§ 1295 in 1336 o. d.).

Kolikor se od strani tožencev še ugovarja, da se tvrdka A glede storna, oziroma odškodnine radi trjene zamude tožene stranke, ni držala predpisov §§ 77, 78 i. sl. občin borznih uzanc, je pripomniti, da se zahtevek

na plačilo konvencionalne globe izvaja v smislu § 1336 o. d. z. iz odnosnega posebnega dogovora (čl. 11 pogodbe) in sicer radi tega, ker toženca nista pravočasno odstranila ovire proti zgradbi parne žage. Ker torej ne gre za nobeno v § 77 občin uzanc konkretiziranih pravic, tudi formalne določbe § 77 in sl. občin uzanc ne pridejo tu v poštev.

Glede visokosti konvencionalne globe stoji razsodišče na stališču, ki ga zavzema konsekventno tudi judikatura, namreč, da sme sodišče, tudi če gre za trgovski posel, znižati dogovorjeno konvencionalno globo. Določbo člena 284 trg. zakona je razlagati v smislu, da smejo pogodbeniki sicer dogovoriti konvencionalno globo v poljubni visokosti, tudi če presega dvojni pravni interes, da pa s tem ni tangirana sodnikova pravica presoje primernosti take globe. Za pravilnost tega stališča govori dejstvo, da je s trgovskim zakonom od 17. decembra 1862 drž. zak. št. 1 iz l. 1863 bil recipiran in toto obči nemški trgovinski zakon (izvzemši določila pomorskega prava) in da določilo I. odst. čl. 284 trg. zakona, da konvencionalna globa ni podvržena nobeni omejitvi in da sme presegati dvojni (pravni) interes, se očitvidno nanaša na ona določila nemškega regionalnega prava, ki so bila ob času, ko je stopil v veljavo obči nemški trgovinski zakon in ki so predpisovala, da konvencionalna globa ne sme presegati dvojnega (pravnega) interesa.

Razsodišče je z ozirom na vse to, ter razmotrivajoč vse podatke, dane razmere in škodo, ki jo je tvrdka A utrpela ter uvažujoč z druge strani, da je tvrdki bilo znano, da je predmetno posestvo pod prisilno upravo in da bi ji bilo ob večji diligeni kazalo, da sklene pogodbo direktno s prisilnim upravnikom ali da si dá potrebno skrb, da bo sklenjena pogodba predložena izvršilnemu sodišču v odobritev, prišlo do prepričanja, da je dogovorjena konvencionalna globa, z ozirom na Ajevo, če tudi manjšo so-krivdo previsoka, ter je smatralo za pravilno in pravično isto znižati na 100.000 Din ter odsoditi oba toženca v nerazdelno plačilo tega zneska in po analogiji § 43 c. pr. r. v povračilo polovice stroškov. ... ié.

Vogt = advocatus = odvetnik. Po nemško-pravnem načelu duhovnik ni bil za orožje sposoben in je potreboval za svojo obrambo na zunaj in za zastopstvo pred sodiščem posebnega organa, ki se imenuje »advocatus«, nemški »Vogt«. Tudi cerkve in samostani so morali imeti za zastopstvo pred sodiščem »Vogta«. Tako se je imenoval pozneje tudi uradnik duhovskih imunitetnih gospodstev.¹ Slednjič so izročala duhovska zemljiška gospodstva ne redko upravo vseh ali enega dela svojih podložnih zemljišč takim »Vogtom«.² Zato so se morale odrajtovati »Vogtom« iz enega ali drugega navedenih razmerij pristojbine, ki se imenujejo »Vogtei-recht« ali le »Vogtei«.³

¹ Schröder, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte, VI. izdaja, str. 215.

² Pravitam, str. 463.

³ Alfons Dopsch, Beiträge zur Geschichte der Finanzverwaltung Oesterreichs im XIII. Jhd., Mitteilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, XVIII. Bd. 2. Hft., str. 241.

Za ta izraz doslej v slovenščini ne rabimo, vsaj vseskozi ne, pravilne slovenske označbe. »Juridično-politična terminologija za slovenske jezike Avstrije« (1853) ima na str. 603. pod »Kirchenvogt — Schutzherr, Patron = zavjetnik cerkve; cerkven varh, branitelj, patron; pod »Vogteirecht« pa »pravo zavjetništva, nadgledništva, upravnništva«. Babnik »Terminologija« sloveni »Vogtei« = vojdstvo, zavetništvo; Pleteršnik; vojđ = der Vogt; isto Janežič-Bartl »Vogt« = vojđ, zavetnik. Kovačič n. pr. je v svoji »Zgodovini lavantinske škofije 1228—1928«, str. 56 očitvidno v zadregi, ker pravi: »Zavetništvo (vogtija od latinske besede advocatus) ni isto, kakor patronstvo. Zavetnik ali branitelj se je imenoval zastopnik cerkve ali samostana v svetnih zadevah pred svetnim sodiščem. Ti zavetniki so bili vedno le lajki.«

Slučajno sem našel, da je bil za besedo »Vogtei« v našem ljudstvu znan že pred 300 leti pravilni izraz »odvetščina«. V urbarju loške gosposke iz l. 1630., ki mi ga je dal na vpogled njegov sedanji lastnik gospod profesor dr. Milko Kos, je vpisano na str. 206 tako: »In das Schloßl Khifselstain zu Crainburg fordert man von denen Huebssäßigen Underthanen zu Lenginfeldt⁴ jährlichen von Jedem 24 Kr ab und ein, So ein Vogtei sein soll und wirdt auf crainerisch ad Veschina genant, von welcher vermainten Vogtei oder Veschina die vorhero niemalen nitches gerufft . . .«

Ni dvoma, da je »ad Veschina« ali »Veschina« = »odvetščina« in da je bil torej »advocatus« = »Vogt« v našem ljudskem jeziku že takrat »odvetnik« in »Vogteigebühr« = »odvetščina«. Rabimo torej dosledno advocatus = Vogt = odvetnik, Vogtei = odvetništvo, Vogteigebühr = odvetščina in patron = zavetnik. Ti izrazi so jezikovno in tudi pojmovno pravilni. Pripomnim še, da ima Pleteršnik za: odvetčina = odvetščina = die Erbschaft; isto tudi Mažuranič, »Prinosi za hrvatski pravno-povjestni riječnik«. Janko Polec.

Kazenska justica v gledališču na zatožni klopi. V Berlinu napolnjuje že mesece, dan za dnevom gledališče »Deutsches Theater« igrokaz »Die Verbrecher«, ki ga je spisal Ferdinand Bruckner (pseudonim). Dne 20. januarja t. l. je bila berlinskim pravnikom dana predstava tega igre kaza gratis. Da vidim, kaj je na tej igri in njenem senzacionalnem uspehu, sem si jo kupil. Prečital sem jo »in die«; tako zabavna je, res. Čital sem jo še enkrat, v presledkih. Zabavala me ni več. Kaj je fabula te knjige? Najprej moram povedati, da se v tej igri deli oder skozi vse tri akte na troje nadstropij. Najvišje in srednje je razdeljeno zopet v tri prostore, najnižje tvori en sam prostor. Igra se v vseh prostorih, najprej v vsakem posebej ter v ta namen ob pričetku prizora v dotičnem prostoru napravi svetloba. V zadnjih prizorih vsakega dejanja so pa vsi prostori hkrati razsvetljeni, da se v vseh hkrati agira, kar silno poudari teatraličen efekt. Toliko o hipermoderni tehniki igre. Fabula pa je, da se zgodi v prvem

⁴ Dovje na Gorenjskem.

dejanju na pozornici pravecati umor. Ženska zadavi iz ljubosumnosti žensko radi skupnega ljubimca, natakarka. (Obema ženskama je avtor nadel neokusno imeni slovanskega porekla.) Okoli tega glavnega dejanja se vijejo druga, sami zločini: homoseksualna razmerja, imovinski delikti, izsiljevanje; posebej naj se omeni nameravana podtaknitev še ne rojenega deteta. V drugem aktu se vrše štiri glavne razprave hkrati. Radi umora je obtožen natakarkar, ljubimec morilke, ona nastopa kot priča. Vsi gledališčni posetniki vedo, kdo je morilec, v sodni dvorani pa — razen storilke — nihče, še najmanj zagovornik, ki pa inače zagovarja briljantno. Da omenim še eno razpravo: podtaknitev deteta se ni bila izvršila. Nezakonska mati, tipkarica, ki je bila v prvem aktu še noseča, je med tem tri tedne po rojstvu iz bede skočila v vodo z detetom vred. Dete je utonilo, ona, samomorilka, pa je bila rešena. Radi detomora jo obsodijo na 8 let vóze. Predsedniki glavnih razprav so nerodneži, zagovorniki sebičneži, drž. pravdniki seveda kompletni glupci. V zadnjem aktu pride »Katarrhis«: Po krivici obsojeni natakarkar, ljubimec morilke, je bil med tem časom že justificiran, njegov zagovornik se pa puli sedaj za njegovo zaostalo ropotijo, da si zasiğura »vsaj« povračilo stroškov itd., itd. Svojo namero razodene avtor sam. Pokazati hoče, da je vse kazensko sodno postopanje gola farsa, vsaka borba zoper zločince s kaznimi nemogoča. Torej je avtor zastopnik čiste pozitivistične šole kriminalistov, n. pr. Ferrija. — In vendar koliko zmot je tu nagromadenih! Vemo, da prosto ljudstvo stoji pred sodnim mehanizmom kazenskega prava nekako tako, kakor da bi bil neko nepojmljivo, požrešno zdelo. Mali ljudje s svojim treznim pojmovanjem dejanskega življenja v normalnih razmerah ne pridejo do razmišljanja o potrebnosti borbe zoper zločinstvenost s sredstvi kazni. Če se jim servirajo takšni produkti, kakor je igra »Die Verbrecher« v najdovršenejši obliki sugestivne umetnosti, mora priti do sklepa, da so krivi požrešnosti zdela — sodniki in vsi drugi juristi. To je krivo, to je zlo, hudo zlo. Če govoré in pišejo v Nemčiji toliko o dekadenci pravosodja, zakaj pa jo pospešujejo s takimi igrami? — Za nas še ni nevarnosti radi takih iger. Ostaja nam pa nauk: Da ne bo kazensko pravosodje smatrano za nepojmljivo, požrešno zdelo, naj se ne pobija udeležba laikov pri kazenskem pravosodstvu, ampak pospešuje naj se pametno v času primernih obliki.

Dr. M. D.

Obvestilo. Iz tehničnih razlogov današnji številki nismo priložili vrhovnosodnih odločb. Zamudo poravnamo v prihodnjih snopičih, ki jim bomo priložili v nadomestilo po dve poli z odločbami.

Opozarjamo vse pravnike na knjigo

**Dr. Stanko Lapajne: Mednarodno in
medpokrajinsko zasebno pravo,
ki je pravkar izšla.**

Naročnina za „Slovenski Pravniki“ znaša 60 dinarjev. Gg. naročnike prosimo, da zaostalo naročnino čim prej poravnajo; tudi uprava mora poravnati svoj dolg tiskarni. Poslužijo naj se v to priloženih položnic; kdor pošilja naročnino s pošt. ali čekov. nakaznico, naj jo naslovi na „Društvo »Pravnik« v Ljubljani“ (ne osebno na blagajnika), ker se pripisuje vsa naročnina čekovnemu računu pri poštni hranilnici. Tudi reklamacije naj se naslavljaajo tjakaj; upoštevajo se samo prvih 14 dni potem, ko je list izšel. Prav tam se dobe Štefan Lapajne: „Državni osnovni zakoni“, Spomenica na drugi Kongres pravnika, Spomenica za III. glavnu skupštino Kongresa pravnika in letniki „Slov. Pravnika“ od I. 1909 naprej. Cena s poštnino vred za „Državne osnovne zakone“ — 12 Din, za Spomenico o ljubljanskem Kongresu — 25 Din, za Spomenico o sarajevskem Kongresu 30 Din, za „Slovenski Pravniki“ letniki 1928 do 1923 po 70 Din, ostali letniki po 36 Din.